29841/B/2
Vol 2

29,841/R/2

54975

IOANNIS HVXHAMI

MEDICINAE DOCTORIS, REGIAE SOCIETATIS
LONDINENSIS ET COLLEGII REGII MEDICORVM
EDIMBVRGENSIS SOCII

OPERA
PHYSICO-MEDICA

TOMVS ALTER

CVRANTE

GEORGIO CHRISTIANO REICHEL

PHILOS. ET MEDIC. DOCTORE AC FACVLT
MEDIC. LIPS. ASSESSORE

LIPSIAE
IMPENSIS IO. PAVL. KRAVS
BIBLIOPOL. VINDEBONENS
CIↃ IↃCC LXIIII

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

LIBER
DE
FEBRIBVS.

PRAEFATIO.

Obſervationum de aëre & morbis epidemicis ab anno 1727. usque ad finem anni 1737. ante decem circiter annos parvum edidi volumen; et nunc aliud ſimilium obſervationum ab anno 1738. ad finem anni 1747. promulgavi: in quo morborum tunc temporis graſſantium me aliquo modo ſcrupuloſius & accuratius diſquiſiviſſe hiſtoriam methodumque illis medendi, exiſtimo. Cæterum, cum, ſeriem obſervationum haud parum interrupiſſet, ſi peculiarem de variorum ibidem curſorie recenſitorum morborum natura & medela aggredi voluiſſem diſquiſitionem, illam hisce operibus ſequentibus reſervavi; ex quibus ille, quem ego adhibui, cogitandi agendique modus, quantum ad febres generatim illasque ſpeciatim recenſitas pertinet, plenius apparebit: atque ego ſpero, fore, ut commodo iuniorum medicorum hæc inſerviant, cum illa opuſcula, ex larga ſatis atque diuturna enata ſint experientia, obſervationesque maxima cum cura & diligentia fuerint factæ. Sit vero, qualis velit, eventus, hæc tanquam honeſta conamina ſinceri Patroni non artis ſolum ſuæ,

ſed & omnium hominum ſuſceptum iri, mihi ipſi polliceor.

In ſequentibus operibus ſæpius ad bina iſta obſervationum reſpexi volumina, & in horum altero frequentius retuli hæc opera; ita, ut hac ratione, alterum ex altero mutuo illuſtrare, operam navarem.

Licet ubique ſemper ad f.cta et repetitam experientiam attenderim, (&, ubi ex his colligendo iudicavi, ad convenientiſſimam reſpexerim analogiam), attamen meam ſcientiam & exercitationem auctoritate veterum, HIPPOCRATIS præcipue confirmavi. Quod quoque eo lubentius feci, cum, quantum utilitatis in ſtudiorum meorum & exercitationis curſu mihi attulerint, haud ignorarem; ideoque eo reſpectu factum eſt, ut crebrior illorum uſus medicis junioribus commendetur. Quamquam vero meum conſilium hac in re fortaſſe non multum ponderis habet; ſpero tamen, fore, ut maximorum in ſcientia noſtra virorum judicia inter ſe convenientia iuſte recteque conſiderentur.

Equidem dicere vix audeo, ſine magni hujus medicinæ oraculi conſultatione veterumque lectione medicum bonum eſſe poſſe neminem; id vero pronunciare non erubeſco, quemlibet ita agentem medicum fieri multo meliorem; atque paucos vel nullum, qui illis non ſtuduit, aliquam inſignem in hac ſcientia unquam agere perſonam, exiſtimo.—HIPPOCRATEM profecto verum medicinæ parentem, & ſciagraphiam ab ipſo adumbratam tanquam omnis veræ & ſolidæ medicinæ

baſin

baſin æſtimarunt: illamque conſtanter ſumma veneratione dignam cenſuerunt omnes ejus ſucceſſores, ad minimum omnes illi, qui de his rebus juſtum ferre valebant iudicium. — Cujus rei ratio manifeſte hæc eſt, quod is naturam maxima cum cura & aſſiduitate disquirens non ſolum imitatus, ſed quoque illam tam accurate ſequutus fuerit, ut ejus obſervationes omnibus ſubſequentibus temporibus optime accommodatæ ſint inventæ.

Non minus vero in medicina, quam in variis aliis artibus veterum ſtudium plurimam affert utilitatem, & hoc ita eſſe, omnes fatentur. — Quicunque excellere cupiebat in arte poëtica, ſculptoria, ſtatuaria, cæterisque, illum ſemper conſulere oportebat veterum in ejusmodi artibus artificum opera, ut perfectiſſima archetypa & accuratiſſimos naturæ imitatores: indeque tam in arte poëtica, quam in medicina illud HORATII valet conſilium:

— — — *Vos exemplaria Græca*
Nocturna verſate manu, verſate diurna.

Veteres profecto non viri erant ſolum magni ingenii, ſed quoque maximæ diligentiæ & indefeſſæ applicationis (ab hiſtoricis romanis in deſcriptionibus magnorum eorum virorum ſemper demonſtratur *incredibilis induſtria, diligentia ſingularis;*) qui oculos rebus, de quibus agere volebant, conſtanter affigebant & nobis veram imaginem nudamque rerum exhibebant veritatem; quæ omni affectato ornatu atque excogitato veſtitu luxuriantis noſtræ ætatis ingenii eſt pulchrior:

quanto deſcriptio eſt accuratior, tanto excellentior: Quid juvat ſimulacrum, niſi cum archetypo conveniat? — Quemadmodum naturam ipſam quo attentius contemplamur, eo magis admiramur, ſic is, qui ipſius faciei imaginem nobis exhibet veriſſimam, artifex ſemper æſtimabitur maximus. Qua in re HIPPOCRATES adeo excelluit, ut ab omnibus circumjacentibus gentibus unanimi applauſu ſit exceptus; quid? quod illi ipſi ipſum cultu proſequebantur divino: hac enim ratione tam morbis mederi, quam illos cognoſcere & deſcribere aptus reddebatur. — Quod ſi hujus methodum medici poſt illum ſtricte ſecuti eſſent, artem ſalutarem longe citius his temporibus ad majorem perfectionis gradum, quam nunc obſervatur, evectam fuiſſe, perſuaſus ſum certiſſime: quod neutiquam pari celeritate factum eſt cum variis illis magnisque inventis, quæ poſt ea (hoc in primis atque præterito ſeculo) in Philoſophia naturali, anatome, *materia medica* & chemia reddita fuere.— At enim vero ut homo natura mortalis eſt, ſic fieri nequit, ut ars illum immortalem efficiat; id autem certiſſime fieri poteſt, ut illud paulo exactius & accuratius, quam nunc invenitur, ſuppleatur.

A GALENI temporibus & profecto longe ante ea, vanæ hypotheſes, novitatis cupido, methodi & ſectæ medicinæ ſæpius ejus profeſſores ad devia duxerunt & ipſis, ut errores committerent, occaſionem dederunt: atque fortunam iſtam adverſam nobis adhuc communem eſſe, ſatis notum eſt. Nihilo minus, omnem ſobriam, veram & rationalem medicinæ exercitationem ſemper cum HIPPOCRATIS dogmatibus fuiſſe conſentaneam,

eſt

eſt fatendum; ut eruditiſſimus Dr. BARKER in noviſſimo ſuo tractu copioſe demonſtravit, ad quem pariter, ac ad Dr. GLASS egregios de ſchemate praxeos HIPPOCRATIS commentarios amando lectores.

Tantum abeſt, ut theoriam rationalem in medicina reprehendam, ut potius, illam omnis veræ & rectæ exercitationis eſſe baſin, exiſtimem; aſt illa eſſe debet, ut HIPPOCRATES ait κατὰ φύσιν θεωρίων (*) —

Quod ſi unquam medicina ſumere debeat incrementa, id tali ratione, neque fictis hypotheſibus neque temeraria atque imprudenti Charlataneria fieri oportet. Itaque diligens veterum disquiſitio & plenaria legum œconomiæ animalis cognitio, prouti a nonnullis noſtrorum medicorum prudenter proponuntur, cujuslibet medici eſſe debet ſtudium. — Aſt plures multo promtius prorumpunt in orbem. — Magnum aliquem virum fautorem (aut, quod multo melius, magnam aliquam matronam fautricem) habere, ſtultum, aut paraſitum inter turbam ſplendido cum ornatu agere, & ſatis impudenti fronte eſſe; hæc ſunt proprietates, quæ Doctoris titulum efficiunt, idque in artis contumeliam & ſocietatis humanæ detrimentum.

CELSVS iure appellatus eſt HIPPOCRATES *latinus*, quoniam non minus innumera loca ex divino ſene in ſua transtulit opera, quam quod

 gene-

(*) De victu acut, Sect. XLVI. Edit. Lindeni.

generatim eius methodum & medicinam eſt ſecutus. Eius latina oratio eſt elegantiſſima, ejus medicina & chirurgia mirum in modum iuſta. (*)

HIPPO-

(*) Quanquam multum abeſt, ut credam, CELSVM fuiſſe medicinæ practicum, in conſueto verborum ſignificatu, ut ASCLEPIADES, THEMISON & CASSIVS erant; attamen illi certiſſime bene ſtuduit & præcipuis ac melioribus tunc exſtantibus medicinæ, in primis vero chirurgiæ ſcriptoribus eſt uſus, forſan ut Philoſophus, cujus labor erat ſola naturæ diſquiſitio, more veterum ſapientum, utpote de quibus CELSVS ipſe ait, — „*medendi ſcientia ſapientiæ pars habebatur, ut & morborum curatio & rerum naturæ contemplatio ſub iisdem auctoribus nata ſit, — ideoque multos ex ſapientiæ profeſſoribus peritos eius fuiſſe accepimus.*„ Atque ea propter a COLVMELLA omni jure appellatur *univerſæ naturæ vir prudens:* ipſe enim profecto non de medicina ſolum, ſed & de agricultura, morbis animalium cicurium cæterisque ſcripſit.

Ipſum quoque in medicinæ & chirurgiæ exercitatione fuiſſe verſatum, ex ejus libris *de Medicina* ſatis dilucide apparet, in quibus admodum ingenioſe morbos methodumque illis medendi, in operationibus vero chirurgicis accuratiora & ſpecialia præcepta de minutiſſimis etiam rebus in faſciarum applicatione refert; ita ut admodum probabile eſſe videatur, illum ipſum vere iſtam exercuiſſe, aut ad minimum talibus operationibus ſæpiſſime adfuiſſe.

Præter ea materiam medicam & componendi methodum ipſe optime cognouiſſe, videtur, & quoque ſollicite ſingularia huc ſpectantia præcepta accuratamque de ponderibus deſcriptionem eorumque ſubdiviſionem exhibuit, ſecundum quæ remedia ut componerentur, voluit.

Hujus operis præcipua momenta ex celeberrimis ipſi prægreſſis auctoribus illum collegiſſe, profecto aſſerere licet, — procul dubio hoc fecit; variis enim in locis ſuam opinio-

HIPPOCRATEM tacite nemo magis eſt ſecutus, quam ARETÆVS (*) CAPPADOX, ita ut ipſa ejus

opinionem & conſilium interpoſuit, ita ut ſæpiſſime auctorum adeo ab ipſo amatorum HIPPOCRATIS & ASCLEPIADIS ſententiæ & præceptorum contrariam aſſumſerit partem.

Tandem non poſſum quin exiſtimem, attentum lectorem in CELSO magnum locorum numerum reperturum eſſe, qui ipſi perſuadebunt, ut credat, hunc auctorem in medicinæ & chirurgiæ exercitatione fuiſſe verſatiſſimum. — Plurima illorum doctiſſimus D. IACOBVS GRIEVE in ejus CELSI tranſlati retulit præfatione, & multo plura notare, ut mihi licitum ſit, peterem; ego vero, ne tædium pariam, evitans tantum numerum paginarum ex ALMELOVENII editione CELSI proponam, (cum qua *Patavina* a VVLPIO 1722. edita in omnibus convenit) ubi loca ad hoc conſilium ſpectantia inveniri poſſunt; ſi neceſſe fuiſſet, multa addere poſſem plura.

Pagina 4 - 19 - 26 - 29 - 30 - 81 - 89 - 90 - 91 - 96 - 111 - 122 - 129 - 140 - 144 - 150 - 152 - 159 - 165 - 176 - 181 - 194 - 197 - 200 - 204 - 227 - 230 - 232 - 242 - 249 - 263 - 271 - 296 - [illegible] - 332 - 338 - 360 - 364 - 393 - 405 - 406 - 408 - 409 - 416 - [illegible] - 440 - 441 - 446 - 458 - 475 - 477 - 509 - 512 - 517 - 528 - [illegible] - 546.

(*) ARETÆI ante AETIVM AMIDENVM in centuria quinta mentionem feciſſe neminem, ſatis mirandum eſt; (in libro *Euporiſta* dicto, quod DIOSCORIDI adſcribitur, quidem nominatur, hunc vero tractatum verum atque genuinum huius auctoris opus eſſe, credunt pauci): Neque GALENVS, neque CÆLIVS AVRELIANVS, neque ORIBASIVS aliquam ejus fecerunt mentionem; licet tam ſingulari ratione omnes notatu dignos medicos, & antea & cum ipſis viventes enumeraverint. Nihilo minus magnus admodum practicus, magnæque eruditionis & judicii vir fuiſſe, videtur ARETÆVS. Qui ſatis ſingularem elegit ſtylum, dum variis verbis obſoletis, HOMERI HIPPOCRATISque *phraſibus* & dialecto ionica utitur; quæ eo tempore, quo ipſe ſcripſit, prorſus

ejus verba ſtylumque imitatus ſit. — Cujus morborum deſcriptiones admiratione ſunt dignæ medendi-

fere erant inuſitata: Nam, non obſtante VOSSII effato, procul dubio haud prius quam poſt NERONIS tempora ſcripſit. — Cuncta hæc ipſum notatu dignum reddidiſſe, exiſtimandum eſſet, in primis, ſi Romæ aut in ejus vicinia medicinam exercuit; id, quod haud improbabile eſſe videtur, cum ægrotis vina *romana*, ſpeciatim *Falernianum*, *Surrentinum*, *Signinum* & illud *Fundi* ſuaſerit.

Porro autem GALENVS & AETIVS varia ex ARCHIGENE referunt loca, quæ ſenſu, doctrina, methodo medendi, modoque expreſſionis plenarie cum eo, quod in ARETÆO invenitur, conveniunt, præter id, quod hic illa *ionica* dialecto propoſuit. Ambo hi ſimul ſingularia quædam commendant remedia, quæ vix in ullo alio reperiuntur, in primis uſus *Cantharidum* externus; qui in nullo alio ante illos auctore, CELSO excepto, occurrit.

Numne vero ARCHIGENES ſua ex ARETÆO hauſit, num vero hic ex illo?

ARCHIGENEM *Romæ* magna cum fama artem exercuiſſe ſalutarem, celeberrimum medicum & ſcriptorem fuiſſe res eſt certa, atque ut de tali loquuntur IVVENALIS, GALENVS, CÆLIVS, ORIBASIVS, AETIVS cæterique. Qui accurate a GALENO dijudicatus, nonnunquam caſtigatur, nonnunquam commendatur, nunquam vero ut merus æſtimatur compilator. — ARETÆVS e contrario a nemine, quam ab AETIO & PAVLO ÆGINETA nominatur: quid? quod mirum eſt, cur ne in PHOTII quidem Bibliotheca reperiatur. — Hoc profecto mirabile & explicatu eſt difficile, atque facile alicui perſuadere poteſt, ut credat, ARETÆVM ſua ex ARCHIGENE deſumſiſſe aut potius illum exſcripſiſſe, novamque formam induiſſe, dum *dictione* HIPPOCRATIS & *ionica dialecto* illa propoſuit. — Fortaſſe ARETÆVS aliquo modo ita agebat cum ARCHIGENE, prouti paulo poſt cum SORANO egit CÆLIVS AVRELIANVS:

Sed

dendique methodus quam maxime rationi conſentanea.

GALENVS ab omnibus illis, qui laborioſiſſimum & accuratiſſimum HIPPOCRATIS commentatorem conſulere cupiunt, legi debet: utpote qui immenſo pulchrarum utiliumque obſervationum numero in omnibus medicinæ partibus abundat, &, quod præcipuum eſt, nobis ſingularem pulſus ejusque differentiæ & ſignificationis exhibet deſcriptionem: illum *peripatheticis* & *periphraſi* nimium indulgere dolendum eſt. Operum ejus epitomen prudentem procul dubio magno cum applauſu exciperet orbis eruditus.

Quod ſi CELSI ſtylo ſcripſiſſet CÆLIVS AVRELIANVS, vix ſatis æſtimandus fuiſſet auctor. Cæterum ipſi non minus totum Methodicorum doctrinam, præcipue prudentis SORANI, quam quoque veterum de variis morbis ſententias omnino debemus, quæ alias prorſus non ad nos perveniſſent. Præter barbarismos nihilo ſecius ejus morbo-

Sed, ſi res ita ſe habet, ARCHIGENES multo melius ab iſto græcus, quam SORANVS a CÆLIO latinus fuit redditus (vel, ut hic loquitur, latinizatus fuit.) His præſuppoſitis, nos vina romana in ARETÆO commendata invenire, mirum eſſe haud debet, licet ipſe artem ſalutarem exerceret & quoque ſcriberet *in Cappadocia*, aut ullo alio ab urbe Roma remoto loco longiſſime. — Sed ad hæc mea me tantum ducit conjectura. Res quacunque ratione ſe habeat, ARETÆVS nobis exhibet præſtantiſſimum opus, accuratiſſimas morborum deſcriptiones, & generatim methodum medendi convenientem admodum & rationalem; ideoque, ejus opera tam mutila ad nos perveniſſe, dolendum eſt maxime.

morborum deſcriptiones ſunt admodum concinnæ & admirabiles.

Veterum alium quendam ſpeciatim magis commendare vellem, isque eſt ALEXANDER TRALLIANVS, qui plurimis ſane in rebus HIPPOCRATEM & GALENVM ſecutus eſt, & quibus generatim epitheton addit θειότατοι: nihilo tamen ſecius immenſum numerum propriarum utiliumque obſervationum continet, variis egregiis abundat remediis, & methodo vere rationali & concinna ſcribit.

In ſequenti opere non tam ad morborum, de quibus egi, particularem methodicamque diſſertationem reſpexi, quam potius parvam ideam atque neceſſarias obſervationes & de natura & medela eorum exhibui; hoc enim opus nimium auxiſſet, & vereor, ne nunc quoque hoc non parum reddat faſtidioſum.

Paucas aut nullas adjeci *formulas* vel *præſcriptiones*; nam, ut HIPPOCRATES loquitur, is, qui morbum cognoverit, cognoſcet etiam, quid illi mederi conveniat. Quod ſi medicus ſcit, num ſtimulantia aut anodyna, relaxantia aut adſtringentia, attenuantia aut incraſſantia indicentur, is haud neſcire poterit, quo modo convenientibus ex late patente *materia medica*, qua nunc abundamus, utatur remediis. — Illum pauca quædam præſtantiſſimorum de quolibet genere ad ejus uſum ſeligere illisque inhærere, non vero divagare oportet

oportet in immenſam *farraginem*, cui nonnulli tam avide indulgent: ita agendo brevi veras eorum virtutes & effectus cognoſcet, & facile morborum ſymptomata ab illis, quæ remediis excitata fuerunt, diſtinguere valebit. — Ego profecto & in exercitatione medicinæ privata, & in ſcriptis nonnullis in publicum editis talem rerum ita inter ſe aggregatarum vidi commixtionem, ut APPOLLINI ipſi difficile fuiſſet inventu, quemnam in finem hæc fuerint præſcripta: — Niſi vero ſæpius tales morbi *complicati* (& *contra indicantia* quoque interdum) occurrunt, quæ aliquam *combinationem* & variorum medicamentorum *commixtionem* exigant.

Parum vero *formula* quædam aut *recipe*, ſic dictum, prodeſſe poteſt. — Rhabarbari grana viginti vel triginta aliis non minus, quam dupla Jalappæ quantitas aliis alvum laxabit: Extracti *Thebaici* granum unicum, aut tincturæ guttulæ viginti tam alterum, quam doſis ejus tripla alterum reddet ſomnolentum. Siquidem non ægrotorum ſolum conſtitutio & vitæ ratio, ſed etiam morbus ipſe in præſcribendis formulis conſiderari debent. Homo ſobrius temperans, vel qui præcipue lacte, vegetabilibus, & aqua vivit, nulla ratione talia calida fert remedia, compoſitas aquas & ſpiritus, quæ præſertim illis conveniunt, qui large victu lautiore & ratafia delectantur. Sed hoc clare patet, indeque concludendum eſt, nos ſemper a parva aut valde moderata omnium generum doſi incipere, & non remedia ſolum, ſed & potum atque diætam ægrotorum prudenter ordinare, debere. Profecto enim non minus ea, quibus unciarum aut liberarum pondere utimur, quam ea,

quæ

quæ ad grana aut ſcrupulos aſſumimus, nos affi-cere oportent. HIPPOCRATES atque veteres his præcipue in rebus maxima cum cura atque in *re-gimine* præſcribendo admodum ſcrupuloſe verſa-bantur: ac hoc quoque reſpectu medici juniores bene agerent, ſi illum conſulerent. — Ad illos quod attinet, qui neque legere, neque cogitare, ſed tantum circumforaneorum more medicinam exercere & forte fortuna præſcribere cupiunt; his ſerio ſuadeo, ut ad minimum bene perpendant quintum præceptum.

LIBER
DE
FEBRIBVS
EARVMQVE
VARIIS GENERIBVS.

CAPVT I.

De ſimplici, compoſita magis & inflammatoria febre.

BOERHAAVIVS, vir ille magnus, in egregiis *Aphoriſmis de cognoſcendis & curandis morbis* a ſimplicis fibræ morbis facit initium; atque ſane in qualibet ſcientia ad ſolidam aliquam perveniendi cognitionem, hæc unica eſt methodus, ut a veris illius ſcientiæ incipiamus elementis; quicquid enim eſt ſimpliciſſimum, illud facilius intelligitur quam magis compoſitum: talem diſpoſitionem naturali ordine ſequuntur methodus & perſpicuitas.

Itaque in febrium natura exploranda ſimpliciſſimam primum conſiderare, videtur eſſe convenien-

venientiſſimum. Ergo fingamus hominem tam ſolidorum, quam fluidorum ratione perfecte ſanum, violenti quodam exercitio, ut curſu aut alio ſimili adſtrictum: Quod ſi diu continuatur, ſanguinis velocitatem, frictionem & calorem valde augebit, qui naturalem inſigniter ſuperans, *ſtatus* appellatur *febrilis.*—Itaque hæc eſt febris ſimplex, nulla alia a re quam a motu ſolidorum verſus fluida horumque reactione verſus illa orta; quæ ſubito, quam primum motus aut violentum ceſſat exercitium, remittit.

Fingamus porro alium perfecte ſanum hominem aëri frigido atque humido expoſitum, quo ſingulari ratione ejus ſupprimitur perſpiratio; inde ſequetur aucta humorum quantitas & vis natura illam propellendi & obſtructiones removendi major: inde ſequetur habitus febrilis, qui nihilo minus ſæpius grato lectuli calore relaxante aut tali alia re naturæ conamina adjuvante, ſubito removetur.

Tertius quidam ſimiliter bonæ corporis conſtitutionis copioſe nimis vinum aut alios ſpirituoſos liquores bibit; qui humorum quantitatem augendo ſimul qualitate ſua ſtimulante ſanguinis motum augentes febrim excitant, quæ ſimili modo abſtinentia cæteriſque ceſſat.

In quibus omnibus tantum ſimplex *Ephemera* vel brevis excitata fuit febris. — Quod ſi autem primo in caſu ita violenter agitatus & rarefactus eſt ſanguis, ut inde magno eius *impetu* & vaſorum dilatatione nonnulli globulorum rubrorum propulſi ſint in *arterias ſeroſas;* obſtructio efformabitur inflammatoria: prouti in exterioribus cognoſcitur partibus, quando globuli rubri in *tunicæ* oculi *con-*

juncti-

junctivæ vaſa ſunt intruſi, per quæ ſola *lympha* aut *ſerum* transvehi debebat. Quando quoque præter ea ita ſanguinis increſcit velocitas & calor, ut pars ejus diſſipetur tenuiſſima; id, quod remanet, magis inſpiſſatur & minime aptum evadit, ut libera circulatione per *vaſa* vehatur *minima;* atque ſerum ipſum mutabitur in gelatinæ genus. Nam calor febris conſuetæ calore non multo major ſanguinis coagulabit ſerum; cujus gelatinæ conſiſtentia ratione violentiæ durationisque caloris erit proportionata. — Itaque hinc dico, mero ſimplici ſanguinis accelerato motu febrim excitari poſſe inflammatoriam longius durantem atque periculoſiorem. — Quando inflammatio pulmones infeſtat, peripneumonia; quando pleuram, pleuritis; quando cerebrum aut ejus membranas, phrenitis generatur. Ac hi morbi multo fiunt ſeveriores, ubi ante hunc violentum ſanguinis motum fibrarum magnum aderat robur ſanguinisque inſignis denſitas & quantitas.

Si quando in altero caſu pororum obſtructio & perſpirationis ſuppreſſio admodum inſignis eſt, fibræ fortes tenſæ & ſanguinis ſatis ſpiſſi major adeſt quantitas, febris ejusdem generis excitatur.

Si quando in tertio caſu fibris tenſis & ſanguine viſcido condenſato magna vini aut alius liquoris ſtimulantis additur copia; utrumque & copia & velocitas ſanguinis ita inſigniter augeri poterit, ut febrim excitet acutam periculoſam, quæ plerumque ebrietatem nimiam ſequitur.

Cum vero quælibet harum cauſarum præcedentium ſingularis febrem excitare poſſit, ut binis aut illis tribus concurrentibus multo violentior *cæteris paribus* commoveatur febris, neceſſe

eſt. Sic a nimis ſubitanea poſt vehemens exercitium refrigeratione, ut fieri ſolet, ſi corpus frigido nimis aëri exponitur & uno impetu perſpiratio & ſudor ſupprimitur, febris inflammatoria exorietur periculoſior; quæ eo violentior erit, ſi ſanguis mox antea larga potuum ſpirituoſorum copia fuit calefactus & auctus. — In tranſitu annotandum eſt, nihil efficacius crapulæ effectus malos tollere, quam ſi quis calore corpus fovet & diutius in lectulo ſe continet, ut illam pene concoquat, prouti id vocant.

Quod ſi nunc proximam harum febrium cauſam conſideramus, medendi methodus facile apparet, quæ in eo conſiſtit, ut velocitas, quantitas, & acrimonia ſanguinis, quam primum id fieri poteſt, imminuatur. Aſt nihil tam coërcet nimis rapidum ſanguinis motum, quantitatem & calorem, quam ejus emiſſio; nam hoc modo globuli rubri *vis*que ſanguinis *motrix* imminuuntur. — Sanguinis emiſſione usque ad animi *deliquium*, prouti GALENVS atque nonnulli veterum medicorum in febribus inflammatoriis efficiebant, commotio ſanguinis fere tota per breve temporis ſpatium ceſſat.

Sanguinis ea propter miſſio profecto prima eſt *intentio* in curatione febrium, quæ a nimia ſanguinis quantitate & nimis rapido ejus motu proveniunt; & quo diutius ea negligitur, eo viſcidior & acrior redditur ſanguis, cum pars ejus diſſipetur fluidior, globuli rubri condenſentur, & ſerum tantum in gradum exæſtuetur, ut in gelatinæ mutetur genus.—Et cum partes ſalino oleoſæ animales magis magisque exaltentur (id quod ſemper ratione intenſioris & diutius durantis caloris erit proportionatum) tota maſſa putrida & ad uſus animales inepta redditur.

Quid-

Quidquid præter ea aut in ultimis vaſorum *ſanguinis*, aut in incipientibus *ſeroſarum arteriarum* ramis obſtructionem effecit, illud, ut magis magisque per nimis violentum ſanguinis motum impingatur, aptum eſt. — Ita ut emiſſio ſanguinis in omnium acutorum morborum principio neglecta, in ſubſequentibus febris *ſtadiis* nullo modo compenſari poſſit; quando materia obſtruens ita impacta hæret, & humorum craſſities viſciditasque tanta eſt, ut omnem omnium alterantium & diluentium vim eludat.

In genere quantitas ſanguinis emittenda determinari debet viribus ægroti ejusque pulſu, febris magnitudine, caloris atque ſymptomatum vehementia, ut dolore, ſpirandi difficultate cæterisque. — Immo corporis quoque habitus ægroti eſt conſiderandus; ſane enim, cæteris paribus, homini robuſto, obeſo maior ſanguinis copia detrahi poteſt, quam homini valido, macilento. — Cæterum tutius eſt, ut potius minor, quam maior uno impetu emittatur quantitas, cum hæc operatio tam cito, tam facile, & toties, quoties illa indicatur, repeti poſſit. — Quod ſi dolor, calor, ſpirandi difficultas, cæteraque poſt ſanguinis detractionem non imminuuntur, ut plus ſanguinis detrahatur, neceſſe eſſe videtur.

Hic autem medicos juniores admoneam, ne *pulſu oppreſſo* decipiantur, qui ſæpius a nimia ſanguinis copia oritur; quod ex arteriarum poſt ſanguinis in ejusmodi caſibus emiſſionem liberiori & fortiori contractione apparet, ut quotidiana docet experientia. — Quando tali in re dubius hæret, digitum pulſui alterius brachii applicet, dum ægroti e vena mittitur ſanguis; atque ſi illum admodum tenuem, tremulum aut intermittentem

 invenit,

invenit, in ipſo tempore deſiſtat; ſi vero fortius & plenius digitos ferit, ulterius cum utilitate & ſucceſſu pergere poteſt.— Sunt quidem nonnulli a naturali quadam fibrarum laxitate & defectu juſtæ elaſticitatis, qua vaſa reſpectu evacuationis proportionatim ſe contrahere deberent, ad animi deliquia admodum proni.— His ſanguis *corpore* ſupino emitti oportet, & per breve temporis ſpatium crebrius obturari poteſt orificium, quibus auxiliis magna ex parte avertere valemus animi deliquium. — Tales homines, quanquam fibras & vaſa nimis laxa gerant, ſæpius tamen fiunt plethorici, ideoque natura ſua ſanguinis detractione indigent; in primis ubi humórum volumen vim cordis ſuperare ingruit, quod plerumque in pulſu oppreſſo fieri ſolet.

Sanguinis emiſſio non ejus ſolum quantitatem & velocitatem imminuit, ſed quoque liquorum diluentium ingreſſui viam aperit. Conveniens dilutio omnibus in febribus, in ardentibus præcipue & inflammatoriis ſumme neceſſaria eſt; in his enim ſanguis nimis ſpiſſus & viſcidus particularum ejus tenuiſſimarum diſſipatione efficitur, ſerumque remanens magis magisque aucto & continuato calore inſpiſſatur vel in gelatinam convertitur: ita ut refrigerantes, tenues, diluentesque liquores, ad reſarciendam continuam lymphæ atque ſeri diſſipationem & ad totius maſſæ convenientem fluiditatis gradum retinendum, requirantur. — Hi generatim aceſcentis atque aliquo modo ſaponaceæ ſint indolis. Quod ad priores attinet, quoniam vere refrigerant, acrimoniæ humorum alcaleſcentis impediunt incrementum, quæ alias nimia ſanguinis frictione & calore continuo augetur; nam ſalia animalia calore febrili valde exacerbantur & magis corrodentia red-

redduntur, oleaque animalia eandem ob cauſam tandem rancida efficiuntur & maxime acria: Oleum blandiſſimum aut butyrum magno calore ſumme fiunt cauſtica. — Quod ad poſteriores pertinet, quoniam non lentorem ſolum melius diſſolvunt, ſed & humorum mixtionem conſervant convenientiorem, cum ſalia, ſulphur & aquam intimius magis cum ſanguine uniant. Aquam ſimplicem in febribus acutis copioſe hauſtam, tam limpidam fere & inſipidam, quam erat pota, fuiſſe emiſſam, perſpexi ſæpius; (quod, in tranſitu ſit dictum, ſymptoma eſt admodum periculoſum.) Aqua, ut aqua, ſeſe non unit cum liquoribus oleoſis; ita ut, ſi ſanguinis ſerum calore in gelatinam converſum, & ejus oleoſa pars a diffluente *membranæ adipoſæ* pinguedine cæteriſque exacerbata eſt, ſimplicem aquam neque bene cum ſanguine commiſceri, neque effectum præbere diluentem, haut ſit mirum. Hinc ergo commixtionis nonnullorum ſaponaceorum cum illa, qualia ſunt ſaccharum, ſyrupi, gelatinæ aut fructuum, ut ribeſiorum, rubi idæi, ceraſorum aut ſimilium, apparet neceſſitas. — Succus limonum aut aurantiorum cum pauco ſaccharo & convenienti aquæ quantitate commixtus, gratum admodum exhibet potum & ſcopo diluentis tam acidi, quam ſaponacei ſatisfacit.

Porro ex diluentium uſu non parum utilitatis redundabit & ad corporis humani humores, & ad fibras atque vaſa, quæ illa relaxare annituntur; ſi in primis aliquo modo hauriuntur calida. — Nunc nimia fibrarum tenſio, cæteraque naturaliter concomitare ſolent nimiam ſanguinis velocitatem, calorem atque denſitatem, quæ ubique adſunt, vel potius veram febris inflammatoriæ conſtituunt eſſentiam. — Quid balnea tepida ex-

terne præſtent, nemo neſcit; indeque ſubtepida diluentia interna analogum habere poſſe effectum, facile ſupponi poteſt. — His omnibus ſanguis minus rapidus, minus viſcidus, ideoque minus calidus efficitur; quæ in ardentium inflammatoriarum febrium curatione res momenti ſunt maximi. Quibus addi poteſt, vaſa capillaria obſtructa, perſpirationemque ſuppreſſam tali modo maxima ſecuritate & efficaciter reſtitui, cum humores fuerint redditi *fluidiores* & vaſcula minima permeabilia. Hoc enim bene notandum eſt, ubi copioſam dilutionem a refrigerantis & relaxantis indolis liquoribus ſequitur moderatus & univerſalis ſudor, illum plerumque eſſe criticum & brevi febrim fugare. Moderatum inquam ſudorem; nam profuſus aliquis in febrium principio neutiquam urgendus eſt, cum partes ſanguinis educat tenuiſſimas & reſiduum nimis viſcidum & ad obſtructiones aptum relinquat. — Singulari vero ratione, illum in principio pleuritidis, peripneumoniæ atque variolarum peſſimum præbuiſſe effectum, ſæpius obſervavi. — Atque eandem ob cauſam profuſæ alvi aut urinæ limpidæ evacuationes ſunt periculoſæ.

Aſt methodus ſudores in febrium principio excitandi eſt pernicioſiſſima, ſi calida volatilia & alexipharmaca exhibentur remedia, ægrotus in calido continetur aëre & onere ſtragulorum fere ſuffocatur; utpote quæ cuncta jam nimis violentem ſanguinis motum atque calorem augent, oleumque camino addunt. Quid? quod ſæpiſſime tantum abeſt, ut ſudorem excitent, ut potius illum impediant, cum ſanguinem nimia rapiditate commoveant, ut nullam naturalem atque ordinatam edat ſecretionem. — Satis cognitum eſt, quod

quo

quo fortior febris, eo minores ſudoris, urinæ, ſalivæ ſimiliumque ſint excretiones.

Profecto, quando ſola ſanguinis aucta commotio excitare poteſt febrim, quicquid hanc commotionem augebit, illam prolongabit & adaugebit, quod hanc methodum & remedia efficere, ſatis notum eſt.

Itaque hac ratione veſicatoria, quæ ſal acre quoddam ſanguini addunt & fibras inſigniter ſtimulant, certe minus conveniunt in principio, ad minimum in omnibus febribus ardentibus & inflammatoriis. — At quam ſæpe in praxi conſueta videmus, ægrotis larga ſatis in copia ſanguinem emitti, veſicatoria applicari, & mox magnum exhiberi numerum calidorum alexipharmacorum, bolos, cardiaca cæteraque? Quod profecto ſic cum ratione conveniet, ac ſi quis partem magni incendii prius ſupprimere velit & mox poſt ea reſiduam partem extinguere anniteretur, adjecto pulvere pyrio aut vini ſpiritu; — aut ac ſi equo aſpero flagella & calcaria addere velis, quem demulcere cupias: quod ſane fieri ſolet cum veſicatoriis, ubi vis vaſorum oſcillatoria nimia, & fluidorum motus obſervatur rapidior.

Poſt ſanguinis emiſſionem in febrium curatione acutarum multum ſane præſtant ipſo in principio refrigerantia, emollientia atque laxantia clyſmata, ut indurata excrementa, frequentius in inteſtinis hærentia, educantur, & materia biliofa acris, quæ alias, ad minimum pars ejus per vaſa lactea cæteraque reſorpta perveniet ad ſanguinis maſſam, eliminetur. Siquidem hæc in partibus pelvis & abdominis calidi & relaxantis fomenti genus exhibent, & tam a capite & præ-

cordiis derivationem efficiunt, quam urinæ quoque excretionem juvant.

Simili ratione mite, leniens purgans ſæpius ſummæ eſt utilitatis, dum efficacius inteſtinorum canalem, a *putrida ſaburra* abſtergit. Ego vero ſemper talia ſuaderem, quæ præcipue in primas agant vias, ut *Manna*, *cremor tartari*, *ſal catharticum Glauberi*, *rhabarum*, *tamarindi* & ſimilia:— omnia draſtica purgantia profecto ad modum ſunt perniciosa, & qualia erunt cunctæ aloeticæ calidæ tincturæ, pilulæ, cæteraque.— Quælibet ſane profuſa purgatio eſt periculoſa, cum partibus lymphaticis ſanguinem nimium privet & reſiduum inſpiſſet.— Quando natura hanc in viam nimis inclinare videtur, primum *rhabarbari* doſis, poſtea paucum *ſpecierum e ſcordio* cum *diacodiato* anodyno aut ſimile quid conveniet.

In febrium ardentium inflammatoriarum profecto curatione præter convenientia & juſto tempore adhibita evacuantia copioſaque diluentia refrigerantia, quibus pauca nitroſa acidique vegetabilium ſucci ſaponacei ſunt addita, plura parum neceſſaria eſſe videntur remedia; hæc enim non ſanguini ſolum juſtum fluiditatis gradum conſervant, ſed ejus quoque proclivitatem in ſtatum putridum coërcent. Dum illa copioſe exhibemus, naturam (optimam noſtram magiſtram) ſequimur tantum, quæ illa ſerio poſtulat.— Nam quantum quoque illa in febribus averſetur eſculenta, tanto avidius deſiderat potulenta; malique ominis eſt ſymptoma, ſi illud non efficit, donec ad minimum febris multum fuerit imminuta.

Quod ſi quacunque a cauſa ſupra allata febris inflammatoria invadat hominem, qui jam antea acri humorum mixtione fuit præditus, febris eo erit violentior; quoniam ſalia acria ut varii ſtimuli

muli

muli agent, ſanguinis motum accelerabunt, ejusque celeriorem atque majorem producent putredinem. — Hinc itaque tali in caſu maxima diluendi apparet neceſſitas, ut diſſolvantur & abluantur ſpicula ſalina irritantia, (nam nihil quam menſtruum aquoſum diſſolvere poterit ſalia) & ſimiliter remediorum peccanti acrimoniæ ſua natura oppoſitorum. — At diluentia etiam ob cauſas ſupra propoſitas ſaponacei quid continere debent; ſi in primis partes ſanguinis oleoſæ pinguedine febris ob calorem diffluente valde fuerunt auctæ, quod haud raro in quibusdam obeſioribus corporibus celerrime & mirum in modum evenire ſolet, quod continuo acrimonia & ranciditate augetur & quod ſaponaceum remedium, quo hæc cum partibus aqueis ſeſe uniant, requirit; alias mortiferas producit obſtructiones & gradum acrimoniæ ſummum.

Quod ad diluendi modum attinet, ægroto tam libere & tam frequenter bibere, quam ipſi placeat, permittendum eſſe, exiſtimo, neque vero urgendum eſſe, ut ejus ventriculum uno impetu nimia copia oneret; quod nauſeam, indigeſtionem, flatus cum ſumma anxietate & vigiliis tandemque vomitum vel diarrhœam gignit.

ASCLEPIADIS praxis nulla in re magis erat monſtruoſa, quam ut tribus primis febrium diebus ægrotis omnia potulentorum interdiceret genera: & multum abeſt, ut ipſe, quam dedit, obſervet regulam *tuto, celeriter & jucunde curandi;* cum, ut CELSUS (*) ait, *convelleret vires ægri luce, vigilia, ſiti ingenti, ſic ut ne os quidem primis diebus elui ſineret.* Hæc neque a magno HIPPOCRATE didiciſſe, neque rationem, naturam vel experien-

* De medicina Lib. III. Cap. 4.

tiam ipſum docuiſſe, perſuaſus ſum certiſſime.— Sed hic vir ex *declamatore* transformabatur in *medicum*, atque contra omnes tunc temporis medicos inſurgere auſus eſt: reique novitas ipſum ſuſtentabat, ut ſæpius his temporibus contingit empyricis; & ut in poſterum quoque, donec maxima mundi pars ſtultorum ſit plena, eveniet.

Diluendi modum, qui parco & repetito hauſtu efficitur, optimum eſſe exiſtimo. Nam eadem humorum quantitas certo in temporis ſpatio hauſta magis a vaſis abſorbentibus ab ore usque ad ſtomachum copioſe diſſeminatis, aſſugi videtur, quando illa crebrius ſorbillatur, quam ſi plenis buccis uno impetu deglutitur; cum hac ratione crebrius & diutius vaſis iſtis applicetur. Siquidem ſi parca in quantitate deglutitur, ventriculi & inteſtinorum actio efficacius illam intrudit in lactea & meſaraica vaſa, quam ſi illa quaſi cum liquoribus obruuntur.

Præter ea diluendi porro & relaxandi ſcopus fomentationibus emollientibus, calidis balneis, refrigerantibus & lenientibus clysmatibus cæterisque juvari poteſt.— Brachiorum & manuum, femorum pedumque immo ipſorum hypochondriorum balnea in febribus, quæ ex inflammatoriarum ſunt genere, multum ſane præſtant utilitatis: (quorum egregium effectum ego ipſe aliquando ſum expertus:) ſed *fomenti* calor corporis temperie tunc præſente haud debet eſſe major, id, quod facile determinari poterit ope *Thermometri*. Hac methodo non ſanguis tantum per vaſa abſorbentia humidis repletur partibus, ſed quoque reſerare intendit obſtructiones & univerſam fibrarum tunc plerumque nimis rigidarum creat relaxationem. — In corporis conſtitutione ſicciore & ſtrigoſa utilitatem præbeat maximam fieri aliter

ter non poteſt, Coria & veſicæ animalium ſicciora nihil transmittunt, ſed madefactis, per poros eorum aqua cæteraque tranſeunt. — Tepidi quoque liquores emollientes tunc temporis crebrius hauſti primis viis, præcordiis, cæterisque fomenti relaxantis interni exhibent genus, quod præcipue in pulmonum, pleuræ, aliisque inflammationibus non parum adfert utilitatis. — Huic capiti porro tantum addere debeo, methodum hanc exercuiſſe veteres, qui vix alia in febribus propinabant, quam tenuia diluentia aquoſa, *ptiſanam*, decoctum hordei, *hydromell*, *oxymell*, cæteraque, ac frequenter admodum utebantur clyſmatibus atque fomentis.

Cum aucta circumcurrentium humorum velocitas ſua ſponte excitare ſoleat febrim, inde quælibet cauſa, quæ ſanguinis motum auget, augebit febrim; febris ergo vis ratione compoſita a viribus dependebit moventibus, hoc eſt, a fibris validis rigidis, a ſanguine abundante denſo, & variis ejusdem ſalibus acribus, cor & arterias ad frequentiores & vehementiores ſtimulantibus contractiones. — Largus perſalſorum & aromaticorum uſus in perfecta etiam ſanitate calorem excitabit febrilem.

E contrario quo molliores & laxiores ſunt fibræ, quo tenuior & purior ſanguis, eo minus vehemens erit febris. — Hic caſus is eſt, quem *lentam* aut *nervoſam* appellamus *febrim*; quæ diæta lenta, aquoſa, inſalubri, fructibus tenerioribus crudis, tempeſtate calida, humida pluvioſa, animi anxietate diuturna, ſpirituum dejectione cæterisque generatur. — Hic itaque profecto *lentoris* vel *tenacitatis* humorum producitur genus, & cauſa hujus morbi eſt proxima; illud vero non ex indole inflammatoriorum eſt, (aut quod veteres

res phlegma phlegmonodes nuncupabant, quodve præcipue globuloſæ ſanguinis parti rubræ inhæret) id enim in primis in vaſis ſeroſis & lymphaticis inſidet, quæ inde obſtruuntur: atque a tali ſanguinis ſtatu tenaci indigente pauci progignuntur ſpiritus animales, eique inordinate ſecernuntur & diſtribuuntur: hinc nervoſa ſymptomata, quæ nominantur febris. — At enim vero, cum ibi obſtructiones productæ fuerint, lympha ſtagnans magis magisque redditur acris, quæ majorem vel minorem movet febrim. pulſus celeritate, calore vago, horroribus, cæterisque cognoſcendam. — Omnes corporis humores quo diutius ſtagnant. eo magis fiunt corrodentes; ſic femora hydropicorum tumida, licet in principio ut marmora tam frigida ſint, tandem inflammatione occupantur maxima, humores tempore tam fiunt acres, ut eryſipelas, veſiculas, ulcera cæteraque producant, ut haud raro in fine hydropis fuit obſervatum.

Cum vero ſedes harum febrium præcipue in ultimis vaſculis, aut ſeroſo lymphaticis arteriis & fortaſſe in ipſis nervorum originibus eſſe videatur; & cum eas ſemper nimia nervorum fibrarumque flacciditas & torpor comitentur atque obſtructiones a ſanguinis circumcurrentis curſu majori ſint remotiores; non mirum eſt, ſi illæ non tam facile remediis tangantur & tam cito removeantur, quam ſi earum cauſa ſpeciatim in vaſis hæreat ſanguiferis. — Siquidem quoque illud conſiderandum eſt, nervis fibrisque non tam ſubito convenientem reſtitui tonum. — Hinc re vera videmus, hoc febrium genus & longiore indigere tempore, ut exoriatur, & multo longiore, ut curetur, quam febris conſueta inflammatoria.

Bina

Bina hæc febrium genera magna ex parte a cauſis oppoſitis dependere ideoque illa differentia ſymptomata & effectus comitare videntur.— Itaque conſideremus ſtatum quendam febrilem intermedium, qui totam hanc rem illuſtrabit. Idcirco animum noſtrum ad febres intermittentes advertimus.

CAPVT II.

De Febribus intermittentibus.

Febrium intermittentium cauſæ communes procatarcticæ ſunt humida, nebuloſa *atmoſphæra*, orta a ſoli humidi, paludoſi exhalatione, vel perpetua frigida, pluvioſa craſſaque tempeſtate; inde in regionibus depreſſis, paludoſis febres intermittentes obſervantur *endemicæ*, & in tali tempeſtatum ratione *epidemicæ*. Hac aëris conſtitutione fibræ nimium relaxantur, & perſpiratio conſueta ſupprimitur, quod ſubito ſanguinis *lentorem*, lentorque obſtructiones & aliquo modo ſtagnationem in ultimis *arteriarum ſanguiferarum* ramis creat; prouti illud ex frigidis, pallidis & lividis digitis, unguibus, labiis, cæteriſque apparet, quæ proxime antecedunt incipiuntque *rigorem paroxyſmi febris intermittentis.* — Inde ſanguis ad cor repellitur, & omnes naturæ vires excitantur ad removendas obſtructiones, quæ ſubito tolluntur caloris acceſſu, ſudore, turbida urina, cæteriſque. — Paroxyſmi ſpecies febris intermittentis per aquæ valde frigidæ balneum excitatum cognoſcimus; pallorem puta, frigus, horrorem, ſanguinis in *arteriis cutaneis* obſtructionem & verſus cor repulſionem: vix tam cito ex balneo egredieris, cum cor, arteriæ cæteraque vim reſiſten-

ſtentem præcedentis *conſtrictionis* ſuperent, & univerſalis caloris incendium gignant. Quod ſi vero homo balneum intrans debilis & aqua valde eſt frigida atque diutius ibidem moratur; non minus in balneo frigido, quam æger imbecillis in acceſſu frigoris perire poteſt, (quod plerumque fieri ſolet, ſi morbus ſit mortiferus,) cum cor vim ſuperare non valeat reſiſtentem.

Si quando fibræ ſatis ſunt fortes, *lentor* & obſtructiones non nimiæ, hoc naturæ impetu facile devincitur paroxyſmus. — Si quando autem lentor & obſtructiones ſint inſignes, fibræ ſortes & rigidiores; febris caloris acceſſu valde intenditur atque facile perverſa curatione in *acutam continuam* mutatur. — Notatu profecto eſt dignum, febres nonnullas intermittentes epidemicas in nonnullis corporum conſtitutionibus febrium ardentium ſpeciem ſimulare atque poſtea quotidianæ aut tertianæ aſſumere; ac haud raro fieri ſolet, ut febris quotidiana aut tertiana in principio per medicamenta calida, qualia ſunt ſpiritus volatiles, ſpiritus ardens, piper, radix ſerpentaria cæteraque (quibus ſæpiſſime miſeri ægroti obruuntur,) in febrim inflammatoriam cum phrenitide, pleuritide aut peripneumonia conjunctam mutetur. — Ita ut ſolidorum & fluidorum conſtitutio in nonnullis febribus intermittentibus non multum ab illa inflammatoriarum febrium differre videatur. — Febres catarrhales, tempore vernali anni 1743. per totam Europam nomine *influxus* (influenza) diſſeminatas frequenter pleuriticas vel peripneumonicas factas fuiſſe, bene recordor: &, ut ſæpius fit, poſt duas aut tres dies in quotidianam aut tertianam terminabantur: cum conſtitutionum ægrotorum differentia, cæteraque ita faciem atque naturam alterarent morbi.

Non-

Nonnunquam quotidiana, ſemitertiana & tertiana febris uno eodemque tempore cum pleuritide & peripneumonia epidemice graſſantur, ut in primis anno 1744. (*) contigit: — ubi frigida tempeſtas in quibusdam corporibus fibras ita arcte contrahebat & ſanguinem usque in talem viſcoſitatis gradum condenſabat, ut refrigerio talem febrim inflammatoriam aut alia excitaret ſymptomata; — cum interim in hominibus laxioris debilioriſque nervorum & fibrarum ſyſtematis & humoribus aquoſis repletis vires vaſorum vibrantium ita tantum afficeret & ſanguinem ſic exæſtuaret, ut malum a deficiente perſpiratione & glutinoſis lentisque humoribus imminentem effectum per repetitos febris intermittentis ordinatæ removeret paroxyſmos. — Ita haud raro homines, quibus ſpirituum eſt lentor & corporis conſtitutio leucophlegmatica, uſu calidorum, roborantium medicamentorum, qualia ſunt chalybeata cæteraque febri affici, perſpicimus. Et hæc naturæ mutatio, ſi bene gubernatur, plerumque in perfectam eorum cedit ſanitatem. — Quod ſi febrim lentam nervoſam in ordinatam intermittentem mutare poteris, cito ſanabis ægrotum.

Porro autem, pleuritides, peripneumonias atque inflammatorios rheumatiſmos tempore frigido, ſicco vernali vagari, & magnum intermittentium febrium numerum ſubſequentibus menſibus calidioribus hos excipere, pluries vidi: cum calor fibrarum rigiditatem diminueret & ſanguinis viſciditatem atque denſitatem reſolveret: e contrario ſi ſolida magis adſtricta & ſanguis magis denſus & viſcidus fuiſſet redditus, febres inflammatoriæ

(*) Vid. Obſervat. noſtr. de aëre & morbis epidem. *Martio, Aprili, Majo,* 1744.

toriæ refrigerio aut ſimili re excitatæ eſſent: quibus nunc tantum febris intermittentis creabatur morbus.

Febres intermittentes vernales ordinariæ interdum valde ſalutarem præſtant effectum, dum ſanguinis *lentorem* ejusque *morbidam* infringunt *cohæſionem:* ut atmoſphæram craſſam nebuloſam puriſicat procella. Robur ineunte vere exſuſcitatum & auctus naturalis æſtus, aërisque ſiccitas rarefaciendo attenuandoque graves & glutinoſos humores ac aperiendo poros, efficiunt, ut æſtate accedente febres intermittentes vernales abeant. Et probabile eſt, exſuſcitantem atque attenuantem veris, omnia concitantis, influxum, qui naturæ impellit vires, ut lentam ac glutinoſam colluviem in quibusdam hyeme frigido humidoque inſigniter collectam, removeat, cauſſam aliquam, ad minimum febrium intermittentium vernali tempore crebriorum eſſe poſſe.— Totam naturam tali anni tempore aliquam orgaſmi ſpeciem ſubire, res eſt certa; ſic quoque vegetabilia rigida novam recipiunt vitam & concreti eorum ſucci novo agitantur motu.

Sanguinem in febribus quotidianis magis, quam in tertianis atque in his magis quam in quartanis denſum eſſe & tenacem, nos docet experientia (*): ita, *ut in quotidianis, cæteris paribus*, proxime ad ſtatum inflammatorium accedat: id quoque plerumque obſervatur, quod, ſi febris intermittens ordinaria tertiana degenerat in ſemitertianam aut quotidianam, vel ſi multo citius tempus conſueti paroxyſmi redit, febris remittens aut continua mox ſubſequatur.— Et hoc ſæpiſſime regimine admodum calido, aut præmaturo

* Vid. Dr. *Langriſch's* modern Theory &c. Cap. V.

turo nimis corticis peruviani uſu efficitur. — Quotidianas profecto & tertianas duplicatas, (quæ, ut curſim attingam, haud raro inter ſe conveniunt) in principio corticem ferre nolle, ſæpiſſime videmus; donec potiones ſalinæ, convenientia diluentia & attenuantia, atque in nonnullis ſanguinis miſſio, purgantia & vomitoria fuerint adhibita. — In ejuſmodi profecto febribus intermittentibus citius, quam poſt quatuor aut quinque ad minimum paroxyſmos, & poſtquam corporibus in ſanguinis plethoram valde proclivibus major aut minor ſanguinis detracta fuit copia, corticem exhibere, nunquam prudentis eſſe medici, exiſtimo; & hæc methodus ſpeciatim magis in febribus intermittentibus vernis eſt attendenda. — Porro id annotandum eſt, quod, quemadmodum nihil in febrium intermittentium curatione efficacius ſit, quam iuſto tempore exhibita illaque repetita vomitoria, (prouti natura nobis demonſtrat, cum hoc unicum inter perpetua ejus paroxyſmorum referat molimina,) ſic ſanguinis emiſſio præcedens in corporibus ſanguine plenis, præcipue ſi ipſo in paroxyſmo propinantur iſta, eo reddat tutiora; id, quod frequentius optimo cum ſucceſſu efficitur. — Neque hæc nova eſt medendi methodus; nam CELSUS ſuadet, *cum primum aliquis inhorruit, & ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam ſubſalſam, & vomere eum cogere.* Lib. III. Cap. 12.

Itaque videmus, nonnullas febrium intermittentium ſpecies quam proxime ad ſtatum accedere inflammatorium, & regimen frigidum, convenientem diluendi modum & interdum ſanguinis non minus ad aliquem gradum emiſſionem, quam alias requirere evacuationes. — Vt nitrum cum cortice conjunctum per totum cura-

tionis tempus exhibeatur & ut ſimili modo nonnunquam ejus uſus per unum alterumve diem intermittatur atque ſal abſinthii & ſuccus limonum cum florum chamomillæ & corticum aurantiorum ſevilianorum aut ſimilium infuſione propinetur, neceſſe eſſe, cognovi. — Quod ſi intermittens in continuam inflammatoriam degeneret febrim, ſanguinis emiſſio atque moderatum purgans refrigerans illam cito ad ejus typum reducet.

Sicut vero quædam intermittentes ad degenerationem in febrem inflammatoriam ſunt proclives; ſic longe major numerus præcipue tempore autumnali ad mutationem in anomalas remittentes lentas, putridas, vel in lentas nervoſas febres inclinat. Id haud raro contingit, ut quotidiana degeneret in tertianam, inde in quartanam & tandem in hydropem; idque in primis nonnullis fieri ſolet temporibus & quibusdam in locis. Hoc clare demonſtrat, febres magis magisque enervari & ſanguinem valde vappidum atque aquoſum fieri. — Ipſæ febres tertianæ vernæ, quæ ſæpius ſibimet ipſæ tempeſtate favente medentur, nonnunquam æſtate humida, pluvioſa inſigniter fiunt pertinaces & ægroti admodum ſunt proni, ut leviſſima data occaſione iterum in illas recidant: quod ſingulari ratione fuit obſervatum æſtate iſta humida frigidaque anni 1734 & 1755. (*) Quibus in rebus uſum juſculorum carnis quotidianum, crebrioraque balnea frigida ad avertendas recidivas magnæ utilitatis eſſe, cognovi. — Hiemis frigus fortaſſis eſt, quod, cum fibras contrahat, plerumque febres intermittentes tali tempeſtate tollat; nam, illas hieme calida & humida, eſt obſervatum, fuiſſe valde pertinaces.

Incon-

* Vid. Obſervat. de aëre & morbis epidem. Vol. I.

Inconvenientes evacuationes, quæ ſanguinis miſſione & purgatione fiunt, diæta inſalubris craſſorum, glutinoſorumque ciborum, vappida, lenteſcentia potulenta, qualia ſunt ſtagnans limoſa aqua, cereviſia malæ notæ & ſimilia has febres valde anomalas, pertinaces atque periculoſas reddunt, ac, ut in malignas putridas vel lentas nervoſas degenerent, ſæpius efficiunt; alias illae hydrope, ictero, aut viſcerum abdominalium obſtructione univerſali & frequenter morbis genus nervoſum afficientibus terminantur. — Brevibus, quicquid vim fibrarum elaſticam nimium imminuit, & ſanguinis craſin attenuat, illud hæc producet incommoda; & hoc in primis fieri ſolet, ſi nebuloſo frigido aëre perſpiratio crebrius juſto interrumpitur, defectus convenientis exercitii atque craſſa, lenta glutinoſaque accedit diæta, ut ſunt piſces, lactucæ, cucumeres aliique inſigniter aquoſi fructus, quæ perſpirationem inſigniter ſupprimere cognita ſunt.

Itaque regiminis calidi, roborantis attenuantisque neceſſitatem in curatione intermittentium febrium, quibus homines laxiore corporis conſtitutione & ſanguine raro, tenui præditi afficiuntur, clarius demonſtrant hæ obſervationes; in primis ſi humida nebuloſaque prævaleat atmoſphæra. — Tali in rerum ratione *cortex peruvianus*, licet optimus & ſcrupuloſe ſit electus, ac licet cum convenientibus alexipharmacis, qualia ſunt *radix ſerpentariæ virginianæ*, *contrayervæ*, *myrrha*, *camphora*, cæterisque ſit conjunctus, ſæpius tamen nihil efficit. — Poſt quatuor aut quinque paroxyſmos chalybeata calida maximo cum ſucceſſu addi poſſunt. — Neque vero *corticem* vel chalybeata nimis cito propinare debemus, ubi ægroto eſt *color faciei flavus*, *abdomen tenſum*, corporisque

que obſtipata admodum conſtitutio. — Quo in caſu *mercurialia*, *ſaponacea*, *reſerantia* cum *rhabarbaro*, *aloe*, *tartaro regenerato* aut *ſolubili* præmitti debent: quid? quod interdum ſatis convenienter conjungi poſſunt cum cortice.

Ergo ex his omnibus, quæ hac de re ſunt dicta, apparet, intermittentem ordinariam tertianam inter inflammatoriam & lentam nervoſam eſſe intermediam; atque fluidorum ſolidorumque conſtitutionem ex altera parte tantum commoveri poſſe, ut ſanguinem ad febrim continuam inflammatoriam exæſtuet; & ex altera parte tantum deprimi poſſe, ut effectum lentum vel lentam nervoſam febrim progignat. — Inde quoque cauſa atque curatio talium febrium aliquo reſpectu ob oculos poſitæ eſſe videntur.

Cum vero quodlibet febrium genus naturæ ſit conamen, quo ſe ipſa quacunque a re, quæ ipſi moleſta eſt, liberare annitatur, nos ejus conaminibus modo, quem ratio & experientia ſuadet, ſemper ſuccurrere oportet convenientiſſimo. At caute admodum agere debemus, idque in primis in principio, qua ratione in conaminibus adjuvandis aut cohibendis pergere velimus, donec bene naturam, quantitatem & qualitatem morbi, ægrique conſtitutionem conſideraverimus. Quorum reſpectu in binas has res, in ſtatum puta ſolidorum & fluidorum, diligenter inquirere, ſumme erit neceſſarium.

CAPUT

CAPVT III.

De ſolidorum ſtatu.

Omne illud, quod corporis firmitas & robur conſtitutionis vocatur, origine ſua elementaribus noſtrorum corporum debemus ſtaminibus; & a forti aut debili eorum textura magna ex parte noſtra futura ſecunda vel adverſa dependet valetudo. — A natura profecto quædam determinata conſtitutio & robur fibrarum data erant, & quælibet ab illis aberratio nominari poteſt morbus; quæ a debilibus parentibus, errore diætæ, exercitio & variis aliis rebus oriri poteſt, quæ quoque aberratio ut in praxi medica attente obſervetur, mallem.

Roboris juſta proportio cum *flexibilitatis* gradu convenienti congruens efficit ſalutare illud *intermedium,* in quo perfecta conſiſtit ſanitas. Nimius rigiditatis gradus, nimis cito ſuccos diſſipare ſolet nutritios, & maraſmo terminatur; ſicut nimia vaſorum laxitas illos pronos reddit ad ſuperpondium creandum & leucophlegmatiam aut hydropem gignit. Illud fluida animalia nimium diſſolvit, hoc non ſatis ea, quæ aſſumta fuerunt, aſſimilat.

Vaſorum fortior vis elaſtica magno cum impetu in fluida contenta agit, atque majorem frictionem, indeque magnum calorem & conſtanter ac large ſimul partes aqueas diſſipat tenuiſſimas, quibus globuli ſanguinis in comparatione copioſiores, denſiores atque compactiores, humores vero generatim redduntur viſcidiores; ut ex ſanguinis ſtatu, qui ſemper in valde laborio-

 ſis

ſis obſervatur populis & quorum ſanguis nunquam non talis eſt generis, dilucide apparet. — Quæ ubi naturæ limites inſigniter ſuperant, morbi oriuntur, qui in toto corpore ſunt, & inducunt quaſi febrim continuam, tandemque atrophia vel perfecto finiuntur marasmo, niſi multo citius violens inflammatorius morbus talem e vivis tollat; & a quibus ob denſi, viſcidi ſanguinis ſtatum, rigiditatem ac contractionem aut adſtrictionem vaſorum multo majore cum difficultate convaleſcunt, quam alii, quibus ſunt fibræ molles, ſanguis ſimplicior, attamen fluidior. Vix enim boni quid usquam eſt, quo quisquam uti poſſit ſine malo omni; roſa gerit ſpinas; ſic quoque hæc incommoda proveniunt a ſanitate perfectiſſima & vigore: *quanta humani generis fragilitas!*

In tali conſtitutione uſus emollientis farinacei potus & diætæ cum frequentibus balneis ſubtepidis præcipue in valde ſicca & frigida tempeſtate convenit maxime. — Si quando homo talis conſtitutionis corripiatur febre inflammatoria, ut pleuritide, peripneumonia aut ſimili, ut perpetuo magnam tepidorum, aquoſorum atque emollientium diluentium copiam abſorbeant, ſemper ſuadere velim; quibus auxiliis vapor calidus pulmonum partes & meatus relaxat, atque liberiorem per illos tranſitum ſanguinis indeque faciliorem ac copioſiorem promovet exſcreationem, ita, ut ſanguis eodem tempore diluatur efficaciſſime. — Præter ea fomenta emollientia & diluentia moderate calida (non vero fervida) femoribus, pedibus, brachiis, manibus, hypochondriis & pectori ſunt applicanda; quæ haud raro mirum in modum egregium edunt effectum & multo maioris utilitatis atque efficaciæ ſunt, *quam magna*

gna illa difficilioris coctionis farrago officinarum, cui olim adeo inhærebant.

Balneorum frigidorum uſum præpoſterum ſtrigoſo corporis habitui nimisque *rigido* vidi detrimentum attuliſſe maximum; illa enim ſunt, quæ *conſtrictionem* & *rigiditatem* augent. In genere obſervandum eſt, plures, qui frigido utuntur balneo, fieri tenuiores, licet robuſtiores reddantur atque agiliores. — Ante aliquot annos vir quidam nobilis habitu corporis tenui, macriori, aſt naturali ſpirituum alacritate ſingulari conſtanter maximis agitatus exercitiis, & frigido frequentiorique lavacro in mari, interdum quoque ipſa tempeſtate valde frigida aſſuefactus, me conſuluit: corporis ejus caro quotidie attenuabatur, tandemque debilis atque animo valde abjectus reddebatur. — Per hanc methodum fibras omnes nimium fuiſſe conſtrictas, nimiamque *lymphæ* tenuioris ipſiusque præcipue *liquidi nervoſi* copiam per poros fuiſſe diſſipatam, exiſtimabam. Per omne enim illud temporis ſpatium ſufficientem aſſumebat alimentorum quantitatem, neque inordinariam quandam habebat ſenſibilem evacuationem. Humidam, relaxantem, nutrientemque imperavi diætam, balneorum frigidorum interdixi uſum, tandemque ad aquas ipſum miſi *Bathonianas.* — Valetudinis perfectioris, ſpirituum & carnis citior reſtitutio erat effectus. Nihil e contrario efficacius molles & laxas roborat fibras, quam balneorum frigidorum uſus, hoc molles, debiles ac gibboſi infantes (*rickety*) mirum quaſi in modum ſubito reſtituuntur. — Tempore profecto ignorantiæ, quo ejus ſacerdotes erant fraudatores & plebeji ſtulti, varii fontes nullam aliam ob cauſam, quam ob puram frigidam fue-

runt cónſecrati aquam, cujus virtutes illi miraculorum venditores ſancto quodam ab ipſis excogitato tantum adſcribebant. (*)

Veterum methodicorum doctrina ratione ſtricti & laxi, ſi cum judicio adhibetur, magnam in praxi medicinæ afferrre poteſt utilitatem; licet ſane ea frequentius tam in theoria quam in praxi confundatur. De morbis autem fibrarum nimis ſtrictarum vel nimis laxarum varias egregias effecit obſervationes BOERHAAVIUS, quæ utilitatem in praxi afferunt maximam. — Fibrarum ſpecies alia eſſe videtur, cujus nulla facta eſt mentio, quæ nominari poteſt *tenera* vel *delicata ſolidorum conſtitutio*, & quæ facillima ratione dolore aut gaudio ſummo afficitur; quorum vero *ſtamina* ita ſunt tenuia, ut leviſſima a cauſa turbentur. Quod ſæpiſſime in teneris pulchris hominibus delicatiori & admodum agili forma obſervatur, quibus quidem *ſpiritus* ſunt in promtu, licet *vires* deficiant; Tales haud raro *hæmoptyſi*, vel aliis *hæmorrhagiis*, tabe & *phthiſi* afficiuntur *pulmonali*, indeque id oritur, quod peculiari nomine appellatur conſumtio.

Brevibus nimiæ *conſtrictionis* vel *tenſionis* ſolidorum malum conſideravimus effectum, nunc curſim videamus, quæ ab earum nimia laxitate oriantur incommoda.

Vaſa debilia ſufficienti parum modo in contenta agunt fluida, ea non ſatis *comminuunt*, eorum figuram *globoſam efficiunt*, neque chyli partes *aſſimilant*; — ipſe profecto chylus a digeſtionis orga-

(*) In libri hujus translatione gallica tota hæc deſideratur periodus; an fortaſſis ob veritatem in illa elucentem?

organis, ſi debilia ſunt, nunquam bene præparatur. — Vbi vaſa juſto prædita ſunt tono, & quodam vigore contra alibiles, quos ex ventriculo cæterisque partibus accipiunt ſuccos, nituntur, nullæ chyli inordinatæ formæ particulæ paucis horis poſt paſtum reperiuntur in ſanguine, aſt in debilioribus *leucophlegmaticis* hominibus illæ nunquam vel non niſi longum poſt tempus in ſanguinis globulos & *ſerum* conveniens commutantur. — Siquidem in hoc laxo habitu ſanguis ipſe non tantum, quantum ſufficit, agitatur & vi impellitur, ut juſtum accipiat calorem naturalem, neque ut ſalinæ, ſulphureæ & oleoſæ partes in talem commiſceantur tenuitatis gradum, qui aptus ſit, ut naturæ animalis propoſito inſerviat; neque ſanguinis globuli rubri (magnum illud vitæ ſanitatisque principium) ita compingantur, atque rotundi firmique effingantur, ut requiritur. — Hinc inordinaria vaſorum concretio, *lentor*, vel *tenacitas ſeri* & *lymphæ*, defectus ſpirituum animalium, omniumque ſecretionum diminutio neque perfectio. — Quæ omnia excipiunt *cachexia*, *leucophlegmatia*, & morbi hydropici, inordinariæ intermittentes & remittentes aut illæ lentæ nervoſæ febres; cum humores juſti ob motus & circuitus defectum in aliquod putredinis genus degenerantes in *ultimis* ſtagnent *vaſculis*, propter obſtructiones continuo obortas ex defectu juſti niſus vaſorum, quæ non tantum, quantum ſufficit, agitant, comminuunt & protrudunt eorum contenta.

Nunc autem omnes corporis humores ſtagnantes cito corrumpuntur & fiunt acres, idque tantum nonnunquam in gradum, qui febres indolis excitet peſſimæ: licet enim ſanguinis cir-

 cuitus

cuitus ob contrahentium propellentiumque vaſorum debilitatem valde languidus eſſe poſſit, ille tamen ſufficit, ut aliquo modo, ob acrimoniam ſtimulantem, febrilem efficiat calorem, tandemque generalem putredinem; prouti *febres* comprobant *chloroticæ*, quæ ſæpius fiunt perniciosiſſimæ. — Femorum tumores frigidi hydropici haud raro eryſipelatis genere & gangræna finiuntur.

Igitur juſta ſtatus ſolidorum conſideratio non in chronicis ſolum, ſed in acutis quoque morbis medicis eſt res momenti maximi; hæc enim generatim ſunt cauſæ, ſtatum fluidorum peculiarem efficientes, primariæ. Exempli gratia virum conſtitutione robuſta, fortibus atque rigidis præditum fibris, qui corpus multum exercet, ſanguinem gerere denſum, craſſum & ad talem viſciditatis gradum inclinantem, qui morbo febrili accedente excitari queat, concludere poſſumus naturaliter; indeque tempeſtivam ſanguinis detractionem conveniens illis præveniendi eſſe auxilium: e contrario vero debilem, laxam, mollemque conſtitutionem alere ſanguinem macrum, tenuem, aquoſum, neque hujus emiſſionem neque largas evacuationes perferentem.

Diligens talis indagatio ſub acutorum morborum initio maximam affert utilitatem, præcipue in variolis & aliis febribus exanthematicis, ita ut medentem reddat certum, utrum ſanguis emittendus ſit, nec ne.

Exempli gratia, viro valido, pulſu forti, violentibus variolarum ſymptomatibus correpto, ſanguinem ante eruptionem non detrahere, vitium eſſet vix excuſabile; nam febrim in tali corporis habitu non poſſe non valde exacerbari, colligere

ligere poſſumus; ſed hominibus infirmis, laxis, niſi urgentia admodum illud imperent ſymptomata, ſanguinem detrahere, temerarium eſſet. — Aſt quam parum hoc in praxi vulgari perpenditur? Alii enim, dum acceſſio variolarum apparet leviſſima, more conſueto, ſanguinem mittunt & vomitum excitant; alii vero, ne debilitent ægrotos, tam meticuloſi ſunt, ut, illos, nulla morbi pernicioſi habita ratione, necari inflammatione, ſinant.

Quod ſi ægrotum antea cognovit medicus, in ejus conſtitutione dignoſcenda parum dubius eſſe poteſt; ideoque *cum par ſcientia ſit*, recte ait CELSVS (*), *utiliorem tamen medicum eſſe amicum quam extraneum.* Quando vero hoc non accidat, caro firma, dura, cutis arida, calor ingens, ſitis, rubor, ſpiritus cum fervore ex naribus prorumpens, & dolor violentus, cum forti, tenſo, celeri pulſu, fibrarum validarum valdeque elaſticarum & febris ardentis vel inflammatoriæ ſatis evidentia ſunt ſymptomata. — Pulſus debilis, celer, mollis, moderatus calor aut color, mediocris ſitis, urina pallida, caro & cutis mollis, ſudor viſcidus, non per totum corpus aequalis, inordinarius, frigidus aut profuſus, cum gravitate & anxietate magis, quam ſeveris doloribus, & cum humida, licet fortaſſe alba obducta cruſta vel impura lingua, denotant contrarium. — Re vera autem cuncta hæc melius diſcuntur experientia, quam proponuntur præceptis; — igitur de his rebus hæc ſufficiant.

(*) Præfat. ſub finem.

CAPVT

CAPVT IV.

De fluidorum ſtatu.

Fluidorum ſtatus, qui maxima ex parte, uti in antecedentibus dictum fuit, a ſolidorum dependet conditione, nunc eſt conſiderandus.

Itaque primo ſanguinis ſtatus eſt, in quo humores nimis denſi ſunt ac viſcidi, in quo globuli ſanguinis nimium abundant, & intimius compacti vel condenſati exiſtunt, in quo ſeri globuli æquali ratione inveniuntur — breviter, in quo tota fluidorum maſſa nimium glutinoſa & ad concretionem in formam ſolidam nimium eſt prona. — Conſtitutionis robuſtæ homines, quibus ſunt fibræ fortes, qui ſe vehementer exercent, & plena veſcuntur diæta, huic ſtatui præcipue ſunt obnoxii. — Igitur, ſi globuli ſanguinis valde ſunt denſi & copioſi, atque vaſa admodum valida & elaſtica, magnum *motus momentum* adferri debet fluidis circulantibus, ideoque magna frictio & calor major, quorum uterque ſanguinis partes diſſipant fluidiſſimas & viſciditatem augent; ita, ut pars reſidua fiat glutinoſior &, quin per extremos arteriarum capillarium ramos tranſeat, minus apta; indeque obſtructiones, inde inflammationes.

Porro magnus calor *ſerum* coagulare annititur; conſueto febris ardentis æſtu non multo major, ſanguinis ſerum in gelatinam mutat, ut id docuit experientia. — Hinc ſanguis vehementi in febre inflammatoria miſſus craſſo glutinoſo corio vel cruſta, ut appellatur, obtegitur; quam in nonnullis ſeveris pleuriticis vel rheumaticis mor-

morbis fere ad pollicem unum craſſam vidi. — Hanc ita ab æſtu febrili formatam fuiſſe, manifeſtum eſt; prima enim ſanguinis miſſione a febris initio iſte ſatis apparet floridus, licet denſior; cum e contrario ſecunda, tertia aut quarta ejus detractione, quando æſtus diutius duravit, majorem in modum fiat glutinoſus & craſſiore contegatur corio: — & ſanguis profecto in genere, quo febris vehementior & homo, cui ſanguis fuit detractus, eſt fortior, eo exiſtit craſſior & tenacior. — Atque hoc peculiarem in modum accidit in febribus, quæ vehementem dolorem habent conjunctum, quales ſunt pleuritides, rheumatiſmi, cæteraque. — Cum enim dolor ſit ſtimulus, qui motum, frictionem & æſtum inſigniter auget, hæc vehementiæ comparatione ſerum inſpiſſant. — Itaque inflammatoria tenacitas in tenerrimis membranarum aliarumque partium vaſculis hærens, ea nimium diducit & inflammationes majores atque dolores excitat; ita ut alterum alterius mutua fiat incitatio. Licet vero denſior hic ſanguinis ſtatus in ſanitate magno cum corporis robore, pulſu valido firmoque & calore naturali majore ſit conjunctus; febris tamen acceſſione is inducit valde violentia ſymptomata, brevi mortifera, niſi ſanguinis miſſione, refrigerantibus, diluentibus & emollientibus potionibus & remediis hæc avertantur.

Porro autem nimia ſanguinis etiam boni plenitudo jam aliquem morbi efficit gradum, ideoque athletarum ἐυεξίαν periculoſam pronunciat HIPPOCRATES (*) atque de ejusmodi corporis habitus hominibus eleganter ait CELSVS (**) *ſuſpecta*

(*) Aphoriſm. 3. Sect. I. (**) Lib. II. Cap. 2.

ſpecta habere bona ſua debent. — Talis *plethora* non arterias ſolum ſanguiferas nimium diſtendit, ſed orificia quoque arteriarum ſeroſarum lymphaticarumque dilatat, quibus id inducitur, ut leviſſima data occaſione ſanguinis globuli in ea intruſi obſtructiones ab *errore loci*, prouti appellantur, efficiantur, inde inflammationes & disruptiones frequentiores ſequuntur, in primis in cerebro & pulmonibus. — Qua in re nihil quidquam tantum affert levamen, quam ſanguinis detractio, quæ, ſi non excedat, tantum abeſt, ut debilitet, ut potius ægrotum roboret, cum ſolida inter & fluida reſtituat æquilibrium. Cujus nihilo minus conſervatio nonnullis in caſibus & conſtitutionibus altioris indaginis res eſt; licet illud ipſa quoque cum ſanitate conveniens, generatim late admodum pateat.

Quidam delicati, floridi & plethorici homines mox a minimo vitæ variæ errore afficiuntur; & quidam talis conſtitutionis mihi noti ſunt viri, qui ratione hæmorragiæ cujusdam ordinariam experti ſunt *evacuationem menſtrualem*, quam *ſexus delicatioris* plurimæ. — Optimæ progeniei & accuratiſſime nutritus *Gallus* ejus *athleticum ſtatum* vix diutius, quam viginti quatuor horas perferre poterit, (*) & mirum in modum ab illo ſubito defatigatur. — *Quia non ultra progredi poteſt, retro quaſi ruina quadam revolvitur,* ut de viro plethorico loquitur CELSUS. (**)

San-

(*) Vid. D. BRYAN ROBINSON on de food and Diſcharges of human Bodies. (de corporis humani nutritione & evacuationibus.) p. 119.

(**) Loc. cit.

Sanguinis ſecundo alia conſtitutio vel craſis, priori illi prorſus oppoſita invenitur, ubi globuli ſanguinis nimis pauci eique laxe nimis ſunt compacti, & ubi ſerum nimis aquoſum, vappidum & nonnunquam glutinoſæ viſcidæque exiſtit indolis. Ab hoc ſanguine inerti, pituitoſo omnes imperfectæ ſunt ſecretiones, neque a natura animali tantum, quantum ſufficit, participant; *bilis* fit *iners*, ſpiritus animales depreſſi deficiunt, *ſaliva* in merum *inſipidum* vertitur *mucum* & ſic porro. — Hinc digeſtio perturbata univerſalis, debilitas, frigus, pallor, cacochymia, hydrops, cæteraque. — Brevibus, lentas, tales humorum motus, is ad minimum, qui ex defectu circulationis ſanguinis juſtæ oritur, ipſos humores in morbidas dejicit concretiones, cum aliis in locis vaſa obſtruat, & in aliis ſtagnet, ubi ſpontaneam contrahunt corruptionem, talem tandem efficientem acrimoniam, quæ haud raro febre valde malignæ indolis periculoſique effectus finiatur: atque hoc eo magis fieri ſolet, quo vaſa majorem ſuæ elaſticitatis partem & ſanguis plura principia vitalia perdiderunt: — ita, ut tandem vel lentor ejus glutinoſus in corde ſtagnet, vel humores corrupti fabricæ animalis delicatiores & eſſentiales arrodant atque deſtruant partes, cerebri in primis compagem, ubi naturaliter lente admodum moventur humores, vaſaque ipſa ſtructuræ ſunt tenerrimæ. — Igitur, quemadmodum nimis rapidus ſanguinis curſus vaſa ſæpius disrumpit minima; ſic humores nimium lente moti ſtagnant, corrumpuntur, tandemque illa corrodunt.

Bini hi inter ſe differentes fluidorum ſtatus haud improprie a conſtitutione nominari poſſunt,

ſunt, cum ſtatum ſolidorum naturaliter ſequantur; ita, ut quoque ſanguis copioſus, denſus ſemper conjunctam habeat fortem elaſticam vaſorum compagem, & ſanguis iners aquoſus relaxatum corporis habitum, ubi horum alterum a naturæ legibus aberrat, illud verum excitat morbum, atque in quocunque concurrente morbo id accidat, bene eſt attendendum. (*)

CAPVT V.

De ſanguinis reſoluto & putrido ſtatu.

Præter hos vero porro *tertius ſanguinis* reperitur *ſtatus*, cæteris iſtis multo periculoſior; illum ſtatum puto, qui ad *diſſolutionem* & *putredinem* absque intermedio aliquo magis tendit. — Hic caſus manifeſte apparet in quibusdam (ſic dictis) *ſcorbuticis*, ubi ſine ullo alio ſingulari & evidenti morbo prægræſſo (niſi fortaſſe genere quodam laſſitudinis & languoris) homines ſubito per ſummam totius corporis cutem eruptionem macularum violacei, lividi aut quoque nigri & cœrulei coloris experiuntur, & mox profuſa periculoſaque interdum, immo mortifera corripiuntur *hæmorrhagia*, cum, ſe ullo morbi genere laborare, illi ipſi aut alii vix credant. — Cujus gene-

(*) Febres ardentes & inflammatoriæ ſunt naturaliter fibrarum nimis elaſticarum & rigidarum ſanguinisque denſioris ac viſcidi effectus; cum lentæ & nervoſæ febres a nimis laxo vaſorum ſtatu & ſanguine inerti atque tenui oriantur. — Reperiuntur autem varii morbi, præcipue illi contagio excitati, qui utrisque ſunt communes.

generis exempla eveniunt plurima: plura tam apud junioris quam adultioris ætatis homines perſpexi, quibus quoque haud raro ſubſequentem prædixi hæmorrhagiam.

Quando *feminæ* talibus eruptionibus aut *vibicibus* nigris vel cœruleis aut latis variæque figuræ maculis, contuſionibus ſimilibus laborant, iſtæ ſemper nimio *catameniorum* profluvio, niſi alia profuſa accedat hæmorrhagia, erunt ſubjectæ. — Quid? quod, ſi homines alterius ſexus his afficiuntur phænomenis, illi ingentem ad ſanguinis copiam ex leviſſimo vulnere & haud raro ſine eo ex palato, naribus, inteſtinis aut viis urinariis emittendam ſunt proclives.

Quorum hominum ſanguis, ſi detractus fuit eam ob rationem, ut alterior hæmorrhagiæ avertatur progreſſus, prouti credebatur, (quod, in tranſitu ſit dictum, minime convenit, niſi evidentiora *plethoræ* adſint ſigna) ſemper quaſi ut *merum coagulum* apparet, cum non; ut conſueto modo fieri ſolet, in craſſamentum & ſerum ſeparetur, ſed æqualis ſemicoagulata remaneat maſſa, quæ plerumque lividi aut obſcurioris conſueto eſt coloris, & licet nonnunquam diu florida ſatis perſtet, ſemper tamen citius putreſcit. — Hoc quoque notatu dignum eſſe videtur, talium hominum ſpiritum admodum frequenter ante eruptionem magis fœtere, eorumque urinam ſæpius peſſime olere: evidentia putredinis incipientis ſigna humorum; qui, dum magis magisque fiunt acres, tandem vaſa corrodunt. Nam hoc hæmorrhagiarum genus ſæpe hominibus contingit, qui neque ullum plethoræ ſignum, neque plenum neque valde celerem pulſum, atque parum vel nihil habitus cujusdam febrilis monſtrant, neque

uſu violentis exercitii agitantur; ita ut illæ a corroſione, non a ruptura vaſorum nimia ſanguinis quantitate aut velocitate disruptorum ſint obortæ. — In nonnullis ſane tenerioris & delicatulæ conſtitutionis corporibus nixus levior eorum tenuiora tenerioraque disrumpet vaſa, prouti in quibusdam obſervare licet, qui a qualibet leviſſima accedente cauſa hæmoptoe vel ſanguinis ex naribus fluxione afficiuntur; hæ vero hæmorrhagiæ raro conjunctas habent aut ipſis præcedunt lividi vel violacei coloris eruptiones, cæteraque. — Quibus in caſibus ſanguinis parca convenit detractio, qua nimius ejus ad vaſa teneriora impetus avertatur, quanquam etiam tunc non evidens adſit plethora.

Supra propoſitas hæmorrhagias plerumque ab *acri* quodam oriri *humorum ſtatu*, qui ſanguinis craſin deſtruat & ultimos arteriarum capillarium ramos corrodat, licet ſim perſuaſus, eæ tamen nonnumquam etiam eveniunt a nimis laxo contextu globulorum ſanguinis, non tantum, quantum ſufficit, actione cordis, arteriarum cæterisque compactorum, quem ob defectum illi ſphæræ oblongæ vel inordinate formatæ moleculæ loco ordinariarum ſphærarum fiunt, ideoque majorem diametrum & naturali minus firmam accipiunt compagem. — Ex microſcopicis vero obſervationibus (illis præcipue ope microſcopii ſolaris factis,) apparet, ſanguinis globulos per minutiſſimos arteriarum ſanguiferarum ramulos tranſientes figuram ſuam globoſam haud raro mutare in oblongiorem, ut per hæc valde tenuia tranſire queant vaſa. — Atque haud intellectu eſt difficile, qua ratione globuli iſti leviter cohærentes in tranſitu ſuo dividantur, cum aucta congeries

geries eorum tranſitum reddat difficiliorem. — Cum vero hæ diviſæ partes minorem habeant diametrum, quam globuli iſti principales, facile introire & quoque per quosdam ductus excretorios tranſire atque exſudare poſſunt per diapedeſin, ut veteres appellavere. — Hæc re vera ita fieri, ex ſanguine per urinam & per alvum reddito, aliisque hæmorrhagiis apparere videtur, quæ ſæpius ſine ullo dolore, motu violentiore vel absque ulla vaſculi cujusdam rupti ſuſpicione accidunt. — Quid? quod in febribus malignis & quidem ubi motus ſanguinis non adeo erat fortis, ſub axillis ſudoris ſanguinei genus (*) pluries vidi, quo fere colore vini burgundici tingebantur linteamina. — Atque hoc notatu eſt dignum, ſi hoc hæmorrhagiæ genus ex naribus provenit, illud, quod profluit, eſſe tenuem ſanguineum ichorem, qui non, ut ſanguis alias ex naribus hominum ſanorum vel in febre inflammatoria profluens, & in genere craſſus, lucidus & floridus reperiundus concreſcit: quædam chloroſi laborantes virgines ad ſanguinis ex naribus eruptionem valde inclinant, quarum vero ſanguis colore ſuo vix juſte tingit linteamina. — Petechiæ, vibices aut ſtigmata livida, quæ ſæpius has concomitantur hæmorrhagias, demonſtrant, globulos ſanguinis fuiſſe diſſolutos aut diviſos & ingreſſos in arterias ſeroſas, vaſa exhalantia cæteraque, ubi impacti hærentes hæc excitant phænomena. — Atque ego peculiariter in nonnullis putridis, malignis febribus, flavos aut potius caſtanei coloris obſervavi petechias, valde copioſas & aliis non minus ominis morti-

(*) D. *Hodges* de Peſte ait, ſe in illa ſudorem purpureum & ſanguini fere ſimilem obſervaſſe.

mortiferi: (*) Hic ſanguinis globuli in tam parvas diviſi erant particulas, ut originali ſuo colore, quem compoſitæ habebant, omnino privarentur. Fortaſſis ſudor fuliginoſus & urina obſcuro vel nigro colore tincta, in qua ſubſidunt livida & quæ ſæpius in febribus incidit maligni generis, oriuntur a ſtatu globulorum ſanguinis diſſoluto & corrupto: variis temporibus fere prorſus nigram emiſſam fuiſſe urinam vidi, ex qua multum deſidit & quod reſidui potus Coffée colori proxime accedebat. — Nonnunquam quoque obſtupeſcimus, ſi ægroti faciem manusque impuras & quaſi fuligine conſpurcatas perſpicimus, licet, ut iſte purus ſervetur, omnem cogitationem curamque adhibuerimus.

Præter ea ſunt quædam res, quæ copulam globulorum ſanguinis turbare & diviſionem *globulorum ſex ſeroſorum,* quibus iſti componuntur, a ſe ipſis multum promovere videntur; uti præ reliquis *lauri aqua* eſt, quæ craſſamentum multo minus denſum efficit & inſigni ratione molliorem teneriorem que naturali reddit, atque ſerum rubro vel vini burgundici colore tingit, ut ex curioſe tentatis *D.* NICHOLLS (**) & *D.* LANGRISH' (***) apparet experimentis. — Serpentis *Hæmorrhois* dicti ictus (†), tantam ſanguinis inducit diſſolutionem, ut per omnes corporis partes, per *poros* quoque ipſos erumpat, & *hæmorrhagia*

(*) Vid. Obſerv. de aëre & morb. epidem. Vol. I. Anno 1735. *Mart.* & *Aprili*, & Anno 1740. *Junio.*

(**) Vid. D. MEAD of Poiſons III. Edit. p. 270.

(***) Vid. ejus experiments on Brutes.

(†) Vid. LVCANVS, DIOSCORIDES, NICANDER in Theriacis, D. MEAD of Poiſons.

rhagia univerſali necet. Fortaſſe fieri poteſt, ut ſudores profuſi, diarrhœa, diabetes, & ſalivatio ſpontanea ortum ſuum trahant a diſſolutionis ſeroſorum globulorum genere. — Protractus & largior mercurii uſus totam ſanguinis maſſam in meram aqueam mutabit colluviem.

Hic vero, uti in antecedentibus propoſui, diſſolutus & corruptus globulorum ſanguineorum ſtatus, generatim eſt acrimoniæ effectus. Sal volatile oleoſum cum ſanguine recens emiſſo commixtum, deſtruit aut diſſolvit globulos in minore, quam minutæ ſpatio: (*) Spiritus cornu cervi larga aſſumta quantitas, producet hæmorrhagias (**); ſic quoque crebrior & largior aloeticorum doſis, ut ſæpius obſervavi, illud efficiet. — Talis ſanguinis ſtatus plerumque profecto inducitur per acrimoniam diætæ, remediorum, cæteraque. — Sic ſale condita & ſemiputrida navigantium cibaria longis in itineribus tantam humorum acrimoniam & corruptionem efficiunt, ut illos ad communes vitæ uſus fere inutiles reddant, cum magnam debilitatem, languorem, vagos & capitis dolores, ſpiritum fœtentem, gingivas ſpongioſas, corroſas, maculas nigras, cœruleas & lividas, ſordida, nigricantia, ſubfuſca & fungoſa ulcera, gangrænam, cæteraque producant, atque tales ſcorbuto laborantes ſæpius febribus petechialibus, dyſenteria cruenta, hæmorrhagiis cæteriſque afficiantur. Quod reverendus *M.* WALTER in libro ANSONI *itinera* inſcripto refert, admiratione eſt dignum; ſcilicet, ſan-

(*) Vid. LEVVENHOECK Epiſt. ad CHRISTOPH. WREN. Arcan. Natur.

(**) ARBUTHNOT of Diet. p. 106.

ſanguinem ex hominum quorundam ſcorbuto affectorum vulneribus cicatrice jam per viginti vel triginta annos obductis erupiſſe. — Varias navigantium cohortes perfecta in ſanitate iter longum iniiſſe vidi, quæ vero poſt duos aut tres menſes revertentes valde morboſæ & ſcorbuto erant depaſtæ, tertia illorum pars ſemiputrida & prorſus ad uſus deprehendebatur inutilis. — Quatuor aut quinque circiter hebdomadas iter fecerant, cum alter poſt alterum & deinde integræ decades corriperentur, donec tandem totius cohortis vix dimidia pars officio ſuo præeſſe poſſet: ſpeciatim de claſſe, cui ante aliquot annos præerat MARTIN, recordor, nos uno eodemque tempore fere 1200. homines ſcorbuto laborantes habuiſſe, licet admodum ſani naves conſcenderent & circiter poſt duodecim aut tredecim hebdomadas redirent. (*)

Qui corpus ſuum ita adſueuerunt, ut copioſa volatilia, fixaque alcalina ſalia, ſpecies & aloetica aſſumant, nunquam non his morbis erunt obnoxii. — Eorum haud pauci, qui illo *mixto alcalino ſaponaceo* matronæ STEPHENS & ſimul *ſaponis lixivio* per longum temporis ſpatium utuntur, in hecticum calorem, gravem ſcorbutum, hæmor-

(*) Quam ob rem diſſertationem compoſui de ſcorbuto inter nautas præcavendo, quam variis cum navigantium præfectis & militum chirurgis communicavi. Deinde illam edidi in commentariis, inſcriptis *General Evening Poſt*, menſe Octobri 1747. Poſtea iterum inſerebatur iſtis commentariis *Gentlemans Magazin* &c. menſe Octobri 1747. — Cum tandem ea, quæ propoſui, ab eo tempore non ſine magno ſucceſſu tam inter milites, quam piratas tentata fuerint, ego vero de eorum utilitate ſim perſuaſus certiſſime, ea iterum hic ſuaſi. vid. Tom. III.

morrhagias, dyſenteriam cæteraque incidunt. — Cujus rei exemplum notatu dignum nuperrime nobili cuidam viro ex provincia *Cornubiæ*, qui per aliquot annos veſicæ calculo laboraverat, contigit. — Ipſi erat naturalis corporis conſtitutio tenera, & lixivio illo cæterisque uſus erat per nonnullas hebdomadas, donec porro ejus gingivæ inſigniter ſpongioſæ, inflammatæ & lividæ, tandemque ſumme doloroſæ & ita putridæ redderentur, ut parum abfuiſſet, quin caro disrupta fuiſſet cum maximo levamine; copioſum leviſſimo corporis nixu effundebat ſanguinem, & tenuis *ichor* ſanguineus ex ipſo perpetuo effluebat. Maculæ quoque apparebant lividæ & femora ejus cruraque in primis vehementer dolentia rubicundi aut potius lividioris erant coloris, ita ut plenaria extimeſceretur deſtructio. Qua de re me conſuluit *Dom.* HINGSTON pharmacopæus *Penryn* vivens ſatis peritus, qui hunc caſum retulit. — Ego vero ſtatum humorum *alcaleſcentem*, putridum & ſanguinis diſſolutionem ex medendi via, quam perſecutus erat, & ſymptomatibus, quibus nunc afficiebatur, cognoſcens, ipſi decoctum atque extractum corticis peruviani cum elixirio vitrioli & cum diæta potionibusque ſubacidis ſuadebam; quæ ſubito inflammationem, tumorem ſanguinisque profluvium ex gingivis tollebant, atque majorem lividi pedum coloris, paucis diebus diſparentis, progreſſum cæteraque avertebant. — Poſt duas aut tres circiter hebdomadas multæ rubræ ardentes puſtulæ in ejus ſumma cute erumpentes aliquam utilitatem promittere videbantur. — Nihilo tamen minus morborum implicatione ad ſummam debilitatem & confirmatam hecticam perductus poſt quatuordecim circiter dies aut tres hebdomadas tabidus omnino

 morie-

moriebatur. — Cujus *ex veſica* poſt mortem *magnus extrahebatur calculus*, piri figura ac pondere octo unciarum & drachmæ ſemis. Veſicæ collo pars inſedit acuminata.

Ex tentatis experimentis (*) cum urina eorum, qui lixivio iſto aut remediis matronæ STEPHENS ſatis large uſi ſunt, procul dubio apparet, urinam fieri alcalicam indeque pari modo ſanguinis ſerum, ex quo illa ſecernebatur. — Hoc profecto eſt magni ponderis argumentum, quod vim *lithontripticam* & *diſſolventem* comprobat remediorum; cum illa in calculis humanis ex corpore deſumtis in illisque maceratis indubium edant effectum. — Simul vero exiſtimo, illa nobis cauſſas ſuſpicionis afferre juſtas, fore ut effectus longiorem eorum uſum conſequantur periculoſi, in nonnullorum præcipue corporum conſtitutione teneriore.

Sal volatile alcalinum cum ſanguine mox e vena miſſo, vel potius cum ſanguine ipſo ex vena profluente commixtum, quo minus concreſcat impedire, neque ejus ſeparationem in craſſamentum & ſerum, ut alias fieri ſolet, permittere, ſatis notum eſt; experimentum haud difficile eſt tentatu, & quilibet iſtud verum & comprobatum inveniet. Hoc pari ratione ſanguis ex cruentis & ſcorbuto affectis corporibus miſſus demonſtrat, atque ita quoque plurimorum hominum febre putrida petechiali laborantium ſanguis mox ab initio morbi emiſſus.

Omnes corporis humores re vera putreſcunt & fiunt alcali forte, atque ſanguis putridus amittit

(*) Vid. hac de re tentata *D.* HARTLEY, RUTTY, *D.* MORAND, aliorumque experimenta.

tit ſuam conſiſtentiam, & paulo poſt ſuum colorem, dum mutatur in flaveſcentem nigricantemque ſaniem. — In quibusdam gravioribus putridis, petechialibus febribus detractus idem demonſtravit phænomenon ſanguis, (*) qui mox poſt ejus detractionem non minus, quam urina recens emiſſa, vere fœtidus fuit obſervatus; ut ita vita adhuc ſuperſtite augeretur putredo. Corporum febribus peſtilentialibus petechialibus mortuorum ingens & cita corruptio hoc ſimili ratione probant: talem cadaverum faciem (corpſe air), prouti appellatur, citius quam in ſeptem vel octo horis vidi, quæ mortuis corporibus conſueto more in ſeptem vel octo diebus accidit (**), atque per omnia corporis emiſſaria effluebat ſanies putridiſſima: — quod, in tranſitu ſit dictum, rationem offert, cur homines talibus febribus mortuos cito ſepelire oporteat.

Venenorum varia genera, ut eſt ſpeciatim *viperarum morſus*, atque variorum aliorum venenatorum animalium valde repentinam cotruptionem & ſanguinis diſſolutionem excitant, eumque in ſaniem vertunt flaveſcentem: ſic peſtilentiales vapores ſubito ſanguinis deſtruunt craſin, atque univerſalem quandam humorum ad gangrænam proclivitatem inducunt. — Quod ex frequentioribus & mortiferis hæmorrhagiis, ſudoribus fœtidiſſimis, vomitu & dejectionibus alvinis atque ſubſequente generali necroſi evidentius apparet, quæ a præſtantiſſimis autoribus in peſte & peſtilentia-

 libus

(*) Vid. van der MYE de morbis Bredanis, — MORTON Pyretholog. Prolegom. p. 26.

(**) Vid. Obſerv. de aëre & morb. epidem. Vol. I. *Martio* 1735.

libus febribus fuerunt obſervata. (*) — Hæmorrhagiæ ſpeciatim in peſte haud raro ſunt profuſiores & pertinaciores; idque nonnunquam in peſtilentialibus petechialibusque febribus annotavi; atque ſanguis tunc profluens non, ut alias, concreſcebat. (**) — Quæ cuncta ſanguinis acrimoniam & diſſolutionem indicant.

Variolarum contagium nonnullorum corporum conſtitutionem ſimili fere ratione afficere videtur, cum maculas, putredinem, magnasque ſanguinis variis ex corporis partibus profuſiones, interdum quoque uno eodemque temporis momento producat. — Morbi hujus varia mihi occurrere exempla, ubi intra quatuor aut quinque dies a morbi origine maculæ purpureæ per ſummam totius corporis cutem in conſpectum prodibant & hæmorrhagiæ variis ex partibus profuſiores ex utero ſpeciatim, viis uriniferis & naribus prorumpebant; puſtulæque prorſus nigræ factæ ichorem cruentum copioſum plorabant; idque accidit ſine ullius generis ſymptomate vehementiore antegreſſo. — Ante quatuordecim circiter annos puella nobilis R-n, quinque annos nata, tali variolarum genere afficiebatur; quæ vix inſigni cum febre, dolore, ægritudine aut alio quodam ſimili erumpebant, aſt maculæ eodem temporis momento valde latæ, lividæ & nigræ apparebant. — Paucæ tantum erant variolæ, quarum variæ circa labia, interiorem malarum partem & linguam admodum nigræ factæ ſanguinem large ſatis profundebant. — Animi deliquio levi ſæpius cor-

(*) Conf. in primis DIEMERBROEK, HODGES, & auctores libri, cui inſcriptio, Traité de la Peſte, fait par Ordre du Roy. Paris 1744. 4to.

(**) Traité de la Peſte, Part. I. p. 343.

corripiebatur & mox iterum ad ſuos luſus reverti cupiebat infans. — Tandemque ſanguinem multo floridiorem cum aliquo nigro concretoque per alvum reddebat, atque ſenſim ſenſimque nono a primo morbi impetu die placidam mortem occumbebat.

Triſtem nuperrime hujus generis caſum in juniore quadam fœmina nobili B-y vidi, quæ mox ante variolarum ingreſſum tempeſtate admodum calida, ambulando, ridendo, ſaltando cæterisque ſeipſam defatigaverat. — *Variolarum verarum* multis millibus erat obſita, quibus magna cœrulearum nigrarumque macularum interſperſa erat copia, quæ in ſumma totius ejus corporis cute tertio a primo morbi impetu die erumpebant, ejusque femora & crura apparebant omnino purpurea; ex ejus gingivis & naribus large ſatis manabat ſanguis, nihilo tamen minus eodem tempore magnum catameniorum profluvium ſex dies ſtadio ordinario citius experiebatur. — Die a morbi impetu ſexto moriebatur. — Pectus ejus incredibili pondere ab initio usque ad finem erat oppreſſum, quod maxima anxietas, animi deliquia crebriora, & pulſus celerior, formicans ac debilis comitabatur.

Nunquam ſane non prognoſticon eſt mortiferum, ſi quando maculæ & hæmorrhagiæ in vera variolarum eruptione apparent, & æger raro aut nunquam ad nonum morbi diem usque vitam trahit; cum ſanguis ſine mora in diſſolutionem & putredinem ruat. Rebus ſic ſe habentibus ex mille ægrotis, ſi in primis maculæ valde lividæ, nigræ & copioſæ ſunt, vix unum priſtinam recuperare ſanitatem, ſum perſuaſus. — Quod ſi quid in his deploratis caſibus eſt faciendum, id fieri

debet

debet uſu tempeſtivo & convenienti *acidorum, corticis peruviani*, & alexipharmacorum adſtringentium, quæ profecto in febribus petechialibus cum hæmorrhagiis egregium edunt effectum.— *D.* MEAD in elegantiſſimo ſuo tractatu de *variolis* & *morbillis*, (*) cur ab horum remediorum uſu in cruentis & petechialibus variolis ſperare poſſimus effectum expectatum, methodique illa adhibendi reddidit rationem.

Igitur hic ſanguinis diſſoluti ſtatus ſæpiſſime in putridis malignis evenit febribus, a contagio frequenter obortis: interdum vero merus eſt effectus febris homines corripientis ſanguine humoribusque acribus repletos, qui caſus *ſcorbuti* eſt *maximi*. Prius ſimili quadam ratione ut viperarum venenum vim ſuam ad ſanguinem vertit; poſterius in ſanguinis globulos agit ſpicularum ſalinarum robore, quod nunc per motus febriles & ſanguinis effervеſcentiam multum augetur. Sic tumor inflammatorius in hominibus, quibus bona, blanda, ſanaque eſt conſtitutio, ſuppuratione *pus bonum* & *laudabile*, in acrium autem humorum ſtatu vel *gangrœnoſam ſaniem* vel *ichorem cancroſum* exhibet. Quid caloris actio & motus animalis ratione ſalium in animalium humoribus efficere poſſit, in illis, qui fame necantur, eſt perſpiciendum: quod ſi enim ſaniſſimum hominem omni cibo & potu privas, ſalia continuo magis magisque fiunt acria: donec tandem febris, delirium cæteraque magna eorum irritatione excitentur, quæ ſubito univerſali putredine & morte terminantur. — Qua ratione putredo hæc humorum augeatur, in *ſana nutrice* cernere poteris; cujus

(*) Cap. III, de variolarum curationibus.

cujus lac horis nonnullis poſt paſtum præterlapſis album, tenue, dulce & gratum erit; ipſi per ſedecim aut octodecim horas indicas jejunium, & lac obſervabis craſſum, flavum, ſalſum & ingratum: porro illa per aliquot horas diutius abſtineat, & lac fiet obſcurius, flavum, nauſeoſum & quoque fœtidum; atque hæc cuncta eó magis incidunt, ſi fortaſſe febre quadam laborat, ita, ut loco lactis materia quædam proveniat cruenta. — Cum hæc humori maxime aceſcenti & blandiſſimo corporis humani contingant, quid bili, lymphæ cæteriſque contingere poſſe putas?

Vbi æſtus & attritus ſanguinis ſunt valde fortes, ejus putredo mirum in modum ſubito procedit. Hoc ex BOERHAAVII experimento (*) cum cane tentato apparet; cum enim ille calefactam in cameram, qua panes ſaccharini conici exſiccantur apud depuratores ſacchari, eſſet incluſus, tota humorum maſſa paucis minutis ita corrupta fuit, ut intolerabilem ſpargeret fœtorem, & adeo diſſoluta, ut ipſa *ſaliva rubella* & terribili fœtore adeo fieret infeſta, ut vir fortis, ad hoc experimentum adhibitus, animi corriperetur deliquio.

Animalium humores in putredinem & diſſolutionem naturaliter ruunt, niſi impediuntur & corriguntur alimentis acidulis; diæta mere conſtans ex carne, piſcibus, aromatibus & aqua, cito valde inducet febrim putridam. — Panis non ſolum eſt vitæ pabulum, ut nutriens, ſed quoque ut ſuccos alimentorum putreſcentes per ejus qualitatem acidulam corrigens. — Hiſpani & Galli hic captivi immoderatam & inconſuetam carnium quan-

(*) Vid. BOERHAAVII Chemia. Tom. I. Cap. de igne Experiment. XX. Coroll. 16.

quantitatem edendo tali periculoſa correpti ſunt febri, ut iſta morti traderentur plurimi. — Illius autem tam fuerunt avidi, ut carnis bolum quaſi ore adhuc tenentes ſæpius perirent.

Sed hæc de acrimoniæ alcalinæ generatione in ſanguine ſufficiant: quod ſupra propoſui, nunc addam; ſcilicet quibusdam in caſibus id apparere videtur, ut ſalia animalium alcalina tam ratione globulorum ſanguinis, quam minimorum vaſculorum ipſa vita adhuc ſuperſtite reddantur volatilia, corrodentia & deſtruentia. — Itaque, quando olea animalia inſigniter exacerbantur & rancida fiunt, tunc ſeſe cum ſalibus iſtis uniunt & valde deſtruentem diſſolventemque efficiunt ſaponem, ad bilis putridæ naturam accedentem, qui cuncta corrodit & diſſolvit vitæ principia.

Quemadmodum autem ex altera parte acris ſanguinis ſtatus cum nimis adſtrictis rigidis fibris & *lentore inflammatorio* conjunctus eſſe poteſt; ſic ex altera eum *tenuioris diſſoluti ſanguinis ſtatus* & *debiles laxæ fibræ* comitari ſolent.

Fingamus pro acrimonia contagium, (nam illud ſimili modo agit, & incidit, ut talem ſe præſtet,) atque nos hæc in variolis exemplis ſatis accommodatis invenimus comprobata: ubi morbum viſcidus valde ſanguinis ſtatus, febris inflammatoria ſumma, vehementiores dolores acuti, ſymptomata peripneumonica, phrenitis ſimiliaque comitantur: interdum e contrario is obſervatur ſimul cum tenui diſſoluto ſanguine, cum lente repente, vel debili & celere pulſu, cum ſymptomatibus nervoſis, tenui cruda urina, variis illisque profuſis hæmorrhagiis, parvo aut nullo dolore, tumore, ægritudine aut alio ſimili. In priori caſu febris nimium exacerbatur & ægrotum

tum conſumit; in poſteriore non ſufficit febris, ut plenarie expellat & maturet puſtulas, ſed illæ ſeſſiles crudæ & minus coctæ relinquuntur; unde tandem tota ſanguinis maſſa in putridum corrodentem ichorem aut ſaniem ruit gangrænoſam.

Alia ratione hanc rem conſideremus. — Homines, quorum ſanguis tenuior & acrior erat, febribus *pulmonaribus* vel pleuroperipneumonicis, quæ magna cum inflammationis gradu erant conjunctæ, affectos aliquoties vidi. — Hoc ſæpius navigantibus ſcorbuto affectis contingit.

Annis 1740 & 1745. ingens plebis copia afficiebatur horrore, quem calor magnus, febris, ſpirandi difficultas, tuſſis pertinax laborioſa, dolor pectoris, dorſi, laterum atque haud raro capitis & temporum acutus lancinans excipiebat. His ſæpius erat pulſus velox, durus & quaſi, ut ita loquar, *concentratus;* ſpiritus ore emittebatur fervidus & infeſtus, atque materia exſcreata interdum erat tenuis crudaque, & interdum colore croci luteo; ſed multo frequentius exſpuebatur tenuis, liquida, cruenta materia, haud raro valde fœtida & nonnunquam ita acris, ut magnam raucitatem, aſperæ arteriæ pectoriſque ægritudinem ſæpeque harum partium excoriationem efficeret. Quorum ſanguis e venis miſſus aut colorem obſcure lividum monſtrabat, pellicula tenui plumbi vel viridi coloris obtegebatur, aut interdum (prima ſpeciatim in ejus detractione) omnino erat floridus, attamen illo frigefacto fluidioris laxioriſque conſiſtentiæ; quod ſingulare phænomenon ſæpius admirabantur chirurgi vel pharmacopœi, qui ſymptomata perpendentes prorſus aliud expectabant phænomenon. Nihilo tamen minus nonnullorum hac febre affectorum detractus ſanguis

guis corio ſatis craſſo atque tenaci obtegebatur, non, ut alias conſueto more in pleuriticorum aut pleuroperipneumonicorum ſanguine fieri ſolet, albeſcente flavo, ſed colore ad illum *onychis* accedente, aut illo gelatina *ribeſiorum rubrorum* paulo dilutiori. — Quem corii in ſanguine colorem mali eſſe omnis, conſtanter obſervavi: idque ut puto eam ob rationem, quoniam illud non minus magnam viſciditatem, quam quoque ingentem acris ſalis in ſanguine quantitatem indicat, quod ejus globulos diffringit & in ſtatum putridum diſſolventem conjicit: diffractis enim a globulis glutine inflammatorio involutis hoc evenire videtur phænomenon. Quodſi ſalis volatilis alcalini quid cum ſanguine hominis pleuritide ſumma affecti commiſcetur, dum is ex vena effluat, pars craſſamenti ſuperior non parum cum eo conveniet, quod mox de ſanguine retuli: atque id porro notatu eſt dignum, talis ſanguinis ſerum ſæpius habere *colorem ſanguineum*, talem fere, qualem vinum burgundicum; & hoc profecto ſero ſanguinis alterius generis contingit, licet illud interdum tantum colorem obſcure luteum oſtendat. In urina plerumque profundi admodum & obſcurioris nonnunquam coloris lividum quid plumbi colore tinctum ſubſidebat, illaque parca in quantitate generatim reddebatur. Levis, inæqualis & partialis ſudor ſpeciatim circa faciem & caput erumpebat, quamquam ille interdum inſtante mortis tempore profuſus valde & colliquativus erat. Maculæ lividæ aut nigræ frequenter circa morbi ſtatum apparebant, atque exiſtimo, has raro aut nunquam fallaces eſſe mortis nuncios. Aphthæ nigræ & caſtanei coloris verſus finem erumpentes non melioris erant præſagii. Interdum vero urens, pruriens totius corporis exan-

exanthema febrim finiebat; atque interdum illa puſtularum copioſarum fœdarum & exulceratarum eruptione in nucha, humeris, & brachiis, in primis autem circa nares & labia terminabantur.

Sed de hoc genere febris peripneumonicæ & de methodo ei medendi infra pluribus agam. — In præſens tantum admoneam, eodem tempore, quo hæc peripneumonia maligna, ſi ita nominare licet, *Plymuthi* atque in ejus vicinia graſſabatur, pleuritidem, peripneumoniam & pleuropneumoniam ubique fuiſſe epidemicas & quidem in genere indolis vere inflammatoriæ, quæ ventis frigidis & ſiccis aquilone & favonio per longum tempus ſpirantibus excitabantur. — In his ſanguis admodum denſus & glutinoſus plerumque corio craſſiore albo aut flaveſcente obtegebatur; atque ægrotus commode & cum levamine detractionem ſanguinis ad quadraginta & plures interdum uncias perferebat: cum tamen ſanguis in *febre pulmonica maligna ita eſſet, ut ſupra propoſui;* &, ſi is inſigni cruſta obtegebatur, *ſupra memoratum monſtraret phænomenon;* atque ægroti poſt primam vel ſecundam ſanguinis detractionem mirum in modum debilitarentur; idque ſane nonnunquam maxima cum cura mea atque ſollicitudine; cum tamen pulſus durus, magnum pectus opprimens pondus, laterum dolor pungens & pertinax tuſſis tantum mihi valere viderentur, ut illam ſuaderem. — Porro licet illud, quod hi exſcreabant, ſatis largum, crudum, tenue, vel, quod crebrius fieri ſolebat, ſaniei cruentæ ſimile eſſet, nullo tamen modo levabantur, cum e contrario, ſi large & libere exſpuebant, levamine afficerentur maximo.

Porro vero notatu mihi eſſe videtur dignum, *uno eodemque horum binorum morborum tempore, con-*

tagioſam, putridam, petechialem febrem in & circa hanc urbem admodum fuiſſe communem, in primis vero illa nautæ, captivi & illi, qui cum iſtis verſabantur, afficiebantur; atque huic hominum generi ſolenne erat, ut *febris maligna pulmonica* inter illos ſæviret. — Ita ut peripneumonia conſueta inflammatoria cum febre petechiali contagioſa videretur eſſe conjuncta: cum ſanguis *effluviis contagioſis* tali ratione, ut *ſalibus acribus* afficeretur, ejusque perturbaretur craſis. — Nos frequenter peripneumonias hujus generis ab acri humorum ſtatu illorum, qui illis affecti ſunt, dependentes invenire, veriſſimum eſt.

Nunc occurrunt febres, quæ lentorem inflammatorium cum majori acrimoniæ gradu conjunctum aut cum aliquo effluviorum venenatorum diſſolventium genere mixtum habent. — Sæpius vero aliæ inveniuntur, in quibus ſumma humorum acrimonia ſimul cum laxo nimis vaſorum ſtatu & leviter nimis cohærentibus ſanguinis globulis adeſt: quod haud raro in febribus petechialibus, illis in primis fieri ſolet, quas comitantur hæmorrhagiæ.

Hic autem hiſtoriam talis referre, ſit licitum, quam ſeveriſſimam fuiſſe exiſtimo, quam unquam homo morbo ſupervivens pertulit: — idque eo magis, cum ſpeciatim methodum huic medendi proponam, quam non hoc in caſu ſolum, ſed quoque in variis aliis, natura quidem ſed non gradu ſimilibus fuiſſe utiliſſimam, ſum expertus; & quam unicam illis convenientem eſſe, quantumvis a conſueta curandi ratione differre videtur, mihi perſuaſum eſt.

Oppidi cujusdam vicini egregius chirurgus gracilis & tenera admodum corporis conſtitu-

tione,

tione, ſed negotiis & exercitationibus conſtanter agitatus, febribusque ſæpius & rheumatiſmis ſcorbuticis affectus, ob refrigerium cæteraque menſe Octobri anni 1741. lentæ febris quodam genere cum levi rigore, crebriore caloris rubore, pulſu celeri & debili, virium & appetitus defectu, magno pectoris pondere, & quadam ſpiritus trahendi difficultate corripiebatur. — Nihilo minus per quatuor vel quinque dies poſt hunc impetum in negotiis ſuis fungendis, equo vehendo, ſeque ipſum defatigando pergebat. Viri cujusdam nobilis in domo, ubi ægrotus meus commorabatur, ipſum inveniebam; &, cum ego illum, ut ſupra memoravi, deprehenderem, ut ſui ipſius tempeſtivam & juſtam haberet curam, ſerio admonebam. — Duabus diebus poſt, cum virum quendam nobilem in vicinia viſitaret, ſubito animi deliquio inſigni correptas ſella decidit: ipſum erigentes varias lividas & violacei coloris maculas in brachiis colloque ejus obſervabant. Non ſine maxima difficultate transferebatur domum, licet enim tantum duo aut tria diſtaret milliaria, in itinere tamen crebrius animo delinquebatur. — Omni temporis momento morbus augebatur, languor cum dolore aderat ſummus, præcordia ejus opprimebantur maxime & in perpetuum ſuſpirabat; — ejus ſpiritus nunc intolerabiliter olebat, & ex gingivis materia cruenta fœtida continuo effluebat, atque macularum lividarum, violacearum & nigrarum in ſumma cute non tantum ejus corporis & trunci ſed & femorum apparebant multa millia.

Sanguis ex brachio ad duodecim circiter uncias ipſi detrahebatur, aſt hoc nullum afferebat levamen; pectoris oppreſſio, ſuſpiria, animi de-

liquia & anxietas tam male quam antea pergebant, quid? quod multum increſcebant; — violens itaque hæmorrhagia ex ejus naribus prorumpebat, cumque hæc ex utrisque orificiis continuaret, iterum ſanguis ad decem circiter uncias duodecim horis poſt primam detractionem emittebatur; — neque hoc ipſi ullum afferebat ſolatium, ſed ejus debilitatem inſigniter augebat, & anxietas, irrequies & oppreſſio, ut alias, ſine ullo etiam ſomno continuabant. Nunc non ſolum ex ejus gingivis & naribus profluebat ſanguis, ſed tuſſi quoque eum rejiciebat. — Sanguinis quidem profluvium ex naribus aliquo modo ceſſabat, ſed mirum in modum ex ejus gingivis augebatur. Simili nunc, licet lento modo ex ejus altera oculorum caruncula guttatim profluebat, & puſtulæ quædam linguæ ac partis interioris labiorum diſruptæ copioſam, cruentam tenuemque materiam emittebant.

Hæmorrhagia aliquo modo cohibita, dyſenteria cruenta, cum ſeveris excitabatur torminibus, & æger ingenti animi deliquio ſemperque irrequietus magna afficiebatur febre: ejus pulſus per ſex aut ſeptem intervalla intermittebat & tunc iterum agitabatur celerrime; ſimili modo perpetuo movebatur tremore & ſubſultu. — Per omne hoc temporis ſpatium ex una vel altera parte continuabat hæmorrhagia & alio loco cohibita in alio mox erumpebat; ita ut ejus urina admodum obſcura, immo fere nigra, ſanguine nunc tincta eſſe videretur. Mox poſt alteram ſanguinis detractionem ego vocatus ad eum currebam. — Ratione deſcripta iſtum incredibili anxietate oppreſſum, attamen a deliriis liberum inveniebam, licet varias per dies & noctes ne ullo quidem ſomno eſſet refectus: lingua ejus tota erat nigra

&

& ſpiritum adeo intolerabiliter fœtentem emittebat, ut quoque ſpatio ſatis remoto valde moleſtus eſſet; atque ejus dejectiones adeo terribilem fœtorem nauſeoſum ſpargebant, ut ipſa ejus miniſtra, quæ illas removere volebat, vomitu & animi deliquio afficeretur.

Sanguinis nullam (neque etiam primum) emiſſam partem in craſſamentum & ſerum, uti alias fieri ſolet, fuiſſe ſeparatam, reperiebam, licet plures per horas in quiete eſſet relictus primum emiſſus ſanguis; ſed ſemi quaſi concretus colorem in ſuperficie retinebat lividum cœruleſcentem: — leviſſimo attactu dividebatur facillime, & purulentæ ſaniei, quæ ſimul pulverem in fundo fuliginoſum offerebat, quam ſanguini erat ſimilior. Sanguinis hæc profluvia in primis ex lingua, labiis & gingivis cum perpetuo tenuis cruenti ichoris ſtillicidio ex naribus ſemper pergebant; ita, ut æger a tremore tendinumque ſubſultu, nunquam ceſſantibus, atque perpetuo fere animi deliquio ſumme debilitaretur.

Quid in tam triſti caſu erat agendum? num ipſi calida alexipharmaca, volatilia, cardiaca & veſicatoria profuiſſent, prouti nonnulli ejus ſummam debilitatem, animi deliquia, pectoris oppreſſionem, tremores cæteraque conſiderantes, putare potuiſſent? ſed nonne hæc fuiſſent deleteria certiſſima? nonne illa ipſum certiſſime occidiſſent? cum iſta acrimoniæ ſtimulanti addita febrim adauxiſſent atque craſin ſanguinis, jam fere prorſus diſſoluti & in *cruoris putridi* genus redacti, magis deſtruxiſſent.

Ego vero hæc perpendens atque inſignem corticis peruviani utilitatem (*) in avertendo & cohibendo gangrænæ progreſſu ex repetitis experimentis ſæpius cognoſcens, poſt parvam rhabarbari quantitatem præmiſſam, illum parva in doſi cum vitrioli elixirio frequentius ægroto exhibui. — Præter ea cinnamomi aquam cum roſarum tinctura ſatis acidam redditam, atque ita quoque decoctum ex corticibus aurantiorum Hiſpanienſium, roſis rubris, cinnamomo, admiſta pauca terra Japonica (ut vocatur) paratum ac bene acidulatum bibebat: vinum clarificatum (*Claret*) & Portugalenſe rubrum cum parte aquæ dimidia grati ſaporis cauſa hauriebat. Cum cortex ipſi bene conveniret, ejus uſu pergebam & quantitatem ejus auctam aliqua cum parte confectionis FRACASTORII ſine melle dabam, ut fluxum dyſentericum cohiberem; — nihilo tamen minus parvam interdum rhabarbari doſin interponebam, ut cruentam, bilioſam aut ſanioſam materiem in inteſtinis fortaſſe hærentem vel ad illa affluentem, removerem. Tempore intermedio ut ipſum oryza, panatella *ſagu atque gelatina* cornu cervi bene acidulata & pane toſto ac in vino clarificato vel vino rubro Portugalenſi macerato crebrius reficerent, jubebam. Atque, ut fomenta ex aromatibus & adſtringentibus parata ac in vino rubro cocta toti abdomini frequenter applicarentur, imperabam.

Hac methodo indeſinenter continuata, miſer iſte ægrotus, Deo juvante, ex ſtatu univerſalis quaſi putredinis ereptus optime reſtituebatur: præter

(*) Siquidem corticem olim cum ſucceſſu in febribus petechialibus malignis anni 1735. exhibui. Vid. Obſervat. *de aëre & morbis epidemicis* menſe *Majo*.

præter id, quod per inſigne temporis ſpatium poſt febrim prorſus abactam gravior aliqua ſupereſſet debilitas; & tunc quoque, cum ambulare valeret, leviſſima data occaſione ex ejus naribus hæmorrhagiæ redirent, ejus gingivæ ſanguinem leniſſima frictione funderent, ejusque ſpiritus diu ſatis eſſet infeſtus. — Corticis autem peruviani, elixirii vitrioli cæterorumque uſu continuato cuncta hæc prorſus ceſſabant: — attamen femora & pedes multo diutius tumore afficiebantur inſigniore, atque caro ejus per totum corpus adeo mollis, tenera & irritabilis remanebat, ut attactum vix ferre poſſet leviſſimum. — Purgantia rhabarbarina, lenia ſtomachica chalybeata, elixirium vitrioli, aquæ pyrmontanæ cum convenientibus diureticis & moderatus corporis motus tandem omnia iſta removebant ſymptomata; atque duobus aut tribus circiter menſibus bonum ſanitatis recuperabat ſtatum, quo adhuc gaudet.

Aeſtate atque autumno anni 1745. variæ tales cum hæmorrhagiis conjunctæ mihi occurrebant febres petechiales; nobilis ſpeciatim femina ex oppido *Antony* prope Plymuthum tali febre cum iisdem fere, in caſu antecedente recenſitis, quamquam non adeo vehementibus ſymptomatibus afficiebatur. — Poſt profuſiorem ex naribus hæmorrhagiam ea immenſo ex utero profluvio laborabat; licet ejus tempus haud inſtaret, ex gingivis quoque ſanguis erumpebat, tandemque dyſenteria accedebat cruenta: Ante ſanguinis ex naribus eruptionem dura affligebatur phrenitide & inſigni macularum purpurearum nigrarumque numero ſumma totius corporis cutis erat obtecta, quarum nonnullæ nummi argentei ad minimum erant magnitudine. — Methodo medendi

antea propoſita eam accuratiſſime tractabam, eaque reſtituebatur feliciter, licet poſtea ejus crura inſigniter tumida eſſent & per longum temporis ſpatium quædam remaneret debilitas. — Antea, quam ægrotam videbam, bis detrahebatur ſanguis; — primum emiſſum non perſpexi; hunc vero admodum floridum atque divitem (*rich*, ut nominabatur) ſed tenuiorem fuiſſe, parumque ſeri rubicundi exhibuiſſe, mihi retulit ægrotæ chirurgus, *Dominus* FREKE: ſecundum emiſſum perſpexi, qui colorem monſtrabat obſcure nigrum & tenuiore, tenera atque virideſcente obtegebatur pellicula. — Ejus urina per totum fere febris tempus vino albo aut potius vino pomaceo erat ſimilis, quæ diutius aëri expoſita nigro tingebatur colore; nihilominus tandem ſubſidebat farinacea quædam & obſcurioris coloris materia.

Hujus generis plerumque eſt febris gangrænam comitans, cum ſanguinem corrumpat eumque diſſolvat; ſaniei materia ex parte gangræna affecta, reſorpta & ad ſanguinis maſſam delata, univerſos humores in gangrænam pronos reddit, ſanosque ſanguinis globulos rubros diſſolvit; inde maculæ, hæmorrhagiæ, linguæ nigræ, deliria, cæteraque ſuperveniunt. Febrim acutam, delirium, ingentem ſitim, odoremque ſpiritus fœdum comitari gangrænam, egregie obſervavit CELSUS (*); quæ cuncta corruptionis ſanguinis ſummæque acrimoniæ ſunt ſigna. — Exempli loco unicum tantum referam caſum, quem omnino ſingularem varias ob rationes exiſtimo.

Virgo Eliſapeth S - th ex pago *St. Germains Cornubiæ* annos circiter viginti quinque nata, cui erat

(*) Lib. V. Cap. XXVI. §. 31.

erat conſtitutio tenera & malus corporis habitus, atque cui nunquam ordinaria profluebant catamenia, diebus ultimis menſis Majii anni 1742. dolore quodam pedis dextri prope digitos & totius cruris torpore afficiebatur; qui cum de hora in horam increſceret, *Dom.* DYER chirurgus *Looenſis* egregius advocatus, partem dolentem vini ſpiritu fricabat camphorato & quædam nervina & cardiaca ipſi exhibebat remedia. — Cum vero hæc nihil efficerent, ex decocto calido aromatico ita parabat fomenta, ut ejus reſiduum cum ſpiritibus, theriaca cæterisque cruri & pedi applicaret; nihilominus partes ſubito diſcolores & frigidæ factæ omni carebant ſenſu. — Ego accedens, ut profundius concidantur partes, jubebam, quo facto nullus emanabat ſanguis; paucæ tantum ſanguinis prorſus nigri ſparſim & lente quidem piſi magnitudine propullulabant guttulæ; — cutis & caro femori ante aliquot dies jam abſciſſo erant ſimiles, licet hæc ante meridiem quarti a primo morbi impetu diei agerentur. — Veſicæ apparebant nullæ, neque poſtea ullus ex parte conciſa emittebatur fœtor, pus vel ſanies. — Corticem mox præſcribebam peruvianum cum elixirio vitrioli, confectione *Ralegh* & calido acidulo julapio, quod libere ſumebat, cum illa valde eſſet debilis. — Poſt meridiem femur ejus dextrum & pudenda violentus afficiebat dolor, atque mox febris, ſevera tormina & profluvium cruentum excitabantur, quæ ſubito ipſi cum perpetuo animi deliquio & vitæ diſcrimine debilitatem afferebant ſummam.

Nocte ſecuta valde delirabat ægrota, lingua ejus fiebat nigra & balbutiens, pulſus cum perpetua tendinum contractione & tremore perceler & debilis intremiſcebat. — Itaque cum cor-

tex non tam convenire quam potius nocere videretur, ipſi tincturam corticis concentratam cum decocto FRACASTORII, elixirio vitrioli cæterisque exhibebam, quæ effectum edebant multo meliorem.

In triſti harum rerum ſtatu per tres aut quatuor dies remanebat, quilibet adſtantium qualibet hora ejus mortem timebat; interea non ſerpebat neque unquam ſupra genu apparebat ſphacelus, licet vehementior, totum femur afficiens, dolor in ipſo præcipue ejus perioſteo ſedem ſuam habere videretur. — Tandem linea quædam obſcure livida circuli in modum in crure mox infra genu apparens, locum notabat, ubi natura mortuas a vivis partibus ſeparare moliebatur. Hæc ſeparationis nota quolibet die magis magisque in conſpectum prodibat, & ad eam promovendam omnibus propriis remediis utebatur chirurgus: quæcunque enim rationes, ut membrum abſcinderetur, adeſſent, neque tamen ægrota, neque ejus amici illud permittere volebant. — In deplorato tali ſtatu, (cum mortua cruris pars a ſana quotidie putredine ſepararetur) usque ad diem decimum quartum menſis Julii remanebat iſta miſera, quo eſcharam diſruptam & ſeparationem in genu articulo fere perfectam inveniens chirurgus, a ſano femore in ipſo articulo nullo fere cum dolore, absque ægrotæ conſenſu & fere ejus ſenſu crus abſcindebat mortuum. — Quo facto quotidie convaleſcens diæta & remediis convenientibus in ſtatum ſanitatis tolerabilem brevi tempore reſtituebatur ægrota.

CAPUT

CAPVT VI.

De differentia inter lentam nervoſam & putridam malignam febrem.

Huic febrium conſiderationi finem imponere non poſſum, quin magnæ illius differentiæ inter *putridam malignam* & *lentam nervoſam febrem* faciam mentionem; defectum enim hujus diſtinctionis in curatione ſæpius maximis erroribus anſam præbuiſſe, certiſſime perſuaſum habeo, cum illæ quodam reſpectu inter ſe convenire videantur, licet natura ſua inter ſe vere differant. — Idque nunc eo lubentius ſuſcipio, cum illam differentiam non tantum, quantum ſufficiat, in diſſertatione mea *de febribus lentis & nervoſis*, (*) annotaverim. — Neque ego ullum auctorem, præter *D.* LANGRISH, in libro quem inſcripſit, *Modern Theory & Practice*, qui illud verbis effeciſſet expreſſis, novi.

Putridis malignis in febribus & petechialibus *ſanguinem*, *proprie ſic appellatum*, affici, ex illis, quæ ſupra ſunt propoſita, ſatis evidenter apparere, exiſtimo; cum e contrario febres lentæ & nervoſæ ſedem ſuam præcipuam in *humoribus lymphaticis & nerveis* habere videantur. Humorum corruptio atque ſanguinis diſſolutio in illis ſummo in gradu obſervantur; ſed lentæ & nervoſæ febres in longum temporis ſpatium trahuntur, idque ſine ullis ſignis putredinis inſignioribus.

Porro

(*) Vid. Tom. I. p. 163.

Porro binæ hæ inter ſe differentes febrium ſpecies arte, ut ita loquar, per duo valde differentia diætæ, regiminis, cæterorumque genera excitari poſſunt, ſæpiusque illis ipſis re vera producuntur. Calida, acria, ſalina, volatilia & aromatica alimenta & medicamenta, aër admodum æſtuans cæteraque producere poſſunt putridam malignam: — E contrario frigidæ, aquoſæ, glutinoſæ, mucilaginoſæ res, ut cucumeres, melones, crudi fatui fructus, vappidi liquores, frigidus & nebuloſus aër, cæteraque lentas & nervoſas excitant febres.

Quod ſi fingere licitum eſſet, utrasque a contagio excitari, (quod plerumque fieri ſolet in febribus peſtilentialibus atque petechialibus & nonnunquam etiam ita in lentis & nervoſis fieri poteſt febribus,) actionem *effluviorum morbidorum* in illis compararem cum actione veneni viperarum, quod mox globulorum ſanguinis compagem afficit & deſtruit, atque valde ſubitaneam affert corruptionem. — Sed in his compararem cum canis rabidi *veneno*, quod lento tantum modo agit & præcipue *lympham* & *fluidum nerveum* afficere videtur, neque manifeſta putredinis ſigna, ad minimum non prius, quam in ipſo tragœdiæ fine, prodit.

Igitur cum binæ hæ febres origine ſua admodum differant, inde, quin earum effectus tantum in differentibus cognoſcantur ſymptomatibus, & valde differentem medendi methodum requirant, aliter fieri nequit. — Nihilominus alteram cum altera miſceri poſſe ſæpiusque vere eſſe mixtam, pro certo habeo; ſcilicet, ſanguinis valde acris ſtatum cum valde debili & relaxato vaſorum ſyſtemate

ſtemate convenire poſſe, & hoc ſeſe non tanta cum violentia prodere, quam ſi vis movens & vaſa ipſa fortiora atque magis elaſtica ac ad morbidorum acrium ſalium ſtimulum cæteraque ſuſcipienda ſint proniora, ideoque magis lente progredi, reor, licet pari ratione ſit mortiferum. — Febris ſubſequentis indolem, ubi cauſa morbi proxima eſt contagium, procul dubio quam maxime mutant differens fibrarum ſtatus præcedens & naturæ robur. — Ex harum febrium deſcriptione accuratiore multo clarius earum apparebit indoles & differentia.

CAPUT

CAPVT VII.

De febribus lentis & nervoſis.

A febris lentæ & nervoſæ incipio deſcriptione, quæ accuratiſſime deſumta eſt a plurimis, qui hujus inſidioſi & periculoſi hoſtis fuerunt victimæ. Aegrotus in principio aliquo modo fit piger, & levem perſentiſcit horrorem ac tremorem cum errante repentino calore & univerſalis languoris ſpecie, ſimili illi, quæ poſt magnam ſentitur defatigationem: hæc ſemper comitantur tarditas aut abjectio animi, & major vel minor capitis gravedo, dolor aut vertigo; quæ ſubito ſequitur nauſea & omnium rerum tædium ſine inſigni aliquo ſiti, haud raro vero cum vomendi conatibus, licet præter phlegma inſipidum parum rejiciatur.

Etſi autem remiſſionis intervalla interdum per aliquot horas intercedunt, majori tamen cum vehementia, in primis verſus noctem recurrunt ſymptomata: caput majori pondere vel vertigine afficitur, calor increſcit, pulſus fit celerior aſt debilis cum ſpiritus trahendi difficultate. — Capitis partem poſteriorem ſæpius afficit torpor vel dolor obtuſus & frigoris ſenſus, atque haud raro in vertice ad ſuturæ coronariæ longitudinem ſentitur gravis dolor; hunc illumque in capitis parte poſteriore generatim comitantur febres nervoſæ illosque plerumque excipit quoddam delirium.

Quo in rerum ſtatu ſæpius per quinque aut ſex dies cum languida, pallida & triſti facie permanet

manet ægrotus, qui non adeo ægrotare videtur, neque tamen valet; inquietus & anxius eſt, ac licet nonnunquam admodum ſomnolentus & languidus ſit, omni tamen plerumque deſtituitur ſomno; quamquam vero adſtantibus re vera dormire videtur, prorſus tamen hoc non ſentit ſeque ita agere negat.

Pulſus per omne hoc temporis ſpatium eſt celer, debilis & inæqualis, nonnunquam formicans, nonnunquam per nonnulla minuta lentus, immo intermittens; atque tunc cum repentino oris rubore ſtatim fit celerior, ac hunc fortaſſe mox excipit mirum in modum quietus & æqualis; & ita hæc variant. — Calor & horror quoque ſunt incerti & inæquales, interdum genæ rubent, dum nares & aures frigent ac pars capitis anterior eodem tempore ſudore madet frigido. — Quid? quod ſæpiſſime fieri ſolet, ut inſignis oris rubor & calor obſervetur, quum partes frigeant extremæ.

Vrina plerumque eſt pallida & limpida, ſæpius vino ad colorem vel cereviſiæ ſecundariæ ſimilis, ex qua vel nihil vel parum ſubſidet, vel id, quod ſubſidet, eſt quædam materia lævis, furfuri ſimilis, inæqualiter diſperſa. — Lingua in principio raro aut nunquam ſicca vel diſcolor, interdum vero tenui albicante muco eſt obtecta; — tandem ea quidem ſœpius arida, rubra, & fiſſa aut corticis malorum aurantiorum colore apparet; hoc autem plerumque in ipſo morbi ſtatu aut ejus fine fieri ſolet; quam arida vero lingua & oris labia eſſe videntur, nihilo ſecius æger vix unquam de ſiti, etſi interdum de linguæ calore, conqueritur.

Circa

Circa ſeptimum aut octavum diem vertigo, dolor aut gravedo capitis magis increſcunt cum perpetuo ſuſurro aut aurium tinnitu, qui ægrotum valde turbat & haud raro delirium excitat. Præcordiorum pondus, anxietas, languor magis urgent, ita, ut ægroti vero animi afficiantur deliquio; quando ſe in primis erigere tentant, ſudor frigidus ſubito in fronte & manuum dorſo erumpit, (quanquam eodem tempore genæ palmæque manuum nimio æſtu ardent) & ſubito iterum diſparet. — Quod ſi nunc urina redditur pallidior & limpidior, ſimul cum tremore univerſali & tendinum ſubſultu certiſſime expectari poteſt delirium; delirium hoc raro eſt violentum, ſed quaſi mentis actionumque videtur eſſe confuſio, cum perpetuo ſibi ipſis obmurmurent & inter verba deſipiant: nonnunquam tantum expergiſcunt perturbati & confuſi, & ſubito ſui ſunt memores, ſed mox in obmurmurationem & ſomniculoſum iterum recidunt ſtatum.

Lingua ſæpius in morbi ſtatu, ſpeciatim pars ejus media fit admodum arida luteo cum margine in utroque latere, atque ſi æger eam ex ore emittere tentat, valde tremit. — Si quando lingua eo tempore fit humidior & ſputum accedit copioſius, ſignum ſemper eſt optimum. — Aſt ubi deglutiendi difficultas, perpetui ructus vel pectoris ſupervenit conſtrictio, ſymptoma eſt valde periculoſum, ſi præcipue hæc comitatur ſingultus.

Circa nonum, decimum aut undecimum diem uno impetu ſæpius profuſus erumpit ſudor, isque in partibus corporis extremis plerumque frigidus & viſcidus: dejectiones alvinæ tenuiores ſæpius eliminantur; utraque vero generatim ſunt colliquativa & valde debilitant. — Nihilominus cutis calida

calida & humida in genere eſt ſalutaris atque diarrhœa moderata ſæpius delirium & ad coma proclivitatem tollit.

Nunc cito decreſcit natura, partes corporis extremæ fiunt frigidæ, ungues pallidi vel lividi, pulſus arteriarum magis obtremiſcit, & ſub digitis repit, quam illos ferit, cum impulſus adeo debiles ſint & celeres, ut vix diſtingui queant: licet interdum mirum in modum lentus repat & ſæpiſſime intermittat. Aegrotus omnibus ſenſibus orbatus fit ſtupidus, acutiſſimo clamore & clariſſimo lumine vix afficitur, licet in principio horum impreſſio ipſum mire excitaret. Delirium nunc profundiore finitur comate, a quo ſubito oritur ſomnus æternus. — Alvi dejectiones, urina & lacrymæ invite profluentes citam denunciant diſſolutionem, prouti inſignis tremor & ſubſultus ſunt præſagia univerſalis convulſionis, quæ uno impetu vitæ disrumpit filum. — Hoc vel illo modo ægroti e vivis tolluntur, poſtquam per quatuordecim, quindecim aut ſedecim dies, immo interdum multo diutius oblanguerunt.

Sub morbi finem ſurdi & ſtupidi fiunt omnes ægroti (nonnulli ſumme ſurdi), licet in principio nimis eſſent irritabiles, ita ut leniſſimus ſonus & lucis radius eos valde afficeret. — Quidam præ timore nimio mortem accelerare videntur, ubi ſub initium parum apparebat periculi; immo quidam ſomnum capere vix audent ob vanum timorem, ne in æternum prolabantur; & quidam ob ingentem perturbationem, anxietatem atque confuſionem, quibus in ſomno vel experrecti irritantur. — Vbi cum aurium abſceſſu finitur ſurditas, bonum generatim eſt ſymptoma; & tale quoque obſerva-

tur, quando parotis ſuppurat, aut puſtulæ multæ circa labia & nares erumpunt.

Febrium lentarum & nervoſarum maximis plurimisque ſymptomatibus ſtipatarum hæc (tædioſa quidem, ſed ſatis accurata) eſt deſcriptio; qua ſymptomata eo ordine, quo naturaliter accedere ſolent, retuli; — atque hoc ſemper in quolibet morbo deſcribendo obſervandum eſſe, exiſtimo. — Plerumque fieri ſolet, ut homines nervis debilibus, habitu corporis laxo, & ſanguine tenui ea afficiantur; ſic quoque illi, qui magnas pertulerunt evacuationes, diuturna ſpirituum diſpendia, immoderatas vigilias, ſtudia, defatigationes & ſimilia; non minus illi, qui pluribus crudis inſalubribus alimentis & vappidis impuris uſi ſunt potulentis, vel qui diu in craſſo putrido aëre fuere retenti; quorum denique vigor conſtitutionis ſalivatione, crebrioribus purgationibus, venere immoderata cæterisque fuit diminutus. — Itaque manifeſtum eſſe reor, hunc morbum a ſolidorum ſtatu nimis relaxato, a ſanguine macro tenui, & *a lentore* & *depravatione* (vapidity) *humorum lymphaticorum nervoſorumque* ortum trahere: — cui medendi vera hæc eſſe videtur methodus, quæ demulcentibus, ſtimulantibus, attenuantibus & convenientibus cardiacis, roborante diæta & remediis perficitur. — Ipſius morbi naturam methodum medendi demonſtrare optimam, loco quodam annotavit HIPPOCRATES.

Itaque in methodo has febres curandi tradenda nunc ponamus operam.

Aliud quoddam magni HIPPOCRATIS erat effatum, eum, qui morbi naturam cognoſcit, haud

haud quoque medendi ignorare methodum. (*) — Quemlibet ad minimum medicum decet, ut antea ægroti conſtitutionem & morbi indolem bene conſideret, quam ipſi remedia præſcribat; nam *æſtimatio cauſæ*, ut CELSUS egregie ait, *ſæpe morbum ſolvit.* (**) — Atque hoc nullo in caſu magis opus eſt, quam in febribus, in quibus tempus breve & experimenta ſunt periculoſa: ubi morbus non magna cum violentia irruit, ibi paululum expectare & naturæ motus obſervare, quam nimis præcipitem eſſe, præſtat. — Raro vero fieri ſolet, ut medici mox ab initio febrium lentarum vocentur; eæ profecto jam antea nimium ſunt progreſſæ, quam iſti conſuluntur.

Ex hac febrium lentarum & nervoſarum hiſtoria ſatis manifeſtum eſſe reor, inſignes evacuationes (ſpeciatim ſanguinis detractionem) hominibus præcipue haud convenire, quibus naturaliter eſt debilis laxaque conſtitutio, cui tamen plerique ſunt obnoxii. — Conſuetam aliquam purgationem in febris hujus principio minus conſiderate datam mox mirum languorem, ſyncopen & magnam aliorum malorum ſymptomatum excepiſſe ſeriem, vidi: nihilo minus nonnunquam, etiam in principio neceſſe eſſe poteſt, ut primæ viæ leni vomitorio, rhabarbaro, manna cæterisque purgentur: quod ſi vero draſtica exhibetis, fore ut iſtud veſter ægrotus abominetur, vosque doleatis, credatis. — Et hic non poſſum, quin admoneam, lene vomitorium minore naturæ cum perturbatione dari poſſe, quam purgans conſuetum, & id ſane eſt ſalutare, immo neceſſarium,

F 2 ubi

(*) Libr. de arte ſub finem.

(**) In Præfat. ſub finem.

ubi nauſea, repletio & vitium ventriculi urgent; quod ſæpius in febris hujus impetu incidit: — Clyſmata ex lacte, ſaccharo & ſale compoſita optimo cum ſucceſſu & ſecuritate, ſi natura in alvo deponenda deficit, immittuntur.

His in febribus profecto admodum conveniunt temperantia, cardiaca, diaphoretica remedia; & bene ordinata nutriens ac diluens diæta eſt neceſſaria: hæc ſola prudenter ordinata multum juvabit curationem, in primis ſi juſto tempore bene applicatis ſuccurramus veſicatoriis, curamque debitam adhibeamus, ut, quantum fieri poteſt, ægrotus tam ratione corporis quam mentis ſervetur quietus. Iſtud vero annotandum eſt, omnia fortiora opiata plerumque valde eſſe pernicioſa, licet ea poſtulare videantur ſomni defectus & inquietudo major. — Mitiora diaphoretica, ut pulvis Contrayervæ compoſitus cum pauco caſtoreo, croco & parva theriacæ Andromachi aut elixirii paregorici quantitate multo præſtant effectum meliorem: quæ lenem moderatumque ſudorem vel ad minimum auctam excitando perſpirationem ſanguinis atque ſpirituum celeritatem & tumultum compeſcunt, ut ea ideo tranquillus & reficiens excipiat ſomnus. Quando ſpirituum confuſio & dejectio valde urgent, gummi Galbanum vel Silphium cum pauca camphora addi poſſunt; & in nucha, occipite aut poſt aures mox applicanda ſunt veſicatoria: ac his omnibus durantibus ſeri lactis vinoſi tenuis uſus liberior, ptiſana quædam grata vel decoctum hordei decorticati cum pauco vino mitiore ſunt permittenda. Quo in caſu ſane ægrotus crebrius quidem bibere debet; licet non tanta copia, quanta in ardentibus vel putridis malignis febribus requiratur; tantum

tamen

tamen aſſumat, quantum ſufficit, ut dilutionis effectus promoveatur, ſudor ſuſtineatur, & ſanguis loco vappidi acrisque laticis, qui perpetuo aufertur, novis & ſalutaribus repleatur fluidis. — Atque hoc reſpectu juſculum pullorum gallinaceorum tenue non minus ut alimentum quam medicamentum verſus morbi inprimis decrementum utile eſſe, exiſtimo; ac pari ratione tenuis cornu cervi gelatina, ſagu, panatæ pauxillo vino & ſucco aurantiorum Hiſpanienſium aut limonum additis conveniunt.

Notatu quoque eſt dignum, ægrotos nunquam tam bene ſe habere, quam cum moderato ſudore madeſcant; is enim ſubito caloris exacerbationem, humorum celeritatem, cæteraque removet. — Aſt profuſus ſudor nullo unquam tempore, ſpeciatim in principio aut incremento febris augeri, multo minus remediis fortioribus calidis, volatilibus alcalinis ſalibus, ſpiritibus cæterisque provocari debet; ea enim liquidum vitale nimium exhauriunt, ingens ſpirituum dejectio, tremor, tendinumque ſubſultus ſubſequuntur ac haud raro rigore, frigido viſcidoque ſudore, ſyncope aut ad coma proclivitate finiuntur. — Interdum inæqualis & ſingularum partium calor & rubor, cum magna anxietate, irrequie, delirio, difficultate ſpirandi & gravi pondere atque oppreſſione præcordiorum ſuccedunt; ita, ut, aliquam adeſſe poſſe peripneumoniam, minus cautus credere queat obſervator: — ſed hic in primis cave, ne ſanguinem emittas, nam licet pulſus ſit admodum celer, eum tamen valde parvum & inæqualem invenies: non pulſus ſolum debilis & tremulus, ſed quoque pallida, aquoſa & limpida urina, quæ plerumque cum iſtis eſt conjuncta,

ſanguinem mittere vetant. — Præcordiorum oppreſſionem, pondus, anxietatemque a nervorum orgasmo, non vero a peripneumonica obſtructione vel inflammatione ortum trahere, iſta denotant ſymptomata: quo in caſu etſi ſpirandi adeſt difficultas, ſpiritus tamen non emittitur calidus, ſed reſpirationis genus eſt, quod ſuſpirando & ingemiſcendo perficitur, neque tuſſis ibi ſemper eſt conjuncta; ita ut hæc profecto ab aliquo organorum vitalium ſpasmo, non vero ab inflammatione oriantur. — Atque hoc in paroxyſmis hyſtoricis ſatis manifeſtum eſt.

Igitur hic nervina, cardiaca remedia & veſicatoria femoribus, cruribus aut brachiis applicanda indicantur. — Ego plerumque ſequenti bolo & potione ſalina utor.

℞. Pulv. Contrayerv. c. gr. XV. (*)
Croc. anglic. gr. jii.
Confect. Ralegh. ℈j.
Syrup. Croci. q. ſ.
M. f. Bolus.

℞. Sal. C. C. ℈ß.
Succ. Limon. ʒiii.
Aq. alexit. ſimpl. ℥iß.
M. peracta efferveſcentia adde
Spirit. Lavend.
Syrup. Croci ana ʒiß.
M. f. Hauſt.

Hæc aut ſimilia ut quinta, ſexta vel octava hora cum julapio cardiaco temperante ſumantur, jubeo;

(*) Quando inſignes tendinum tremores & ſubſultus adſunt, loco *Pulv. Contrayerv.* c. Moſchi ℈ß. optimo cum ſucceſſu utor.

jubeo; ſpiritus volatilis aromaticus aut fœtidus in tenuiore vino vel lactis ſero cum vino pomaceo parato, aut quod quibusdam in caſibus præſtat, in tenui lactis ſero ſinapino interdum dari poſſunt: quæ ſine ullo magno apparatu habenda neque contemnenda ſunt remedia præcipue apud pauperes. Hæc torpida vaſa moderate ſtimulant & vim eorum oſcillatoriam excitant; humores attenuant, diluuntque ac tali ratione ſudorem ægrotum ſublevantem facile promovent, qui ſubito erethiſmum, ut veteres appellavere, tollit. — Potio ſalina, methodo antea propoſita parata magis per cutis poros tranſire eſt apta, quam ſi ſal abſinthii additur, quod urinam magis commovet. — Cum ego potionis antea præſcriptæ utilitatem in aſthmaticis caſibus aſſeram, quilibet de ejus efficacitate in his facile judicare poteſt.

Vt vero ad propoſitum redeam, hæc ſpirandi difficultas, anxietas & oppreſſio nonnunquam præcedit eruptionem miliarem, quæ ſæpius ſeptimo, nono aut undecimo hujus febris die & interdum tardius apparet: — magna ſane anxietas & præcordiorum oppreſſio quamlibet ſemper puſtularum eruptionem in omnibus febrium generibus prægreditur. — Quam intempeſtiva & inconveniens tali in re ſit ſanguinis detractio, ubi maxima adhibenda eſt cura, ne naturæ operationes, hæ ſpeciatim, quæ haud raro criſin efficiunt perfectam, turbentur, fugere debet neminem: lenibus e contrario cardiacis mitioribus, propriis diluentibus, ſimilibusque ſunt promovendæ; hisque interdum pauculum theriacæ Andromachi vel elixirii aſthmatici addi poteſt; quæ non ſolum univerſalem illam ægritudinem, de qua conqueruntur, tollere ſolent, ſed efficacius quoque dia-

phoreſin aut ſudorem moderatum lenemque promovent, quocum miliaris eruptio libere facileque prorumpit.

Aſt quam utiles hi plerumque eſſe ſolent, ſudores tamen profuſiores raro aut nunquam, tunc quoque quando eos larga comitatur eruptio, conducunt; duas enim vel tres puſtularum miliarium eruptiones, altera alteram excipiens cum largo atque diu continuato ſudore vidi, ubi tamen nulla ratione levabatur ægrotus; quid? quod maximo ipſi erat detrimento, cum eum inſigniter debilitaret — Largi hi ſudores plerumque profecto multo magis ſunt ſymptomatici quam critici, & ſubſequens eruptio ſæpius tantum eſt ſymptomatis ſymptoma; nam glandulæ cutis miliares valde turgidæ & poſt profuſos ſudores, in ipſa quoque perfecta ſanitate, papularum efflorescentia apparent.

In tali profuſo & colliquativo ſudore ſæpius vini generoſi rubri (aliquo modo, ſi neceſſe erat, diluti) parvam quantitatem maxima dedi cum utilitate; cum moderaretur ſudorem, ægrotum roboraret, & miliares papulas tunc fortaſſe ſimul præſentes juvaret. — CELSUS *vinum auſterum quidem, ſed tamen tenue & meraculum* ſuadet *in morbo cardiaco*, (*) quem febris nervoſæ cum ſudore colliquativo fuiſſe ſpeciem, reor. — Præter ea verſus morbi decrementum, ubi ſudores abundantes valde debilitant, parcam doſin infra præſcriptæ tincturæ corticis peruviani cum croco & radice ſerpentariæ virginianæ exhibeo, interponendo interdum rhabarbari doſin, ut putrida ex primis viis educatur colluvies; quibus ſimul remiſſio, &

(*) Lib. III. c. 19.

& intermiſſio, quæ frequenter in febris nervoſæ decremento incidunt, diſtinctæ magis & manifeſtæ efficiuntur, atque corpus ad corticis uſum præparandi commodam exhibet opportunitatem. — Ego in genere corticem circa hoc tempus cum potionibus ſalinis, ſale abſynthii ſuccoque limonum paratis, propino, quæ eum multo reddunt efficaciorem. Quam methodum has & iſtas quoque cum eruptionibus miliaribus conjunctas febres reddere breviores, perſuaſum habeo, quæ alias nimium trahuntur ac cum periculo revertuntur. — Aegrotos per quinque aut ſex hebdomadas methodo ſudorifera tractatos, & poſt tres vel quatuor miliaris eruptionis impetus ſuperatos, prorſus diffluentes ac in proprio ſudore innatantes ſtragulaque ſub ipſis corrumpentes in hanc febrim incidiſſe, pluries perſpexi.

Licet moderata aliqua diarrhœa interdum verſus finem hujus febris evidentem afferat utilitatem; tantum tamen abeſt, ut crudæ, tenues & colliquativæ dejectiones illud efficiant, vt potius ægrotum mirum in modum ſubito deprimant; quando ſunt lividæ, aut plumbei coloris, quæcunque earum ſit conſiſtentia, periculoſum ſemper hoc erit phænomenon.

Nulla melioris præſagii evacuatio eſt, quam ſatis copioſa ſalivatio ſine aphthis: ubi hæc incidit & cutis moderate madet, de ægroto meo vix unquam, quam debilis & ſtupidus quoque eſſe videatur, deſpero: — morbi in fine profecto ſæpius efficit ſurditas, ut ægroti multo minus, quam re vera fieri ſolet, perſentiſcere videantur; non, quod varii hac rerum in ratione mortis e manibus effugientes, omnino fiant ſtupidi.

In omnibus his evacuationibus plenior, reficiens & diluens neceſſario requiritur nutritio, ut ſpiritus ſuſtineantur, ſuccorum quotidie deperditorum reſtituatur defectus & relicti corrigantur. Quando ægroti nimio torpore & ſtupore ſunt affecti, ad illam profecto eos ſæpius allicere opus eſt; nam hoc omnino tam neceſſarium eſt, quam medicina.

His in febribus rariſſime criſis aliqua obtinetur perfecta; quibusdam in caſibus tempus ſolum eis mederi videtur. Vix unquam concocta, ſed cruda, pallida, & tenuis per totius morbi decurſum eſt urina, atque haud raro nimium profluit: aliquando quidem poſt exacerbationes aut in ſudore colore tingitur profundiore, ſed ſine eo, ut aliquid ſubſideat, parca emittitur in quantitate, & plerumque pinguedine quaſi conſpurcata.

Corporis lymphaticorum valdeque exaſperatorum humorum lentorem nimium febrium lentarum & nervoſarum eſſe cauſſam aliquam conjunctam mihi manifeſtum eſſe videtur: & quemadmodum ſerum calore febrili concretum, nunquam iterum in fluidum ad œconomiæ animalis uſum aptum reſolvitur, ſed in acre putridum mutatur; ſic quoque viſcidam ſtagnantem lympham gradatim corruptione degenerare in putridum ichorem, qui per conſueta colatoria aut artificiale quoddam emiſſarium eliminari debet e corpore, animo concipio. Etſi pori cutanei & ductus ſalivales in genere viæ ſunt convenientiſſimæ; quædam tamen quoque pars ſæpe per inteſtina & vias uriniferas removetur. — Licet vero hæ evacuationes interdum ſint valde profuſæ, has tamen non nimis cito eſſe cohibendas, niſi multo periculoſiorem

ſiorem materiæ morboſæ translationem in organa vitalia efficere velis, docuit experientia: ſudoris ſubitaneam repreſſionem plerumque excipit rigor convulſivus, magna irrequies, præcordiorum oppreſſio, ſyncope cæteraque; — cum nauſea, ſtomachi vitium, colica & delirium a fortioribus adſtringentibus præmature adhibitis inducantur. — Quid? quod ipſorum veſicatoriorum effectus hoc in caſu non cito nimis ſunt intercipiendi: quo plus enim illa in genere eliminant, eo melius eſt; ſic quoque, ſi ea aliquo modo ſuppurant, bonum plerumque eſt ſymptoma; etſi enim hoc, humorum emitti acrimoniam, demonſtrat; ſimul tamen naturam viribus iſtam expellendi pollere, comprobat: — ita ut aliud, ſi prius veſicatorium ſaneſcere incipiat, alii parti applicari debeat; nam non tantum ſtimulo, ſed quoque humorum eductioni, quam efficiunt, iſta eſſe utilia, eſt adſcribendum. — Puſtulæ ardentes copioſæ ſæpiſſime in hujus febris ſtatu aut poſt eum erumpentes & haud raro ſuppurantes largeque emanantes, ſunt naturalium veſicatoriorum genus, quod putridi corrodentis ichoris perrumpit clauſtra, atque viam, qua naturæ ſit ſuccurrendum, ſatis indicat.

Itaque ut hæc breviter complectar, ubi quædam harum evacuationum eſt nimia, illa prudenter quidem moderānda, ſed non prorſus cohibenda eſt: ideoque aër frigidus, linteamina frigida, liquores frigidi aut regimen frigidum minime conveniunt. — E contrario vero allaborare, ut calidioribus cardiacis, ſalibus volatilibus alcalinis, aëreque exæſtuante ſudor excitetur, iſteque foveatur,

veatur, hoc profecto eſt, opprimere, non juvare ægrotum. Atque ut copioſa & crebrior albarum rubrarumque puſtularum miliarium eruptio non morbi ſolum magnitudinem (ut dicitur), ſed ſic ſæpius quoque perverſam medicorum medendi methodum oſtendit. Num melius erit factu ſi magnam variolarum copiam per regimen valde calidum extricamus? Nihilo tamen minus hæ multo magis, quam illæ in completa critica evacuatione efficienda ſe commendant. — Ego vero ad omnes expertos provoco medicos, num unquam in variolis aut morbillis largum profuſumque ſudorem invenerint utilem: ego quidem illum ſæpiſſime reperi pernicioſiſſimum.

Qua in re fui verboſior, quoniam vulgari iſta methodo febribus miliaribus per calidiora, ſudorifera remedia & calidum regimen medendi multa millia fuiſſe trucidata, pro certo habeo. — Breviter, medicus tam in febribus miliaribus, quam in lentis & nervoſis ſine eruptionibus in id incumbere debet, ut naturæ in ſuis operationibus ſuccurrat & ſuccumbentem juvet; tali vero ratione, qualis cum generalibus œconomiæ animalis legibus convenit; ita, ut evacuationes natura languente deficientes promoveat, aut profuſiores & inordinatas temperet; ut eodem tempore curam habeat, ne ullo unquam in morbo, criſin quamdam, quæ obſervationibus propriis & longa experientia, ordinata, conſtans & ſalutaris fuit reperta, turbet, ſed omni opera adjuuet. — Itaque ut exemplum hujus febris, de qua nunc egi, proferam, quando diarrhœa incidat nimis profuſa, ea moderato cardiaco opiato remedio, ut theriaca Andro-

Andromachi & ſimilibus coërceri poteſt, quæ irritationem compeſcendo atque evacuationem cutaneam promovendo, fluxum iſtum temperant; nam moderatos, æquales facileque provenientes ſudores eſſe ſalutares, ſemper invenimus. — Eum vero uno impetu fortioribus cohibere adſtringentibus, eſt naturæ molimina perturbare, cum iſta tam alvum quam ſudorem impediant. — Quicunque vero methodum febribus lentis & nervoſis medendi pleniorem addiſcere cupit, ille egregium D. RICHARD MANNINGHAM conſulat tractatum de *febricula* cæteraque.

CAPVT

CAPVT VIII.

De putridis, malignis, petechialibus febribus.

His nunc febrium putridarum, malignarum vel peſtilentialium petechialium conſiderationem jungamus & tunc methodum illis medendi breviter proponere pergamus.

Summe putridæ, malignæ & petechiales quoque febres ſæpius a mera acrimonia in ſanguine antea latente & febre accedente agitata oriuntur, ſed febres peſtilentiales & petechiales originem a contagio ducunt: ideoque omnes homines cujuslibet conſtitutionis afficit, eaque propter magnam ſymptomatum affert diverſitatem. — Cum enim ſuſceptum contagium fere ſimili ratione ut acrimonia agat, valde differentes edet effectus, quando illud fortem & robuſtam corporis conſtitutionem cum ſanguine denſo glutinoſo invadit, quando in debilem laxum corporis ſtatum cum tenui diluto ſanguine & laxiori ejus globulorum craſi irruit; atque ab utrisque differunt, quando illud incidit, ubi acres adſunt humores.

At enim vero hæ febres in genere majore cum vehementia accedunt, quam lentæ & nervoſæ, rigores, ſi adſunt, ſunt fortes (nonnunquam fortiſſimi) æſtus major & permanens, in principio tamen ſubitaneus, tranſiens & remittens; pulſus fortior aut durus, plerumque vero celer & debilis, licet aliquando lentus & per aliquod tempus æqualis appareat atque tunc tremulus & inæqualis. — Capitis dolor, vertigo, nauſea & vomi-

vomitus mox quoque ſub initio ſunt inſigniores. — Interdum dolor ſeverus fixus unum aut utraque tempora, vel unum aut utrumque latus ubi ſita ſunt ſupercilia, vel fundum orbitæ oculorum occupat. — Oculi ſemper admodum magni, triſtes, flaveſcentes & haud raro aliquo modo inflammati apparent. Tumidum & magis pallidi quam conſueti coloris eſſe videtur os. — Arteriæ temporales plerumque fortius pulſant & aurium tinnitus eſt valde moleſtus: ſic quoque in febris progreſſu arteriarum carotidum ſæpius vibratio oritur fortior, licet carpi pulſus ſit mollior, imo quoque lentus: quod delirii imminentis ſignum eſt certiſſimum & plerumque ab aliqua obſtructione cerebri inſigniore provenit.

Spirituum proſtratio, debilitas atque languor mirum ſæpiſſime in modum ſubito increſcunt, quanquam nulla incidit evacuatio, & hoc quidem ſæpius fieri ſolet, quando arteriarum pulſus ſatis fortis eſſe videtur. — Spiritus plerumque non ſine labore quodam trahitur & cum ſoni & anhelationis ſpecie intercipitur, ipſeque ſpiritus eſt calidus atque tædioſus.

Febrium harum paucæ vel nullæ ſine lumbaginis ſpecie aut dorſi & lumborum dolore obveniunt; univerſalis ſemper languor & ægritudo ſæpiusque dolor major in membris perſentiſcitur. — Interdum magnus æſtus, pondus & dolor cordis afficit ſcrobiculum; quæ porraceæ vel nigræ bilis vomitus & moleſtus valde ſingultus comitantur; id, quod rejicitur haud raro valde nauſeoſum ſpargit fœtorem.

Quæ quidem in principio tantum alba erat lingua, quotidie fit nigrior & aridior; interdum ei eſt

eſt color lividus ſplendens cum puſtularum obſcurarum ſpecie in apice, interdum eſt nigerrima; & ita per plures ſubſequentes durat dies; neque color hic poſt plurium interdum dierum ſpatium criſi quoque bona peracta diſparet: in ſummo morbi incremento iſta plerumque maxime arida, rigida & nigra vel obſcurioris aurantiorum coloris efficitur. — Hinc vox inarticulata & intellectu difficilis.

Sitis in febris incremento plerumque eſt ingens, ac vix nonnunquam reſtingui poteſt; nihilo minus nullum potus genus placet, ſed omnia obveniunt amara & inſipida: alio vero tempore admiratione eſt dignum, ægrotum nulla de ſiti conqueri, licet os atque lingua inſigniter ſint fœda & ſicca; quod ſemper periculoſum eſt ſymptoma ac phrenitide vel comate terminatur. — Sordibus valde nigris teancibus verſus ejus ſtatum in primis obducuntur labia atque dentes.

Febris in impetu urina ſæpius cruda, pallida vappidaque eſt, ſed in progreſſu colore tingitur profundiore ac frequenter lixivium forte aut *urina citrina* cum parva ſanguinis quantitate tincta eſſe videtur, nihil in ea ſubſidet, neque nubecula apparet, & ſic per varias ſubſequentes continuat dies: gradatim fit obſcurior, cereviſia ſaturata ſimilis, coloris profundioris ac valde putride & intolerabiliter fœtet. — In febribus petechialibus ſæpius urinam fere nigram valdeque fœtentem inveni; iſta ſpeciatim *Dom.* SCHIRLEY nautarum chirurgi fere prorſus nigra & quod in ea deſidit, fuligini erat ſimile: multis maculis nigris & vibicibus obtectus dyſenteria cruenta & comatoſa phrenitide afficiebatur, atque decimo tertio circiter die moriebatur.

Alvi

Alvi dejectiones in primis verſus febris incrementum aut in ejus declinatione maximam partem intolerabiliter fœtent, virides, lividæ vel nigræ ſunt ſæpiusque ſanguinem & ſevera tormina habent conjuncta. Quod ſi iſtæ magis flavæ & obſcuræ ſunt, minus imminet periculum: ſummum vero, quando illæ, cujuscunque ſint coloris, ſine ſenſu profluunt. Pari ratione ſymptoma eſt peſſimum, ſi abdomen durum, tenſum & tumidum poſt dejectiones remanet profuſiores; hoc enim plerumque inflammationem aut deſtructionem inteſtinorum ſubſequitur. — Moderata diarrhœa haud raro eſt valde ſalutaris & natura interdum ſolam hanc viam eligere videtur, qua materiam removet morboſam.

Si quando nigræ, lividæ, viridis aut caſtanei coloris apparent maculæ, de malignitate dubitat nemo: quo vero floridiores ſunt maculæ, eo minus metuendum eſt; ſi petechiis nigris aut violaceis color inducitur floridior, bonum eſt ſignum. — Magnæ iſtæ nigræ vel lividæ maculæ fere ſemper cum hæmorrhagia profuſiore ſunt conjunctæ. — Parvæ, obſcuræ, caſtanei coloris *maculæ*, *lentiginibus* ſimiles non minus, quam lividæ & nigræ, oſtendunt periculum, licet illas raro tantum comitetur ſanguinis eruptio: ingentes, frigidos, viſcidosque ſudores ſæpius habent conjunctos, quibus quidem, ſine ægri tamen levamine, nonnunquam diſparent. — Petechiarum eruptio eſt incerta, interdum quarto aut quinto, interdum non prius, quam undecimo die vel quoque tardius apparent. — *Vibices* vel latæ, lividæ aut obſcuræ virides ſtriæ raro prius quam verſus terminum mortiferum erumpunt. — In febribus quoque malignis ſæpiſſime occurrit exanthema

morbillis ſimile ſed profundioris ac luridi coloris, ubi cutis & pectus ſpeciatim quaſi ut marmora eſt variegatum: quod in genere malum eſt ſymptoma, quodque ſæpius admodum funeſtos excepiſſe effectus, vidi.

Circa undecimum aut decimum quartum diem ſudoribus profuſioribus exortis petechiæ interdum diſparent, & magna *albarum*, *miliarium puſtularum* erumpit copia: raro hæc inſignem aliquam attuliſſe utilitatem perſpexi; aſt, ſi pruriens, dolens & *rubrum* oritur *exanthema*, id plerumque ægrum inſigniter relevat; hoc quoque efficiunt latæ, ardentes, aquoſæ puſtulæ aliquando in genis, pectore, humeris, aliisque partibus erumpentes. Pari modo *eruptio ſcabioſa* circa labia & nares ſalutarium ſymptomatum eſt certiſſimum, quod quo magis ardet & prurit, eo melius eſt. — Multo vero incertioris atque periculoſioris exitus ſunt ſubruffi obſcuriorisque coloris aphthæ: neque iſtæ inſigniter albæ adeoque largæ, ut lardo appareant ſimiles, plura bona promittunt. — Has cito magna deglutiendi difficultas, dolor ac faucium, œſophagi cæterarumque partium exulceratio cum perpetuo ſingultu ſequitur: totus denique primarum viarum canalis afficitur, dyſenteria cruenta accedit, quam inteſtinorum excipit ſphacelus; prouti id ex nigris, ſanioſis, cruentis, intolerabiliter fœtentibus, ſummeque infeſtis manifeſtum eſt dejectionibus.

Sæpius verſus febris finem vibices aut latæ, nigræ & cœruleæ ſtriæ, ſugillationi ſimiles in conſpectum prorumpunt; quæ, ſi cum livore & frigore extremarum corporis partium ſunt conjunctæ, certa mortis appropinquantis ſunt ſigna: ego nigritiem usque ad medium brachii articulum fere

diffu-

diffuſam & manus ut in mortuo frigidas unum vel alterum diem ante ægroti mortem perſpexi. — Notatu dignum exemplum ante aliquot annos in matrona HOPKINS deprehendi, ad quam die morbi ſeptimo vocabar. Stupida erat & aliquo modo delirabat, perpetuo, quaſi maxima triſtitia affecta, ingemiſcebat, & de graviſſimo pondere & oppreſſione pectoris conquerebatur. Pulſus erat celer, parvus, tremulus, inæqualis, & reſpiratio brevis, intercepta ac difficilis; per longum temporis ſpatium ne ſpecie quidem ſomni reficiebatur, valde tamen ſtupida jacebat; nullo magnopere ardebat colore, licet ſitis vix reſtingui poſſet; lingua non admodum arida ſed ſubnigra apparebat, gula aliquo modo dolebat & cum difficultate deglutiebat ægrota: oculi erant torvi, fixi, & inflammati — Die octavo ſudore diffluebat profuſiſſimo, atque lingua proſus nigra aut potius livida ac inſigniter arida fiebat: verſus veſperum catamenia prorumpentia immoderatius profluebant, (nutricem agebat & primum poſt partum iterum accedebant) ſudor continuabat & male olebat. Nono die vibices, vel magnæ nigræ maculæ variis corporis in partibus proveniebant, alia ſpeciatim in apice aliaque in dorſo narium, quæ non minus, quam puſtulæ magnæ fere nummi aurei magnitudine in genis colorem induebant nigrum. — Catameniorum fluxu die decimo ceſſante ægrota vehemente alvi dejectione afficiebatur atque inſigniter intumeſcebat abdomen. Eius ungues & manus valde nigræ ac marmoribus obſervabantur frigidiores. Vrina & alvus invita profluebant & ſine ullo ſenſu usque ad undecimum jacebat diem, quo tandem moriebatur. — Quatuordecim horis ante mortem intolerabilem ſpargebat odo-

rem, licet omni, qua fieri poterat, cura pura conſervaretur.

Verbum *malignum*, quod febribus additur, per plures annos magna notatum fuiſſe ignominia, haud ignoro, atque ſæpiſſime, ut probabile eſt, ad ignorantiam obvelandam vel ad curationem extollendam fuit adhibitum. — Profecto autem talis natura ipſa fundata eſt appellatio, nomen ad minimum requiritur, quo talem morbum, qualem nunc propoſui, a conſueta inflammatoria febre diſtinguamus: ipſa ſane loquendi formula *febris inflammatoria*, alia quoque inveniri febris genera demonſtrat. — Parum fortaſſe intereſt, num illam putridam, malignam aut peſtilentialem appellare velis; — quando petechiæ erumpunt, quilibet illam exanthematicam aut petechialem vocat, — & quando a contagio exorta eſt, contagioſam. — Ego quidem de verbis contendam cum nemine, id tamen neceſſe eſt, ut aliquid habeamus, quo noſtras ideas cum aliis communicare queamus, quæ ubi bene ſunt definitæ, inſignis quædam rixæ cauſa relinquitur nemini.

SYDENHAMII viri iſtius magni memoriam maximo in honore habeo; nihilo ſecius omnes febres, peſtem quoque ipſam ut febres mere inflammatorias eum tractaſſe, profitendum eſt, ejusque medendi methodus magis univerſaliter convenit & imitanda eſt, cum egregie illis, quæ a lentore dependent inflammatorio, ſit accommodata. — Aſt in omnibus, ipſis quoque in variolis, quas in genere egregie admirandaque ratione deſcripſit & ſummo cum judicio tractavit, non eſt imitandus. — Procul dubio occurrunt febres, quæ aliquo modo plura, quam lanceolam, cereviſiam ſecundariam & purgans requirunt. Num febris lenta

ſenta & nervoſa ita tractari poterit? num variis cum variolarum ſpeciebus, febribus petechialibus, miliaribus cæteriſque ita agendum erit? Ad omnes expertos & rationales provoco medicos. — Sed honore afficiatur, qui honore eſt dignus: regimini calido ſudorifero & exæſtuanti, quod tunc temporis in omnibus febrium ſpeciebus adhibendi mos erat, recte ſe oppoſuit illudque rejecit, atque convenientes evacuationes ac regimen temperatum diluens, frigidum induxit: methodum omnibus febrium inflammatoriarum & ardentium ſpeciebus convenientiſſimam. — Meræ vero evacuationes & frigida aquoſa diluentia non cuilibet conſtitutioni & omnibus febribus conducunt. — Aſt dum vitamus vitia, plerumque contraria committimus, & aſſumta ſententia alterum aliquando ita inſtigare poteſt, ut *fere flammulam extinguat vitalem* atque alterum, ut machinam incendat, ne *deleterio miasmati* in illa concedatur locus.

Quod ſi febris eſt naturæ conamen, lædentis alicujus vel morboſæ materiæ exterminationem molientis, prouti certiſſime deprehenditur, inde profecto iſtam cohibere, non ſemper conveniet. — Caloris acceſſus in febre tertiana lentorem humorum attenuando & obſtructionem in extremis arteriarum capillarium ramis removendo, paroxyſmum terminat. — Sanguinis emiſſio & purgatio intempeſtiva eam ſæpius valde protrahunt atque & anomalam & periculoſam reddunt. — Quando variolarum contagium cum ſanguine communicatur, febrim excitat, quæ, ſi illæ mitioris ſunt indolis, ipſa eruptione perfecta cito terminatur, & tunc ceſſat, cum febris aut naturæ conamen morbi materiam expulerit. — Interdum vero ob profuſas evacuationes,

tiones, ob immoderatum timorem, ſpirituum abjectionem & minus conveniens regimen non tantum ei ſupereſt vigoris, quantum requiritur, ut morbum per criſin expellat convenientem; ſed puſtulæ pallidæ, albidæ, ſeſſiles remanent crudæ neque conſueto modo matureſcunt. — Atque hoc haud raro fieri ſolet in aliis exanthematicis febribus, imo in peſte ipſa.

Itaque ratio, cur ſanguis in principio talis febris ſit detrahendus, præcipue hæc eſt, ut, ne febris nimium exacerbata in cerebro, pulmonibus aut aliis ad vitam neceſſariis partibus excitet inflammationes, præcaveamus; ad quas excitandas magna ſpiſſi & denſi ſanguinis copia, vehementius mota & calefacta valde inclinat. — Sanguinis profecto emiſſio in morbo contagioſo, qui quidem ſolo a contagio excitatur, non indicari videtur; quoniam contagium intime cum humoribus eſt commixtum, & quoniam, cum parvam ſanguinis quantitatem emittas, totum contagium parum imminuis, quod, ſeu ſanguinem emittas ſeu relinquas vel majores vel minores edet effectus. — Atque variolarum inoculationis experimentum nos docet, minimam materiæ varioloſæ in ſanguinem introductæ quantitatem excitare poſſe variolas: & in aliis quoque caſibus, qualis eſt vel viperæ vel canis rabidi morſus, nobis ſimilia occurrunt: in hoc, quod in tranſitu ſit dictum, parvum vulnus pejus eſt, quam magnum dilaceratum: cum hoc veneno iterum exitum permittat liberiorem.

Si quando fermentum cum liquore aliquo fermentante intime commiſcueris, fermentationem, parte aliqua liquoris ablata, non impedies: nam quælibet fermentantis liquoris pars eſt fermen-

mentum; ſic contagium in ſanguinem receptum in quamlibet ejus partem vim ſuam exſerit. — Refrigerando profecto, acida addendo, cæterisque fermentationem moderari poteris; atque ſi ea nimis eſt vehemens, disruptionem vaſis (nimis pleni & obturati) proprium permittendo exitum impedire poteris: ſic in febribus contagioſis per ſanguinis detractionem ejus quantitas diminui & nimia diſtenſio, inflammatio, vaſorumque disruptio averti ac æſtus infringi poteſt: quæ alias vim contagii inſigniter augere & totam humorum maſſam in merum gluten inflammatorium pervertere valebunt. — Quod ſi autem ut in comparatione pergam, liquorem fermentantem nimium refrigeras & fermentationem præmature ſupprimis, is totus vappidus & glutinoſus redditus nunquam per convenientem deſpumationem purificatur aut bonus vinoſus fit liquor. — Ita quoque, ſi contagio recepto naturæ vires ſanguinis detractione cæterisque nimium infringis & ejus operationem in humoribus morboſis deſpumandis (ut SYDENHAMIUS loquitur) intercipis; morbum augebis, qui totam ſanguinis maſſam in putridum ichorem aut ſaniem mutat. — Cæterum cum ſanguinis emiſſio materiam imminuat inflammantem, quanquam contagii ſcintillam non prorſus exſtinguat, inde, ubi fortaſſe quis ſanguine abundat, egregie convenit. — Nihilo tamen ſecius effectum ſuum edet infectio; atque ego quidem non minus copioſas & malignas poſt largiorem ſanguinis detractionem vidi, quam unquam, quando illam omiſi. — Porro vero peſtem, quæ primum inter febres contagioſas occupat locum, ſanguinis ad minimum majorem detractionem rariſſime perferre, pro certo habeto, uti ex optimæ notæ auctoribus apparet.

Huic vero capiti paucis verbis de curatione, quæ febribus, de quibus ſpeciatim hic egimus, conveniat, additis finem imponamus. — Primo autem id annotandum eſt, quod, licet febres malignæ & peſtilentiales in ipſo eorum impetu ſpiritus valde deprimant & mirandam ſubitaneamque debilitatem, quando in primis a contagio ſint obortæ, inducant, aliqua tamen ſanguinis plerumque requiratur detractio, (quid? quod in robuſtis & qui ſanguine abundant, ſit neceſſaria), ut non moles ſolum movenda diminuatur & ipſis vaſis pulſantibus contractio efficiatur liberior; ſed quoque ut quælibet inflammatoria obſtructio, quæ mox ſub ipſum initium accedere poſſit, avertatur, ac ut ſimul moderentur attritus & æſtus, qui in primis morbi diebus ſæpius ſunt inſigniores, qui partes ſanguinis ſalinas & ſulphureas magis magisue extricant, acrimoniam augent, putreſcentem humorum ſtatum juvant & actioni morbi materiæ inſigniter favent. — Igitur hæc indicata, cum primum fieri poteſt, eſt inſtituenda. — Pulſus celer, tenſus, æſtus acrior, magna ſpirandi difficultas, cordis palpitatio ac dolor capitis dorſique vehemens manifeſte illam poſtulant. — Licet vero rigor, qui æſtum & præcordiorum oppreſſionem præcedit, ſit inſignior; minorem tamen ſanguinis copiam, quam in vera peripneumonia, quæ haud raro pari modo invadit ægrotos, eſſe detrahendam, bene obſervari debet: aſt ſubitanea debilitas & magna ſpirituum abjectio, tremor manuum, pallor cruditasque urinæ, cuncta hæc, ſi nulla tuſſis neque ſpiritus calor adeſt, alteram ab altera diſtingunt. Siquidem hac in re eo minus quis decipi poteſt, quando putridæ, petechiales aut peſtilentiales febres graſſantur & aëris conſtitutio ad illas inclinat. — Quocunque modo hoc eveniat,

niat, e vena miſſus mox demonſtrabit differentiam ſanguis; qui in febribus malignis multo laxioris texturæ & mollioris eſt conſiſtentiæ (licet is ſatis floridus appareat) quam in pleuritide & peripneumonia: qui ſi prima in miſſione ſatis ſplendens & ſine alba tenaci apparet pellicula, ſi is præcipue ex brachio deſtillat neque pleno effluit flumine, is tamen frigefactus in denſum & firmum coit craſſamentum. — Si quando iſtam alia prorſus ratione deprehendis, quocunque in caſu caveto, ne fluidum vitale nimium prodigas.

Itaque, licet neceſſe eſſe poſſit, ut fortibus atque robuſtis in ipſo febrium contagioſarum principio ſanguinem detrahamus, febris tamen naturam ſollicite attendere nos oportet, cum a contagio ſit oborta, quod non minus *ſanguinem*, quam præcipue *ſpiritus animales* afficere videtur: quod ſubitaneam ſenſuum obnubilationem, debilitatem, tremores & magnam ſpirituum proſtrationem ipſo in impetu evidenter demonſtrare, exiſtimo. — In peſte homines quaſi fulmine icti ſubitanea morte fuerunt correpti ſine ulla antegreſſa febre vel quoque ægritudine. — Fieri vix poteſt, ut ſubitaneam morſus ſerpentis caudiſonæ operationem, qui ſæpius unius aut duorum minutorum ſpatio minore necat, & ſubitaneum mirumque nonnullorum odoramentorum effectum quibusdam in hominibus explicemus, quæ fere uno impetu totam naturæ œconomiam quam maxime perturbant & convellunt. — Effluviorum electricorum roboris effectus jam ſatis cogniti non ſolum hanc corroborare videntur ideam, ſed quoque modum analogum, quo hoc efficitur, oſtendunt. — Quicunque hac de re plura cognoſcere avet, conſulat

lat virum illuſtrem D. MEAD *in introductione tertiæ editioni libri ſui addita.*

Nervi vero ac ſpiritus animales contagii miaſmate affecti non tantum, quantum ſufficit, fibras muſculares & vaſa agitant; inde magna debilitas & nimis debilis ſyſtematis vaſorum oritur impulſus; indeque aliis locis concreſcit, & aliis omnino diſſolvitur ſanguis. — Cordis auriculæ & ventriculi illorum, qui peſte extinguuntur, ſanguine grumoſo amplius diſtenta inveniuntur, cum ſanguis ad cor regurgitet, quod tantis viribus non pollet, ut iſtum propellat; nihilo minus ſanguis in aliis vaſis adeo tenuis & diſſolutus apparet, ut is haud raro, qua data porta, erumpat: TIMONI (*) aliique illum in orificiis, quæ ſanguinis miſſione & ſcarificatione ſunt facta, difficulter ſupprimi, annotavere. — Quod pari ratione interdum in conſuetis febribus petechialibus & peſtilentialibus obſervavi.

A peculiari filamentorum nervoſorum & ſubtiliſſimæ atque maxime attenuatæ fluidorum animalium partis adeo variis in hominibus differentis diſpoſitione mira illa & quidem eandem ob cauſam dependet effectuum diverſitas. — Herbæ, floris, moſchi odor, qui ſexcentos homines reficit, in quibusdam animi inducit deliquium. — Effluviorum electricorum vis varios homines varia valde ratione, ad minimum vario afficit gradu; idque probabiliter non ſolum ob differentem ſpirituum animalium craſin, ſed quoque ob nervearum fibrarum tenſionem, robur cæteraque differentia: haud ſecus ac muſices chordæ differentis longitudinis & tenſionis modo valde differente una eademque affi-

(*) Vid. Comment. philoſoph. Soc. Reg. Anglic. N. 364.

afficiuntur nota. — Id fortaſſe aliqua ex parte in peculiari nervorum & ſpirituum animalium proprietate poſitum eſſe videtur, alios peſte, variolis, cæterisque facilius, alios nunquam infici, quamquam circa eos illis laboret magna turba.

Quacunque vero ratione ſeſe hæc habeant, contagium ſolidorum robur frangere & ſanguinem diſſolvere certum eſt; ita ut, ſi nobis injecta eſt ſuſpicio, febrim a contagio fuiſſe excitatam, caute in ſanguine emittendo ſit agendum, licet quoque ſymptomata ſatis inſigniter in principio exacerbata, ut larga ſatis quantitas detrahatur, imperare videantur. — In pleuroperipneumoniis & peripneumoniis malignis hac in re vidi crebriores atque acerbe tuli graviſſimos errores, ſpeciatim annis 1740. 1741. & 1745. — Itaque, licet quidem prima ſanguinis emiſſio admodum convenire queat, ſubſequens tamen non ita conveniet, immo erit pernicioſa. — Sanguis primum emiſſus ſæpius floridus, viginti horis poſt detractus, plerumque lividus, niger & tenuior atque tertium lividus, diſſolutus ac ſaniei ſimilis apparet. — Hoc crebrius in malignis petechialibus febribus accidit: interdum ſanguinis craſin ita perturbatam obſervavi, ut in ejus fundo pulvis niger, fuligini ſimilis ſubſideret, pars vero ſuperior aut cruor liuidus aut ſpecies obſcure viridis & mollioris eſſet gelatinæ. — Porro his in caſibus pulſus ſæpe poſt ſecundam ſanguinis detractionem, immo nonnunquam poſt primam mirum in modum decreſcit: ego vero hoc pluries non ſine maxima cura & ſollicitudine & quidem tum obſervavi, cum exiſtimarem, pulſum cæteraque ſatis indicare, neceſſe eſſe, ut ſanguis iterum detrahatur. —

Igitur

Igitur tam neceſſe eſt, ut febris epidemicæ peculiarem bene attendamus naturam.

Vix ulla febris contagioſa aliquem invadit, quin ventriculum male afficiat & vomitum excitet. Cum effluvia morbi cum ſaliva cæterisque degluṫiantur, nonne illa, aliqua ad minimum ex parte natura cooperante per vomitum adjutum abluuntur & rejiciuntur? — Cujus ope quoque aliqua bilioſa, acris, putridaque colluvies, quæ forte in ventriculo hæret, educitur: quæ alias corruptione magis increſcente magnam malorum ſymptomatum varietatem producens, morbum principalem valde augebit. — Siquidem ſine eo, ut ars ſuccurrat, vomitu nonnunquam fruſtra evacuationem molitur natura, & quidem adeo vehementer, ac ſi conveniens emeticum & proprium abluens fuiſſent adhibita: quid? quod ſi aliquid ad vomitum promovendum aſſumitur, id non minus faciliorem & efficaciorem reddit, quam quoque materiam irritantem educendo vomitum ipſum ſupprimere valde intendit. Tunc vero hoc moderatioribus ſemper efficerem medicamentis, qualia ſunt infuſum aut decoctum ipecacuanhæ, oxymellis ſcillitici, cum tenui florum chamomillæ vel ſimilium infuſo. — Mera calida aqua vomitum ciendi methodum haud comprobo, cum antea immenſa ingurgitari debeat quantitas, quam vomitus excitetur, quæ nonnunquam ventriculum tantum in gradum aggravat, ut ejus robur ponderi in eo hærenti reſiſtere nequeat, neque iſtud rejicere valeat: ita ut quo plus bibitur, eo minus munere ſuo fungi poſſit, atque ſic nimium diſtentus prorſus imbecillis reddatur ventriculus, unde triſtes ſubſequi poſſunt effectus. — Ergo quocunque in caſu vomitus unam aut duas menſuras hauſtas non

non ſequitur, veſtro digito aut penna excitate evacuationem ac omni opera cavete hanc potus ingurgitationem, quæ ſæpius nimis præmature dari ſolet. — Qua occaſione exiſtimo, hanc obſervationem, ubi ventriculus nimium diſtentus nulla ratione agere neque ullam rejicere valet, haud ſecus ac urinæ veſica nimis repleta ne guttulam urinæ reddere poteſt, demonſtrare, *vomitum* a ſola *diaphragmatis* & *muſculorum abdominalium* actione non dependere, ut D. CHIRAC aliique aſſerunt; nam maximus eorum nixus ſæpius ne ſpeciem quidem alicujus effectus in ventriculum aut veſicam nimium repleta edit: — In hac, ut ſæpius ad catheterem confugiamus, cogimur.

Quod ſi poſt ventriculi ablutionem non ceſſat vomitus, parum theriacæ Andromachi cum convenienti mixtura ſtomachica detur, quæ ex ſale abſinthii, ſucco limonum, aqua menthæ, cæteriſque componi poteſt, ac fomentum aromaticum, vel potius cataplaſma ex ſpeciebus aromaticis cum theriaca paratum applicetur, quæ plerumque bene ſuccedunt, quando omnes aliæ res deficiunt.

Non ventriculus ſolum, ſed totus inteſtinorum canalis ſub febris initia evacuari debet; ego vero, rationem & experientiam, hoc efficiendi methodo moderatiore demonſtrare neceſſitatem, pro certo habeo; clyſmata ex lacte, ſaccharo & ſale, laxantia ex manna, cremore tartari, ſale cathartico GLAVBERI, tamarindis & rhabarbaro ſunt, quæ ego præ reliquis vel ſola ſuadeam. Ab acrioribus ac fortioribus purgantibus vidi effectus peſſimos. — Sennæ quoque uſum diſſuadet HOFFMANNVS (*). Antea propoſita mitiora & lenia emetica

(*) Vid. Opera Genevæ in fol. Tom. II. Cap. de Febribus petechial. veris p. 84. ſeq.

emetica ac eccoprotica porro in eo præſtant, ut repeti & ſenſim ſenſimque dari poſſint, prouti putrida bilioſa colluvies primas in vias irruit. — Tali ratione ſollicitudo me non tenet, quin vomitum aut unam vel alteram alvi dejectionem promoveam, quando illud quocunque febris tempore guſtu oris amaro nauſeoſo, ventriculi ægritudine, ructibus nidoroſis fœtidis, nimia alvi obſtipatione, abdomine tumido, borborygmis, doloribus vellicantibus cæterisque indicatur.

Quamquam crudos humores in principio, antequam fuerunt cocti, purgare generatim diſſuadet HIPPOCRATES (*); in principiis tamen, ſi humores turgent atque evacuationem moliuntur, purgare comprobat: ſic cholera morbus eſt naturæ conamen bilem acrem ſuperabundantem removendi. — Quod ſi febres putridæ malignæ autumnales a choleræ aduſtæ putreſcentis, ut veteres appellavere, redundantia in hepatis, ventriculi cæterorumque regione exoriatur, quod ſæpiſſime fieri ſolet, quando calida æſtas prægreſſa bilem, ſalia & olea animalium inſigniter auxit & exacuit; tunc profecto talia moderata emetica & cathartica, qualia propoſui, mox in principiis ſunt adhibenda.

Bilis partes procul dubio in omnibus putridis malignis & petechialibus febribus nimium præ aliis dominantur. — Fellis veſica ductusque biliferi ſemper in illis nigra & viridi bile repleta inveniuntur, qui morbo peſtilentiali fuerunt necati; ſic quoque ventriculus duodenum, cæteraque. (**) — Quod ſi nunc putrida hæc bilis non educitur, iſta

(*) Aphoriſm. 22. Sect. I. & Lib. de humoribus.
(**) Vid. Traité de la Peſte, Paris 1744. 4to.

iſta magis magisque corrumpitur, & magnam anxietatem, ventriculi ægritudinem, dolorem cæteraque excitat, atque reſorpta & ad ſanguinem delata mala inducit infinita, genus nervoſum valde irritat, craſin ſanguinis deſtruit & lympham in arrodentem pervertit ichorem. — Itaque ubi ejus redundantiæ ſigna adſunt, eam ſine mora vomitu aut purgatione, prouti natura hoc indicat, evacuare oportet. — Summo aliquando cum gaudio his putridis in febribus mox poſt vomitus acceſſum vel unam alteramve alvi dejectionem perſpexi mutationem, qua mirum in modum levabatur ægrotus; ubi anxietas incredibilis, præcordiorum pondus, continua nauſea, ructus atque ſingultus præcedebant. Linguæ impuritas ſumma, nauſea & pondus ventriculi, cum guſtu nauſeoſo amaro, horribili, fœtente & inviſo ſpiritu atque ructibus rationem ventriculi declarant atque dejectiones intolerabiliter fœtentes, nigræ, bilioſæ hujus evacuationis & neceſſitatem & utilitatem indicant. — Quod ſi venenum aliquod in ventriculo aut inteſtinis hæret, de neceſſitate illud ut primum fieri poteſt educendi nulli profecto dubitabimus; atqui bilis ſane putrida minus parum eſt pernicioſa, quam actuale venenum. Circa harum febrium ſtatum aut ſeptimum inter & decimum quartum diem natura propria ex voluntate per vomitum vel quod crebrius fit, per alvum laxam putrida iſta bilioſa colluvie ſe liberare, molitur; atqui ejus conſuetæ operationes ſemper arte ſunt adjuvandæ; ego quidem pro rerum ratione generatim die octavo aut nono moderatum exhibeo laxans, niſi quædam eruptio appareat, vel ſudor quidam bonus hoc interdicat. — Vſque ad hoc tempus raro ullum purgans præter mannam, cremorem tartari aut ſimilia in ipſo

prin-

principio adhibeo (in primis ſi mihi morbum magis a contagio quam putrida a ſaburra ortum eſſe, enata ſit ſuſpicio) nihilo minus clyſma emolliens, laxans quolibet ſecundo aut tertio die, prouti ratio id poſtulat, injicere jubeo. — Laxans hoc toties de tempore in tempus repeto, quoties id ſymptomata indicant atque ejus operatione durante ægroto meo cardiaca diæta conveniente potu & medicamentis ſuccurro. — Qua ratione non ſolum congeriem & increſcentem corruptionem hujus putridæ bilioſæ materiæ in primis viis, ſed ejus quoque reſorptionem & tranſitum in ſanguinem præcaveo; atque pari modo ulterior morboſæ materiæ effuſio in inteſtinorum canalem excitatur indeque ex corpore eliminatur. Quam moderatam purgandi methodum circa hoc tempus his in febribus per plures annos ſumme utilem inveni; ſed in purgantia ex *aloe, ſcamonio* & *colocynthide* parata increpo: quæ in tali putrido, diſſoluto, acri ſanguinis ſtatu ſunt venena, non medicamenta: & quicunque illis tali in caſu utitur, is cerebri ſui inteſtina, ſi ipſi talia ibidem ſunt, purget. — Nimis ſæpe profecto ſine iſtis fortioribus ſtimulantibus vires ſuas nimium intendit natura & ruit in profuſam diarrhœam vel dyſenteriam ſubito mortiferam, niſi refrænetur; — hoc vero plerumque incidit, ſi materia bilioſa corrupta nimis diu, ut eo magis putreſcat, in inteſtinis fovetur; atque his præveniendi, ut iſtam ex eis conveniente tempore ac juſtis intervallis expellamus, via eſt optima. — Quod ſi nobis talis immoderata minatur evacuatio, ad convenientia adſtringentia, alexipharmaca, theriacam Andromachi, Confect. Fracaſtorii, tincturam roſarum, vinum rubrum cum cinnamomo coctum confugere debemus, aſt præter hæc omnia, ſi caſus valde urget, clyſmate adſtrin-

adſtringente ex confect. Fracaſtorii, vel theriaca Andromachi cum parva decocti tormentillæ, roſarum rubrarum aut terræ japonicæ quantitate parato ſuccurrere oportet. — Quorum vero uſus non parum requirit prudentiæ; nam diarrhœam criticam præmature ſupprimere, ſemper eſt periculoſum; atque ego quidem, hoc nunquam faciendum eſſe ſine eo, ut una aut altera rhabarbari præmittatur doſis, exiſtimo. — Antea, quam huic paragrapho finem impono, non poſſum, quin annotem, me diarrhœam, licet eam in ſtatu aut declinatione harum febrium ſæpiſſime criticam & ſalutarem invenerim, generatim tamen in ipſo principio deprehendiſſe noxiam: ſi ea in primis valde tenuis, ſeroſa & profuſa eſt. — Nihil ſane magis, diarrhœam ſalutarem eſſe, demonſtrat, quam ſi bonus ſudor moderatus vel calidus cutis mador iſtam comitantur.

Quamquam natura ſæpius materiam morbi in febribus putridis malignis vomitu & alvo eliminare annititur; ejus tamen magis conſtans & maximum per cutis poros obſervatur conamen. — Me nunquam harum febrium aliquam cognoviſſe, quæ perfecte judicata aut ſublata ſit, donec major aut minor eruperit ſudor, ſancte aſſero. — Quando is moderatus, calidus & æqualis per totum corpus diffunditur, & is eſt, qui bonus appellatur; quando is circa morbi ſtatum accedit, & pulſus paulo ante liberior, mollior & tranquillior fit atque eo durante ita manet, ſemper eſt ſalutaris: — aſt, ſi ſudor profuſior, frigidus, viſcidus & inæqualis circa caput & pectus tantum provenit, multo plura ab ipſo timenda, quam ſperanda ſunt. — Si quando ſudores in principio erumpunt profuſi, ii ſunt plerumque pernicioſi; ſi ſpeciatim ſuperveniat rigor.

Cum vero ſudores ſint utiliores, qui magis naturæ, quam artis ope excitantur; inde iſti nunquam nimis cito aut nimis fortiter ſunt extricandi vehementioribus medicamentis, regimine, cæteriſque; illum juvare & fovere ſufficit uberioribus ſubacidis diluentibus, moderatis cardiacis atque diaphoreticis; quæ præcipue ſalia diluunt & abluunt, acrimoniam temperant & majus putredinis incrementum ac ſanguinis diſſolutionem impediunt, tonumque ſolidorum conſervant & roborant.

Cum autem homines valde differentis conſtitutionis tam quoad fluida, quam quoad ſolida morbis afficiantur contagioſis, inde pro varia rerum ratione differens requiritur medendi methodus; illi, quibus ſunt fibræ fortes, atque ſanguis uberior denſus, non talibus calidis indigent medicamentis, qualibus debiles & phlegmaticos juvare opus eſt. Nihilo minus id in genere eſt annotandum, quod, cum ſanguis reliquique humores in febribus peſtilentialibus & petechialibus ad diſſolutionem, ſtagnationem ac putredinem inclinent, talis methodus, quæ vim vaſorum contrahentem tuetur & putredinis progreſſum avertit, ſit neceſſaria: vegetabilia & quoque mineralia convenientem in modum præparata acida huic conſilio maxime inſerviunt; & illi in primis conveniunt ſubaſtringentia alexipharmaca. — Salium autem atque ſpirituum alcalino volatilium uſum valde eſſe periculoſum, pro certo habeo: cum ea procul dubio ſtatum humorum putreſcentem augeant eosque ut plura irritamenta ad citiorem incitent, deſtructionem: — ſiquidem, largiorem horum uſum ſine ullius contagii acceſſu, in perfectiſſima quoque ſanitate corruptionem ac diſſolu-

tionem

tionem ſanguinis, atque talem febris ſpeciem excitare, compertum habemus. — Fortaſſe miaſmata peſtilentialia ipſa nihil aliud ſunt, quam ſalia animalia ſumme volatilia & attenuata: — febres peſtilentiales a putridis cadaverum exhalationibus poſt prælia, oppugnationes cæteraque exortæ hoc oſtendere videntur.

Quæ nunc de ſalibus alcalino volatilibus propoſui, me ad uſus veſicatoriorum his in febribus promiſcui ducunt conſiderationem; utpote quæ his in caſibus periculoſis tanquam certiſſima *ſpei anchora* a quibusdam æſtimantur: hæc vero ſæpius nimis præpoſtero & minus conveniente modo, in principio præcipue, ubi febris increſcit, neque ullo indiget ſtimulante, applicari exiſtimo; cantharidum enim actio non tantum ſolam cutim, ſed totum quoque nervorum & vaſorum afficit ſyſtema: Igitur, quando irritatio & impulſus jam ſunt nimii, ut plerumque harum febrium in principio fieri ſolet, ea certe ſine ullo applicantur judicio. Siquidem harum muſcarum ſalia ſimili fere ratione ut ſalia alcalina volatilia vim ſuam exſerunt, & profecto diſſolutionem, indeque ſanguinis putredinem promovent. — Naturam nonnunquam incitamento indigere poſſe, imo ſæpe verſus harum febrium inprimis declinationem indigere, res eſt certiſſima; quando ſolida torpent, circulatio langueſcit, ſpiritus ſunt effœti, & comate corripitur æger; tunc veſicatoria ſunt applicanda & utilitatem præſtant eximiam, quocunque febris tempore talis ſymptomatum accedit ſeries. — Aſt in rerum antea propoſitarum ratione effectus valde pernicioſos nimis præpoſteram eorum applicationem ſubſecutos eſſe, vidi ſæpiſſime, quales ſunt pertinax pervigilium, delirium, urinæ

H 2 ſup-

ſuppreſſio, tremores, ſubſultus, cæteraque. Qua de re, ut antea juniores medici, quam liberaliores ſint cum *ſalutari hac ſeveritate*, BAGLIVIUM *de uſu & abuſu veſicantium* conſulant, auctor ſuaſorque ſim: iſtumque eo melius intellecturi ſunt, ſi antea ejus *tractatum de fibra motrice* & BELLINUM de *ſtimulis* perlegerint. — Quibus porro addatur, quod, ubi quædam in affectibus acutis cuti imponantur veſicatoria, æger ſerum lactis, emulſionem, aut alium quendam ſubacidum & demulcentem largiter bibere debeat liquorem: niſi fere tanta ab hoc remedio, quanta áb ipſo morbo, tolerare velit.

Camphoræ, magnæ, iſtius cantharidum acrimoniæ correctricis ut mentionem injiciam, jure expectari poteſt; atque hoc conſilio illa frequentius utor, cum, nihil *ſpicula* ſalium quam hoc ſumme *ſubtile, volatile, vegetabile ſulphur* efficacius obtundere, bene cognitum habeam; immo mercurii quoque præparationes hac multo redduntur mitiores. — Aſt in his putridis petechialibus febribus eam multo præſtantiorem ob finem, diaphoreſin vel lenem ſudorem promovendum, convenire exiſtimo, qui in univerſum talibus in caſibus maxime invenitur ſalutaris: nihil vero profecto hoc magis, quam camphora efficit, quæ eo magis præſtat, cum non tantum, quantum alcalino volatilia ſalia & ſpiritus ardentes excitet calorem. — Siquidem ejus anodyna & demulcens qualitas in erethiſmo pacando & ſpirituum tranquillitate atque blando ſomno inducendo, quando opiata nihil juvant, immo tumultus celeritatemque augent, eam multo reddit utiliorem. — Quæ profecto cum opiato quodam conjuncta ſudoriferum in rerum natura eſt minus fallax; atque *elixirium aſthmaticum* vel *paregoricum* non ſolum ob hanc, ſed alias quo-

quoque ob rationes medicamentum eſt præſtantiſſimum. Quod ſi vero unquam his in febribus dantur opiata, ea parca quantitate dari debent pro doſi, quæ toties, quoties indicatur, repetatur; *theriaca Andromachi*, *mithridatium*, *diaſcordium & elixir paregoricum* procul dubio ſunt optima. Camphora interim hoc laborat vitio, quod ſtomacho valde diſpliceat, quando autem in vini aceto calido diſſolvitur (vel potius cum eo miſcetur intimius) ad normam *julapii e camphora*, tunc eo facilius perfertur & eſt medicamentum eximium, quod in febribus putridis malignis atque in peſte ipſa egregie convenit: ab omnibus enim fere medicis in morbis peſtilentialibus maxime commendantur & camphora & vini acetum. Vtrisque maxima cum utilitate in peſte *Marſiliana* cæterisque uſi ſunt medici *Galli*, atque HEINISIO (*) ob utilitatem, quam in peſte *Veronenſi* beneficio medicamenti, cujus baſis erat camphora, præſtitit, erecta fuit ſtatua.

Itaque cum acida & ſubadſtringentia in febribus putridis malignis & petechialibus exhibere, ſimus obſtricti, ut ſanguinis craſin & vaſorum tonum conſervemus, majoremque humorum putredinem præveniamus; inde diaphoretica (quorum præcipuum eſt camphora) cum illis jungi debent, ut libera perſpiratio aut ſudor moderatus foveatur, quem illa retardare inclinant: hoc omnino cum veterum medendi methodo convenit, qui alexipharmaca cum adſtringentibus in antidotorum compoſitionibus commiſcebant, prouti videre eſt in *Andromachi theriaca*, *mithridatio*, cæte-

H 3 ris-

(*) Vid. ETMVLLER opera, Tom. II. de peſte p. 426. edit. Francof. 1697. fol.

risque. — Ea hoc reſpectu magis convenire, habeo perſuaſum. — Hæc antiquitatis applauſu fuerunt excepta, & ſunt procul dubio medicamenta eximia (quando illis rite utimur) licet varia tam quod ad quantitatem, quam ad qualitatem, in illis deprehendantur ſuperflua. — *Alumen* & *nucem myriſticam* in aliis febribus, præter intermittentes, ſi parca in primis *camphora* & *crocus* cum eis junguntur, cum utilitate dari, haud ignoro.

Liceat mihi, ſequentem corticis peruviani præparationem hic inſerere, qua bono cum ſucceſſu per aliquot annos non ſolum in intermittentibus & lentis nervoſisque febribus, ſed quoque in putridis, peſtilentialibus & petechialibus, ſpeciatim in eorum decremento uſus ſum; & licet quidem ſæpius remiſſio valde eſſet obſcura, optatum tamen edidit effectum. — Quod ſi vero ægroti alvus obſtipata vel ejus abdomen inflatum & tumidum ſit, doſin aliquam rhabarbari, mannæ aut ſimilium præmitto.

℞. *Cort. Peruv. opt. pulv.* ℥ii
Flaved. Aurant. Hiſpan. ℥iß
Rad. Serpent. Virgin. ʒiii
Croc. anglic. ℈iiii
Coccinel. ℈ii
Spir. Vini Gallici. ℥xx
F. Infuſio clauſa per dies aliquot (tres ſaltem quatuorve) deinde coletur.

Hujus medicamenti ʒi usque ad ℥ß quarta, ſexta aut octava hora cum decem, quindecim aut viginti guttulis elixirii vitriolii aliqua conveniente potione vel vino diluto exhibeo. — Quod ut hac ratione tanquam officinale medicamentum paratum & promptum ſervetur, jubeo, atque

atque ut admodum ſalutare ad experimenta cum eo capienda aliis commendo. — Quod quoque interdum in intermittentibus, ubi corticem in ſubſtantia vel ejus decoctum difficile fert ægrotus, convenire ſatis ſcio: & hoc ſæpe medicamenti auget præſtantiam, quando id, quod in forma ſolida diſplicet, in fluida propinari poſſit: ideoque ubi hoc convenienti efficacique ratione fieri poteſt, illud fiat. — Antea propoſita compoſitio ſolida roborat, majorem ſanguinis diſſolutionem & corruptionem avertit, tandemque ejus craſin reſtituit; — atque hoc ſine eo, ut cutis pori nimium claudantur, efficitur, quod tamen cortex in ſubſtantia nimis frequenter efficit. — Id enim annotandum eſt, quod, licet ſudores nimium profuſi in his (&, ut credo, in omnibus febribus) ſint noxii, lenes tamen, mites & moderati ſemper, in ſtatu in primis & declinatione propriis largisque diluentibus, alimentis liquidis, cæterisque promoveri debeant. — Nam cum hæ febres haud raro longius trahantur, reficiens ſane potus & diæta neceſſario requiruntur, quibus deficientibus ægrotus certe ſupprimitur. — Hoc illoque ſupra propoſito reſpectu, quin *vinum generoſum rubrum*, ut præſtantiſſimum a natura datum cardiacum ſubadſtringens, & quo arte vix melius quidquam præparari poteſt, commendem, facere non poſſum. — Ego vero, iſtud nonnunquam in ſtatu & multo frequentius in declinatione febrium putridarum malignarum, quando in primis ſucco aurantiorum hiſpanienſium aut limonum acidulum redditur, utilitatem afferre maximam, certo certius ſum perſuaſus. — Aromatibus quoque quibusdam, qualia ſunt cinnamomum, cortices aurantiorum hiſpanienſium, roſæ rubræ, aut aliis ſimilibus indicatis imprægnari & paucæ quædam elixirii vi-

trioli guttulæ addi poſſunt. — Ego quidem cum ASCLEPIADE (*) *utilitatem vini æquari vix cum deorum potentia* non loquar; id tamen procul dubio non in vita communi ſolum, ſed quoque in medicina admirandam præſtat utilitatem. — Vinum album *Rhenanum* aut *Gallicum* aqua dilutum potionem variis in febrium ſpeciebus exhibet admodum ſalutarem & vinum generoſum pomaceum his parum eſt inferius. — Atque ut antea propoſui, bonum vetuſtum rubrum vinum eſt egregium julapium ſubadſtringens cardiacum. — *Aſiaticæ* aliæque gentes, ubi morbi peſtilentiales ſunt ſolemniores quam apud nos, limonum ſucco his in febribus majorem efficaciam, quam maxime celebrato alexipharmaco tribuunt. In his non minus, quam pluribus aliis in rebus fieri ſolet, ut arte quæramus, quod provida natura multo melius & efficacius nobis offert; ſi modo nobis tanta & diligentia & ſagacitas eſſet, ut illud cognoſcere illoque uti poſſemus. — Ego vero non poſſum, quin hic profitear, me exiſtimare, partem medicinæ diæteticam nondum ita, ut meretur, eſſe pertractatam. — Quam naturæ convenientiſſimam medendi viam nobis demonſtrare pro certo habeo, licet profecto minus ſit pompoſa, quam boli alexipharmaci, potiones febrifugæ & cardiaca julapia.

Cum vero ſequentem diſſertationem præcedentem doctrinam plenius illuſtraturam & confirmaturam eſſe putem, eam huic nunc ſubjungam.

(*) Conf. PLINII *Hiſtor. natural.* ex Edit. HARDVIN. Pariſ. 1723. fol. Tom. II. p. 301.

DISSER-

DISSERTATIO
De Variolis.

Unius ejusdemque morbi varii effectus in varia ſolidorum & fluidorum conſtitutione nullo in caſu magis, quam in variolis ſunt evidentes. — Primo enim, quando varioloſo contagio homines fibris tenſis, fortibus & ſanguine uberiori denſo præditi afficiuntur, vehemens plerumque febris accedit inflammatoria; ubi interdum pulmones, interdum cerebrum, interdum fauces & aliæ partes inſigniter inflammantur, & ſanguis in detractione occurrit valde craſſus & inflammatus; atque interdum ejus detractionem repetere cogimur, niſi ægrotum phrenitide violenta abripi aut peripneumonica inflammatione jugulari velimus. — Hic pulſus eſt rapidus, plenus, tenſus; reſpiratio calida, brevis & laborioſa; æſtus acrior & urina colore profundiore tincta; ſitis ingens, lingua arida & impura; capitis, dorſi, lumborum, crurumque dolor acutiſſimus. — Symptomatibus talibus præſentibus ipſa in peſte aut profecto quocunque alio in morbo ſanguinem detraxerim, ne periculum a ſanguinis diatheſi inflammatoria, nulla contagii habita ratione, oriatur maximum.

Nullo vero modo ſanguinis emiſſionis uſum promiſcuum, adeo frequenter in omni variolarum impetu adhibitum, comprobare poſſum. — Secundo enim hic morbus interdum cum conſuetis febris lentæ & nervoſæ ſymptomatibus accedit & ægroti ſæpius diu animo ſunt demiſſo (drooping)

ut vulgo dicitur; febris eſt lenta, ſpiritus abjecti, pulſus debilis, celer & tremulus, os pallidum & langueſcens, urina cruda & tenuis, nulla ſitis ingens, nullus æſtus major, continua capitis vertigo & gravitas cum tremore, nauſea perpetua & vomendi conatus, univerſalis inquietudo, languor, debilitas, cæteraque. Hujus generis ſymptomata per ſeptem octoque dies durantia tandemque variolis finita vidi; quæ ſemper fere pejorem aliquam earum ſpeciem pallidas, crudas, depreſſas & ſeſſiles prænunciant, quæ neque bene erumpunt, neque mitius matureſcunt, ſed depreſſæ & flaccidæ remanent, vel in magnas aqueas confluunt veſicas tenui & crudo ichore repletas, atque ita usque ipſum ad finem perdurantes: donec iſtæ in ore colorem lividum, palleſcentem cadaveroſum mutent in fœdam, nigram, valdeque adhærentem cruſtam, ſi ægrotus tam diu vitam trahit & tunc temporis generatim eæ fiunt mortiferæ.

Tertio variolas interdum febris quædam maligna aut petechialis comitatur, ubi ſanguinis craſis omnino diſſolvitur, nigræ lividæque apparent maculæ, hæmorrhagiæ accedunt, & puſtulæ mox poſt eruptionem nigræ gangrænoſæ & cruentæ fiunt, idque ſæpiſſime fieri ſolet, quando variolæ paucæ ſunt & diſcretæ. — Ergo hic tria differentia febris genera ab una contagii ſpecie excitata deprehendimus, atque ut in medendi methodo non minus febris ſingularis, quam peculiaris morbi contagioſi indolis rationem habeamus, officii ratio poſtulat.

Itaque ex his videre eſt, quam perverſa ſit generalis iſta opinio tam de calido, quam de frigido regimine in omnibus omnium variolarum ſpeciebus

bus adhibendo. — Interdum SYDENHAMI, interdum MORTONI convenire poteſt methodus. — Breviter, quilibet caſus ſingularis ſingularem requirit methodum, atque medici attenti eſt, ut ejus judicium juſta harum rerum diſpoſitione declaret.

Licet variolarum contagium eandem morbi ſpeciem excitet, morbus tamen ipſe gradu admodum differt. — Vnum idemque contagium in una eademque domo, familia aut pago ſæpius valde differentes variolarum producit ſpecies; aliæ erunt valde benignæ & diſcretæ, aliæ valde malignæ & periculoſæ. — Innumera occurrunt exempla, ubi primus benigna admodum ſpecie, hunc vero excipiens confluente, maligna & mortifera afficitur: hæc quotidiana docet experientia; nihilo minus, dum hæc cuncta fiunt, & peſſima in ſpecie intermedia benigniſſimarum incidunt exempla. — Ita ut omnis in eo conveniat demonſtratio, conſtitutionem ſingulorum ægrotorum multum mutare ſubſequentem morbum. — Atque hoc in omni fieri ſolet caſu: ſic enim conſueta quædam ſcabies in alio ſuppurat & pertinax efficit ulcus, in alio ingens dilaceratum vulnus vix ulla vel nulla cum difficultate ſanatur. — Phlegmone vulgaris in alio reſolvitur aut bene ſuppurat, in alio fit gangrænoſa, ſcirrhoſa vel canceroſa.

Variolarum contagium non ſemper febrim, ad minimum inſignem aliquem in gradum excitat, licet variolas afferat: nam plurimi infantes & adultioris quoque ætatatis homines iis via naturali tam mitem in modum laboraverunt, ut neque febris ſenſibus evidens adeſſet, neque ulla re tam ante illas, quam per totum earum decurſum male afficerentur. — Variolarum pus ſæpius illorum cutim

cutim inficit, qui iſtis jam laborarunt, cum multas puſtulas excitet, quæ illis variolarum omnino ſunt ſimiles, cum tam diu perdurent & æquali ratione matureſcant, ſed ſine ulla febre. — Quod illis ſæpiſſime contingit, quibus res eſt cum hominibus hoc morbo affectis, in primis vero illis, quorum cutis eſt mollis & tenerior. — In his contagium tantum glandulas cutaneas cæteraque, non vero ſanguinem afficit, quem olim ita mutaverunt variolæ, ut poſtea id nunquam ſuſcipiat. — Peculiares quædam deprehenduntur conſtitutiones, quæ nunquam hunc morbum ſuſcipiunt; quidam enim homines nullo unquam tempore variolis affliguntur, licet frequenter eas tractent, & quoque hominibus eis laborantibus ſuccurrant. Nutricem vetulam & pharmacopœum cognoſco, qui per pluros annos magno hominum numero in variolis auxilio fuerunt, nihilo tamen minus nunquam iſtis fuerunt affecti. Quid? quod quidam, ut earum contagio afficerentur, ægrotantium hypocauſta ſedulo, ſed fruſtra viſitavere; — at enim vero quidam iſtorum hominum nonnullis menſibus aut annis poſt variolis fuerunt affecti. — Variolarum pus per inoculationem non quemlibet inficit; atque pus ex uno eodemque homine deſumtum varias variolas in variis hominibus, varioſque febris gradus excitare, ſatis compertum habemus. — Itaque ex his omnibus, ſtatum ſanguinis & humorum indolem præcedentem multum & ad quantitatem & ad qualitatem variolarum determinandam conferre, manifeſtum eſt. — Non, quod miaſmata contagioſa multo pejoris & efficacioris indolis alio tempore aut alia aëris temperie eſſe nequeant; atque re vera in rerum natura ita fieri, deprehendimus. — Sed idem illud peculiari aëris ſtatui proprium eſſe videtur,

ut

ut alia aliaque ratione ſolida & fluida afficiat, quæ ea aliis aliisque febribus reddat obnoxia; — aliam enim athmoſpheræ conſtitutionem ad febres inflammatorias, aliam ad febres lentas & nervoſas, remittentes, intermittentes cæteraque ac aliam ad putridas, malignas aut petechiales excitandas pronam invenimus. — Igitur quando contagium cum una vel altera conſtitutione accedit & cum illa ſimul agit, unam vel alteram variolarum vel potius febris cum variolis excitabit ſpeciem. — Nam haud raro profecto, pertinacem admodum febrim paucas quidem valdeque diſcretas, aſt malæ indolis comitari variolas, deprehendimus. — Ego quidem, conſuetam aliquam febrim epidemicam manifeſte ſimul cum variolis acceſſiſſe & contagium variolarum ſolum variaſſe morbum, vel potius, febrim epidemicam ſimul cum variolis unum idemque ſubjectum affeciſſe, ſæpius obſervavi. — Quod ſæpiſſime annis 1740. 1741. 1745. incidit; in quibus febris violenta epidemica ex peſtilentialium genere his præcipue locis inter *nautas*, *milites* & *captivos* (ſpeciatim horum annorum poſteriori) ſæviebat, vbi plerumque ſymptomata febris malignæ cum variolis conjunctæ occurrebant evidentiora, ideoque iſtis inſigniter erant mortifera: cum e contrario hominum plurimi locis vicinis, quibus nullum cum noſocomiis erat commercium, aliasque ſatis valebant, ſpecie afficerentur benigniori. — Atque febris hæc maligna probabiliter a peſſimo corporis habitu ſcorbutico, vitæ ratione, carcere, cæteriſque, quibus iſta hominum turba erat ſubjecta, dependebat: — quamquam, febrim anni 1740. (*) alius fuiſſe originis, exiſtimo.

Inde

(*) Vid. hujus hiſtoriam, Obſerv. noſtr. de aëre & morbis epidem. Vol. II. menſ. *Junio* 1740.

Inde videri poſſet, ſi peculiarem quandam ſanguinis atque humorum indolem conſervare aut excitare poſſemus, vis quoque contagii eludi poſſe: & hoc ſane quorundam fuit aſſertum, quod tamen infirmo admodum inniti talo exiſtimo. — Peculiares quasdam corticis peruviani & mercuri præparationes, ut antidota, admodum ſalutares eſſe, quidam putaverunt, & quædam mihi nota ſunt exempla, quæ, ut iſtis aſſentiar, me pronum reddunt; ſed mihi vix ita ſatisfaciunt, ut eas ſuadeam vel iis accedam.

Vnum idemque profecto medicamentum varia in conſtitutione varios edit effectus, & temere ageret, qui corticem & roborantia cardiaca cuidam fibris fortibus & rigidis ac ſanguine denſiori viſcido prædito ut *prophylacticum* aut *præparans* dare velit; licet iſta in ſtatu vaſorum debili & laxo ac tenui aquoſo ſanguine magnam utilitatem afferre poſſint. — Num mercurialia in nimis laxe cohærenti & diſſoluto ſanguinis ſtatu conveniant? — Quidam ſane mali effectus ab uſu eorum obvenerunt, ſpeciatim petechiæ, hæmorrhagiæ, & profuſæ diarrhœæ in ſubſequentibus variolis, licet, ea pro rerum ratione alias ſalutaria eſſe poſſe, haud ignorem. — Itaque, ut brevibus omnia complectar, quicquid hac in re ratione effici poterit, id eo reſpectu fieri debet, ut quicquid in quadam conſtitutione vitio quodam peccat, corrigatur & quicquid deficit, addatur; ita, ut ea vel contra morbi impetum muniatur, vel præparetur, ut iſti melius reſiſtat, ſi eo jam correpta eſt. — Fortaſſe brevis hæc admonitio illorum in primis conſideratione non prorſus erit indigna, qui præparationi & tractationi hominum, quos inoculare volunt, præſunt.

Quod

Quod ſi homines variolarum contagium via naturali recipientes, juſto modo præparentur, multo majorem numerum eis mitiori ratione affici, perſuaſum habeo; procul enim dubio pejor variolarum ſpecies ſæpius a nimia ſanguinis copia, humoribus acribus, aut magno impuræ materiæ pondere in primis viis hærente oritur; & haud raro, ut primum contagium fuit ſuſceptum in diæta, corporis motu, cæterisque committuntur errores, qui ſæpius in fine effectum edunt mortiferum. — Ab his illi, quibus variolæ ſunt inoculatæ, præcaventur & præcaveri debent, indeque hujus operationis optatus dependet ſucceſſus. — Non quod benigna variolarum ſpecies, a qua *pus varioloſum* eſt deſumtum & parva admodum materiæ inficientis quantitas per inſitionem recepta aliquid ad morbi benignitatem quadam ex parte conferre nequeat. — Hac in re fortaſſe totum inoculationis conſiſtit negotium, ſi id quoque ſimul perpendere volumus, quod ea tantum in junioribus, intrepidis & perfecte ſanis adhibeatur. — Cæterum innumera proſtant exempla, quæ optatum hujus methodi evincunt ſucceſſum & utilitatem; & licet quoque adverſariis præjudicia contra hanc mota concedamus, variolarum tamen via naturali obortarum periculum ad minimum decies, quam in hac, erit majus.

Itaque, quando & ratione & bono cum ſucceſſu variolis mederi volumus, tam ægrotorum quam aëris conſtitutionis peculiaris habenda eſt ratio, idque profecto opus eſt in omnibus aliis morbis epidemicis.

Primo enim robuſta & vegeta conſtitutio viſcidioribus ac denſioribus prædita eſt humoribus atque rubro, globulari & compactiore abundat ſan-

ſanguine; indeque naturaliter majori febri & graviori inflammationi eſt obnoxia, quam homines fibris laxioribus & ſanguine tenui aquoſo præditi; illamque ob cauſam omni in caſu melius evacuationes & ſanguinis præcipue detractionem perfert.

Igitur in illis prudentis medici eſt, in variolarum impetu aliquam ſanguinis partem detrahere, &, ſi ſymptomata increſcant, id repetere. Pulſus plenus, tenſus, celeriter tremens, ingens calor, reſpiratio calida & difficilis, oris color nimius, oculorum rubor, phrenitis cæteraque id in primis requirunt: capitis dolor acutus, oculorum inflammatio, & arteriarum temporalium carotidumque tremor, cerebri aut ejus meningum denotant inflammationem, quam cito ſatis removere, vix nimium eſſe poteris ſollicitus. — Poſt ſanguinis convenientem quantitatem ex brachio detractam, ejus in pede emiſſio generatim effectum præſtat mirandum & exoptatum.

Sanguinis emiſſio talibus in caſibus vix eruptionem, ad minimum ultra juſtum ejus terminum non retardat. — Vbi ſanguis ſpiritusque valde agitati ejus circulationem ſumme rapidam reddunt, natura eo magis perturbata, nulla ordinata via materiam morboſam expellere, multo minus concoquere, aut quoque conſuetas naturales efficere valet ſecretiones; — in conſuetis febribus ardentibus atque inflammatoriis haud raro ſanguinem iterum iterumque emittere antea erit coactus, quam ullum evocare poteris ſudorem. — Siquidem in omnibus eruptionibus criticis, ad minimum in illis, quæ ſalutares ſunt, quædam concoctio eſt neceſſaria; ideoque mox ante aut in ipſa eruptione urina magis aut minus deſidit & febris

febris remittit. — Quando omnia nimis ſunt agitata & variolæ nimis cito, ſæpius intra triginta horas expelluntur, febris continuat, eventus fere ſemper eſt mortiferus. — Neque ſanguinis detractio hac rerum in ratione naturæ vires infringet; ſed cum fluidi vitalis motus nimis vehementes compeſcat & ordinatam magis ſpirituum animalium ſecretionem efficiat, iſtas magis juvabit, immo in ejus operatione ſuccurret.

Sanguinis ex pede detractionem, ſatis notum eſt, admodum efficacem efficere revulſionem a capite & pectore, quas partes tantum, quantum fieri poteſt, contra hujus morbi violentiam defendere debemus. — Atque hoc conſilio, ut pedes & femora calida aqua vel lacte & aqua per aliquot minuta bis aut ter de die ante eruptionem vel in ipſa foveantur, ſuadere velim: ac pari ratione *cataplaſmata ex pane & lacte, rapis coctis* vel ſimilibus parata pedibus applicaverim. — Qua medendi methodo per plures annos cum ſucceſſu uſus ſum, & quam ſpeciatim brevi quadam in Diſſertatione de variolis anomalis, quæ his locis 1724. & 1725. (*) graſſabantur, propoſui. — Hæc majorem ſanguinis quantitatem verſus partes inferiores alliciunt, ideoque caput & pectus levant; & cum majorem ſanguinis copiam detrahant, inde quoque majorem varioloſæ materiæ copiam ad has partes amandare debent, &, quod maximi eſt momenti, eruptionem in eis ſublevat; quibus imminuitur quantitas, quæ alias in capite cæteriſque partibus erumpere potuiſſet: præter ea

(*) Vid. Philoſophical Transactions No. 390. & hic recuſam vid. Tom. III. p. 16.

ea relaxans calidorum balneorum qualitas ſimul ſanguinis impetum compeſcit eumque aliqua ratione diluit. Variolarum ingentem numerum, quando hac utimur methodo, in femoribus & pedibus erumpere ac in eis interdum cataplaſmatum applicatione dolores excitari ſeveriores, res eſt certiſſima. — Puſtularum in capite, collo & pectore copia eſt, quæ adeo juſte extimeſcetur: conſuetum oris & capitis eryſipelas, quam artuum inferiorum multo profecto eſt periculoſius. — Itaque caput nunquam nimio fovendum eſt calore, ſed id, ubi in primis denſis obſitum eſt pilis, tondere ante eruptionem oportet; quo non caput ſolum redditur frigidius & cavetur, ne puſtulis nimium obruatur, ſed præter ea quoque varia triſtia in morbi progreſſu avertuntur ſymptomata.

Quod ſi vero febris nihilo ſecius exacerbaretur, & eruptio ratione haud ordinaria procederet; ut non minus femora & pedes, quam manus & brachia, quid? quod ipſe corporis truncus balneo foveatur, auctor ſuaſorque ſim. — Quod adhibendi pluries ſeſe mihi obtulit occaſio in infantibus, quibus *balneorum frigidorum* uſu ob rachiticos morbos cutis naturali denſior & durior reddita erat, quod eruptionem probabiliter ultra juſtum terminum retardat. In quorum altero, (qui nunc fortem vegetumque virum agit nobilem) haud prius, quam die ſexto apparebant variolæ, licet in principio febre afficeretur vehementiore; & tunc, poſt balneum ex aqua & lacte pectori applicatum, variolæ quidem benigniores, quamquam ſatis copioſæ erumpebant. — Balneo hac ratione corpus fovere, non caput & pectus ſolum ſublevat, ſed & materiam ad externas corporis

partes

partes allicit, ejusque eruptionem in ſumma cute promovet, quibus partes internæ & ad vitam magis neceſſariæ hujus morbi violentiæ minus efficiuntur obnoxiæ: *variolarum puſtulas in pulmonibus, abdominis viſceribus*, cæterisque effectum edidiſſe mortiferum, nimis crebro fuit deprehenſum. — Hæc vero non prorſus nova eſt methodus: RHAZES (*) enim, ut ægroti *balnei vaporis* ſpecie ad eruptionem levandam foveantur, ſuadet.

Interdum fortes & plethorici magna ſpirituum dejectione, univerſali debilitate, conjuncta cum tardo atque ſuppreſſo pulſu in ipſo variolarum acceſſu corripiuntur; quæ medicos minus expertos, num ſanguinem emittere debeant, dubios reddit; quamquam hic pari ratione neceſſarium ſit, nihilque ægrotum citius juvet, ſi præcipue hæc maxima ex parte a morbi metu & terrore ortum trahant: quod ſæpiſſime fieri ſolet in hominibus adultis, qui, in tranſitu ſit dictum, optime perferre poſſunt ſanguinis detractionem, niſi ſenectute propius abſint. Non enim contagium ipſum tantum ſpiritus fortaſſe animales præ reliquis afficit, ſed magnus quoque metus & inquietudo ita naturæ vires diſturbat & debilitat, ut cor & vaſa contrahentia multo minore vi fluida propellant contenta; inde ordinariæ & excretiones, ſpeciatim illæ, quæ maximi ſunt momenti, fluidi nervei & perſpirationis inſigniter imminuuntur, ita ut inde moles movenda augeatur & vis motrix diminuatur. — Itaque ſi ſanguinis aucti pars quædam hac rerum in ratione detrahitur, id tandem virium motricium compenſat augmentum. — Si

 quidem

(*) Vid. RHAZES de variolis & morbillis Cap. VI. ex edit. MEAD.

quidem ſi viſcidorum humorum pars aliqua detrahitur, illud, quod remanet, eo facilius attenuatur & magis aptum redditur, ut principium agens, ſeu ſpiritus animales juſta quantitate exhibeat. — Igitur aliquis ſanguis tali in caſu tam cito, quam fieri poteſt, ſed non nimis larga quantitate & uno impetu detrahi debet. — Magis profecto conducit, ſanguinis detractionem repetere, ſi neceſſe eſt, ad minimum orificium nonnunquam occludere, niſi ægroto ſupino aut reclinato detrahatur ſanguis.

Porro vero, quando timor immoderatus & ſpirituum dejectio cum morbo occurrunt, tunc ſane, ut quoque in ipſo morbi initio aliquid, quod indolis eſt cardiacæ & id interdum quidem ut non adeo parca exhibeatur manu, neceſſe eſt. Ergo, quando ſanguinis quantitas ſuperabundans detracta eſt, tali excitante eo majori cum utilitate & ſucceſſu uti poſſumus, atque ab illis effectus ſæpius vidi eximios, quando puſtulæ ob metum ægroti inſignem & ſpirituum oppreſſionem in cute quaſi ſepultæ latebant & per duas aut tres dies vix ullo modo elevabantur. — Ego quidem *regimen calidum* in variolarum præcipue acceſſu non adeo probo; in tali autem caſu id adhibendum atque veſicatoria ad contractilem vaſorum vim quieſcentem excitandam applicanda eſſe, haud ignoro, aut morbo certiſſime ſupprimitur ægrotus. — In genere vero veſicatoriorum uſum in variolis præmaturum non commendo, niſi maximam habeamus rationem verendi, ne lingua, fauces & narium viæ pari modo ut aliæ iſtis valde infeſtentur: ſi quando morbus irruit cum raucitate, dolore vel magno æſtu oris fauciumque atque inſigniter acri rheumatiſmo aut narium obſtructione, frequenti ſternu-

ſternutatione & tuſſi irritante, hæc expectanda ſunt, niſi tempeſtivis avertantur veſicatoriis, quæ ſæpius inveni valde ſalutaria. — Crebrior ſternutatio & oris nariumque fluxio demonſtrant, *membranam Schneiderianam*, commune harum viarum velamen, inſigniter affici atque ab illis revulſionem indicari; nam paucæ tantum puſtulæ in faucibus & naribus periculoſiores ſunt, quam centum in ſumma cute: dolor ingens & ſpirandi deglutiendique difficultas ſunt certiſſimi effectus in primis verſus morbi finem, qui ſæpiſſime ægrotum jugulant, niſi gargariſmatibus, injectionibus cæterisque diligentius ſuccurras. — Nonnunquam ad has partes talem vehementem inveni affluxum, ut ſalivationem etiam in principio excitaret profuſiorem, quæ ægrotum perpetuo vigilem retinebat, labia, linguam & fauces corio privabat ac adeo inſignes excitabat dolores, ut ægroto omnem adimeret ſomnum & potus, alimentorum, cæterorumque deglutitionem omnino efficeret intolerabilem: hic, ut nuchæ, poſt aures, aliisque partibus citius applicentur veſicatoria, quam maxime eſt neceſſarium.

Secundo vero, quando homines fibris laxis, debilibus & tenui macroque ſanguine prædíti, aut qui paulo antea magnas perpeſſi ſunt evacuationes, variolis infeſtantur, cave, ne lanceolam applices, ſi ægroti vitam ſervare velis. — His generatim eſt os pallidum, triſte, pulſus debilis, celer, tremulus, ingens ſpirituum dejectio, cum urina pallida, cruda, turbida vel limpida, horror & æſtus alternant, parum ſitiunt, neque magno de dolore, ſed de perpetuo languore, ventriculi ægritudine, vertigine, cæterisque conqueruntur. Hic vinum canarienſe & crocum ſimul cum ali-

quo mitiori cardiaco aut nervino medicamento, ſerum lactis cum vino canarienſi paratum, aquam cum vino aut ſimile quid convenire, reor. — Quæ vero cuncta ſine largiore doſi ſalium & ſpirituum alcalino volatilium, radice ſepentariæ virginianæ, ſpiritu vini, vino meraciore cæterisque ſunt danda. — At enim vero ſatis largam vini quantitatem in lentis quibusdam & abjectis caſibus maxima cum utilitate datam fuiſſe, vidi: ita quoque tali rerum in ratione veſicatoria & ſtimulantia cataplaſmata pedibus applicari poſſunt; non adeo convenire videntur balnea.

Singulare quoddam eſt remedium, quod eruptionem variolarum in hoc lento & langueſcente caſu promovet, quando puſtulæ ratione haud ordinaria ad conſuetum tempus erumpunt, ſed cum exigua vel nulla elevatione & colore minore in cute quaſi ſepultæ hærent, & hoc eſt *leni emetico* excitatus *vomitus*. — Quem fere ſemper hoc in morbo ſponte molitur natura, atque nos ſequi debere ejus indicationem, exiſtimo; hoc enim non materiæ morbi pars ſolum, quæ ventriculum afficit, ſed quoque illa colluvies lenta, putrida, quæ in eo, hepate, fellea veſica, cæterisque fuit collecta, rejicitur. — Vomitus actionem perſpirationem per cutim, ſudorem & puſtulas expellere, cognitum eſt omnibus. — Vomitu ſanguinem nimium in cerebrum impelli, his objici haud ignoro; indeque is in variolarum principio minus conducit; atque ego quoque, ſi in plethorica conſtitutione ante ſanguinis miſſionem exhibetur, conſentio; quid? quod ex uſu eorum perverſo terribilia vidi ſymptomata. — Aſt perpendamus, naturam ſemper, ſine artis aliquo irritamento, in illum inclinare & fere perpetua, licet

ſæpius

Quemadmodum alia aëris conſtitutio ſalivationem, quæ ſufficit, impedit, alia nimiam eamque acriorem excitat: ſic catharrhalis epidemicus affectus alio tempore tantum tenuem, mitem & inſipidum mucum; alio profuſum acrem nares, labia, fauces cæteraque corrodentem evacuat ichorem. — Talis atmoſphæræ conſtitutio, quæ ægrotos ad nimiam ſalivationem proclives reddit, probabiliter quoque aliqua ex parte crudas illas, *cryſtallinas* & *indigeſtas variolas* excitare poterit, quæ ſæpiſſime nobis occurrunt. Humida enim, nebuloſa frigidaque tempeſtas non ſolum vim vaſorum contrahentem relaxat & ſanguinem vaporibus frigidis nitroſis replet; ſed præter ea etiam perſpirationem inſigniter impedit; unde acris ſeroſa colluvies accumulatur, & tali præcipue tempeſtate fieri ſolet, ut hæc variolarum dominetur ſpecies; prouti parva illa, verrucoſa, nigra ſpecies cum parca vel nulla ſalivatione ventis aquilonibus per longum temporis ſpatium flantibus, valde calida vel valde frigida ſiccaque tempeſtate admodum frequenter obſervatur. — Nonne nobis varii regiminis neceſſitatem in varia tempeſtate hæc demonſtrat obſervatio?

Variolæ hæ *cryſtallinæ* aut *lymphaticæ* nunquam bene matureſcunt, ſed materia manet cruda tandemque fit merus aqueus ichor, ac eæ plurimis in locis confluunt & admodum largas effingunt veſicas; quæ denique diſruptæ omnia corrodunt & totum ægrotum exulcerant, ita ut lepori corio privato appareat ſimilis. — Quoſdam in talem tabis ſpeciem intra viginti vel triginta dies incidiſſe vidi, humores acres exſudantes continuo ab illis deſtillabant, donec tandem duplici ſenſu diſſolverentur. — Cujus tenuis crudæque materiæ magna pars ſæpius iterum abſorpta ad ſanguinem per-

fertur & inſignem puſtularum flaccidarum, vacuarum vel *ſiliquoſarum*, ut dicitur, relinquit copiam. Quod terribiles in ſcenam producit morbos & tragœdiam iterum ludit, quæ plerumque mortifera finitur cataſtrophe; rigores convulſivi, febres peripneumonicæ, delirium, dyſenteria, ſyncope cæteraque ſunt communes pediſſequæ. — Nihilo minus, ſi diarrhœa moderata aut urina copioſa profundius tincta ſubſidente ea aufertur, ægrotus ſæpius convaleſcit; quod ſi vero dejectiones alvi nigræ, cruentæ aut ſanioſæ accedunt, eæ generatim inteſtinorum deſtructionem indicant, ſi in primis abdomen eſt tumidum, dolens & tenſum. — Atque micturitio aut perpetuus urinam emittendi conatus ſine aliqua ejus inſigni evacuatione, niſi a veſicatoriis ortum trahat, ſymptoma eſt peſſimum. — Si quando largus ſudor unquam in variolis eſt ſalutaris, is in hac eſt ſpecie; atque me eum variis temporibus maxime inveniſſe utilem, exiſtimo.

In his *crudis*, *ichoroſis* & *coctione difficilibus variolis* & *profuſo ptyaliſmo*, ubi cutis puſtulæque pallidæ vel luridæ, pulſus debilis, urina tenuis, aquea & cruda ſunt, calidiora medicamenta requiruntur: qualia ſunt *pulvis contrayerv. comp. myrrha*, *moſchus crocus*, *camphora*, *theriaca*, *mithridatium*, *confectio cardiaca.* Quæ in puſtulis elevandis & materia concoquenda admodum ſunt ſalutaria & cum ſero lactis cum vino canarienſi parato, *decocto rubicundo*, julapio teſtaceo, aut *cyatho potus caffee*, cui interdum parum lactis tenuis affundendum, deglutiri poſſunt; quem potum caffée per totum variolarum decurſum plures hauſiſſe ægrotos ſine ullo malo, immo cum exoptato effectu cognovi; cum is evidenter irritantem vexantemque tuſſim,

acri

ſæpius fruſtranea ad ventriculum evacuandum adhibere conamina: nunc, nos ejus motus adjuvando & convenienti diluente ejus conaminibus ſuccurrendo, molimina inſigniter promovere poſſe, vomitumque ipſum eo citius ceſſare, res eſt certiſſima; atque, vomitum poſt eruptionem perfectam prorſus diſparere, hanc ipſam autem hoc modo eo magis fuiſſe promotam, notatu eſt dignum. — Pedibus mox poſt emetica ob rationes facile cognoſcendas applicaverim cataplaſmata.

Emetica porro plerumque bonum hunc edunt effectum, ut aliquas alvi dejectiones moveant, quibus inteſtina a duris craſſisque ſcybalis aut putridis bilioſis contentis liberantur; quod ſi hoc non incidat, mox clyſma emolliens laxansque eſt injiciendum: atque quibusdam in caſibus moderatum, lene & refrigerans catharticum ex manna, cremore tartari, ſale GLAVBERI aut rhabarbaro requiritur: ſi quoque diarrhœa urget, unam vel alteram rhabarbari doſin dare oportet.

Aëris conſtitutio differens differentes effectus in ſanis eoque magis in ægrotis & debilibus, indeque etiam in morbis edit. — Aliam atmoſphæræ conſtitutionem progreſſum morborum epidemicorum, ſpeciatim variolarum promovere, aliam vero retardare, diu jam obſervatum eſt; quæ variolæ alio tempore in angulo oppidi vel civitatis remotiori ingruunt, & ſubito totam infeſtant; alio vero in ejus intimo oriuntur, mox tamen ceſſant. — Peſtis ipſa aëris mutatione a calido humidoque in frigidum & ſiccum plerumque cohibetur. — Sanguinis ſtatus ipſe a prægreſſa & præſente aëris conſtitutione multum dependet, atque contagium varios effectus in vario ſanguinis ſtatu præbuiſſe, experientia docuit. — Itaque aëris

ris conſtitutionis præcedentis & præſentis juſta conſideratio non parum habet momenti in noſtra medendi methodo.

Cum aër continuo frigidus ſiccus fibras fortes valdeque elaſticas & ſanguinem denſum ac viſcidum efficiat; ægrotos tali in conſtitutione, cæteris paribus, multo magis & melius ſanguinis perferre poſſe detractionem, quam in calida, humida, relaxante aëris temperie, quilibet ratione facile conſequi poteſt; eosque magis diluente, emolliente atque antiphlogiſtico potu, diæta & remediis indigere: cum e contrario in hac multo magis cardiaca, ſubadſtringentia & antiputredinoſa requirantur.

Tempeſtate admodum frigida & ſicca, prouti quoque valde calida & arida homines variolis laborantes multo minus, quam aëris conſtitutione oppoſita exſpuere, res eſt certa; ita ut athmoſphæra valde ſicca omnia convenientia, ſanguinem diluentia & ſalivationem, huic morbo adeo neceſſariam & ſalutarem, promoventia adhibere debeamus remedia: — interim hæc quadam tempeſtate & quibusdam in hominibus nimis profuſa & noxia eſt; inprimis, opinor, tempeſtate frigida, humida, relaxante & in hominibus morbis catarrhalibus obnoxiis. — Salivationem nonnunquam adeo præmature incipientem & adeo immoderate continuantem vidi, ut tandem communia, linguæ, oris & faucium integumenta abraderentur, quibus dolor efficiebatur admodum acutus, ſomnum & deglutitionem impediens atque ægrotum perpetuo excrucians. — Ideoque *ſalivationem præmaturam*, ſpeciatim profuſam valdeque acrem, ſemper deteſtor.

Quem-

acri iſta tenuique deſtillatione (rheum) excitatam, compeſcat.

Igitur hic procul dubio opiata ſollicite indicantur, & *theriaca*, *elixirium paregoricum*, vel *tinctura thebaica* cum *diacodio* ſæpius, aſt tali doſi ſunt danda, quæ ægrotum quietum, haud vero ſtupidum reddit; quæ profecto opiata exhibendi omnibus in febribus methodus eſt tutiſſima & quoque efficaciſſima: licet enim unica doſis largior mox magis ſomnum inducere poſſit, multo tamen minus reficit; at, ſi hoc non efficit, delirium fere ſemper ſubſequitur aut diuturnus continuus ſtupor. — Quolibet in caſu largæ ejus doſes magnam relaxationem & univerſalem efficiunt debilitatem, quas nihil quam nova poſt aliquod temporis ſpatium doſis aut calidum cardiacum levat: effectu cum *liquoribus* conveniunt *ſpirituoſis*, qui temporarium furorem aut ſtuporem excitantes debilitate univerſali, tremore & maxima ſpirituum dejectione finiuntur. — Siquidem nemo prædicere poteſt, qualem peculiaris opii doſis in peculiari homine edet effectum, donec illa uſus ſit: aliis adeo peculiaris eſt conſtitutio, ut parva admodum doſi inſigniter afficiantur; alii e contrario ſimili fere robore & conſtitutione præditi quadruplam quantitatem multo minore cum effectu ſumunt. — Aliis convenit *diacodium*, qui *opium* perferre nequeunt; ita ut prudentis medici ſit, moderata ad minimum vel parva opii doſi incipere.

Nihilo tamen minus, miſſa hac cautela, nulla dantur remedia, quæ tam efficaciter humores tenues acres inſpiſſent, eorum irritationem & defluxum avertant & puſtulas maturent, quam opiata convenienti ratione data. — Profecto, quando copioſæ adſunt puſtulæ, ſine eis parum efficere vale-

valemus, in primis verſus morbi ſtatum, ubi iſtæ valde dolent. — At enim vero tunc quoque, quando ſalivatio inſigniter viſcida & difficilis eſt, nos iſtis admodum caute uti atque *gummi ammoniacum, oxymel ſquillilicum* cæteraque cum eis conjungere debemus.

Neque in his lymphaticis aut cryſtallinis puſtulis veſicatoriis eſt parcendum, quæ præter alios bonos effectus, acribus humoribus exitum parant morboſis, eandemque ob rationem latas puſtulas, quæ ab earum confluxu oriuntur, lanceola aperire oportet. — Pus cum acu aurea emittere, ut AVICENNA (*) auctor eſt, magis juvat quam prodeſt. Peragas vero hoc quacunque ratione velis, fœdior cicatrix tunc efficitur, ſi naturæ permittitur: hic autem periculum plus, quam hæc valet conſideratio; nam materia iſta corrodens interdum omnia corrumpit & præter id aliquid ſemper ab ea abſorptum in ſanguinem perfertur.

Itaque ego, ut cum medicamentis alexipharmacis propria quædam diuretica, qualia ſunt *nitrum*, *ſal ſuccini*, ſpiritus nitri dulcis, & ſimilia conjungantur, ſuaſerim. Nam largum urinæ effluxum aliarum evacuationum defectum feliciſſime compenſaviſſe, obſervavi; &, ſi hoc incidit, quando ſalivatio ceſſat atque os ſubſidet, ſemper eſt ſalutare; &, cum hæc ita occurrant, tantum, quantum fieri poteſt, promoveri debent: &, ut urinam ſæpius emittat, admonendus eſt ægrotus, qua in re multum juvat, ſi is in genua erigitur. Dum enim in lectulo recumbit, ſæpius ipſi neque ſtimulus neque vires eam emittendi ſunt; quam tamen,

(*) Vid. Canon, medic. Lib. IV. Cap. de Variolis p. 66. ex Edit. PLEMPII.

tamen, utprimum erectus eſt, larga quantitate reddit.

Materia tenuis, acris, varioloſa ad inteſtina & ſæpius quidem valde violenta ratione transferri creberrime ſolet. — Innumera in variolis proſtant exempla, ubi ægroti vitam criticatica quædam ſervavit diarrhœa; natura ipſa quoque in infantibus hanc evacuationem in locum ſalivationis ſubſtituit in adultis. — Itaque, ne eam præmature nimis unquam cohibeamus, eſſe debemus ſolliciti; & tunc quoque quando profuſa eſt; id non prius tentandum eſt, quam unam vel alteram rhabarbari doſin præmiſerimus; & tunc ſane convenientibus adſtringentibus opiatis, *decoct. rubicund. decoct. Fracaſtorii, tinct. roſar.* cæterisque uti debemus; & quando quoque omnia iſta fruſtra adhibita fuerint, clysma cum *diaſcordio* vel *theriaca* nimium coërcebit fluxum. In genere vero eam tantum in earum præcipue ſtatu aut poſt eum moderari debemus, nihilo ſecius cura habenda eſt, ut ægroto, fluxu durante, convenienti roborante, ſubadſtringente diæta ſuccurramus.

In variolis crudis, cryſtallinis neque acida mineralia neque vegetabilia unquam magnam attuliſſe utilitatem obſervavi, in *parvis* vero, *nigris, confluentibus cum petechiis conjunctis* valde inveni ſalutaria; in quibus humorum putredo in genere multo major eſſe videtur, & puſtularum quoque pus ſaniei ſimile multo magis fœtet, quam in *cryſtallinis*, quarum ichor interdum parvum vel prorſus nullum ſpargit fœtorem. — Quamquam fortaſſe ex quatuor ægrotis hac parvarum, nigrarum, confluentium variolarum ſpecie laborantibus vix unus (&, quando maculas nigras, urinam cruentam & alias hæmorrhagias habent conjunctas, ex milli-

millibus vix unus) convaleſcit, interdum tamen, quando petechiæ copioſæ & variolæ admodum nigræ, parvæ & confluentes, immo interdum cum aliqua hæmorrhagia fuerunt conjunctæ, acidis mineralibus, alexipharmacis adſtringentibus & medicamentis ex cortice peruviano paratis res geſtæ ſunt maximæ. — Quædam, ubi tali rerum ratione ſanitas hac methodo fuit reſtituta, mihi nota ſunt exempla; ſed ne unum quidem morbum unquam ſupervixiſſe, inveni, qui urinam emittebat cruentam, niſi, eam ab uſu cantharidum proveniſſe, manifeſtum erat. — Cum autem hæc variolarum ſpecies diu duret & ægrotus (ſi iſtam tandem ſuperat,) per aliquot dies intra limites quaſi vitæ & mortis contineatur; ſupra propoſita medicamenta non ſolum neceſſaria ſunt, ſed ipſi quoque largiore & conveniente *analeptico* & *antiſeptico* potu & diæta in ultimo in primis ſtadio eſt ſuccurrendum; donec tandem ut ſerpens, emblema recuperatæ ſalutis, exuvias nigras relinquens in novam vitam & vigorem proſerpat: atque ego ſane quosdam vidi caſus, qui magis reſurrectioni quam valetudinis recuperationi videbantur eſſe ſimiles.

Quando ego uſum corticis peruviani in quibusdam variolarum ſpeciebus ſuadeo, eum experientia & auctoritate edoctus commendo, cui vero hæc non faciunt ſatis. hac de re conſulat virum magnum *Dr.* MEAD (*), Prof. MONRO (**), & *Dr.* WALL. (***) — Ego quidem plerumque cum *tinctura corticis alexipharmaca*, ſupra propoſita, bene acidulata cum vitrioli elixirio initium facio;

(*) De variolis & morbillis, p. 45.
(**) Medical Eſſays, Vol. V. p. 102.
(***) Philoſophical Transactions, No. 486.

ſacio; & poſtea ad ejus decoctum aut extractum progredior. — Sed ſerio admonere mihi ſit licitum, ne aliquid horum detur, quando ſpirandi difficultas, alvus obſtipata atque abdomen durum & tumidum eſt, donec ad minimum hæc remota fuerint ſymptomata. — Tincturam corticis alexipharmacam in variolis ſpeciatim lymphaticis utilem eſſe, his addendum eſt, eaque mox poſt plenariam eruptionem dari debet, ut tantum, quantum fieri poteſt, aliquis maturationis gradus promoveatur: corticem in ſanioſis ulceribus plerumque aliquam laudabilem puris coctionem efficere, certa res eſt. — MORTONVS (*) non in declinatione ſolum, ſed & ipſa variolarum maturatione durante, ſi quando remiſſionem deprehendebat & quidem tertia aut quarta hora ad drachmæ quantitatem corticem exhibebat; atque hoc a variis aliis eximiis medicis ante plures annos fuiſſe exercitatum, compertum habeo.

Sed hujus morbi maxima difficultas & periculum præcipue in ſtatu aut mutatione variolarum oritur (quæ in aliis ſpeciebus citius, in aliis tardius incidit, quo benigniores variolæ, eo ſemper citius); nam licet omnia usque ad hoc tempus bene proceſſerint, nunc (ſeptimum puta, nonum aut undecimum ab eruptione diem) mutatione miranda & terribilibus ſymptomatibus obſtupeſcimus. Oris tumor uno impetu collabaſcit, ſalivatio ſubito ceſſat, puſtulæ fiunt flaccidæ, interſtitia lurido & cinereo colore palleſcunt; rigor exoritur, febris cum magna ſpirandi difficultate, languore & ægritudine ſuccedit; perpetua anxietas, tremor, ſubſultus tendinum, animi deliquium cætera-

(*) De variolis Cap. IX. p. 250.

teraque ſubito ſequuntur. — Talis expectanda eſt mutatio, quando puſtulæ admodum copioſæ primo, ſecundo vel tertio morbi die erumpunt; quando poſt plenariam eruptionem non bene repletæ, rotundæ & juſte acuminatæ ſunt, ſed planæ & latæ fiunt, aut in medio foveam vel maculam nigram gerunt; quando eas baſis rubicunda haud circumdat & hæc livida vel obſcurioris coloris apparet: — quando præter ea urina continuat aut pallida, cruda & tenuis fit, & *arteriæ carotides* ac *temporales* magis tremunt, non parum imminet periculi. — Itaque his in rebus ſingulari prorſus ratione ægrotum ſumma cum diligentia attendere debet medicus; nam res de vita & morte paucis horis agitur: — atque, licet in morbo, qui tanta ſymptomatum varietate, ut variolæ, eſt obnoxius, vix ulla certa definiri poſſit norma; monita tamen ſequentia fortaſſe non prorſus erunt inutilia.

Primo, quando manuum tumor non conſueta ratione oris tumorem excipit, & pedum tumor iſtum manuum, hoc recte malum putatur ſymptoma; nam hæc eſt ordinata & critica humorum morboſorum ad has partes translatio, quæ plerumque accidit, quando ſalivatio imminuitur & os ſubſidet. Ego ubi harum rerum ratio urget, epiſpaſtica *metacarpo* & *pedum condilis* paulo ante applicare ſuaſerim, quam tumoris ipſius ad has partes acceſſum expectamus; hæc enim non ſolum humores ad eas certius attrahunt, ſed eis quoque exitum parant; atque cataplaſmatum emollientium vel fotuum applicationem ad has partes aliquando veſicatoria præcedere debere, exiſtimo, cum ea criticos hos humores alliciant. —

BAGLI-

BAGLIVIUS (*) ait, ſe ſpongias decocto emollienti imbutas magno cum ſucceſſu applicaſſe. — Interdum profecto natura proprio inſtinctu materiam morboſam tanta cum vehementia ad partes corporis extremas propellit, ut inflammationem inſignem, tumorem & dolorem excitet acutiſſimum; quæ nihil tam efficaciter levat, quam fomenta emollientia, partes relaxando & poros aperiendo.

Methodi antecedentis ante viginti circiter annos (**) auctor ſuaſorque fui, & ab eo tempore ea in exemplis innumeris maxima uſus ſum cum utilitate. — Tumorum criticorum præmaturum receſſum ſemper periculoſi ſequuntur effectus, ut conſueta quoque comprobat podagra; ita ut haud raro eam cataplasmatibus acribus fixam reddere cogamur. — In caſu præcedente veſicatoria non materiam morboſam ſolum attrahunt, ſed quoque eliminant. Sæpius *cataplaſmatibus* addo *cantharides*; & noſtris temporibus quosdam eximios medicos in caſibus periculoſis veſicatoria plantis pedum applicare, reperio..

Secundo: quando æſtus, capitis dolor, nauſea & pondus ventriculi, magna irrequies aut ſtupor circa ſextum aut octavum eruptionis diem oriuntur, alvo obſtipata, clyſma vulgare ex lacte ſaccharo & ſale applicatum raro promti auxilii ſpem fallit; atque hoc in primis requiritur, quando frequentius, fruſtra tamen alvum deponere cogitur æger. Excrementa enim calore longa-

(*) Vid. Opera Lugduni 1710. capit. de variolis & morbillis p. 61.

(**) Vid. Philoſophical-Transactions No. 390. & hic in Volum. III. p. 16.

longaque retentione indurata in colon & rectum intruduntur; ubi inferior aortæ pars, vaſa iliaca veſicæque collum compreſſa liberiorem ſanguinis deſcenſum ad partes inferiores impediunt, unde caput & pectus eo obruuntur: porro iis ſupprimitur urina, neque flatus neque feces, neque aqua prius evacuari poſſunt, quam excrementa indurata mollita, & inteſtina relaxata, lubricata, atque ad eorum munus conveniente clyſmate fuerint irritata. — Equidem raro, ut ægroti mei, ſpeciatim homines juniores, inſignem in modum alvo obſtipentur, permitto; in genere enim, ut clyſma emolliens, ſi neceſſarium, quolibet altero, tertio aut quarto die ab ipſo initio injiciatur, jubeo, donec ad uſum lenis purgantis accedam; quæ ægrotum magis frigidum conſervando uſum anodynorum ſalubriorem & efficaciorem reddunt: ſæpius enim hæc parvum vel nullum antea edunt effectum, quam abdomen fuit purgatum vel ad coma pronum reddunt ægrotum.

Tertio: Nihilo minus anodyna fere ſemper conveniunt, immo neceſſaria ſunt in variolis, ſpeciatim in criſi aut verſus eam: quæ, ſi quoque nihil aliud, quam doloris ab inflammatione in cute & puſtulis excitati mitigationem efficerent, requiruntur: nam cum una puſtula tanta afferat incommoda, quanta decem efficient millia? Interim dolor & ægritudo, de quibus conqueruntur ægri, in genere bonum eſt ſymptoma: Id certe peſſimum eſt, ſi neque cutis neque puſtulæ inflammantur aut dolent: hoc enim magnam virium vitæ inopiam, circulationis juſtæ in vaſculis extremis capillaribus defectum & univerſalem torporem prodit. — Porro his addere mihi ſit licitum, verſus ſtatum in primis opiata eaque largiori doſi

mox

mox ante noctem, quam exacerbatio accedit, eſſe danda & neceſſitate exigente eſſe repetenda. — Diacodium hoc in caſu raro, niſi in infantibus ſufficit. — Anodynorum doſis ante noctem præcipue, qua criſin expectamus, ſemper augenda eſt, idque eam ob rationem, ut compeſcatur tumultus, qui plerumque nocte inſtante accedit; nam nox, ut HIPPOCRATES obſervavit (*), ante criſin in omnibus febribus gravis eſt. Quando febre & calore majore afficitur æger, opium cum aliquo *acido* aut *potione* ſalina dandum eſſe, bonum judico; quando vero debilis eſt & languet, cum theriaca aut quodam alexipharmaco.

Quarto: quod ſi febre ſecundaria appropinquante pulſus deprehenditur celer, durus & fortis, arteriæ carotides valde tremunt, calor exacerbatur, ſpirandi difficultas & dolor capitis acutus adeſt, phrenitis oritur vel major vel minor; ſine mora ſanguis eſt detrahendus, alias brevi tempore caſus erit irreparabilis. — Qua rerum in ratione ſanguinem emiſſum valde viſcidum & tanto corio, quanto in graviſſima pleuritide eſſe obtectum, notatu eſt dignum: hoc ab inflammatorio ſtatu inſigni, ab ophthalmia, angina, peripneumonia, rheumatiſmo, & quæ plerumque ſubſequitur, inflammatione externa pendere, ſatis eſt manifeſtum.

Quinto vero; ſi e contrario pulſus eſt debilis, ægrotus languet, puſtulæ & interſtitia pallida, rugoſa & flaccida ſunt, ac partes corporis extremæ frigidæ & viſcidæ occurrunt; vix nimis multa dari poſſunt calida medicamenta potus cæteraque, neque veſicatoria ſatis crebro applicari queunt: in tali

(*) Aphoriſm. 13. Sect. II.

rerum ratione ſatis largam vini calidi quantitatem miro cum ſucceſſu fuiſſe datam, vidi.

Sexto: circa ſtadii variolarum tertii finem ſalivatio plerumque magis minuitur & materia ſæpius adeo craſſa & glutinoſa fieri ſolet, ut maxima cum difficultate exſcreetur, &, niſi per convenientia gargariſmata, injectiones cæteraque abſtergatur, omni fere temporis minuto minetur ſuffocationem. — Nulla gargariſmata hoc in caſu mihi nota ſunt meliora, quam quæ parantur ex *vino pomaceo* & *melle*, vel *vini aceto, aqua* & *melle*, vel *oxymelle ſquillitico* cum *pauco nitro* aut *ſale ammoniaco crudo*. Sinapi quoque cum utilitate in gargarismatibus coqui poteſt, quando ſtimulans requiritur fortius. — Acida vegetabilia magis ſunt ſaponacea & abſtergunt, quam ſpiritus vitrioli, licet crebrius adhibeatur. — Interdum cuncta hæc minus ſunt efficacia, & nihil præter vomitorium actuale juvat; hoc in caſu SYDENHAMIUS vomitum cum vino benedicto ad ℥iß excitabat. — Proſtant multo mitiora, ſed æqualiter efficacia: immo oxymell ſquilliticum frequentius datum haud raro bene ſuccedit, cum moderatum moveat vomitum & tam exſcreationem, quam reſpirationem juvet. — Siquidem & hæc porro utilitate præſtat, ut urinam & alvum moveat, quæ ſæpius hoc morbi tempore deficiunt; ſed, ſi caſus urget, is decocto aut infuſo ipecacuanhæ eſt accelerandus. Variis temporibus non ſine modeſtia his uti auſus ſum, cum nihil, niſi ad hæc refugere, ſupereſſet, iſtisque ægrotum evidenter ex mortis periculo eripui, licet id non ſine famæ meæ fieret periculo maximo: interdum vero profecto & æger & fama perierunt. — At enim vero nunquam non CELSI ſententiæ ſubſcribam, melius eſſe, ancipiti uti medi-

medicamento, quam nullo. — Haud raro quoque incidit, ut lingua & fauces craſſiore, adhærente, alba vel caſtanei coloris pellicula tectæ deprehendantur, ita ut ſemicoctæ videantur; atque œſophagus ac aſpera arteria illis ſint ſimilia: quæ neque vomitorio, neque gargariſmate neque ulla alia re removeri poterit, cum, nullam in glandulis harum partium fieri ſecretionem, oſtendat.

Muci oris, faucium aliarumque partium tenacitas ſæpe a liberioris potus defectu per totum morbi decurſum pendet. — Cum tamen neceſſario requiratur, ut ſanguis diluatur, ſalivatio juvetur, puſtulæ repleantur, acria ſalia morboſa abſtergantur & vaſa magis ſalutaribus referciantur fluidis: alimenta ipſa hoc in morbo ſint, immo præcipue eſſe debent liquida; cum ſolida maxima ex parte neque ad palatum ſint, neque deglutiri poſſint. — In variolis nigris confluentibus bibendum aut moriendum eſt: — tenue acidulatum lactis ſerum, decoctum luſitan. avenæ decorticatæ aut aqua cum vino rhenano vel pauco vino gallico albo, vinum pomaceum & aqua aut ſimilia ſunt convenientiſſima; atque ſi vel petechiæ vel hæmorrhagiæ apparent, tinctura roſarum aut vinum rubrum clarificatum cum aqua bene acidulatum præſtant.

Septimo autem: quodſi incruſtatio perfecta eſt, & ſalivatio imminuitur, ut aliam quandam evacuationem promoveamus, curam habere debemus; nunc enim nihil per habitum externum expellitur, parum vel nihil nunc per incruſtatam, ſquamoſam cutim transſpirat, quæ corpus ut lorica, aut potius ob ejus effectum, ut induſium HERCVLIS venenatum circumdat: nam his non perſpiratio ſolum valde impeditur, ſed & pus ac ſa-

 nies

nies limitibus ſuis coërcetur, quæ de hora in horam magis magisque putreſcunt & continuo reſorpta atque ad ſanguinem delata motum excitant & febrim ſecundariam augent.

Quod ſi ſalivationem ſuſtinere & juſtum urinæ bene coctæ effluxum hac in periodo promovere valemus, res ſatis tolerabiliter procedunt: haud raro vero utrumque ſubito deficit, & maximo in periculo verſatur æger. — Qua in re has evacuationes renovandi cura habenda eſt maxima; plura mox applicanda ſunt veſicatoria & clyſma emolliens atque relaxans injiciendum: pari modo mixturis exſcreationem juvantibus, ex oxymelle ſquillitico, gummi ammoniaco cæterisque paratis, frequentius uti debemus.

Porro quoque non parum prodeſt, ſi hoc morbi tempore ægroti mutantur linteamina, quæ nunc impuriſſima, rigidiora & fœtida facta, ipſi ægroto maxime ſunt moleſta: — Siquidem ea aërem conclavis magis polluunt, & adeo ineptum ad reſpirationem reddunt, ut iſtum quoque vix homo perferre poſſit ſaniſſimus; quid? quod is non reſpirationem ſolum accelerat, ſed ipſa quoque hujus venenatæ mephitis miaſmata continuo iterum per vaſa inhalantia, pulmones cæteraque ad ſanguinem deveniunt, eumque magis corrumpunt. Quantum ægroti aëris conclavium mutatione, fores & feneſtras prudenti ratione aperiendo & linteamina fœtida mutando reficiantur, mirum ſane eſt viſu: — novam vivunt vitam, ut ipſi verbis exprimunt; aër enim liberior eſt vitæ cibus. — Aërem talem putridum limitibus, ægrotumque in eis coërcere, certiſſime eſt peſtiferum. — Abſurda methodus, qua noſocomii genus in aliquo domus conclavi efficitur, quod duobus, tribus vel plu-

pluribus ægrotis repletur, curationis ratio eſt peſſima, illudque manifeſte fuiſſe mortiferum, ſæpius cognovi: — alterius fœtor, ſuſpiria & clamor diſturbant & offendunt alterum; raro fieri ſolet, ut omnes ſimul obdormiſcant, ſed ſæpiſſime ita in vigiliis retinentur: vivere cum malis ejusmodi contubernalibus, vita eſt peſſima. — Quicquid autem opponitur. nullum ex commutandis ægrotis enaſcitur periculum, ſi cura habetur, ut hoc ſedulo in bene calefactis & ſiccis linteaminibus fiat; aſt ridicula eſt opinio, qua induſia virorum fœminarumque antea per duodecim vel viginti quatuor horas aliis hominibus calefiunt, quam eis ægroti induantur. — Nonne ea ſine eo calida & ſicca reddi poſſunt? Nonne perſpiratio & ſudor ſaniſſimi quoque hominis ea humida & impura efficiet?

Sed de his hæc ſufficiant: ad evacuationis conſiderationem revertens huic capiti quibusdam obſervationibus de purgatione in febre variolarum ſecundaria finem imponam.

Quod ſi ſalivatio rite procedit, puſtulæ elevatæ bene matureſcunt, oris, manuum & pedum tumor juſto tempore accedit, ægroti quiete dormiunt & ſpiritum libere trahunt, omnia ſunt ſalva, ac natura ſuum opus perficere ſatis valet, eaque conveniente ratione juvanda, non vero diſturbanda eſt. — Ego quoque tunc clyſmatibus abſtineo, licet ægroto per quosdam dies alvus ſit obſtipata, donec tandem incruſtatio perfecta eſt; & tunc ea conveniunt, ut viam præparent purgantibus ſequentibus, quæ tunc procul dubio ſunt neceſſaria.

Sæpius autem, immo fere ſemper in cohærentibus & confluentibus variolis fieri ſolet, ut in hac periodo aut ante eam major vel minor febris ſecundaria, eaque partim a materiæ ex internis & externis puſtulis reſorptione, partim a ſuppreſſa perſpiratione, & partim a putrida canalis inteſtinorum colluvie oriatur: quæ ſane inſignis ſit neceſſe eſt, cum procul dubio materiæ morboſæ oris, faucium cæteriſque glandulis ſecretæ pars deglutiatur & multo major inteſtinorum, ductus biliarii cæteriſque glandulis ſecerni debeat copia, quæ in inteſtinis colligitur: nam cum multo minus, quam conſueto modo fieri ſolet, per cutim tranſeat, eo major humorum quantitas ad inteſtina pervenire debet: ſiquidem ſatis cognitum eſt axioma, quod, quo magis altera evacuatio imminuatur, eo magis altera augeatur, & ſic quoque, quod peculiaris quidam cutim inter & inteſtina ſit conſenſus: quibus omnibus pari ratione materia ex variolarum puſtulis in ventriculo & inteſtinis fortaſſe hærentium additur. — Ita ut magna materiæ valde putridæ copia primis viis ineſſe debeat, quæ magis magisque vi ſua virulenta augetur, quo diutius ibidem hæret, & continuo iterum per vaſa inteſtinorum abſorbentia in ſanguinem perfertur & ſic igni oleum additur, quam natura per eandem viam aliqua ad minimum ex parte expellere molitur. — Itaque numne iſta ibidem relinquenda, an vero educenda eſt? In promptu eſt reſponſum. — Proprio plerumque inſtinctu hoc natura molitur maxima cum utilitate in adultis & ſemper fere in infantibus, quibus diarrhœa loco ſalivationis in adultis eſſe videtur. — Igitur nonne hoc ſatis indicat, quomodo tali rerum ratione ipſam juvare debeamus? Ac profecto, quam terribiliter fœtentes, putridas & copioſas hoc in morbo obſer-

ſervamus dejectiones, poſt clyſmatis injectionem & in primis poſt purgantia in ipſo ſtatu aut declinatione data? Immo hæc corruptionis materies in inteſtinis hærens & de die in diem magis putreſcens tandem ita redditur acris, ut ea ipſa corrodat; ad minimum ea ita irritat, ut veram diarrhœam aut dyſenteriam excitet, quam quidam, ne leni cathartico moveatur, adeo inepte timent.

Porro vero, quando natura neque proprio conatu, neque artis auxiliis humores morboſos a translatione ad partes magis vitales retinere valet, ſed ob infelicem ad illas translationem, ejus oneri ſuccumbere videtur; ut a ſubitaneo oris manuumque tumoris receſſu, præmatura ſalivationis ſuppreſſione aut ſimilibus fieri ſolet; nonne materiam lædentem per aliud emiſſarium, ſpeciatim per inteſtina removere, neceſſarium eſſe videtur, quæ multo facilius & certius quam cutis pori, viæ uriniferæ aut ductus ſalivales ad excretionem incitantur? — Re vera, ſi ſalivatio naturaliter ceſſat, mea ſententia convenire videtur, ut alia hujus loco promoveatur evacuatio: & ſi clyſmate vel leni purgante utimur, nimiam evacuationem opiato quodam facile cohibere poſſumus.

Cui curationis rationi objecerunt & objici poteſt, eam noxios humores ab externo corporis habitu ad vitales partes allicere. — Sed ad hæc reſpondeo, has purgationem præcipue magis defendere, ſi incruſtatio perfecta & materia morboſa concocta eſt, ad minimum tantum, quantum unquam fieri poteſt, (juſta enim coctio aut maturatio nunquam in lymphaticarum variolarum ſpecie eſt expectanda); eam in primis neceſſariam

 eſſe,

eſſe, quando infauſta materiæ morboſæ metaſtaſis jam acceſſit, & neque ſalutariter neque facile aliis removeri poteſt remediis; eam loco evacuationis criticæ ſuppreſſæ ſubſtitui, naturamque ipſam moliri, quid? quod requirere harum viarum evacuationem; nullam aliam, quam hanc inveniri methodum, putridam inteſtinorum eliminandi colluviem, quæ febrim alit ſecundariam; atque ubicunque magna impuræ corruptæque materiæ adeſt quantitas in primis viis, febrim ſequi, quod verminoſæ,召bilioſæ febres teſtantur, quibus nulla ratione quam purgando aut vomendo mederi poſſumus; quemlibet tandem neceſſitatem in fine variolarum purgandi concedere; alias abſceſſus, induratas glandulas, impura ulcera, oſſa carioſa, pulmones corroſos vel febrim hecticam depaſcentem certiſſime ſuccedere.

Cum vero purgantia in febre variolarum ſecundaria commendem; ego quidem ſemper, ut leniſſima refrigerantia ſub initio dentur, ſuadere velim: *draſtica* purgantia, *ſcammoniata*, *aloetica* certiſſime minus conveniunt, antequam febris fere tota ceſſat; tunc profecto quædam fortiora purgantia (quibus ſemper aliquid ex calomelano addo) ſunt adhibenda. Fortiorum purgantium in principio uſum imprudentem, poſt purgantia conveniens anodynum haud dare, neque operatione durante ægroto juſtis auxiliis ſuccurrere, ſæpius peſſimos edidiſſe effectus, perſuaſum habeo; alvum vero ea ratione, quam propoſui, in febre ſecundaria purgare, admodum eſſe ſalutare. pro certo habeo, ejusque exoptati ſucceſſus plura vidi exempla.

DISSER-

DISSERTATIO
DE
PLEVRITIDE ET PERIPNEVMONIA.

CAPVT I.

De ventorum tempeſtatumque vi hos morbos progignendi.

Cum pleuritides atque peripneumoniæ adeo conſuetæ ſint, & ſemper fuerint, de illis latius quam de ullo alio morbo acuto egit HIPPOCRATES; cujus obſervationes deprehenduntur accuratiſſimæ & accommodatiſſimæ, atque, ut ab omnibus medicis diligentius perlegantur, maxime ſunt dignæ. — Quarum quædam eſt, frigidum ventum aquilonem excitare pectoris, coſtarum & pulmonum morbos; (*) atque hoc verum & conſtans omnibus ejus ſucceſſoribus fuit compertum. — Non quod nullæ pleuritides & peripneumoniæ aliis aëris conſtitutionibus ſæpius obſerventur, cum hæc haud raro aliis febribus acutis ſuperveniant: id tamen certum eſt, hos binos morbos multo occurrere frequentiores, ſi ſicca frigidaque tempeſtas & venti aquilones & ſubſolani per inſigne temporis ſpatium continuaverunt.

Ven-

(*) Aphoriſm. 5. Sect. II.

Ventorum frigidorum ſiccorum ſatis patentes in corpus humanum effectus in eo conſiſtunt, ut ejus totum externum habitum conſtringant, cutim magis exſiccent & corrugent, poros occludant & perſpirationem imminuant, vel ad minimum tantum permittant, ut pars humorum evaporet tenuior. Itaque frigore ſicco totum fibrarum ſyſtema magis firmum, forte & elaſticum, & vis vaſorum contenta fluida propellendi magis redditur robuſta, unde circulatio vividior, æſtus major, ſpiritus & agilitas; quibus ſanguinis globuli magis condenſantur, compinguntur & numero augentur, totaque humorum maſſa ad majorem tenacitatis gradum efficitur proclivior. — Quibus addi poteſt, aërem frigidum ſiccum, qui ſemper fere gravior & magis elaſticus eſt, majori preſſione in corpus humanum cum ejus frigida & ſicca qualitate in progignendis majoribus effectibus cooperari. — Sanguinem, cæteris paribus, durante tali atmoſphæræ conſtitutione conſtanter denſiorem & viſcidiorem, quam diuturniore humida calidaque tempeſtate occurrere, facta probant; — atque homines aſthmaticis morbis affectos durantibus ventis aquilonalibus plura perferre, patet omnibus.

Nihilo minus omnes hi effectus cum perfectiſſima ſanitate convenire poſſunt & plerumque conveniunt; indeque CELSUS (*) (licet morbos frigido aquilone excitatos referat) *ſanum tamen*, ait, *corpus ſpiſſat & mobilius & expeditius reddit.*

Aſt proh dolor! adeo fragilis eſt mortalium conditio, ut ſummæ ſanitatis ad graviſſimos morbos ſit

(*) Lib. II. Cap. I.

ſit tranſitus facillimus admodumque conſuetus: nam ſanguis iſte ruber, ſpiſſus, denſus fortibus vegetisque vaſis agitatus facillime in tantum viſciditatis gradum mutatur, ut minus aptus reddatur ad transgreſſum per ultimos arteriarum ramos: unde obſtructiones indeque haud difficulter inflammationes; idque in primis ab aliquo diætæ vel exercitii vitio, a ſuppreſſa perſpiratione, vel ſubitanea quadam aëris temperiei oriuntur commutatione, quæ humores in genere multo citius rarefacere, quam vaſa quædam peculiaria relaxare poteſt. — Inde, quod in tranſitu ſit dictum, dolores membrorum olim fractorum, cicatricum vetuſtorum vulnerum, calloſarum concretionum in pedum digitis cæterisque (ubi vaſa minora capacitate imminuta tunicis reddita ſunt rigidiora) ſubitanea tempeſtatis mutatione in procelloſam, humidam, & calidam ſævire, obſervatum eſt, quos nihil citius removet, quam fomentum emolliens, quo vaſa diſtenduntur & relaxantur: — Quælibet vetula clavos dolentes fomento abluere ſuadebit. — Atque hæc methodus quoque admodum eſt ſalutaris in laterum dolore, qui ſæpius poſt pleuritidem vel peripneumoniam per plures annos remanet & a præternaturali vaſorum coarctatione morbi prægreſſi, & pulmonum ad pleuram adhæſione pendet: qui quoque interdum ob inſignem ſanguinis rarefactionem, tempeſtatis variationem, cæteraque morbum denuo affert, atque ægrotum ab eo tempore frequentioribus recidivis ſemper reddit obnoxium.

Omnes quidem homines, ſanguine viſcidiore & fibris rigidis præditos, omnibus morborum inflammatoriorum generibus quacunque in tempeſtate eſſe obnoxios, pro certo habemus; nihilo tamen

tamen ſecius aliæ aëris conſtitutiones aliis non ſolum magis ſunt aptæ ad hunc ſanguinem inflammatorium progignendum, ſed & partes peculiares ad inflammationes magis pronas reddunt. Quod ſi enim aër valde frigidus habitum externum conſtringit, cutim corrugat & poros claudit, ſanguinis copia conſueta major in partes internas magis vitales, ſpeciatim in pulmones impellitur, qui lata internæ ſuperficiei (iſtam totius cutis multum ſuperantis) expanſione præditi, a natura dati ſunt, ut cuti in ſanguinis humoribus ſuperfluis, acribus & vapidis exhalandis ſuccurrat; ideoque poris cutis quodam modo occluſis, cutaneæ excretionis defectum compenſare debet pulmonum exhalatio. — Atque re ipſa deprehendimus, pulmones mox a refrigerio, majore vel minore tuſſi, larga tenuioris materiæ defluentis excretione & quidem haud raro ſeveriorem in modum affici. — Quod ſi vero aër frigidus pari ratione continuo ad pulmones accedit, internam ejus membranam corrugat, ductus excretorios claudit, & ita nimii a perſpiratione collecti ponderis exhalationem & exſpirationem, ut ita loquar, impedit. — Quibus addi poteſt, aërem majore ejus frigoris gradu & propiore ad ſanguinem in pulmonum veſiculis & cellulis acceſſu, eum congelare, ad minimum inſigniter condenſare poſſe: aërem ſumme frigidum perfectam ac ſubitaneam ſanguinis ſtagnationem effeciſſe in pulmonibus & fere uno impetu necaſſe, varia proſtant exempla. Ventos admodum frigidos manuum, brachiorum atque oris cutim ita afficere & contrahere, ut aſpera, fiſſa & dolens reddatur, ſæpius occurrit; cur eum pari modo teneriorem delicatioremque aſperæ arteriæ, bronchiarum, cæterorumque membranam afficere, negemus?

gemus? Tuſſis profecto, raucitas & ægritudo, quas in ejusmodi frigidæ atmoſphæræ inſpiratione perſentiſcimus, hoc re vera ita fieri, oſtendunt. Haud raro pharynx atque larynx ſævis frigidis ventis ita affliguntur, ut violentas inflammationes, tumores cæteraque ſuſtinere debeant.

Itaque haud difficile eſt intellectu, ubi quantitas conſueta major ſanguinis denſi viſcidique in pulmones impellitur & quando vaſa pulmonum ipſa inordinate conſtringuntur, ductusque excretorii ac orificia glandularum, aſperæ arteriæ, bronchiorum cæteraque inſigniter obſtruuntur, inflammationes peripneumonicas facilius generari debere.

Porro vero ſanguis valde viſcidus, naturalis diuturnioris, ſiccæ, frigidæ conſtitutionis aëris effectus, non ſolum ad inflammationes in genere & ſpeciatim ad morbos peripneumonicos, ſed quoque ad pleuriticos corpora reddit prona. Cum enim arteriæ, in partibus membranaceis diſperſæ, valde ſint tenues; inde naturaliter ſanguine denſo viſcido facillime obſtrui poſſunt: indeque tali tempeſtate rheumatiſmi admodum ſunt conſueti, cum partes muſculorum membranaceæ a viſcido lentore inflammentur. — Pleura vero eſt membrana admodum late expanſa & infinito tenuiſſimarum arteriarum numero ac ramis obſita intercoſtalibus, qui, cum fere angulis rectis ex aorta oriantur, hac ratione eo magis viſcidam ſuſcipiunt ſanguinis partem, ut leviorem, (cum gravior ab axe magnæ arteriæ propius transcurrat) indeque obſtructionibus ab inflammatorio lentore inſigniter ſunt obnoxii: atque pari ratione res ſe habent in muſculis intercoſtalibus & coſtarum perioſteo: quæ ſanguinem aliqua ex parte ad minimum a ſimili arteriarum diſtributione accipiunt.

Hinc

Hinc non minus pleuritides, quam peripneumoniæ quam maxime frequentes aut epidemicæ frigida ſiccaque tempeſtate inveniuntur; & in montoſis frigidis regionibus aquiloni magis expoſitis, plerumque ſunt endemicæ. Morbi profecto pleuritici, proprie ſic dicti, apti ſunt ad peripneumonicos excitandos, & quoque ſæpiſſime excitant, idque illas ob rationes, de quibus infra ſum diſputaturus. — Hinc fieri ſolet, ut plures pleuritides cum ſymptomatibus peripneumonicis conjunctæ, quam veræ eæque exquiſitæ pleuritides nobis occurrant: atque morbum hunc complicatum proprio nomine *pleuropneumoniam* appellant recentiores.

Cum bini hi morbi adeo crebro conjuncti deprehendantur, non minus veteres, quam recentiorum plurimi eos omnino confuderunt, utrisque indiſcriminatim una eademque adſcribentes ſymptomata; profecto autem tam ſede quam ſymptomatibus bini hi vere differunt morbi. — Veteres ſane, ut CAELIVS AVRELIANVS refert, (*) opinionibus varias in partes trahebantur, ſiquidem ſedem pleuritidis alii affirmabant eſſe affectum vel perpeſſionem pleuræ, proprie ſic dictæ, alii pulmonum eorumque membranarum: quarum opinionum cujuslibet inter recentiores quoque exſtiterunt defenſores. — Igitur ſpero, fore, ut ſequentia monita eorum naturam methodumque eis medendi clarius exponant.

(*) Lib. II. Cap. XVI.

CAPVT

CAPVT II.

De peripneumonia & pleuroperipneumonia.

Peripneumonia latiſſimo verbi ſignificatu eſt morbus vel origine proprius, vel ex aliis ortus & adeo conſuetus, ut ejus naturam quilibet diligenter diſquirere debeat medicus; cum is præcipui cujusdam vitæ organi ſit affectus morboſus, ſæpiſſime maximum comitetur vitæ periculum, & variam pro variis ejus ſtudiis requirat tractationem. — Siquidem hujus morbi valde differentes occurrunt gradus, vel potius ſpecies dicendæ, quæ ſingularem attentionem & peculiarem cuilibet accommodatam poſtulant medendi methodum.

Peripneumonia enim orta a violenta pulmonum inflammatione, a ſanguine valde viſcido denſo pulmonum bronchiorumque arterias plurimas obſtruente excitata, eſt morbus prorſus differens & admodum differentem ab ea requirit tractationem, ubi pulmones a lenta, viſcida, pituitoſa obſtruuntur materia; ut in eo caſu, quem recentiores peripneumoniam notham nuncupant ſcriptores, fieri ſolet. — Atque hæc iterum methodo ab illa prorſus diverſa tractari debet, quæ in iſta a tenuis acris materiæ defluxu ad pulmones dependente convenit. Nihilo minus quædam generalia ſymptomata omnibus his ſunt communia, ſpeciatim pectoris pondus, reſpiratio brevis & difficilis, tuſſis, & major vel minor febris: quæ pauca ſymptomata nobis obvenientia generali quidem vocabulo appellantur peripneumonia, licet natura ſua admodum differant & diverſe tractari

debeant. — In *primo* enim *caſu* matura, larga & repetita ſanguinis emiſſio neceſſario requiritur, ut quantitas & impetus ſanguinis nimis rapidi imminuatur, cui fortiora refrigerantia, relaxantia, diluentia medicamenta & diæta addantur. — In *altero* ipſis in principiis quidem ſanguis detrahi poteſt, ut ulterior lentoris obſtruentis avertatur impactio & convenientibus incidentibus, diluentibus attenuantibus detur locus; quod ſi vero ad lanceolam nimis eris promtus, ægri, non morbi vires infringes, qui attenuantia, abſtergentia, expectorantia, lenia vomitoria & convenientia purgantia ac liberiorem veſicatoriorum uſum requirit; quæ ego in priori caſu omnino noxia eſſe, exiſtimo, niſi verſus morbi finem, ubi illa nonnunquam ſunt neceſſaria. — Sanguinis quoque emiſſionem poſtulat *tertius caſus*, ut inflammationis cohibeatur progreſſus; hic autem humida, lubricans ac demulcens methodus, cum quibusdam propriis & frequentibus opiatis doſi moderata datis, exigitur, quæ in *altero caſu* prorſus eſſent deleteria.

Ita quoque in una eademque peripneumoniæ ſpecie variorum ſtadiorum variorumque ſymptomatum conjunctorum magna habenda eſt ratio. Licet enim in principio ſeveræ cujusdam pulmonum inflammationis larga, repetitaque ſanguinis emiſſio quam maxime ſit neceſſaria; ſi tamen poſt alteram vel tertiam ſanguinis detractionem bene coctam ac ſanguine tinctam materiam exſcreat, a continuata hujus generis evacuatione deſiſtendum eſt, alias absque neceſſitate debilitatur ægrotus & ſæpius in ejus detrimentum maximum omnino ſupprimitur exſcreatio. — At enim vero, ſi inſignis floridi ac ſpumantis ſanguinis copia

pia exſcreatur; plus ſanguinis eſt detrahendum, tuſſis temperantibus opiatis, ut *diacodio* & ſimilibus compeſcenda atque *acida* convenientia cum leniter refrigerantibus incraſſantibus ſatis largiter ſunt danda: e contrario, quando tenuis glutinoſa, obſcuri coloris materia exſcreatur, hoc plerumque majoris malignitatis, ſanguinisque in putrido diſſolvente ſtatu verſantis eſt ſignum, neque ulla ratione largam ejus permittit emiſſionem. — Breviter morbus hic omnino differt, quando inflammatio ingruit, quando materia obſtruens eſt concocta vel vere ſuppurat.

De hac vero re ſpecialius agendum eſt. — Quod ſi homo mox antea perfecte ſanus, poſt violentum motum, errorem diætæ, aut ſeverum refrigerium, magno afficiatur horrore, quem æſtus ardens, major pectoris oppreſſio & gravitas cum valde difficili, celeri & calida reſpiratione ac majore vel minore tuſſi excipit, mox ex late patente orificio ſatis larga quantitate detrahendus eſt ſanguis: quo fortior & ſanguine abundantior eſt homo, eo largior emittenda eſt quantitas, ita tamen, ut, ſi deliquium animi, ſudor frigidus in fronte aut ore, oſcitatio & ſimilia appareant, fluxus cohibeatur; quæ cuncta magna ex parte haud raro præcaventur, ſi homini ſupino detrahitur ſanguis. — In genere homines craſſi obeſi non tam bene, quam macri & muſculoſi ſanguinis perferunt emiſſionem, cum neque ſanguinis globulari parte rubra, neque tam elaſticis vaſis ſint præditi. — Porro ætas & hominis ſtatura ſunt perpendendæ; tantum ex nano, quantum ex gigante detrahere, abſurdum eſſet, licet uterque ſua natura ſit fortis; quo quis vel pueritia vel ſenectute propius abeſt, eo minus ad illam eſt aptus, licet nonnunquam in utrisque requiratur.

Ante febres corpora fieri graviora, indeque ſanguine magis abundare, obſervavit SANCTORIUS; atque *rigores* ſanguinis viſcidum, quod in extremis arteriarum capillarium finibus ſtagnat, oſtendunt: (ungues quoque, labia cæteraque cum palleant & liveant, idem arguere videntur,) & lentor hic increſcens naturaliter perſpirationem diminuet & humorum quantitatem augebit — Quo major generatim in impetu eſt rigor & horror, eo violentior ſubſequitur febris; atque hoc aliqua ratione in ſanguine detrahendo nos inſtruit, cum poſt diu durantem & violentum rigorem, magnam febrim & viſcidiorem ſanguinis ſtatum expectare debeamus.

Si quando ſymptomata poſt primam ſanguinis emiſſionem non mitigantur, poſt octo, decem aut duodecim horas, immo quoque citius, ſi ſymptomata magis exacerbantur; plus ſanguinis eſt detrahendum, atque hoc repeti debet, ſi febris, oppreſſio, anxietas & ſpirandi difficultas augentur vel æquali ſeveritate continuant: in primis ſi ſanguis detractus firmior & denſior apparet, vel tenaci flaveſcente cruſta aut corio, ut dicitur, obtegitur; quod quidem ſæpius haud prius, quam ſecunda aut tertia ſanguinis detractione in conſpectum venit, licet ſymptomata ſummam indicent inflammationem. — Haud raro quoque hoc contingit, ſi parvo ex orificio ſanguis in brachio deſtillat, faſcia nimis eſt adſtricta, aut cutis ſuper venæ orificium ducitur: quorum aliquo impeditur, quin pleno flumine effluat ſangnis.

Denſæ hujus cruſtæ phænomenon in ſanguine ac pulſus fortis & durus ſanguinem detrahere jubent, donec ad minimum liberior & facilior reddatur reſpiratio. — Quod ſi vero craſſamentum

mentum aut maſſa concreta laxioris ſit texturæ neque cruſta tenaci obtecta, & pulſus remittere, tremere aut debilior & tenuior fieri videatur ſanguinis detractione, ut ea deſiſtamus aliaque relevandi methodo utamur, tempus adeſt. — Tenera cœrulea ſanguinis pellicula, cui proxime ſubjicitur mollioris virideſcentis gelatinæ genus, (ſi cruor ipſe lividus, tenuis & laxus, ſerumque turbidum, rubicundum aut viride eſt.) laxioris ſanguinis craſis magnæque acrimoniæ ſunt ſigna, quæ, ut larga detrahatur quantitas, non permittunt. — Quid? quod ſanguis quoque floridior, tenuior & laxior, qui per aliquod temporis ſpatium repoſitus parum vel nullum ſecernit ſerum, quam ſpecioſum hominibus minus expertis videri poſſit, nulla ratione ſanguinem bonum, ut illi credunt, ſiſtit; ſed in genere, ſpeciatim vero in hoc morbo, admodum inſignem, ad putridum valdeque acrem ſtatum prodit progreſſum: quod ſi enim ſpiritus cornu cervi, aut ſal ammoniacum cum ſanguine ex vena profluente ſaniſſimi hominis commiſcetur, florido iſto colore ſemper tingitur, atque parum vel nullum ſegregatur ſerum, quam diu etiam reponatur, ſed perpetuo laxum & quaſi ſemifluidum remanet. — Cornu cervi ſpiritum frequentius largaque quantitate datum ſanguinem diſſolvere & profuſas excitare hæmorrhagias notatu eſt dignum; quam obſervationem ut omnes illi, qui eo nimis frequenter & liberius utuntur, bene perpendant, neceſſe eſſe exiſtimo.

Fortis, frequens, celer in peripneumoniis pulſus ſemper plurem ſanguinis detractionem ſuadet, ad minimum donec quoddam ſpirandi levamen aut liberior materiæ notæ bonæ obtineatur exſcreatio. — Haud raro autem contingit, ut pulſus

in ipſis principiis obſcurus & oppreſſus, inordinatus, tardus & nonnunquam intermittens videatur, ut ægrotus eodem tempore de magna debilitate atque oppreſſione conqueratur, quæ quidem omnia ſanguinis detractione interdicere videntur; pectoris tamen gravitas, ſpirandi difficultas, anxietas major & æſtus circa præcordia ſentitus, eam aperte poſtulant. — Cuncta hæc ſæpe juniores vexant medicos. — Quibus vero perpendendum eſſet, talem ſubitaneum virium, ſpirituum pulſusque defectum ortum ſuum non a ſanguinis inopia trahere, cum, morbi per aliquot horas aut per unum alterumve diem durationem liquidum vitale inſigni ratione exhauſiſſe, vix afferi queat. — Tali profecto in caſu non ſanguinis defectus, ſed nimia ejus copia præcipua horum ſymptomatum eſt cauſa. — Humoribus enim aggravata & ultra juſtum tonum diſtenta vaſa ſanguifera tanto vigore, quantum ſufficit, agere nequeunt. — Aequilibrio ſolida inter & fluida non ſatis conſervato, vaſa moventia ſanguinem vi conveniente propellere minus valent; pari fere ratione, ut nimium ſyringæ embolo oppoſitum pondus ejus liberam impedit actionem.

Hinc profecto ſubitanea ob juſtæ circulationis ſanguinis atque convenientis ex eo ſecretionis defectum, ſpirituum ſubſequitur inopia, indeque ad ſtagnationes, concretiones & ingentem triſtium ſymptomatum ſeriem, mortemque ipſam proclivitas, niſi mature tanta ſanguinis, quanta ſufficit, detractione avertatur; quæ ſanguinis quantitatem nimiam imminuendo inter ſolida & fluida æquilibrium & muſculoſis elaſticis liberam reſtituit actionem canalibus, quæ nunc iterum majorem vim in humores contentos exſerunt, & circulationem magis æquali & con-

ſtan-

ſtanti ratione incitant: quæ omnia in id annituntur, ut nimis craſſum & viſcidum ſanguinem attenuent, atque ad ſecretionem ſpirituum animalium magis reddant aptum, qui deinde cordis vaſorumque actionem augent. — Ita ut tali in caſu ſanguinis emiſſio tantum abſit, ut debilitet, ut potius naturæ vires excitet; prouti ſemper in ſanguinis detractione hominum plethoricorum pulſu oppreſſo, ut proprio nuncupatur nomine, laborantium manifeſtum eſt, quorum pulſus ſanguinis emiſſione conſtanter deprehenditur excitatus.

In quibusdam violentioribus peripneumoniis, ubi utrique pulmonum lobi inſigniter inflammantur & obſtruuntur, mox ſumma accedit debilitas, quam incredibilis anxietas & oppreſſio pectoris, pulſus valde tenuis, debilis & tremens, extremarum corporis partium frigus cum viſcido, frigido, inæquali ſudore comitantur, oculi ſunt torvi, fixi & inflammati, os inflatum & fere lividum; atque hæc cuncta ſubito excipit ſtupor, delirium: & quosdam (licet profecto paucos) vidi, ubi perfecta incideret paraplegia.

Qui caſus ſane eſt triſtiſſimus, non vero a ſanguinis inopia, ſed ab ejus juſti circuitus & diſtributionis pendens defectu: cum enim plurimi pulmonum arteriarum rami inſigniter obſtruantur & quo minus a dextro cordis ventriculo ad ſiniſtrum pervenire poſſit, impeditur, ita ut arteria aorta ejusque rami non tantum ſanguinem, quantum ad communia vitæ munera exſequenda ſufficit, accipiant; inde cito plenaria obſtructio & ſubitanea mors ſubſequitur. — Diſſectiones hanc rem ita ſe habere, demonſtraverunt, cum pulmones ſanguine concreto, rubro, duro omnino repleti & carni quaſi ſimiles vel potius colore

re & ſubſtantia hepatis atque adeo ponderoſi deprehenſi fuerint, ut particula eorum abſciſſa ac aquæ injecta fundum peteret (*) — Quod ſi quid hoc in caſu deplorando effici poteſt, illud fieri debet matura & mox tentata ſanguinis emiſſione, alias paucis horis res erunt prorſus irreparabiles. — Poſt ſanguinis uno eodemque tempore emiſſionem ex utrisque brachiis, ſi convenienti tempore facta eſt, mirum exoptatumque vidi effectum.

At enim vero nonnullæ extant peripneumoniæ ſpecies, quæ nulla ratione largam ſanguinis ſuſtineant detractionem, ut quidam indubitatæ fidei annotaverunt ſcriptores medici. — Ego vero idem illud in variis peripneumoniis epidemicis vertente anno 1745. & ineunte anno 1746. (**) obſervavi; quibus temporibus peripneumonia graſſabatur epidemica, in qua poſt alteram (& interdum quoque poſt unicam) ſanguinis emiſſionem pulſus & vires ægroti mirum in modum proſternebantur; & quæ in febris mutabatur ſpeciem nervoſæ, cum qua magni tremores, tendinum ſubſultus, profuſi ſudores, aut diarrhœa atra bilioſa cum lingua nigra, comate vel delirio erant conjuncta; quamquam in principio pulſus plenus & celeriter tremens, dolor, tuſſis & oppreſſio ita urgere videbantur, ut ſanguinis emiſſionem quam maxime indicarent. — Quo in caſu raro ſanguis aliqua inſigni cruſta obtectus, ſed plerumque floridus, *laxioris* tamen *molliorisque conſiſtentiæ vel coloris obſcurioris* & *tenuiore*, *cærulea aut virideſcente incruſtatus pellicula* occurrebat, ſub qua *tenuis virideſcens gelatina* & in fundo *obſcure lividus* hærebat

(*) Vid. HOFFMANN Opera. T. II. Sect. II. Cap. de febribus peripneumonicis. Obſ. I.

(**) Vid. Obſerv. noſtr. de aëre & morb. epidem.

bat *cruor.* — Interdum quidem cruſta erat craſſior & tenacior, ſed *colore pallide rubicundo, baccis corni* vel *dilutæ ribeſiorum* rubrorum *gelatinæ* ſimili. — Quod phænomenon ſæpius in veris pleuroperipneumoniis obſervavi. — Si quando ego talem laxum diſſolutum video ſanguinem, in conſilio plus ſanguinis emittendi ſemper caute verſor, in primis ſi poſt ejus detractionem pulſum vel quoque ægrotum magis languentem deprehendo, etſi oppreſſio, pondus vel quoque dolor id requirere videntur. — Pari obſervationis genere LANCISIUS & poſt eum BAGLIVIUS, a continuanda ſanguinis miſſione abſtinendum eſſe, ſi nulla in eo ſecundum emiſſo appareat cruſta tenax, caute admonent: *In pleuritide, peripneumonia, & hujusmodi inflammatoriis pulmonum morbis, ſi in ſanguine e vena ſecta extracto non appareat in ſuperficie cruſta alba, quæ neceſſario apparere debet, peſſimum; — ſi vero in altera ſanguinis miſſione incipiat apparere, bonum: contra ſi in ſecunda ne quidem apparebit, abſtineto ſtatim a ſanguinis miſſione, aliter interficies ægrotantem.* (*) — Ego quoque cum BAGLIVIO tam in priore, quam poſteriore prædictionis parte, ſanguinem in principio febrium pulmonicarum detractum floridum peſſimi ſemper eſſe ominis, conſentio; id enim, vel ſanguinis craſin maxime perturbatam & diſſolutam eſſe, vel craſſum inflammatorium ſanguinem in pulmonum arteriis impactum hærere, neque aliquid præter tenuiorem & maxime ſeroſam partem tranſire & ad cordis ventriculum ſiniſtrum pervenire poſſe, oſtendit.

Nihilo minus facere non poſſum, quin annotem, interdum quidem in peripneumonia & pleu-

(*) Vid. BAGLIVII Opera. Lugduni 1710. 4to. Capit. de Pleuritide. p. 37.

ropneumonia primum & ſecundum quoque emiſſum ſanguinem nulla cruſta obtectum apparere, tertium tamen fore valde tenacem, idque præcipue fieri, quando in brachio deſtillat, neque pleno flumine profluit ſanguis; tunc vero & hoc obſervandum eſt, quod ſanguis hic, licet appareat floridus, frigidus tamen redditus, ſit denſior & tenacior; cum e contrario in caſu ſupra relato, ſanguis quidem ſatis floridus, laxioris tamen mollioriſque eſſet contextus, neque unquam in ordinatum, firmum coiret craſſamentum. — Tale laxioris, diſſoluti & floridi ſanguinis genus ſæpius hominibus navigantibus in principio anni 1746. (*) detrahebatur, eumque ſemper comitabantur peſſima, ſæpiusque mortifera ſymptomata. — Tales malignæ peripneumoniæ ſæpiſſime profecto *nautis* poſt longa itinera & hominibus ſcorbuto inſigni affectis, contingunt. — Qui primo præ reliquis difficulter & brevibus intervallis ſpiritum trahunt, langueſcunt & leviſſimo motu debilitantur, ac vagis tranſientibus horroribus, æſtu, & totius corporis doloribus afficiuntur; febris cum magno præcordiorum pondere, brevi, importuna, ſicca tuſſi, pulſu celeriore, tenui & molliore, quam in peripneumoniis inflammatoriis conſueſcit, ſudoribus viſcidis inæqualibus, & perpetua inquietudine atque anxietate ſuccedit; tandem *tenuem, glutinoſam, cruentam* aut *obſcurioris coloris* ac frequenter *inſenſiſſimi odoris materiam* rejicere incipiunt; præter ea iſtis rubrarum, caſtanei coloris, lividarum vel nigrarum petechiarum accedit eruptio. Vrinæ color plerumque eſt obſcure niger, vel *igneus lixivioſus, haud ſecus ac ſi parva ſanguinis*

(*) Vid. Obſerv. noſtr. de aëre & morbis epidemicis. Menſe *Januario, Februario & Martio.*

guinis quantitas in ea ſit diſſoluta; in hac parva quantitate emiſſa nihil deſidit; in illa vero nonnunquam occurrit larga livida hypoſtaſis, nonnunquam nihil aliud, quam materia furfuri ſimilis hinc illincque eſt diſperſa. — Cum hæc ſymptomata maximo craſis ſanguinis diſturbatæ atque acrimoniæ humorum ſummæ ſint argumento; ſanguinis detractio largior non facile prodeſt, licet ſæpius imprudenter ſuſcipiatur.

Quamquam in febribus pulmonicis, ſi in ſanguine ſatis tenax & craſſa apparet cruſta, in genere non malum eſt ſymptoma; quando tamen ejus tenacitas inſignior & color ſumme luteus aut pallide plumbeus eſt, periculum ſubeſt, lentoremque inflammatorium ſumme exacerbatum eſſe, ejus reſolutionem vel attenuationem perdifficulter fieri & vix ullam cum ullo diluente ſumto permittere commixtionem, ea demonſtrat. — Quod ex forma inæquali, quam ſanguinis craſſamentum poſt largas & frequentes ſanguinis emiſſiones in violentis pleuriticis aut peripneumonicis febribus effingit, & cui vel figura globularis vel potius lata ſphærica eſt, apparere videtur; tunc enim ſanguinis placentam in magna tenuioris & nonnunquam prorſus limpidi ſeri quantitate innatare, deprehenditur; cum ejus ſuperficies vel cruſta concava & contracta fere adeo tenax ut corium ſit, & tota maſſa ad carnis firmitatem & duritiem propius accedat. — Cum vero hoc in caſu magna partis ſanguinis globularis copia per ejus repetitam emiſſionem detrahitur, craſſamentum quidem quantitate diminuitur, ſemper tamen inſignem viſciditatem retinet morboſam, & cum ejus globuli admodum ſint denſi, alter alterum fortius attrahit, prouti ex ipſius craſſamenti figura & conſiſtentia

ſtentia apparet: ac licet in comparatione ſerum uſu diluentium largiore multum fuerit auctum; ex ejus tamen tenuitate atque limpitudine, ea cum globulari & ſulphurea vel oleoſa ſanguinis parte neque bene mixta neque unita eſſe, manifeſtum eſt. Quid? quod aquea diluentia larga quantitate his in febribus hauſta, tam limpida & inſipida quam aqua per urinam fuiſſe reddita (*) aut profuſioribus ſudoribus erupiſſe, ſæpius fuit obſervatum; quod neque ullo modo cum ſanguine proprie ſic dicto convenienter miſceantur, neque ullo modo vim ſuam in ejus ſalinas & ſulphureas exſerant partes, quæ compoſitione firmiſſima diluentium eludunt efficaciam. Quod aliquoties in pleuroperipneumonia vidi, ubi poſt quartam aut quintam ſanguinis emiſſionem tam violenter ut antea continuabat dolor & pars ſanguinis globularis ita erat diminuta, ut craſſamentum vix ſextam totius ſanguinis voluminis partem efficeret, tanta tamen firmitate, quanta carnis fruſtum, erat præditum. — Qui caſus plerumque ſunt mortiferi.

Si quando poſt alteram vel tertiam ſanguinis emiſſionem, immo ſi poſt primam ægrotus materiam coctam, flaveſcentem ſanguine leviter tinctam libere exſcreare incipit, & ſi in primis ſpiritus liberius, quam plerumque fieri ſolet, trahitur, ab illa abſtineto: alias ſine ratione debilitatur ægrotus, immo ipſius maximum in detrimentum prorſus ſupprimitur exſcreatio, qua tamen natura nunc morbum ut per criſin convenientiſſimam & accomodatum colatorium abigere molitur; cum materia obſtruens in extremis arteriarum bronchialium & pulmonicarum finibus ita cocta, reſoluta vel

(*) Vrinam, quæ poſt potum cito redditur in pleuriticis & peripneumonicis malam eſſe, obſervavit HIPPOCRATES Coac. prænot. Sect. V. Edit. LINDENI p. 581.

vel digeſta ſit, ut libere in veſicularum bronchiarum cæterarumque partium cava tranſire & ſic ex trachea tuſſi & exſreatione rejici queat; unde ultimi harum arteriarum rami iterum aperiuntur & ſanguinis circuitus per pulmones tandem juſte reſtauratur.

Ex arteriis bronchialibus in tracheæ ejusque ramorum cava hic exiſtere viam, manifeſtum eſt; nam oleoſus ille mucus, qui in ſtatu naturali internam aſperae arteriæ ejusque ramorum membranam illinit & lubricat, ab arteriis ſecernitur bronchialibus. — Atque, aquam, ſerum cæteraque ex arteriis pulmonalibus libere in veſicularum bronchiorumque cava tranſire, æque compertum habemus; ut ex RUYSCHII & Doct. HALESII accuratiſſime tentatis apparet experimentis. — Quemadmodum enim re vera arteriæ bronchiales & pulmonales per differentes ramos innumeris junguntur anaſtomoſibus; ſic quoque arteriæ pulmonum pari ratione cohærere poſſunt cum bronchiis. — Itaque ſi materia obſtruens iuſte ſatis cocta & attenuata, vaſaque ita ſunt dilatata, ut liberum permittant tranſitum; ea in bronchiorum cava delata exſcreatione tandem ex pulmonibus ejicitur. — Quarum arteriarum ramos laterales vel ſeroſos ita dilatari poſſe, ut nonnunquam & quidem ſatis libere globuli ſanguinis rubri in bronchiorum cava per eos tranſire queant, manifeſtum eſſe videtur, prouti id ſpeciatim in illis, qui ſanguinem exſcreant, videre eſt, quod, ut GALENUS & veteres reliqui appellaverunt, fieri ſolet per *diapedeſin*; quasdam enim hæmoptyſes non a vaſorum ruptura oriri, pro certo habendum eſſe exiſtimo, cum ne ullus quidem dolor, materia purulenta vel ſimile quid eam præcedat, ſubſequatur aut comitetur.

Quod

Quod ſi vero hæc vaſcula pulmonum minora ita apta redduntur, ut facile dilatari poſſint, ea minus a lentore inflammatorio perferunt, quam ſi valde rigida & elaſtica ſunt; ut plerumque robuſtis atque laborioſis contingit, qui ut HIPPOCRATES (*) obſervavit, pectoris & pulmonum inflammationibus magis ſunt obnoxii & fortius ab iſtis affliguntur. — Atque hoc profecto quotidiana comprobat experientia; pari quoque modo ſequens hujus magni medicinæ par ntis obſervatio ratione laudabilis exſcreationis ſupra a me relatæ, ſe habet. „Αἵματι δὲ ξυμμεμιγμένον μὴ πολλῷ πτύελον ξανθὸν, ἐν τοῖσι περιπλευμονικοῖσιν, ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς νούσου πτυόμενον περιεξικὸν (**) καὶ κάρτα ὠφελέει:„ (*Sputum autem flavum, ſanguine permixtum non multo, ſi in pulmonis inflammatione, in principio morbi rejiciatur, ſalutare eſt & valde prodeſt:*) HIPPOCRATES *Prognoſtic.* Atque profecto ipſæ fœminæ ægrotis ſuccurrentes in quibusdam epidemicis pleuropneumoniis & peripneumoniis obſervavere, omnes illos, qui ſanguinem exſcreant, bene ſe habere. — Nihilo minus tantum abeſt, ut hoc ſemper cum veritate conveniat, niſi materia ita, ut ſupra propoſui, deprehendatur: ubicunque enim vel valde ſpumeſcens vel ſincerus floridus, vel niger & aliqua ex parte coagulatus ſpongioſus & hepatis colorem referens exſcreatur ſanguis, longe alia res eſt; cum is nullam materiæ obſtruenti parem reſolutionem aut coctionem factam eſſe, commonſtret: ſed, cum altius radices egerit &

(*) Coac. prænot. 29. Lib. II. Cap. XVI. de pleuritide, edit. DURETI.

(**) Ita cum FOESIO legendum eſſe pro περιεκτικὸν, autumo, cum magis ad ſenſum & dictionem accedat HIPPOCRATIS.

& vis cordis impellens ſit vehementior, quædam vaſa fuiſſe diſrupta & ſanguinem ex eis in pulmonum cava profluentem ita exſcreari. — Quod ſi enim majores in quibusdam pulmonum partibus ſunt inductæ obſtructiones, ſanguis majori copia & aucta rapiditate per vaſa pervia transprimatur neceſſe eſt; quæ ea propter nimium diſtenta, ſæpius diſrumpuntur & ſanguinem in bronchiorum cava & interdum in intimas veſicularum cellulas infundunt. — Qui ſanguis ſtatim rejectus exſcreatione floridus & ſpumoſus apparet, neque ullam infert noxam majorem; ſed, magna ejus parte plerumque in pulmonibus remanente, & veſiculas replente aëreas, illarumque vaſa comprimente ſanguifera, maxima oritur calamitas; quibus ſpirandi difficultas multum augetur & ſanguinis per pulmones inſigniter impeditur circulatio. — Siquidem is, cum difficillime ex his minoribus veſicularum cellulis eliciatur, ibi diutius hærens magis magisque putreſcit, donec tandem in ſaniem corrodentem mutatus ipſam pulmonum ſubſtantiam deſtruit: Sed hac de re pluribus agam in ſequentibus.

Cum omnis pulmonum inflammatio vel ægrotum, ob impeditum ſanguinis per illos transgreſſum ſubito jugulet, vel ſuppuratione, gangræna aut ſcirrho terminetur, niſi cito materia obſtruens bene reſolvatur, aut coquatur; omnem adhibere debemus operam, ut juſtæ ſanguinis quantitatis detractione, ut primum fieri poteſt, inflammationem diminuamus & auferamus; quando enim fortaſſe jam formatur abſceſſus, tunc ſanguinis nullam affert utilitatem detractio. — Quid? quod ſi phlegmone jam longius eſt progreſſa, quam ut reſolvi poſſit, ſanguinis ſane emiſſio nocet, cum operationem naturæ ſe a materia

ob-

obſtruente laudabili ſuppuratione liberandi, retardet: tali enim ratione, ut diutius ſtagnet materia & magis magisque reddatur acris, efficitur: quæ tandem partes vicinas afficiens multo majorem excitat abſceſſum, quam antea factum fuiſſet, ſi natura propriis ſuis moliminibus eſſet relicta: immo interdum evidenti gangræna & interdum pertinaci ſcirrho finitur, qui breve, quod supereſt, vitæ ſpatium reddit miſerrimum.

Sanguinis in vera peripneumonia detractionem poſt quartum vel quintum diem parum ad ſuppurationem avertendam, conferre, generatim annotaverunt medici: omnis enim phlegmone eo tempore ſuppurare incipit, niſi antea ſit reſoluta: hoc in primis eo magis & citius talibus partibus, quales ſunt pulmones, eveniet, qui ab omni latere calore humido teguntur, & propius abſunt a corde, quod vim ſuam perpetuo & fortiter in inflammatoriam obſtructionem exſerit. — Ita ut, ſi ſymptomata peripneumonica magna cum violentia per quatuor, quinque aut plures ſubſequentes dies perdurant, abſceſſus aut plenaria deſtructio recte metuantur, parumque utilitatis a ſanguinis detractione continuata ſit ſperandum.

At enim vero, ſi dolor, qui per ſatis longum temporis ſpatium ceſſavit, cum violentia redit, aut aliam pectoris partem afficit, hoc inflammationis denuo excitatæ eſt indicium; quæ non minus, quam in priori, licet non tanto in gradu ſanguinis poſcit detractionem: nam hic impetus acceſſorius ejusdem omnino indolis & in eodem eſt organo, ut prior, indeque eandem methodum, ejus progreſſum & mala avertendi majora, requirit. Aegroti vires, & pulſus, doloris violentia & ſpirandi difficultas ſunt præcipua, quæ quan-

quantitatem determinare debent: ſic quoque ſanguinis color & habitus atque ſeri quantitas & qualitas ſunt conſiderandæ. Ego quidem interdum die a primo morbi impetu nono vel decimo ſanguinem emittere juſſi, & hunc tam viſcidum, quam illum ſecundo aut tertio die emiſſum inveni, idque eo magis, ſi lanceola non timide demittebatur; ſed craſſamentum, licet tenacitate ſua excederet, multum tamen in comparatione ſeri erat diminutum.

Exſcreationem antea quidem liberam & copioſam, ut primum alter iſte impetus & dolor cum aliqua violentia accedit, prorſus ceſſare vel maxima cum difficultate peragi, plerumque obſervatur; cum doloris violentia, ut ſatis juſte expandatur thorax & pulmonum, pectoris & abdominis muſculi tanta vi, quanta ad materiam ejiciendam requiritur, agant, non permittat: haud mentionem faciam, inflammatione juſtam muci lubricantis impediri ſecretionem, quæ naturaliter ad inungendam tracheæ bronchiorumque membranam internam & ad evacuationem materiæ cujuscunque in eis contentæ juvandam ſecerni debet. — Atque inflammatione ſanguinis detractione remota exſcreationem redire facilem & liberam, re ipſa deprehenditur.

Igitur, licet in peripneumonia & pleuropneumonia noſtrum in primis ſit, ſanguinis detractione ante diem quintum efficere evacuationem; novo tamen violenti doloris, ſpirandi difficultatis & ſuppreſſæ exſcreationis in impetu iterum haud ſecus ac in novo morbo, (*) maxima vero

(*) Hippocrates *Anaxioni* die octavo ſanguinem detrahebat, quoniam dolor perdurabat, neque is exſcreabat. Lib. III. Epidem.

vero cum cautione & temperantia incipere debemus; cum omnis recidiva his præcipue in caſibus ſit periculoſa, ægrotus quotidie magis debilitetur & eo minus ullam ſanguinis inſignem perferre valeat evacuationem. Hanc quoque ob rationem, quocunque leni dolore accedente ad ſanguinis detractionem confugere, minus prudenter agitur: dolor enim major vel minor ſæpius febre prorſus ceſſante ſpeciatim poſt pleuropneumoniam per longum temporis ſpatium, continuat: *debet prius ceſſare febris, & poſtea dolor affecti lateris,* ait BAGLIVIVS (*). — Sanguinis autem detractio in primis minus convenit, quando copioſa laudabilis materiæ expectoratio ſatis facile procedit, etſi iſta ſanguine leviter tincta ſemper continuare debet; cujus rationem ſupra indicavi; ſcilicet, reſolutionem & coctionem materiæ inflammationis novæ indicat. Immo eandem ob rationem cavendum eſt, ne materia iſta ſanguine leviter tincta cohibeatur, licet ſæpe imprudenter præſcribantur & inepte adhibeantur adſtringentia: aſt hoc efficiunt ii, qui parum ad naturæ operationes & multo minus ad HIPPOCRATEM, magnum ejus interpretem, attenderunt.— Dubio procul magis convenit, ut dolor & tuſſis importunitas lenioribus opiatis, temperantibus, mollientibus, demulcentibus & leniter expectorantibus ſubleventur.

Sanguinis detractionis ratione in morbis pulmonum bina tantum ſunt addenda. — Primum eſt, ſanguinis ex vena ſaphæna vel pede emiſſionem minus talibus in caſibus in uſu eſſe, quam quis ob ipſarum rerum rationem & experientiam certam

(*) Libr. cit. in Cap. de pleuritide.

certam de ejus in ſanguinis ex pulmonibus exſcreatione præſtantia credere poſſit; equidem, poſtquam conveniens ſanguinis quantitas ex brachio fuit detracta, hanc convenire puto: eam ut admodum ſalutarem jam ante aliquot ſæcula ſuaſit ALEXANDER TRALLIANVS (*). — Alterum eſt, ſi pulſus & vires ægroti ſanguinis ex vena majori emiſſionem haud permittere videntur, tuſſis tamen oppreſſa, laborioſa, dolens, atque ſuffocatio valde urgent; tunc ſanguinis ope cucurbitularum in axillis aliisque corporis partibus cum utilitate fieri detractionem, ſæpiusque eximium non minus in pectoris, quam quoque capitis morbis afferri levamen, etſi ratio non ubivis obvia neque adeo facilis ſit demonſtratu. Interim, majorem ſanguinis hoc modo detracti arteriarum eſſe partem; — uſumque veſicatoriorum, fonticulorum, ſetaceorum & quoque cucurbitularum his partibus applicatarum in tuſſi aſthmatica & defluxu in pulmones cæterisque ſatis eſſe cognitum, eſt perpendendum; indeque ſatis apparere videtur, revulſionem atque evacuationem, hac ratione factam in pulmonum inflammationibus valde ſalutarem eſſe poſſe & quoque ipſo in eventu eſſe.

Quamquam ſanguinis detractio in omni pulmonum inflammatione quodammodo quam maxime eſt neceſſaria & nonnunquam quoque tempeſtive adhibita plenariam præſtat curationem, generatim tamen variis aliis quoque indicationibus reſpondet: etenim tam febris, quam peculiaris inflammatio refrigerans diluensque regimen, nitroſa ac relaxantia medicamenta ſimul cum aëre

 libero

(*) Cap. VII. p. 94. ex Editione ROB. STEPHANI, Lutetiæ 1548. fol.

libero moderate frigido, atque, quantum fieri poteſt, requiem & animi & corporis requirunt. Aliquam ſanguinis viſcidi, obſtruentis, inflammatorii partem detrahere, parum prodeſt, niſi reſiduum ejus refrigetur, diluatur & attenuetur, ac generatio lentoris inflammatorii major nitroſis attenuantibus, refrigerantibus ſaponaceis medicamentis, diluentibus, relaxantibus, emollientibusque potionibus, emulſionibus, cæterisque avertatur; quæ calidum regimen, calida medicamenta, calidus aër, corporis motus major & animi agitatio multum augere ſolent. Hominibus paroxyſmo aſthmatico affectis, ut corpus ſitu quieto ſervent, & aërem frigidum inſpirent, opus eſt, alias eis ſuffocationis imminet periculum: quanto magis autem hoc neceſſe erit, ſi non vaſa pulmonum ſolum inſigniter ſunt obſtructa, ſed quoque ipſa eorum ſubſtantia eſt inflammata? — Conclave clauſum, parvum, humile parum hominibus febre aliqua affectis, multo minus vero illis peripneumonia laborantibus convenit, ut haud raro inter inferioris generis artifices obſervavi, quorum nonnunquam duæ vel fortaſſe tres ſimul in una domo vivunt familiæ. — Nulli febris ſpecie, quam peripneumonicæ magis convenit, quid quod magis neceſſarium eſt CELSI conſilium, *in amplo conclavi tenendus æger.* (*) — Quod ſi vero tale vitari nequeat conclave, id certe frequenter, aſt prudenter aëre renovandum eſt.

Paucæ vel nullæ peripneumoniæ, vel pleuropneumoniæ ſine libera & copioſa exſcreatione bene terminantur; hæc enim eſt criſis horum morborum naturalis, ut HIPPOCRATES omnesque acu-

(*) Lib. III. Cap. VII.

acutiores annotaverunt medici & materiæ morboſæ obſtruentis exſcreationis defectum convenientis maxime periculoſum pronunciaverunt, αἱ ξηραὶ τῶν πλευριτίδων ἄπτυςοι χαλεπώταται, (*) — & iterum in *Prognoſticis*, peſſimum, ait, ſymptoma eſt, quando μηδὲν ἀνακαθαίρεται ἀλλά πλήρης ἐὼν ζέῃ ἐν τῷ φάρυγγι. (**) — Quo citior, facilior & largior materiæ coctæ exſcreatio accedit; eo melius eſt. — In genere quidem ea in principiis cruda & tenuis eſt, ſed brevi, ſi res rite procedunt, colorem albidum, flavum induit & meliorem oſtendit coctionem ac circa tertium diem ea plerumque ſtrias ſanguineas habet intermixtas, vel ſanguis ita cum iſta eſt unitus, ut ſanguineum referat colorem, *flavo rubeſcentem*, ut BAGLIVIUS (***) eum appellat, vel dictione HIPPOCRATIS πτύελον ὕφαιμον. — Cujus materiæ ſpecies multum levaminis reſpirationi, dolori & pectoris oppreſſioni affert & morbum generatim ſeptem diebus terminat.

Nihil vero magis efficaciter (materiam impactam attenuando & reſolvendo) exſcreationem promovet, quam libera & crebrior refrigerantium, relaxantium leniterque ſaponaceorum diluentium potatio, qualia ſunt tenue lactis ſerum, ptiſana ex hordeo, liquiritia, ficubus cæteriſque parata, decoctum vel potius infuſio herbarum pectoralium, ut hederæ terreſtris, capillorum veneris, bardanæ, hyſſopi, cæterarumque. — Quæ ſucco limonum aut aurantiorum hiſpanienſium leniter acidulæ reddi debent: — quod ſi res quædam magis

 abſter-

(*) Coac. Prænot. 3. Cap. XVI. edit. DURETI.

(**) Sect. XIII. edit. LINDEN.

(***) Libr. cit. Cap. de pleuritide.

abſtergens requiritur, iſtis potus generibus mel addi poteſt: ſapo quidem mirabilis, naturalis, cardiacus, ex recentiorum vero materia medica fere expulſus, quo modo & cur hoc factum ſit, neſcio; licet enim uni purgationem & tormina excitet, a millibus tamen perfertur, atque ipſa quoque tormina excitandi & purgandi qualitas coctione facile corrigi poteſt. — His in caſibus oxymelle & mulſo utebatur HIPPOCRATES, & meram aquam bibere diſſuadet, cum neque tuſſi conducat, neque expectorationem promoveat: (*) — Quorum quædam vel omnia calide hauſta ſuperiori conſilio egregie reſpondent, ſi crebro, parva tamen copia hauriuntur, vel potius quaſi perpetuo ſorbentur: hac enim ratione plus relaxantis & reſolventis vaporis in ipſos pulmones inſpiratur & magis per vaſa eorum bibula probabiliter abſorbetur: ita ut tali modo relaxatio & dilutio duplici ratione promoveatur indeque reddatur efficacior. Hauſtus admodum largi uno impetu haud ſunt ſumendi; ii enim ventriculum onerant, coctionem impediunt, & flatus generant, ac diaphragma nimium expandunt, quæ magnam ſpirandi efficiunt difficultatem: — quam ob rem, ut his in morbis ex lagena, cui parvum ſit orificium, bibatur, ſuadet HIPPOCRATES (**) eam probabiliter ob rationem, ut partim liquor & vapor diutius conſerventur calidi, partim ut minus uno tempore bibatur, atque ut ſic vapor ore & naribus attrahatur

(*) de Victu in morb. acut. Sect. XXX. edit. LINDEN.

(**) Μὴ ψυχρὸν, ὀλίγον δὲ ἐκ βομβυλίου οὐκ εὐρυστόμου; ita enim legendum eſt, aut tantum βομβυλίου, ut omnes commentatores conſentiunt, Lib. III. de morbis. Sect. XXIV. edit. LINDEN. Vid. GALENVS, EROTIANVS, & FOESIVS, de verbo βομβύλιος.

bis aſthmaticis levandis ſatis ſunt notæ: quod convenienti doſi datum non leniter ſolum vomitum excitat, ſed quoque eximium refrigerans, attenuans, ſalutare eccoproticum ac diureticum eſt optimum: quod procul dubio oxymelle ſimplici multum præſtat, & cum oleoſis emollientibus medicamentis ita commiſceri poterit, ut maxime ſalutare & mitius fiat exſcreans. — Quando humidiora, demulcentia & lubricantia indicantur medicamenta, conſuetus ſpermatis ceti linctus, oleum amygdalarum dulcium, vel oleum lini frigide expreſſum cum althææ, papaveris erratici ſyrupo diacodio vel ſimilia indicationi reſpondent. — Quando vero oleoſa diſplicent, ſeminum cydoniorum aut ſeminis lini mucilago cum rob ſambuci, aut ribeſiorum nigrorum, vel cum eorum aut papaveris ſyrupo admodum ſalutaris eſt & grata. — Nitrum refrigerans iſtud, valdeque neceſſarium attenuans quam commodiſſime harum compoſitionum cuidam additur, & fortaſſe camphora hac methodo data, minime eſt nauſeoſa. — Cura vero habenda eſt maxima, ne fortiora in peripneumoniarum principiis exhibeantur exſcreantia, donec convenienti ſanguinis detractione cæterisque ſanguinis impetus & febris ſint mitigata, alias inflammationem & ſuffocationis augebunt periculum, atque id, quod ad rejectionem erat præparatum, ipſo in effectu impediunt: materia enim antea coquenda quam exſcreanda eſt. — Sic quoque in uſu talium exſcreantium, qualia ſunt oxymel ſquilliticum, oleoſa medicamenta, mixturæ gummoſæ & decocta pectoralia obſervandum eſt, ne eis inſignis alvi excitetur purgatio, quæ certiſſime exſcreationem ſupprimit, indeque vita periclitetur æger.

Etſi libera materiæ coctæ exſcreatio in peripneumoniarum & pleuropneumoniarum curatione maxime ſit ſalutaris, eaque ſemper adjuvanda ſit, quædam tamen exſcreationis ſpecies peſſimi ſunt ominis. — Id præcipue admodum malum eſt ſignum, ſi multum ſanguinis ſinceri floridi aut ſpumoſi rejicitur, atque ita quoque iſtud pronunciaverunt HIPPOCRATES & ARETAEVS; licet uterque materiam coctam, quæ ſanguine tincta exſcreatur, valde extollat. Ille condemnat *πτύελον λίην αἱματῶδες*, (*) hic *δίαιμον ἀνθηρὸν σφόδρα*; quid? quod ARETAEVS *ἐςὶ*, inquit, *τὸ δίαιμον τῶν ἄλλων κάκιον* (**), egoque ipſorum ſententiis, ob rationem ſupra allatam, ſubſcribo; ſanguis enim iſte recens, ſpumoſus ex arteriarum ruptura in pulmonibus, non vero ab obſtructionis inflammatoriæ reſolutione provenit. Si quando vero in pulmonibus diſrumpantur arteriæ, ſanguis in bronchiorum cava effunditur, idque nonnunquam tanta copia, ut, niſi mox rejiciatur, ſubitaneam afferat ſuffocationem: ſed more magis conſueto is in pulmonum cellulis hæret, atque interdum in intimis pulmonum receſſibus diſrumpuntur vaſa, quorum quidem ſanguinis recentis & floridi pars cito, exſpui poteſt, major vero in ultimis ramis & cellularibus bronchiorum interſtitiis remanere ſolet, quæ pulmones obſtruit, vaſa ſanguifera vicina comprimit, tandem putreſcit & omnia corrodit: Hinc ſubitanea ſuffocatio, vomica periculoſa, vel gangræna ſtatim ſæpius ſubſequuntur. — Itaque materia hæc extra vaſa hærens partim quidem ſub ſaniei cruentæ, partim ſub lividæ & nigræ concretionis forma exſcreari

(*) Coac. Prænot. 17. Lib. II. Cap. XVI. de Pleuritide, ex edit. DVRETI.

(**) Cap. de Pulmonaria.

hatur copioſior. — Cæterum, ut ad exſcreationem promovendam, ſine qua moritur ægrotus, libere bibatur, ubique ſuadet (*) : — varia quoque potus genera hunc in finem proponit, in primis vero aquam cum hordeo coctam, mel cum aqua, oxymel & vini acetum cum aqua commendat.

Potus iſti & vapores relaxantes ac emollientes peculiarem in modum, quando exſcreatio difficilior & tenacior eſt, ac ſimul quoque illis ſunt neceſſarii, quibus corporis habitus eſt ſtrictior & fibræ rigidiores, quales generatim ſunt homines duriore labore exercitati, & calida ſiccaque conſtitutione præditi. — Cum enim aërem valde ſiccum, vel calidus ſit vel frigidus, liberam & copioſam impedire exſcreationem, deprehendatur; inde humidus & calidus (**) eam promovere debet, quoniam vaſa relaxat, & ſic nimis viſcidos humores aliquo modo attenuat. — Fervidas potiones ad obſtructiones pulmonum reſolvendas multis commendat BAGLIVIUS (***); ego vero caloris moderatum gradum tam ad reſolutionem, quam ad relaxationem magis convenire exiſtimo. — Fomenta enim nimis calida externis partibus applicata humores ſpiſſiores reddere & cutim corrugare, ac inflammatis partibus minus convenire, obſervatum fuit. — Vapores quoque prouti rerum poſtulat ratio, magis vel minus ſtimulantes effici poſſunt. — Ego quidem ipſe aceti vaporem in peripneumoniis malignis non parum attuliſſe utilitatis, ſum expertus. Varia medicamentorum alia

(*) Lib. I. de morbis Sect. XXVI. — De locis in homine Sect. XXX. XXXII. edit. LINDEN. & plurimis aliis in locis.

(**) Neque potus frigidus, neque aër frigidus, ARETAEUS inquit, in pleuritide conducunt.

(***) Loc. cit.

alia genera procul dubio in forma vaporis maxima cum utilitate adhiberi poſſunt: aceti camphora referti vapor variis in caſibus remedium eſt haud ſpernendum.

HIPPOCRATES atque veteres in pulmonum morbis exſcreationis neceſſitatem adeo urgebant, ut non ſolum remediis antea propoſitis eam promovere anniterentur, ſed quoque in caſibus difficilioribus multo efficacioribus uterentur expectorantibus: (*) hordei cremorem cum melle aut oleo, oxymel, hyſſopum, rutam, galbanum, ſinapi, piper, ſilphium, (**) quæ erant mitiora: in caſibus deſperatis helleborum album, (***) elaterium, ἄνθος χαλκȣ̃ ſuadebant; atque profecto ille deſperatus eſſe debet, qui ea noſtris temporibus comprobare velit; cum vero iſti iſtis temporibus aliis carerent, deſperatis in morbis deſperata adhibenda erant remedia. — Nobis materia medica patet multo amplior, & rebus uti poſſumus multo mitioris indolis. — Ego vero variis temporibus in peripneumoniis magno cum ſucceſſu dedi vomitorium, quando exſcreatio ſubito ſuppreſſa & ſpirandi difficultas aucta erat; hoc vero antea non tentavi, quam conveniens ſanguinis quantitas detracta & febris violentia imminuta fuerat: aſt hoc in caſu parum ad vomitum promovendum eſt ſuperbibendum. Hac ratione oxymel ſquilliticum ſæpius admodum eſt utile & ejus virtutes in morbis

(*) Ἰσχυρότατα ἐπαναχρεμπτήρια φάρμακα (fortiſſima exſcreatoria medicamenta); HIPPOCR. de Locis in homine. Sect. XXX. edit. LINDEN.

(**) HIPPOCRATES Lib. III. de morbis. Sect. XVIII. XXV. edit. LINDEN. & alibi paſſim; & ARETAEVS ea ipſa in pleuritide & peripneumonia ſuadet.

(***) HIPPOCRATES Lib. III. de morbis. Sect. XVII. edit. LINDEN.

ſcreari poteſt, hoc tamen plerumque tanta cum difficultate & tuſſi adeo violenta fieri ſolet, ut ipſa profuſio ex vaſis augeatur: hæc vero generatim adeo imperfecta fiunt, ut plurimum in pulmonibus remaneat & effectus edat peſſimos. Quam ob cauſam HIPPOCRATES (*) talem exſcreationis ſpeciem pronunciat periculoſiſſimam: & hoc profecto valde conſuetum deſtructionis imminentis aut quoque jam effictæ eſt ſignum. — Ante aliquot annos me materiam in fine peripneumoniæ ab aliquo viro, nomine CLARK, navis mercatoriæ hujus civitatis gubernatore exſcreatam vidiſſe, reminiſcor, quæ accurate ſplenis cocti fruſtulis vel potius ſpongiæ erat ſimilis: morbi die decimo nono moriebatur. Quæ BAGLIVII (**) prognoſtica ex DODONAEO deſumpto reſpondent: *qui ſpuunt ſanguinem nigrum poroſum* (***) *ad inſtar ſpongiæ, iis pars aliqua ſphacelo correpta eſt in pulmone & omnes pereunt.*

Itaque ut primum talis ſanguinis floridi apparet exſcreatio, mox talem ſanguinis quantitatem, qualem ægroti vires permittunt, emittere jubeo: ut nimis rapidus ſanguinis motus compeſcatur, inflammatio minuatur, & quantum fieri poteſt, major ſanguinis in pulmonum veſiculas & cellulas avertatur profuſio, quæ ibidem infinita excitat mala. — Quod ſi hæmoptyſis continuat, ſanguinis miſſio ex ſaphæna valde utilis deprehenditur. — Præter hanc vero, ſi inſignior occurrit hæmoptyſis, emulſiones refrigerantes, nitroſa

(*) Prognoſtic. — Coac. Prænot. 45. Cap. de Pleuritide, ex edit. DURETI.

(**) Vid. BAGLIVII Opera, Lugduni 1710. 4to p. 87.

(***) Αἵματος θρόμβους μέλανας. HIPPOCRATES Lib. III. de Morbis Sect. XIX. edit. LINDEN.

troſa, demulcentia, mucilaginoſa medicamenta, acida vegetabilia & mineralia quoque requiruntur: decoctum papaveris rubri, bardanæ & ficuum cum elixirio vitrioli acidulum redditum egregium his in caſibus exhibet potum: — atque ut tuſſis violentia diacodio, linctu tenuiore aut ſimili aliquo mitigetur, navanda eſt opera. — Ego vero adſtringentia fortiora & largas opiatorum doſes prorſus improbo, cum ſæpiſſime, eorum imprudentem uſum in tali rerum ratione magnam orthopnœam & terribilia atuliſſe ſymptomata, cognoverim: etenim ſanguis extra vaſa hærens aliquando exſcreari debet, aut nunquam convaleſcit æger; quod vero ſine majore vel minore tuſſi, qua is evocatur, fieri nequit. — Poſt talem peripneumoniæ ſpeciem admodum inſignia acceſſiſſe apoſtemata, aliquoties vidi, ubi per plures dies, immo per plures hebdomadas febri ſupervixit æger.

Licet plerumque in febribus pulmonicis morboſum prævaleat *viſcidum*, non paucæ tamen occurrunt, ubi acris præ aliis dominetur *tenuitas*. — Atque quemadmodum in ophthalmiis interdum ut gluten, adeo craſſum, interdum ut aquam, adeo tenuem & ut lixivium, adeo acrem materiæ obſervamus defluxum, ipſam genarum cutem, prouti deſtillat, corrodentem; ſic materia in nonnullis peripneumoniis exſcreata ſumme tenuis & cruda ac ejus defluxus adeo eſt acer, ut tracheam cæteraque cute privet, atque tuſſim perpetuam valdeque violentam excitet.

Humores tenues, acres in febribus catarrhalibus haud raro ſymptomata peripneumonica generant, cum conſtantem irritationem & pulmonum

num agitationem efficiant; atque pari ratione non parva mala a violentioribus oboriuntur concuſſionibus, frequentiore excitatis ſternutatione, quæ tales acres plerumque comitatur catarrhos, interdum adeo virulentos, ut nares inflammet & ipſis in labiis puſtulas excitet. — Magnus medicinæ parens in admirandis prognoſticis id valde periculoſum pronunciavit, ſi peripneumonicos morbos præcedunt aut eis ſuperveniunt catarrhi & ſternutatio. — Dolores ſeveros peripneumonicos poſtquam per inſigne temporis ſpatium prorſus ceſſaverunt, ſternutationis impetu mox iterum excitatos fuiſſe, aliquando vidi.

In tali *peripneumonia catarrhali*, ut ita dicam, non magna ſanguinis requiritur detractio: interim tamen in principio nonnihil ſanguinis eſt detrahendum, ut præſens ad inflammationem proclivitas minuatur & futura ſymptomata mala præcaveantur. Sic quoque veſicatoria citius ſunt applicanda, ut defluxus materiæ acris avertatur & evocetur; atque tunc quoque lenia conveniunt purgantia, ut ſeroſa eliminetur colluvies. In ſcriptis HIPPOCRATIS (*) auctor libri ſecundi de morbis in pulmonum eryſipelate purgare ſuadet, quando exſcreatio copioſa & tenuis eſt: atque ego ſæpius in his peripneumoniis catarrhalibus purgantium bonum expertus ſum effectum, licet ea in illis, quas materiæ coctæ laudabilis comitatur exſcreatio, omnino noceant. Potus multo minor in his peripneumoniis, quam in ſpecie ſicca requiritur; nihilo minus ptiſana aliqua pectoralis demulcens ad humorum acrimoniam temperandam conducit, & calida cum quibusdam mitioribus diaphoreticis eſt

(*) Sect. LIII. edit. LINDEN.

eſt ſumenda ad ſudores laudabiles facilius promovendos: quo in caſu caffée & gratus & conveniens eſt potus. Pari ratione lenia quædam opiata, qualia ſunt diacodium aut elixirium aſthmaticum ad tuſſim mitigandam non larga, ſed ſæpius repetita doſi requiruntur; cum quibus conjungi poſſunt ſperma ceti, myrrha, olibanum & camphora, utpote quæ tenues catarrhales humores reddunt ſpiſſiores & eorum imminuunt irritationem; quæ, ut HIPPOCRATES (*) ait, peripneumonias cæteraque excitat, quæ ut primum materiæ defluxus fit craſſior & coctus apparet, ſubito ceſſant.

Ominis vero multo pejoris hac tenui eſt livida iſta, glutinoſa & ſaniei ſimilis, frequenter vini rubri fecibus æqualis, interdum nigrior, & interdum valde fœtens exſcreatio; hæc enim vel a pulmonum ſtatu gangrænoſo, vel ſanguinis craſis per majorem acrimoniam deſtructione pendet; qui caſus ſæpe in hominibus ſcorbuto graviter affectis obvenit: cujus rei plura haud ita pridem inter nautas poſt longos curſus exploratorios & expeditiones India in occidentali nobis occurrebant exempla. — Ex hominibus tali peripneumonia laborantibus detractus ſanguis ſtatum ejus diſſolutum putridum monſtrabat; craſſamentum erat laxum & tenue, ſerum turbidum & rubicundum: lingua nigra & dentes craſſis obſcuriſque ſordibus obducti, reſpiratio infenſa & urina colore obſcuriore aut nigro tincta fœtidaque, quæ in genere obſervabantur, magnam humorum indicabant corruptionem; & maculæ nigræ aut dyſenteria cruenta, quæ ſæpius quinto, ſexto aut ſeptimo apparebant die, multo magis hoc comprobabant.

(*) De veteri medicina, Sect. XXXIII. edit. LINDEN.

bant. — Quantum pulſus & ægroti vires poſt ſanguinis detractionem talibus in caſibus diminuerentur, mirum erat: interdum non ſine maximo metu & ſollicitudine magnam anxietatem, animi deliquium, ſudorem frigidum & pulſum intermittentem tardum citius ſuccedentem obſervabam, licet febris ipſius in principio hoc fieret & pulſus antea fortis & acceleratus videretur. — Hæc quoque in pleuroperipneumoniis, ubi dolor lateris vehemens, oppreſſio pectoris magna & tuſſis inſignis erant, vidi; alias enim illud, quod peripneumoniam adeſſe oſtendebat, merum febris malignæ fuiſſe ſymptoma, credere quis potuiſſet. — Quas peripneumonias putridas alteram ſanguinis emiſſionem nunquam bono cum ſucceſſu, immo raro primam pertuliſſe, niſi pulſus adeſſet fortis & tenſus pro certo habeo. (*) — Quando ego, num ſanguinem detraherem, dubius hærebam, ſcarificationem & cucurbitulas interdum cum ſucceſſu applicabam, etſi uno alterove in caſu effuſio ex cute conciſa valde erat profuſa, neque prius prorſus cohiberi poterat, quam exſpirabat æger.

Itaque hic quædam putredini reſiſtentia medicamenta pectoralia requiruntur, decoctum ex ficubus, bardana & papavere rubro cum ſucco aurantiorum Hiſpanienſium vel limonum primum & poſtea Gas ſulphuris, aut elixirio vitrioli bene acidulatum redditum valde convenit. — Nitrum, olibanum, myrrha, ſulphuris flores, & bolus cum conſerva lujulæ, rob ſambuci, aut ribeſiorum, mucilagine ſeminum cydoniorum & ſyrupo rubi idæi dari poſſunt: vini acetum camphora ſaturatum cum

(*) Vid. Obſerv. noſtr. de aëre & morb. epidem. menſe *Jan.* & *Febr.* 1746.

cum ſambuci & rubi ſyrupo egregium quoque eſt medicamentum; quorum cochlear unum vel alterum interdum eſt exhibendum. Vinum pomaceum bonæ notæ, vinum & aqua cum ſucco aurantiorum Hiſpanienſium, vel limonum calide hauſtum, exſcreationem, ſi deficit, promovet & acrimoniam alcalinam corrigit. — Roſarum tinctura cum floribus papaveris rubri inordinatum tenuis cruenti ichoris defluxum temperat; nihilo minus ſæpius oxymel ſquilliticum & aqua cinnamom. fort. ad materiam evocandam neceſſaria ſunt, ſi in trachea ſtridor inſignis & ſpirandi difficultas, magnam in pulmonibus adeſſe quantitatem arguunt; at enim vero ſæpe tuſſis importunitas & violentia elixirio aſthmatico, diacodio, cæterisque eſt compeſcenda. — Sagu, panata, cornu cervi gelatina, poma toſta, decocti hordei cremor, aut avena decorticata cum pauco vino & limonum ſucco parca copia ſed ſæpius data ad ægrotum ſuſtinendum ſunt neceſſaria: fraga, rubi fructus, ribeſia & ceraſa interdum cum ſucceſſu concedi poſſunt. Neque hæc medendi methodus nova eſt; nam in pleuritidum curatione anni temporis fructus, ut ficus, cæteraque ſuadet ARETAEVS (*) atque idem, in alimentis, recte ait, (**) medicamenta ponentur, quin immo in alimentis medicamenta ſunt. — In parte diætetica fui verboſior; nam ut breviter me expediam, in eo, ut convenienti ratione vires ægroti conſerventur, & tempus prorogetur, donec humorum acrimonia correcta & pulmones a putrida exonerati ſint colluvie, cardo rei verti videtur; in fine ad minimum

(*) de curatione pleuritidis.

(**) Ἐν τροφῇ γὰρ κέονται τὰ φάρμακα, ἀτὰρ καὶ τὰ φάρμακα ἐν τροφῇ. ibid.

nimum omnia a bene præſcripta dependent diæta; ubi panis toſtus & vinum rubrum portugalenſe aqua dilutum, cocta cum corticibus aurantiorum ſevilianorum, macis aut cinnamomo beneque acidulata miram præſtant utilitatem. — Raro hoc in caſu ſalutaria inveni veſicatoria, ſæpius profecto noxia, cum magis arrodant & magnam tenuis cruentæ materiæ emittant copiam & interdum partium excitent deſtructionem.

Exſcreatio tenuis flava, croco quaſi tincta aliud febrium pneumonicarum malum eſt ſymptoma; cum vel lentorem pulmonum inflammatorium arteriis tenaciter inhærere, atque nihil, quam ſeroſam & tenuiorem ſanguinis partem per illas transprimi, indicet, vel, totam ſanguinis maſſam a diſſolutione proxime abeſſe, illiusque partes bilioſas maxime exacerbari, omniaque in univerſalem ruere putredinem, demonſtret. — In febribus etiam valde putridis lac, ſudor, cæteraque luteo tinguntur colore, atque ſanguis ſtagnans putredine & diſſolutione hoc ſemper obtinet phænomenon. — HIPPOCRATES quidem iſtam exſcreationem, ubi ſaliva cum flava iſta materia magis eſt mixta (*) (aut mixtionem flavæ & albæ intimiorem) laudat; tunc tamen ſinceram flavam ſalivam *ξανθὸν ἄκρητον* (**) periculoſum pronunciat; atque hoc ita eſſe conſtanter reperitur, & plerumque cum tuſſi conjungitur violenta ac maxima exſcreatur cum difficultate: ſiquidem eam haud raro excipit hæmoptyſis ex vaſis diſruptis exorta; & hoc in primis incidit, quando lingua

(*) *Τὸ ξανθὸν ξυμμεμιγμένον ἰσχυρῶς τῷ πτυέλῳ.* Prognoſtic. Sect. XIII. edit. LINDEN.

(**) Ibid.

gua valde rubra, arida, impura & ſplendens cum puſtularum lividarum ſpecie in radice apparet (*); quod, in tranſitu ſit dictum, malum omnibus in febrium ſpeciebus eſt ſymptoma. — Vnde tenuis iſta bilioſa caſus ſupra propoſiti exſcreatio proveniat, in curatione ſollicite eſt diſtinguendum, quam ob rationem pulſum, ſanguinis ſtatum, & corporis conſtitutionem attente conſiderare oportet: variis enim a cauſis admodum variæ oboriri ſolent indicationes.

Hanc de exſcreatione in febribus pulmonicis conſiderationem cum ſequentibus magni HIPPOCRATIS finiam obſervationibus. — „Materia in „peripneumonia & pleuritide cito & facile rejici „debet; color ejus flavus cum ſaliva bene com„mixtus, vel materia cocta flava aliquo quidem, „ſed non nimio ſit tincta ſanguine. — Si quando „hoc in morbi principio incidit, id valde ſalutare „eſt; non vero ita, ſi usque ad ſeptimum diem „retardatur. — Si magna adeſſe videtur materiæ „quantitas & ſtridor in pectore auditur, nihil ta„men exſcreatur, peſſimum eſt. Omni in caſu „quidem, ſi nihil exſpuitur, periculum imminet; „ſi vero illud, quod exſcreatur, valde viſcidum, „parcum, globuloſum vel ſpongioſum eſt, nocet. „Sputum ſincerum, flavum, minus mixtum ma„lum eſt; ſi valde cruentum aut lividum, pericu„loſum; in primis ſi hoc phænomenon citius ac„cedit; illud vero, quod prorſus nigrum, omnium „eſt peſſimum: ſic quoque malum ſignum eſt, ſi „viride (ἰῶδες). Quicquid magna cum difficulta„te,

(*) Πομφόλυξ ὑποπέλιος in lingua periculoſum & ſanguinis ſputo præcedere, pronunciat HIPPOCRATES, Coac. Prænot. 6. Cap. de pleuritide.

„te, tuſſi violenta nulloque cum doloris & op„preſſionis levamine exſcreatur, caſum eſſe ma„lum, demonſtrat.„ Videantur Coacæ prænotiones 13. 14. 15. 17. 18. edit. DURETI Cap. de pleuritide, comparatæ cum prognoſticis HIPPOCRATIS: qui, exſcreatio cocta, ait, puri bono, (*) non tenui & glutinoſo, neque magis flavo, cruento, viridi aut livido eſt ſimilis: in quolibet profecto abſceſſu aut ulcere tales colores peſſimi ſunt ominis, cum gradum acrimoniæ denotent majorem.

Quod ſi autem inflammatoriæ pulmonum obſtructionis reſolutio aut coctio accidit, non pars ſolum in bronchiorum cava impellitur & ita exſcreatur, ſed pars quoque in venas adhærentes tranſit, indeque cum reliquo ſanguine ope communis circuitus commovetur, donec tandem partim per urinam craſſam, turbidam larga quantitate eliminetur, in qua id, quod deſidit, copioſum rubrum vel flavum eſt, & in morbis peripneumonicis ſemper bona prænunciat, partim quoque per bilioſas alvi dejectiones evacuetur. — Quam craſſam, ſubſidentem, rubicundam urinam in pleuritide ſecurum eſſe ſignum (**) eamque, ſi craſſa & copioſa ſit, auferre peripneumonias (***) obſervavit HIPPOCRATES. — Qui coctam hanc urinam ita deſcribit, ut habeat *ὑποςάσιας ὑπερύθρȣς ὁκοῖον ὄρυβος*, (****) hoc eſt, pallidi lateritii ſedimenti ſpecies, ut dicitur. — Aſt recte quoque annotat, ſi iſta ex craſſa circa quartum diem tenuis ſit, ſymptoma

(*) *Πέπονα δὲ ἐςὶ τὰ μὲν πτύελα, ὁκόταν γένηται ὅμια τῷ πύῳ.* De victu acut. Sect. LIII. edit. LINDEN.

(**) Coac. Prænot. 586. edit. FOESII.

(***) De victu acut. Sect. LIII. edit. LINDEN.

(****) Ibid.

ptoma eſſe peſſimum; (*) — atque profecto ita omni morbi tempore eſt, quam diu febris inſignis continuat.

Nihil urinam & alvum magis efficaciter promovet, quam clyſmata emollientia, laxativa, cum ea fomenti ſpecies & omnibus abdominis partibus lene ſint ſtimulans, atque non urinam ſolum & alvum, ſed flatus quoque evacuerent, quibus ſæpe abdomen & diaphragma diſtendentibus reſpiratio redditur difficilior. — Siquidem ſi craſſa excrementa inferiorem aortæ partem & ſuperiorem iliacarum comprimunt, nimium ſanguinis verſus ſuperiora in primis verſus pectus regurgitat, quod inflammationem, oppreſſionem, cæteraque auget. — Quam ob rem HIPPOCRATES (**) tribus primis diebus, præcipue in febribus peripneumonicis, clyſmata ſuadet refrigerantia; (***) atque ARETAEVS inquit, ſi haud commode ſanguinem detrahere poſſumus, acre quibusdam in caſibus injiciendum eſt clyſma: (****) — Interim omni cura in id incumbendum eſt, ne profuſior excitetur diarrhœa, quæ ſine eo, ut morbum levet, exſcreationem ſupprimet; atque hoc reſpectu, malum, magnum ait medicinæ oraculum, (†) eſt ſymptoma quando id pleuritide & peripneumonia affectis contingit; quoniam, ſi magnus humorum defluxus adeſt verſus inferiora, ſuperiora fiunt arida, ſputum ceſſat, & moritur æger; (††) ita ut alvus

(*) Coac. Prænot. 53. Cap. de pleuritide. — 20. Cap. de urinis, edit. DVRETI.

(**) De affect. Sect. VIII. edit LINDEN.

(***) De victu acut. Sect. LII. edit. ead.

(****) De curatione pulmonar.

(†) HIPPOCRATES Aphoriſm. 16. Sect I.

(††) Lib. III. de morbis, Sect. XVII. edit. LINDEN.

alvus non nimis adſtricta ſit, quod febrim augebit, neque nimis laxa, ne ſputum & vires ægroti deficiant. (*) — HIPPOCRATI hæc eſt medicina, eamque eſſe tam rationalem, quam ullam aliam recentiorum pro certo habeo. — Sed pergamus.

Interdum ad partes inferiores critice transfertur materia morboſa, phlegmonen, abſceſſus, eryſipelatoſos vel œdematoſos tumores, ulcera cæteraque excitans; in primis in hominibus olim inflatis aut ulceratis cruribus affectis, de quibus in fine morborum peripneumonicorum maximo cum pectoris levamine intumeſcere iterum ſæpiusque exulcerari, notum eſt. Pulmones ſubito affici, ſi ulcera in pedibus ſicca fiunt, res eſt ſatis cognita; ſic quoque hydropici harum partium tumores tibialibus interſtrictis, faſciis cæteriſque repreſſi ſtatim affectos producunt aſthmaticos: quæ cuncta conſenſum iſtum naturalem pectus inter & partes inferiores atque mutuo morbis affici poſſe, ſatis probant. — Qua de re in morbis ſeveris pulmonum ut humores balneis tepidis, veſicatoriis cæteriſque ad pedes deriventur, rationi conſentaneum eſſe videtur; & re ipſa profecto hoc bono cum ſucceſſu fuit adhibitum. — Quam crebro, podagræ ad pulmones metaſtaſin acrioribus applicatis cataplaſmatibus revulſione ad pedes facta ſubito fuiſſe relevatam, deprehendimus? ubi periculum imminet magnum, omnia ſunt tentanda. — Quando veſicatoria pedibus in pulmonum morbis applicata, ſeverius ſuppurant, plerumque magnum afferunt levamen; ſæpe vero ſanantur difficillime. — Quod in primis annis 1740 - 1741 - 1746 - 1747. (**) notatu erat dignum. — Ego vero

 tunc,

(*) Lib. III. de morbis, Sect. XVII. edit. LINDEN.
(**) Vid. Obſerv. de aëre & morb. epidem.

tunc, ſi veſicatoriorum exulceratorum ſubito ſupprimebatur evacuatio, non tuſſim ſolum atque ſpirandi difficultatem revertiſſe, ſed quoque interdum inſignes alvi dejectiones, & interdum profuſiores mox acceſſiſſe ſudores, obſervavi: ita ut non paucis in caſibus vel dolore & ingenti veſicatoriorum evacuatione proſterneretur, vel diarrhœa aut ſudore colliquativo deperderetur æger: quam ſcenam mortiferam frequenter terminabant aphthæ terribiles. — Quæ probabiliter ab acrimonia lymphæ & ſeri oriebantur majori, quæ febre prægreſſa quaſi in gelatinam mutata & nunc diſſoluta in putridi ichoris ſpeciem convertebantur, (quando enim ſerum calore concreſcit, ſtatus ejus proximus eſt liquamen putridum, vel diſſolutio): neque hoc tantum dejectionibus & ſudoribus profuſioribus eliminatur, ſed & aliis viis pari ratione ſibi exitum parat, prouti id fieri ſolet urina impura, acri, turbida, eruptionibus puſtularum, tumoribus vehementiſſime dolentibus, veſicis aqueis excruciantibus & corrodentibus variis corporis in partibus, quales ſunt axillæ, brachia, dorſum, pectus cæteraque. — Ex hujus generis obſervationibus veteres, (qui ſemper ſollicite in id incumbebant, ut naturam ſequerentur, ejusque conaminibus ſuccurrerent) acria epithemata, ut ſal, ſinapi cæteraque pectori, dorſo & axillis in pulmonum affectibus applicaſſe videntur. — Magnum inter pulmones & cutim intercedere conſenſum res eſt veriſſima, prouti ex ſcabie, variolis, morbillis cæterisque retropreſſis manifeſtum eſt, quæ ſtatim pectus affligunt. — Quam ob rem convenienti ſanguinis copia detracta his partibus veſicatoria in primis verſus febrium peripneumonicarum declinationem applicare, methodus medendi videtur eſſe rationalis.

Quam-

Quamquam varias has ſuæ relevandæ methodos in morbis peripneumonicis eligit natura, ejus tamen proprium & conſuetum conamen eſt exſcreatio; & donec hæc bene procedat, ejus conamen quidem juvare, nunquam vero interrumpere debemus; quod violenta purgatio, ſudor & ſimilia procul dubio efficiunt: — Ita ut reliqua iſta antea propoſita, tantummodo naturæ diverticula eſſe videantur, & tunc materia morboſa tantum fortius per ea transprimatur, quando via regia vel clauſa eſt vel valde moleſta.

CAPVT III.

De peripneumonia notha.

Ad inflammatoriæ vel veræ peripneumoniæ naturam ejusque curationem omnia ſupra relata pertinent; deprehenditur tamen morbus SYDENHAMIO præcipue auctoribusque recentioribus nomine peripneumoniæ nothæ annotatus, in quo tamen, licet pectoris oppreſſio gravior, ſpirandi difficultas major, & tuſſis valde importuna atque nonnunquam violenta adſit, (quæ cuncta pulmones inſigniter eſſe affectos ſatis denotant) febris tamen parva & æſtus exiguus nonnunquam vix percipi poteſt, pulſus aut celer, debilis & mollis, aut tardus & oppreſſus, nunquam durus & tenſus eſt. — Ita ut, cum hic morbus valde differentia & fere prorſus contraria ſymptomata ratione illorum, quæ certo reſpectu in peripneumonia vera adſunt, monſtret; rationi conſentaneum ſit, ut aſſumamus, ea a valde differentibus cauſis excitari, valdeque differentem medendi methodum requirere. — Atque re vera videmus, peripneumoniam ſpuriam plerumque ſenes & phlegmaticos, debiles & laxos, obeſos & craſſos invadere, eamque magis tempeſtate humida, impura, nebuloſa & hyemis tempore graſſari; cum e contrario peripneumonia vera generatim in robuſtos, vegetos, & agiles irruat & creberrime tempeſtate frigida ſicca, aquilone durante & barometro altam ſtationem tenente occurrat. — Ergo bini hi morbi tantum inter ſe, quantum febris ardens a lenta & nervoſa, differre videntur: aut tantum, quantum angina inflammatoria ab illa, quæ ſola catarrhalis eſt, aut a mero excitatur

ſeroſo

ſeroſo defluxu, differt. — Atque acris ejusmodi ſeroſa colluvies ad pulmones pervenire, in illis & inter ejus intimos receſſus & cava veſicularum cellularumque diffundi, magnam oppreſſionem & aliquam in arteriis pulmonicis & bronchialibus obſtructionem efficere & ita ordinatum ſanguinis per pulmones circuitum impedire poteſt. Cæterum & rubor a calore ortus crebrior, pulſus celerior & inæqualis, anxietas & pectoris gravitas, dolor & vertigo capitis, linguæ impuritas, cæteraque habitum quemdam febrilem ſatis indicant.

Vt brevibus omnia complectar, morbus hic a lentore ſanguinis pituitoſo & lymphæ ſerique conditione glutinoſa ortum ſuum trahere videtur; quæ ob perſpirationem ſuppreſſam cæteraque multum abundantia & æſtu febrili aut ſubitanea humorum agitatione commota in pulmones largius, quam ut per illa tranſire queant, impelluntur, (nam viſcidi humores nunquam tam libere per arteriarum tranſeunt extrema, quam tenuiores & fluidiores); unde ii magis magisque coacervati, magis etiam magisque pulmonum vaſa obſtruunt, donec tandem ſtagnatio ſequatur mortifera & ipſa accedat mors. — Quod exemplis ſingulari ratione illuſtratum videmus, quando artificialem, ut ita loquar, excitamus peripneumoniam. Scilicet virgo chloroſi leucophlegmatica laborans, (ubi talis lenta viſcida pituita, qualem ſupra propoſui, præ reliquis dominatur) inſigni & diu continuato exercitio agitetur, pulmones ejus tandem repleti ita aggravantur, ut ingente ſpirandi difficultate, immo plenaria quoque corripiatur ſuffocatione. — Quod re vera aliquoties accidit, quando exercitium nimium fuit auctum. — Sic quoque mentio eſſet facienda, talem ſanguinis atque humorum lentorem pituitoſum non tantam ſpiri-

tuum animalium præbere quantitatem, quanta ad vaſa impellenda ſufficiat, ut juſtam ſanguinis promoveant circulationem.

Cum vero varii ſtatus intermedii inter peripneumoniam violentam inflammatoriam & hanc nunc propoſitam deprehendantur, nulla fundata & diſtincta dari poteſt medendi methodus; quoniam affectus peripneumonici mox pertractandi, nonnunquam magis, nonnunquam minus ad ſtatum incliare poſſunt inflammatorium.

Nam morbus eſt œconomiæ animalis perturbatio, quæ his vel illis peculiaribus diſtinguitur ſymptomatibus & hoc vel illo nuncupatur nomine; quilibet vero morbus peculiaris in quolibet homine individuo a medico ei medente non ratione nominis, ſed ratione naturæ, cauſarum & ſymptomatum peculiaris morbi in peculiari quodam homine conſiderandus eſt. — Itaque ſi magnam pectoris oppreſſionem & ægritudinem, ſpirandi difficultatem, tuſſim, cæteraque cum pleno, forti, celeri aut valde tenſo & duro aliquo pulſu in homine forti & vigente invenio, hæc ſufficiunt, ut multo liberius & crebrius ſanguinem emittam, quam ſi oppreſſionem, tuſſim cæteraque non adeo rapidus & fortis aut celer & tenſus comitatur pulſus: ſi in primis homini affecto debilem, laxam vel phlegmaticam eſſe conſtitutionem antea cognovi.

Ita ut, ſi pulſus debilis & lentus, æſtus minor vel naturali non multo major, urina pallida & cruda cæteraque ſic occurrant, admodum cautus in ægroti pulmonici ſanguine detrahendo eſſe debeam, quamquam pondus & oppreſſio pectoris valde urgere poſſint. — Atque, ſi fortaſſe homini

ni peripneumonia ſpuria laboranti detrahitur ſanguis, is aut laxus, tenuis & floridus, aut, quod more magis conſueto fieri ſolet, obſcure lividus, neque corio craſſo & viſcido, ut in conſuetis pulmonum inflammationibus, obtectus apparet. — Ac, ægrotum ſubito proſterni, mnltoque fieri debiliorem poſt talem evacuationem, notatu eſt dignum, quamquam is tunc temporis quod ad anxietatem & præcordiorum pondus relevari videatur: cum enim ſanguinis detractio hoc ſpeciatim in caſu naturæ vires debilitet, & actionem ſolidorum & fluidorum infringat; inde lentor morboſus, continens morbi cauſa, augetur. — Qua de re SYDENHAM ipſe ita erat perſuaſus, ut peculiari admoneret ratione, ne ſanguinis in peripneumonia notha repetatur detractio, in hominibus ſpeciatim, quibus habitus corporis ſit craſſior & qui ætatis florem ſuperaverint (*): etſi ipſe credebat, ſe morbi materiam tam efficaciter per venæ inciſionem, quam per tracheam ipſam evacuare poſſe. (**) — Præter ea febres conſuetas catarrhales, quæ ſeroſa colluvie abundant, multoque minus peripneumoniam notham, quæ viſcida cumulata eſt pituita, ſanguinis largiorem haud perferre detractionem, inter omnes conſtat.

Quemadmodum vero altera ex parte ſanguinis detractione his in morbis, ſic ex altera medicamentis calidioribus & ſtimulantibus in morbi principiis maxima cum cautione utendum eſt; alias non pectoris oppreſſio ſolum multum augetur, ſed facile quoque ad coma excitatur proclivitas.

(*) Vid. SYDENHAMI Opera Lugd. Batav. 1741. Cap. de peripneumonia notha.

(**) Ibid. Cap. de Pleuritide.

vitas. Lentoris enim morboſi ad cerebri vaſa nimia impelli copia & ibidem ſic ut in pulmonibus acervari poteſt; atque hoc ita fieri, ex vertigine, dolore & gravitate capitis, quæ plerumque cum peripneumonia conjuncta ſunt, manifeſtum eſt: cum enim liberior humorum deſcenſus ex capite nimia pulmonum repletione & in illis ſtagnatione inſigniter impediatur; inde cordis ventriculus dexter ſanguinem non ſatis propellere, neque alium libere recipere poteſt.

Itaque in hujus generis morborum curatione magna cum circumſpectione agere debemus, utpote qui ſemper periculoſi & ſæpius mortiferi ſunt, idque eo magis, cum ſymptomata in principio mitiora tam ægrotum, quam minus cautum vel minus expertum medicum facile in neglectum aut perverſam curandi rationem inducere queant. Ego quidem aliquoties vidi, eam pro mero hypochondriaco fuiſſe aſſumtam affectu, ubi vero paucarum horarum ſpatium errorem commonſtravit mortiferum. — Aſt, quando laborioſa & perpetua raucitas, magna anxietas & conſtans præcordiorum oppreſſio, comatis alicujus ſymptomata, extremæ corporis partes frigidæ, ungues & os obſcuri vel lividi coloris accedunt; niſi periculum imminens perſpicit, ægroto ſtupidior eſſe debet medicus.

Sanguinis vero majorem vel minorem in principio detrahendam eſſe copiam, in genere exiſtimo: ſed, ut SYDENHAM bene annotavit (*), operatione durante in lecto recumbat æger, qua ratione animi deliquium, alias haud difficulter accedens, averti poteſt. — Hoc enim non pondus ſolum

(*) Libr. cit. Cap. de peripneumonia notha.

ſolum nimium & vaſorum diſtentio imminuitur, ſed & potu tali & medicamentis, qualibus in ipſa curatione opus eſt, datur locus: quod vero ad emiſſionem ſanguinis repetendam pertinet, nos cautos eſſe & ſanguinis ſtatum, pulſus & ægroti vires antea bene conſiderare oportet, quam eam ſuademus. Quod procul dubio nonnuquam neceſſe eſt. — Sæpius in paroxyſmis aſthmaticis, ubi nulla obſervatur febris, ſanguinis detractionem repetere cogimur. — Sanguinis emiſſionem excipiant mitia attenuantia, ſaponacea medicamenta, tenuis, diluens detergens potus & veſicatoriorum applicatio: infuſum herbarum incidentium, detergentium, pectoralium, quales ſunt hedera terreſtris, hyſſopus, pulegium, liquiritia, aut tenue lactis ſerum ſinapinum melle dulcificatum & limonibus acre redditum, pro potu ordinario conveniunt. — Aliqua quidem hoc in morbo neceſſaria eſt dilutio, licet non tanta eſſe debeat, quanta in peripneumonia vera, neque profecto eam ſiti majore exigit natura; cum vero lentor hoc in morbo prævalens eo facilius calidis quibusdam liquoribus aquoſis reſolvatur, quidam procul dubio conveniunt.

Cum peripneumoniam notham plerumque crebriores vomendi conatus comitentur, id nobis rationem, hac via naturæ ſuccurrendum eſſe, ſatis dilucide demonſtrare exiſtimo; atque hoc reſpectu ſæpius, ſanguine aliquo antea detracto, bonum leniorum vomitoriorum ſum expertus effectum. — Oxymellis ſquilliti aut vini ipecacuanhæ cochlear unum vel alterum cum aliquo hauſtu ſeri lactis ſinapini aut ſimili ſufficiunt: cujusque vero liquoris copia haud bibenda eſt largior. — Quibus non pitutita ſolum lenta ex ventriculo & pulmonibus evocatur, ſed toto quoque vaſorum ſyſte-

ſyſtemate concutiendo generalis humorum attenuatio & fluiditas promovetur, & alvi dejectio vel ſudor plerumque ſubſequitur.

Pleuritidum cæterorumque morborum inſignes curationes cum aqua antimonii benedicta, de quibus ſe jactat RVLANDVS (*) aliique, a qualitate emetica maxime dependebant: & *pulvis Cartuſianorum* famoſus (**) aut *kermes mineralis* talem inſignem in pleuritide, peripneumoniis & aliis in pectus defluxionibus auctoritatem maxima ad minimum ex parte ob mitiorem, quem efficit, vomendi conatum nanciſcebantur. — In febribus procul dubio catarrhalibus & peripneumoniis pituitoſis *exoptatum* edidit effectum: aſt horum alterum in peripneumoniis inflammatoriis vel pleuritide, ſine prævia ſanguinis emiſſione exhibere, omnino imprudens, periculoſum & empiricum eſt.

Liceat mihi illius, quod ante aliquot annos propoſui, hic mentionem facere, & quod hoc eſt, omnium quidem antimonii præparationum, quas unquam adhibui (& varias ſane adhibui) mea opinione optimam eſſe vinum benedictum, vel vitri antimonii infuſum cum vino. (***) — Cum hoc omnibus antimonii virtutibus ſit præditum, mirum eſt, cur aliud quærere velimus. Quo largiori doſi dato, ut forti emetico uti, & paucis guttulis, ut merum perſpirationem promovens exhibere

(*) Vid. MART. RVLANDI curat. empiric. paſſim.

(**) Vid. Memoires de l'academie roiale des ſciences, an. 1720.

(***) Vid. Obſerv. de aëre & morb. epidem. Vol. I. p. 157. ubi *Eſſentia antimonii* nuncupatur. it. Obſerv. chemicæ & medicæ de antimonio. Tom. III. p. 127.

bere poteris. — Quo vomitum excitare, alvum movere & ſudorem extricare valebis; — a decem ad quindecim vel viginti guttulas datum attenuans, alterans, diaphoreticum & diureticum eſt; paulo plures alvum leniter movent, &, largiorem doſin vomitum efficere majorem, fugit neminem: quæ plura num alia præſtare poteſt antimonii præparatio? Id enim hic in ſolutis principiis, ut loquuntur chemici, vel prope dixerim, effluviis, maxime attenuatum, & cum menſtruo intimius & convenientiſſime mixtum deprehenditur; quod per flexuoſos minutiſſimorum vaſorum mæandros transire illosque afficere valet, nihilo tamen minus ſatis potenter magnum alimentarium ſtimulat canalem. — Vulgares ſolidæ antimonii præparationes vel meram præbent calcem inertem, vel in ſuis operationibus valde ſunt incertæ, nonnunquam valde fortes, nonnunquam diu in ventriculo & inteſtinis hærentes ſymptomata excitant pertinaciora; cum e contrario iſtud celeriter agat & celeriter quoque tranſeat. — Eſt iſtud profecto attenuans & aperiens mirabile, quod vix decimam partem caloris ut ſalia alkalina volatilia excitat, atque plurimis in caſibus, in primis vero in morbis, de quibus nunc agimus, & tutius eſt, & efficacius. — Breviter hoc magis catholici meretur nomen, quam ullum aliud remediorum noſtrorum jactatorum, quæ in toto terrarum orbe magnis empiricis vel abjectiſſimis circumforaneis magna verborum pompa diffunduntur. — Id ſane peritis manibus exhibitum magnos edet effectus. — Medendi quorundam methodus meticuloſa, lenta, inſipida fere tam periculoſa eſt, quam aliorum temeraria nullaque ratione excuſanda empiria. Tempus & opportunitatem nunquam reparabilem ſæpius illi amittunt; dum hi temerario

rio quodam impetu vos uno temporis momento ad inferos mittant.

Neque veſicatoria in peripneumonia notha ſunt negligenda, cum non minus ob proprietatem ſtimulantem & attenuantem, quam, quod colluviei morboſæ partem evocant, ſint ſalutaria: in principio largius quoddam nuchæ eſt applicandum & cruribus aut femoribus impoſita, capiti ac pectori ſæpius afferunt levamen, quando aliæ ſpem noſtram fallunt methodi. — Cum vero hoc in morbo ſæpius incidat, ut membra torpeant & frigida reddantur, quod peſſimum eſt ſymptoma, ea prius bene ſunt fricanda, quam veſicatoria imponantur, atque tunc pannis *flanel* dictis involvenda, (quod, in tranſitu ſit dictum, in febribus lentis & nervoſis ſæpius requiritur;) hoc enim veſicatoriorum in veſica elevanda irritationem & evacuationem ſubſequentem magis promovet.

Si quando comatis cujusdam ſymptomata & reſpiranti difficultas poſt ſanguinis emiſſionem remanent, majorem ſanguinis copiam, nuchæ axillarumque ſcarificatione & cucurbitularum applicatione detrahere poteris, ubi venæ ſectionem iterum tentare nolles; atque hoc mirum ſæpius exoptatumque edit effectum: in caſu valde periculoſo loco ſcarificato imponenda ſunt veſicatoria.

Alvi dejectiones frequentes hoc profecto in morbo ſunt ſalutares. Vt quolibet altero die poſt unam alteramque ſanguinis emiſſionem alvus ducatur, ſuadet SYDENHAM (*), hoc vero in utroque

(*) L. c. Cap. de peripneumonia notha.

que reſpectu nimium excedere, exiſtimo: licet enim ſanguinis detractio & alvi quoque purgatio in principiis neceſſariæ eſſe poſſint; illam tamen repetere rariſſime convenit, & hæc maxima cum cautione tentari debet, ſi in primis repetenda eſt. Nam in animi deliquium & ſudores frigidos cæteraque proclivis eſt æger, niſi convenientem in modum durante operatione ſuſtineatur; quod profecto facile effici poteſt; ut vero hæc præſtetur, in plurimis ſane talibus caſibus majora quam cereviſia ſecundaria, & avenæ decorticatæ juſculum requiruntur. — Harum binarum evacuationum reſpectu aliquid eſt obſervandum, quod hóc eſt: ſi ægrotus materiam coctam copioſam exſcreat, quod haud raro in hac quoque peripneumonia fieri ſolet, neque hæc neque illa convenit; ac laxantia clyſmata, vel mitiora eccoprotica ſola, ad minimum donec copioſa perdurat exſcreatio, ſunt danda; & tenue lactis ſerum ſinapinum, hydromel vel pectorale decoctum ſimul cum parca vini albi mitis quantitate exhiberi debent, ut ea promoveatur. — Variis in locis hydromel & vinum dulce ac aquoſum in pleuritide & peripneumonia ad exſcreationem promovendam ſuadet HIPPOCRATES. (*) Quo in caſu diuretica, ſi nobis, ut illis ſuccurrere poſſimus, contingit, admodum ſunt ſalutaria, quando in primis prævidemus, nos urinam turbidam, hypoſtaticam promovere poſſe: re vera autem hoc in morbo parum ab urina tam quoad criſin, quam quoad prognoſin dependere videtur, præter id, quod urina tenuis, pallida vel limpida ſemper mala ſit in pulmonum morbis.

Nitrum

(*) Οἶνος γλυκὺς καὶ ὑδαρής. Lib. III. de morbis Sect. XXIV. edit. LINDEN.

Nitrum ſperma ceti, cinnabaris, crocus, pulvis contrayervæ, camphora, ſpiritus volatilis oleoſus, lac ammoniacum, & oxymel ſquilliticum, decocta ex ficubus, radice liquiritiæ & enulæ parata his in morbis materiæ medicæ ſunt partes convenientiſſimæ. Potiones ſalinæ ex ſale aut ſpiritu cornu cervi & ſucco limonum aut aceto vini deſtillato compoſitæ admodum ſunt ſalutares: cum exſcreationem inſigniter juvent, ſpirandi difficultatem levent & plerumque ſudorem aut urinam commoveant. — Opiata vero, oleoſa & mucilaginoſa medicamenta ſunt noxia, non minus quoque valde ſtimulantia & volatilia præmature data, licet hæc interdum verſus finem bonum edant effectum. — Aſt varius æſtus, febris, & difficultatis ſpirandi gradus, pulſus & ſanguinis conſtitutio, aliaque hæc comitantia ſymptomata tantum determinare poſſunt, qua ratione & quem in gradum attenuantibus & calidis aut iſtis frigidioris indolis medicamentis uti poſſimus.

CAPVT

CAPVT IV.

De Pleuritide.

Pectoris in latere violens dolor febrem acutam comitem habens plerumque nominatur pleuritis; & vel a muſculorum intercoſtalium, coſtarum perioſtei, vel pleuræ ipſius inflammatione oritur. hæc profecto ſtrictius loquendo vera tantum eſt pleuritis, illæ rheumatiſmi inflammatorii ſunt ſpecies, & nuncupantur nothæ vel ſpuriæ pleuritides. — Cum nihilo minus hæ, ſi violentiores ſunt, reſpirationem inſigniter afficiant, plerumque multo pejoribus malis, quam aliarum corporis partium rheumatici dolores ſtipantur, & peculiarem attentionem ac citiorem remotionem poſtulant.

Cum enim doloris vehementia juſtam thoracis expanſionem impediat, reſpiratio proxime affici debet, hinc pulmones non ſatis inflantur, ſanguis ex arteriis pulmonicis non libere in venas pulmonicas & ſic in ſiniſtrum cordis ventriculum tranſire poteſt: unde congeſtio & aliqua ſanguinis ſtagnatio in pulmonibus efficitur. — Cum vero ventriculus cordis dexter perpetuo majorem ſanguinis copiam in arterias pulmonum impellat, ejus rami magis magisque diſtenduntur, donec tandem ita turgeant, ut arteriarum bronchialium ramos comprimant & obſtruant: & ſic haud raro ex vera vel notha pleuritide pulmonum inflammatio aut perfecta peripneumonia infertur, ſi in primis ſanguis eſt viſcidior. — Quicquid enim liberam in & exſpirationem interrumpit, illud ſane hæc excitare valet. — Sic ſæpius peripneumoniam excitat angina, cum liberior aëris trans-

itus per glottidem ad pulmones obſtruatur. — Colicas flatulentas & ſpasmodicas, per aliquod temporis ſpatium durantes ſæpius excipere pleuritides & peripneumonias refert FRIDERICVS HOFFMANNVS (*): cum dolores, ſpaſmi & flatus liberam diaphragmatis actionem impediant; — & ita aliqua ex parte, ut is ait, juſtum ſanguinis tranſitum per viſcera abdominis intercipiant, quibus nimia ejus copia in pulmones, pleuram cæteraque impellitur. — Fortior corporis conſtrictio & compreſſio ad ſtaturam formoſiorem reddendam, plures pulchras virgines effecit hæmoptoicas, ipſarumque pulmones, plenam & facilem inſpirationem impediendo, devaſtavit. — Coſta fracta, vel mera quoque pectoris contuſio ſæpiſſime hæmoptyſin, tuſſim cæteraque infert. — Profecto, ſi quidam muſculorum illorum, qui reſpirationi præcipue inſerviunt, valde affligitur, ſymptomata excitari poſſunt peripneumonica. — Viri cujusdam junioris caſum refert D. MERY (**), qui tendine pectoralis majoris vulnerato ſtatim difficultate ſpirandi admodum inſigni & febre acuta corripiebatur. — Breviter omnia dolorum genera in pectore & ſpeciatim in pleuritide peculiarem in modum ſunt periculoſa; cum ordinatam & liberam reſpirationem valde interrumpendo majorem vel minorem ad peripneumoniam excitandam ſint apta. — Atque hæc eſt ratio, cur multo plures febres pleuriticæ cum peripneumonicis ſymptomatibus conjunctæ, quam veræ & perfectæ occurrant pleuritides: ubi dolorem pectoris ſeveriorem febris acuta, pectoris oppreſſio,

(*) Vid. Opera, Genevæ 1748. fol. Tom. IV. Conſult. Cent. II. Sect. III. Caſ. XIII.

(**) Memoires de l'academie roiale des ſciences. an. 1713.

ſio, tuſſis, ſpirandi difficultas, exſcreatio aut ſanguinis ſputum comitantur; tunc ſemper caſus iſte adeſt, qui proprie nominatur pleuroperipneumonia. — Interdum quidem incidit, ut in peripneumoniæ acceſſu lateris ceſſet dolor, quod evenire poteſt, quando pulmonum infarctus ita inſignis eſt, ut parum ſanguinis ex cordis ventriculo dextro ad ſiniſtrum tranſeat & aorta vix ad partem dimidiam eo repleatur: ita, ut naturæ vires ob ejus defectum deficientes, in univerſalem ſtagnationem fiant proclives, & ægrotus ſenſibus quaſi deſtituatur, vel, ut ARETAEVS (*) loquitur, de nulla re conqueratur, licet pulſus intermittat & extremæ corporis partes algeant. Varia talia vidi exempla. — Ante quatuor circiter annos nauta quidam, nomine *Cam*, circa nonum pleuroperipneumoniæ diem & fere viginti quatuor horis ante mortem perfecta corripiebatur paraplegia. — Itaque, ſi dolor in pleuritide ſubito ceſſat, ſpirandi tamen difficultas & pectoris oppreſſio adhuc continuat aut increſcit, ſymptoma eſt mortiferum. — Atque aphoriſmus iſte eſt veriſſimus; a pleuritide peripneumonia malum. (**) Pleuritidis vero indoles & effectus ex ſequenti conſideratione clarius apparebunt.

Primo: Pleura inflammata externæ pulmonum membranæ facile adglutinari atque in ea propagari poteſt inflammatio; & hoc eo facilius eveniet, quando vel natura vel morbo cohæſio aliqua antea fuit effiсta: hinc illi, qui aliquando pleuroperipneumonia laborarunt, poſtea ſimilibus morbis ſæpius ſunt obnoxii: cum calloſitas,

 ut

(*) De pulmonaria.

(**) HIPPOCRATES Aphoriſm. XI. Sect. VII.

ut ita dicam, concretione effićta vaſa pleuræ ſanguifera conſtringat, & ita ea, ut in poſterum ſanguine viſcido facilius obſtruantur, reddit proclivia. — Non mentionem majoris aut minoris faciamus impedimenti, quod adhæſione pulmonum ad pleuram plenæ & liberæ infertur reſpirationi.

Secundo: Cum externa pulmonum membrana pleuræ ipſius ſola ſit continuatio, inde ex alia in aliam pleuræ partem & quidem eam ipſam pulmones proxime inveſtientem diffundi poteſt: ea enim per inſigne ſpatium diſpergi poteſt, haud ſecus ac parvam oculorum maculam inflammatam ſubito in univerſalem totius bulbi, palpebrarum, cæterarumque oculi partium inflammationem diſperſam videmus. — Siquidem membranam hanc pulmonum primum afficere poteſt inflammatio, & tunc tandem dolor pleuritico omnino ſimilis excitatur, licet interna thoracis membrana vel pleura non ſit affećta. — Ego vero opinioni experientiſſimi HOFFMANNI (*) hoc ita ſæpiſſime fieri, lubenter accedo.

Tertio: Mediaſtinum ipſum eſt tantum pleuræ duplicatura & ejus pars aliqua inflammatione corripi aut in eam propagari poteſt; quo in caſu acutiores ſub ſterno aut inter ſcapulas ſentiuntur dolores; hoc interdum occurrit, & in genere magnum periculum habet conjunćtum. — Pleuritidis dorſalis & HIPPOCRATES (**) & ARETAEUS (***) mentionem fecerunt, in qua dolor cum orthopnœa, tuſſi & difficiliori parcaque exſcreatione a ſpina verſus ſternum excurrebat. — Hoc caſus

(*) Vid. Opera.
(**) Lib. III. de morbis, Sect. XXI. edit. LINDEN.
(***) Cap. de pleuritide.

Igitur cum hæc cuncta ſæpiſſime febrium pleuriticarum ſint pediſſequæ, ut in vera & ſpuria pleuritide tam cito, quam fieri poteſt, larga repetitaque ſanguinis detractione, refrigerantibus nitroſis medicamentis, potu, fomentis, opiatis, cæterisque inflammationem tollamus, operam navare debemus. — Breviter, caſus hic pertractandus eſt ut *mera membranarum muſculorum* vel *perioſtei inflammatio;* quando vero pectoris oppreſſio, tuſſis, exſcreatio, cæteraque accedunt, hæc non minus, quam lateris dolor, aliaque ſunt attendenda.

Atque cur hæc omnia adeo religioſe & accurate deſcripſerim, ratio hæc eſt, ut natura, ſtatus & differentia morborum pectoris & pulmonum eo facilius cognoſcantur & in curatione diſtinguantur: etenim, exſcreantia, oleoſos linctus, & pectoralia in mera muſculorum pectoris vel pleuræ inflammatione exhibere, licet quoque levis tuſſis ſymptomatica & aliqua ſpirandi difficultas in ipſo ſpeciatim febris acceſſu eam comitetur, non parum eſſet abſurdum; cum e contrario tempeſtiva ſanguinis detractio & regimen conveniens morbum cito removere potuiſſent. — Ex altera parte, tantum in ſanguinis detractione & fomentis ſubſiſtere, ſi pulmones vel mox in principio vel deinde majorem in modum afficiuntur, foret iniquum

Pleuritidis in veram & ſpuriam diſtinctio in rerum natura vere eſt fundata, & in curatione attendi meretur: quod ſi enim muſculi intercoſtales ſoli ſunt inflammati, multo plura a topicorum applicatione, qualia ſunt fomenta, cataplaſmata, veſicatoria, cucurbitulæ & ſimilia, ſunt ſperanda, quam ſi lateris dolor à pleuræ aut externæ pulmonum membranæ inflammatione dependet. — Aegritudo ab attactu percepta, dolor corpore in af-

fecto latere jacente & præcipue in profundiore inſpiratione ſentitus, tumor & rubor, qui nonnunquam in parte affecta apparent hanc ab interna pleuritide diſtinguunt.

Porro laterum occurrunt dolores & quidem ſeveriores, qui ab acri irritante defluxu in pectoris muſculos & coſtarum perioſteum excitantur; & qui multo citius topicorum applicatione, medicamentis demulcentibus & convenientibus purgantibus cedunt, quam ſanguinis detractioni, quæ in tali caſu non adeo neceſſaria eſt, niſi plethoram, quæ fortaſſe adeſt, imminuere velis. — Vbi enim illi ab acribus ortum trahunt humoribus, ſanguinem iterum & ſæpius nullo alio conſilio detrahes, quam ut ægrotum debilites. — Num ſanguinis emiſſio pertinaci ſcorbuto aut doloribus medetur venereis? ſic fortaſſe, ut dolorem a dente exeſo vel a ſpina carne infixa excitatum mitigat.

Pectoris laterumque dolores vagos rheumaticos aut ab inflatione excitatos a veris pleuriticis bene diſtinguebant veteres. HIPPOCRATES illos propria loquendi formula nuncupat ἀλγήματα ἰσχνῶς ἑστηκότα ἄσηματα (*), & in eis ſanguinem emittere vetat: quibus iſti fomentis, purgantibus cæteriſque, non vero ſanguinis detractione mederi annitebantur: cum e contrario inflammatio pectoris fixa, contorta (ſyſtrophic) ut commentatores eam nuncupant, ſemper ſanguinis detractionem poſtulant. — Atque in rerum eventu nos quoque deprehendimus, dolores vagos, ſcorbuticos & rheumaticos multo melius purgantibus, fomen-

(*) Dolores tenues, vagi *abſque veris ſymptomatibus pleuriticis*; Coac. prænot. 491 edit. FOESII. — Quæ cum admonitione adverſus ſanguinis detractionem conferenda ſunt: in fine Libri ſecundi Coac. prænot. DVRETI.

ſus propoſitus eſſe videtur. — Interdum dolor in partibus anterioribus & directe ſub ſterno, ubi mediaſtinum cum eo cohæret, deprehenditur, atque in eventu ea in parte deprehenſa fuerunt apoſtemata. — Quando dolor profundius in pectore hærere videtur, & magnum pondus, anxietas, cordis palpitatio & perpetua quaſi ad tuſſim excitandam proclivitas adſunt, pericardium (cujus externa quoque membrana a pleura exoritur) plerumque inflammatum eſt. — Vbi dolor per totum pectus, magna cum oppreſſione & perpetuis hinc atque illinc lancinnantibus & pungentibus cruciatibus eſt diſperſus, non mediaſtinum ſolum, ſed & membrana utriusque pulmonum lobi externa inflammata eſſe videtur: magna ſpirandi difficultas, oppreſſio, & anxietas, perpetua tuſſis, & conſtans erectum ſedendi deſiderium, hunc adeſſe caſum oſtendunt: ac hoc non minus periculoſum eſt, quam pericardii inflammatio. — Mediaſtini, pericardii & pulmonum membranarum inflammatio illud eſſe videtur, quod pulmonum eryſipelas appellaverunt veteres; HIPPOCRATES id deſcribit ut febrim acutam cum magno in anteriore pectoris parte dorſoque dolore, cum majore pondere, repletionem mentiente & tuſſi ſicca. (*)

Quarto: Diaphragmatis membrana ſuperior ſimili modo a pleura oritur, & vel primum, vel deinde ab inflammatione pleuræ inflammari poteſt; & hoc ſane crebrius, quam quis credat, accidit. — Quæ dicitur paraphrenitis & febrim valde acutam, dolorem admodum violentum ab inferioribus coſtis verſus ultimas dorſi vertebras extenſum, brevem, convulſivam, ſingultuoſam reſpi-

(*) Lib. I. de morbis, Sect. XIII. edit. LINDEN.

ſpirationem, magnam anxietatem & inquietudinem, tuſſim ſiccam, ſingultum & delirium conjuncta habet; qualibet ſpeciatim ſub inſpiratione inſignis ſentitur dolor, qui ſe a cordis ſcrobiculo usque ad ipſos lumbos extendit; hypochondriorum latus affectum introrſum & ſurſum verſus coſtas trahitur (*), & abdomen vix ita reſpiratione movetur, ut ſenſibus percipi poſſit, ſed in inſpirationis nixu quaſi doloris violentia fixum manet & convulſum.

Itaque aliqua hujus late expanſæ membranæ parte inflammata, pleuritidis progignitur ſpecies, in qua pulmones ipſi ob *ſitum continuum & contiguum, cohæſionem* vel *ſympathiam* ſubito inſigniter afficiuntur. — Quid? quod pulmones non minus mediaſtino & diaphragmati adhærere poſſunt, & vere adhærentes deprehenduntur, quam pleuræ vulgo ſic dictæ. — Quod ſi vero pulmones nulli pleuræ parti adhæreant, hujus inflammationi peripneumonica ſupervenire poſſunt ſymptomata; ſiquidem obſtaculum & impedimentum ordinatæ reſpirationi oppoſitum ſanguinis per pulmones circuitum juſtum inſigniter interrumpet. — Quæ cuncta aliquo reſpectu de inſigniore muſculorum intercoſtalium aut perioſtei coſtarum inflammatione dici poſſunt. — In his quidem caſibus ſymptomata peripneumonica non ſtatim accedere poſſunt, neque plerumque citius, quam poſt duos, tres aut quatuor dies ſolent; cum vero dolor inflammatorius juſtam thoracis expanſionem & ſufficientem pulmonum inflationem impediat, hi tandem tali modo inſigniter afficiuntur.

Igitur

(*) Si ſeptum transverſum perculſum eſt, præcordia ſurſum contrahuntur. CELSUS Lib. V. Cap. XXVI.

fomentis, diaphoreticis & demulcentibus medicamentis, quam ſanguinis miſſione tolli. — Quorum quidam nihil profecto, quam mercurialia, antimonialia, anodyna emplaſtra, cucurbitulas aut veſicatoria permittunt, & quidam tantum tempore, patientia & exercitiis tolluntur. Si quando dolores in fundo thoracis, in hypochondriis aut infra diaphragma cum borborygmis coniuncti & tumidum abdomen adſunt: clyſmata procul dubio & purgantia conveniunt: nihilo tamen minus hi dolores interdum ſunt acutiores & ob inteſtinorum inflationem ſæpius ſpirandi difficultatem habent coniunctam, qui vero ut ARETAEVS obſervavit valde improprie appellantur pleuritici. — Sæpius, tales querelas mox poſt clyſmatum uſum vel paucas alvi deiectiones non ſine maxima illorum admiratione, qui ignorabant cauſam, diſparuiſſe vidi. — Quo in caſu ſanguinis miſſio inflationem & dolores ſemper augent. — Quæ omnia HIPPOCRATIS doctrinæ & rei veritati ſunt conſentanea, magnus enim medicinæ dictator expreſſis verbis dicit, quando dolor infra ſeptum tranſverſum & abdomen tumidum eſt, leniter helleboro nigro, pelio, ſilphioque purgare oportet, quibus cuminum anethum cæteraque addantur, ut ſimul cum excrementis expellantur flatus (*).

In omnibus vero his caſibus pulſus, febris gradus, lingua, doloris ſedes et reſpirationis modus medicis prudentibus ſatis dilucide demonſtrant, quæ rerum ratio & quid faciendum ſit. — Quod ſi thoracis dolor violentus, pulſus durus, tenſus & celer ac febris maior ſit, dolores, ſi inprimis rigor præcedit, pronunciari poſſunt pleuritici.

(*) HIPPOCRATES de victu acutorum. Sect. XIII. edit. LINDENI.

ritici. — Cum rigore fere ſemper veri morbi accedunt pleuritici & pulſus valde durus & tenſus eſt, ſimilis chordæ vibranti: dolores ſunt acriores, pungentes & fixi neque ut illi ab inflatione tendentes & varii, neque ut rheumatici incerti, lati & vagi. — Pulſus durities eſt partis alicuius membranaceæ inflammatæ ſignum aliquod pathognomonicum maximum: itaque ſi dolores ſub ſterno hærent, aut a dorſi ſpina verſus ſternum excurrunt, ex pulſu intenſo percipere poteris inflammatum eſſe mediaſtinum. — Cum pulmones, ut Aretæus ait (*), dolorem non percipiant (ad minimum multo minus percipiunt), vomica ſæpius in illis generatur ſine maiore eam comitante dolore. Cuiuſcunque organi membranæ multo maiore præditæ ſunt ſenſu, quam id, quod parenchyma appellatur, ſic ureteres magis quam renes, membranæ cerebri, magis quam ipſum cerebrum. — Ergo pulſus durities, & doloris violentia praecipua eſſe poſſunt ſigna diagnoſtica in morbis thoracis & maxime ſanguinis miſſionem cæteraque determinant. — Doloris ſedem non ita, ut quidam cupiunt, attendendam eſſe exiſtimo: cum enim quælibet pleurae pars, muſculi intercoſtales, aut coſtarum perioſteum inflammari poſſint; qualibet thoracis in parte perſentiſci poteſt dolor, ego quidem tam circa coſtas ſpurias, quam in quacunque alia parte dolores vidi ſeveriores. HIPPOCRATES eiuſque commentatores ſanguinis detractionem tunc in primis convenire, demonſtrarunt, quando dolor verſus claviculas & axillas aſcendit; mea vero opinione, ſi quacunque alia in parte ſeverior eſt dolor, iſta pari ratione eſt neceſſaria. — Dolor in paraphrenitide

(*) Cap. de Pulmonaria.

nitide eſt valde exiguus, nihilo minus vix eam aliquid acrius, quam hæc urget. Quando pectoralis maior & ſerratus anticus minor inflammatur, fieri aliter non poteſt, quam ut dolor ad axillam excurrat, cum tendines ab eius articulatione propius inſerantur: quod haud raro occurrit in pleuritide ſpuria, quæ tunc ſanguinis detractione & fomentis efficaciſſime levatur: eadem vero requiruntur, ſi muſculi intercoſtales aut coſtarum perioſteum inflammatione afficiuntur.

Quamquam quidam laterum dolores a pleuriticis valde differre poſſunt, & multo minus ſanguinis detractionem requirunt; ea tamen numquam eſt negligenda, ſi in primis iſti reſpirationem inſigniter impediunt: alias eos peſſimi ſemper excipiunt effectus, cuius rei illuſtre aliquod exemplum ſequens ſiſtit hiſtoria.

Circa diem nativitatis Chriſti anni 1728 vir quidam nobilis D. T - ll, honeſtus & ſobrius, quadraginta circiter annos natus, corporis quidem habitu tenui, ſed vivido agilique, dolore in dextro latere afficiebatur & paululum febricitabat; adeo tenuis erat dolor, ut ne domi quidem ſe teneret. Nihilo minus ſanguine detracto pauca quædam a ſuo chirurgo data ſumebat. — Cum vero de die in diem dolor increſceret, tribus ſeptimanis vel menſe uno poſt primum impetum me conſulebat. — Ego vero illum hectico calore, tuſſi brevi & ſpirandi difficultate, a dolore lateris, ut ipſe affirmabat, tantum excitata, laborantem deprehendebam: parum idque cum difficultate exſcreabat, & quod interdum ſanguine nunc leviter erat tinctum. — Vt ſanguis detraheretur & mixturam oleoſam exſcreantem, lac ammo-

ammoniacum, oxymel ſquilliticum, ſalinas potiones & decocta ſumeret pectoralia, iubebam, atque ipſi regimen refrigerans ac diluens præſcribebam. Quibus auxiliis paucis diebus poſt largam purulentæ, cruentæ & fœtidae materiæ, ex lobi pulmonum ſiniſtri vomica provenientis copiam exſcreare incipiebat; nam ægritudinem ibidem ſentiebat atque ex loco quodam ſterni lateris ſiniſtri & quidem verſus thoracis fundum provenire materiam aiebat. — Tandem parum valde neque foetidum neque cruentum exſcreabat; tuſſis quotidie imminuebatur neque ullum pondus inſigne in eius pectore remanebat: decoctum quoque pectorale balſamicum ex cortice peruviano calorem eius & ſudores auferebat; ita ut ſpe fretus valetudinis eius recuperationem propius abeſſe crederem. — Omnibus autem his exoptatis ſymptomatibus irritis dolor lateris dextri perpetuo continuabat & iſto quidem in loco, quem primum occupaverat; quid? quod ſubito tanta violentia increſcebat, ut quoque ſanguinis detractionem iterum iterumque repetitam neceſſariam eſſe, putarem; ſic quoque fomenta emollientia atque anodynum emplaſtrum ex opio, camphora & emplaſtro e cymino applicare iubebam: atque, cum hæc nullum afferrent levamen, parti ipſi ſcarificatæ imponebam cucurbitulas. — Oleum autem & opera erant perdita, dolor enim quotidie augebatur, neque ulla res, præter opiata repetita levamen ullum aut ſomnum afferebat. — Tandem pars ipſa magnopere intumeſcebat & ſigna formati abſceſſus evidenter apparebant, in quo ea propter qualibet methodo convenienti promovendo, operam ponebam. — Paucis diebus poſt ex illo a chirurgo inciſo ingens purulentæ materiæ effluebat copia, ita ut

ali-

aliquam eius partem ex cavitate thoracis ipſius provenire exiſtimaremus. — Facta uberiore exploratione duæ coſtæ exeſæ atque nigræ ac duo loci penetrantes: alter inter quintam & ſextam coſtarum verarum (quæ carioſæ erant) & alter inter quartam & quintam ab inferioribus numerando, deprehendebantur. — Tandem ſumme debilitatus & febre hectica emaciatus vivis intereſſe deſinebat die 29 Martii 1729.

Corpore examinato muſculi quidam intercoſtales. ſerrati antici maioris aliqua & obliqui deſcendentis ſuprema pars apparebant nigræ & ſphacelo infectæ, & apoſtema ipſum uſque ad dorſi fere ſpinam extendebatur: pleuræ pars inferior prorſus nigra & eo in loco lividum erat diaphragma. Apertura ſuperior penetrabat uſque in dextrum pulmonum lobum, ubi partium vicinarum inſigne ſpatium in pus erat converſum. — In lobo ſiniſtro calloſitatis ſatis late extenſæ occurrebat ſpecies, ubi probabiliter hærebat vomica; ac a vertebris propius inſignis tumor ovo gallinæ turcicæ maior & aliquo modo iam ſuppurans deprehendebatur: quædam alia quoque minora aderant tubercula, quorum alia duriora & fere lapidea, alia ſuppurantia pure erant repleta. — Pulmonum lobus uterque maxime morboſus & quibuſdam in locis omnino apparebat lividus. — Vterque plurimis in locis pleuræ firmiter adhærebat, aliæ harum adhæſionum erant ſatis largiter extenſæ, aliæ ſpecie ligamenti fibroſi efficiebantur. — Thoracis in cavitate dextra circiter menſura dimidia materiæ valde fœtidæ & obſcurioris coloris inveniebatur.

Nobi-

Nobilis huius viri pulmones probabiliter obſtructione quadam antea erant affecti, quam dolor in eius latere accedebat, quod interdum tuſſi ſicca brevi eſſet obnoxius: humores vero acres in coſtas & muſculos intercoſtales irruentes, liberamque reſpirationem impedientes, non parum ad eius pulmonum obſtructionem atque ſuppurationem contuliſſe, perſuaſum habeo; & quoniam tali rerum ratione iuſta thoracis expanſio impediebatur, pulmonum ad minimum augeri poterat cum pleura cohæſio.

Antea vero, quam huic capiti finem impono, pauca quædam de pleuritidis inflammatoriæ curatione addam: in hac dubio procul ſanguinis maior vel minor detractio maxime neceſſaria eaque quibuscunque aliis auxiliis eſt præmittenda: ægroti vires, pulſus & febris, doloris violentia ſpirandique difficultas eius determinare debent quantitatem. — Quibus autem addendum eſt, ſanguinis quoque qualitatem attente eſſe conſiderandam; denſus enim & viſcidus ſanguis non minus globulorum rubrorum abundantiam, quam æque eius proclivitatem in inflammationem, ac ægrotum neceſſitate urgente commode largam eamque repetitam ſuſtinere poſſe ſanguinis detractionem, indicat.

Bene quoque perpendendum eſt, quælibet pleuræ cæterarumque partium inflammatio, quæ tempeſtiva ſanguinis emiſſione non imminuitur, aut diluentibus antiphlogiſticis, emollientibus potionibus & medicamentis non reſolvitur, abſceſſu aut gangræna ut terminetur, neceſſe eſſe. Siquidem pleuritides iſtæ diutius durantes plerumque peripneumonica excitant ſymptomata; ideo-

ideoque de inflammatione quam celerrime tollenda vix ſatis eſſe poſſumus ſolliciti: dolor enim inde exortus reſpirationem & idcirco iuſtam per pulmones circulationem ſanguinis valde turbat; qui inde iam multo viſcidior (& qui proximam ipſius pleuræ inflammationis exhibet occaſionem) magis redditur aptus ad ſtagnationem in ultimis pulmonalium aut bronchialium arteriarum ramis, quam ſi tenuior ſit fluidiorque. Quæ ratio eſt, cur laterum dolores ab inflammatione multo frequentius, quam a mero acri defluxu aut ſimili re dependentes, peripneumonias excitent. — Igitur veritati maxime eſt conſentaneum CELSI effatum (*) *remedium eſt magni & recentis doloris, ſanguis miſſus;* & quæ ſubiungit, parimodo ſunt vera, *at ſi vetuſtior caſus eſt, ſerum id auxilium eſt.*

Mox poſt ſanguinis detractionem clyſma emolliens, alvo in primis obſtipata eſt iniiciendum, quo non inteſtina ſolum duris excrementis & flatibus liberantur, ſed maior quoque ſanguinis copia ad aortam deſcendentem & vaſa iliaca deriuantur atque utraque ratione partes levant ſuperiores. HIPPOCRATES (**) vbique in pleuritidum principiis clyſmata ſuadet & caute egregiam iſtam admonitionem exhibet, nos neque alvum nimis adſtrictam, ne febris augeatur, neque nimis fuſam, ne vires & ſpiritus deficiant, permittere debere (***).

Quo

(*) Libr. IV. Cap. VI.

(**) De victu acutor. Sect. LII.

(***) Lib. III. de morbis. Sect. XVII.

Quo facto pars dolens decocto ex ſemine lini, fœnugræci, floribus chamomillæ cum aqua & lacte parato foveatur. — Quæ quidem medendi veterum erat methodus; HIPPOCRATES, inquit (*), fomenta & mox a principio & poſtea ſunt applicanda, ut dolor reſoluatur pleuriticus: hæc tam ſicca, quam humida conſtanter in pleuritide ſuadet. — Ego quidem, quando repetita ſanguinis detractione nullum afferebatur levamen, ea optimo cum ſucceſſu applicata fuiſſe vidi. — Dolor isque inflammatorius præcipue ſemper a fibris nimium tenſis ortum trahit, quem fomenta emollientia illas relaxando, tollunt. Omnibus vero rebus ſiccis calidiſque in dolore pectoris inflammatorio aut lateris multum præfero humida fomenta aut cataplaſmata: diuturniorem ſiccorum fomentorum uſum diſſuadet ipſe HIPPOCRATES (**) atque verſus criſin ea, quæ ex humidis ſunt, commendat (***). — *Cum paululum,* ait CELSVS (†) *inflammatio ſe remiſit, ſiccis & calidis fomentis uti oportet. Ab his tranſitus ad malagmata eſt.* Ego vero plerumque anodynum emplaſtrum ex opii drachma una, camphoræ ſcrupulo uno & emplaſtro de cymino compoſitum poſt convenientia adhibita fomenta, (ſemper autem primum adhibeo fomenta humida), optimo cum ſucceſſu applico. — Rerum in rationibus valde periculoſis, abdomini quoque, inguinibus, cæteriſque partibus applicanda ſunt fomenta, quæ nimiam fibrarum adſtrictionem

(*) De victu acutor. Sect. XI, XII. edit. LINDEN.

(**) Ibid. Sect. XII.

(***) Lib. III. de morbis Sect. XXIII.

(†) Lib. IV. Cap. 6.

ctionem generatim imminuendo ſanguinis impetum infringunt. — Multo efficaciora erunt balnea emollientia, ſi illis convenientem in modum uti poſſumus; ea dorſi, laterum & pectoris dolores levare, ait HIPPOCRATES: quorum eximii in colicis atque nephriticis paroxyſmis effectus nos incitare debent, ut eis in valde violenta atque pertinaci pleuritide & paraphrenitide utamur. — Calidorum applicatione materiam coqui & exſcreationem promoveri, credebant veteres; hoc certo certius efficiunt, dum dolorem mitigant & muſculis intercoſtalibus cæteriſque partibus maiorem thoracem expandendi contrahendique ac materiam evocandi conciliant libertatem: ideo, ut in pleuropneumoniis hoc quoque reſpectu maxime ſint ſalutaria, neceſſe eſt.

Hæc mox excipiant medicamenta nitroſa, quibus iungatur regimen diluens, emolliens, refrigerans. Lactis ſerum tenue, decoctum hordei & papaveris rubri, emulſiones & ſimilia, conſilio, quo potum exhibemus, reſpondent; ac nitrum non minus ſanguinem refrigerat, quam attenuat: his iungenda ſunt mitia anodyna, quæ, prouti ſe offert occaſio, repeti poſſunt: elixirium paregoricum & diacodium mihi videntur aptiſſima: quibus ceti ſperma, oleum animale mite, relaxans, valde penetrans neque tamen exaeſtuans eſt addendum: & quando fibrarum rigiditas ſit maior, olea vegetabilia refrigerantia, ut ſeminis lini, amygdalarum dulcium, bono cum ſucceſſu dari poſſunt. Pleuritidis in curatione methodum emollientem atque relaxantem indicari, ex his manifeſtum eſt. Scilicet

homines robuſti & laborioſi fibris rigidioribus & conſtitutione corporis ſicciore præditi huic morbo magis ſunt obnoxii & magis ab illo afficiuntur, isque præter ea tempeſtate frigida & ſicca in primis ſævit.

Doloris violentia procul dubio poſt ſanguinis detractionem opiatorum exigit uſum, quæ prudenter interpoſita profecto ſunt valde ſalutaria. — Cum enim dolor ſit ſtimulus, quo ſanguinis circulus acceleratur, ſanguis ipſe exæſtuatur, & plus naturaliter iuſto ad partem dolentem derivatur; inde eo inflammatio ipſa augeri debet. — Spina carni infixa aliquam excitat febrim & in viciniş partibus inflammationem. — Porro ſi tuſſis pertinax, ut in pleuroperipneumoniis, adeſt, diacodio aut ſimilibus eſt mitiganda; alias nimia agitatione, quam commovet, ipſam inflammationem augebit. — In horum uſu maxima profecto opus eſſe & cautione & prudentia, negandum non eſt; ideo quilibet antea, quam ad eorum uſum accedit, in animum revocare debet, lanceola nec timide nec parce utendum eſſe, ſi dolor urgeat, pulſus durus, celer & tenſus ſit ac febris deprehendatur maior. — Quid nonnunquam in pleuritide & peripneumonia effici poſſit & debeat, ſi quando maxima irruant cum violentia, ſequentia commonſtrant exempla.

Quatuor circiter ante annos vir quidam nobilis, fortis, plethoricus, quadraginda circiter annos natus, febre & violento lateris dolore corripiebatur: ipſi mox ad ſedecim vel octodecim uncias detrahebatur ſanguis. — Quo facto diminuebatur dolor. — Surgebat & igni in conclavi fumo

ſumo repleto aſſidens vini pomacei frigidi fere quartam menſurae partem bibebat, rigore afficiebatur inſigni, quem febris maior, dolor in latere & pectore ingens, magna ſpirandi difficultas, delirium & talis tuſſis excipiebant, qualem vix unquam audivi, maxima, terribilis & haud ceſſans, qua magna ſanguinis recentis, ſpumantis evocabatur quantitas. — Quæ me impellebant, ut intra viginti quatuor horarum ſpatium ter ſanguinem detraherem & intra hoc breve temporis ſpatium *ſeptem laudani ſolidi grana præter uncias binas vel tres diacodii* exhiberem; -- atque his, his ſolis inquam (nam alia adhibere nolebat) iſte fortaſſe reſtituebatur. — Quod ſane ſingulare prorſus eſt exemplum. — Sed ſupra propoſitam medendi methodum valde ſalutarem ac efficaciſſimam eſſe, plurimis in caſibus ſum expertus; eamque immenſum in modum plus præſtare, exiſtimo, quam ſanguis hirci, priapus lauri, aliæque HELMONTII nugæ, quæ adeo in *archæo* compeſcendo & *pleura furente* (*) pacanda extolluntur; nihilo tamen ſecius maxima cum vehementia & bile acriori in GALENI filios eiusque ſcholam ob methodum pleuritidem ſanguinis miſſione curandi invehit.

In pleuritide epidemica variis temporibus moderatum ſudorem poſt tertium in primis aut quartum diem admodum fuiſſe ſalutarem, vidi; atque hanc ob rationem ſæpius nitro cæteriſque addidi camphoram, quæ cum parca elixirii paregorici doſi coniuncta & in ſero lactis tenui calido aut ptiſana data raro aut nunquam fallunt, quin huic intentioni reſpondeant. — Frigida

P 3 humi-

(*) Vid. HELMONT pleura furens.

humidaque in tempeſtate & hominibus antea catarrhalibus vel rheumaticis frigidis affectibus obnoxiis hæc methodus admodum convenit, ſi iuſta ſanguinis quantitas antea fuit detracta: talibus in caſibus quoque lenia conducunt purgantia. — Aegrotos affectibus pleuriticis laborantes quibuſdam in aeris conſtitutionibus, in primis tempeſtate humida nebuloſa continuata maiorem ſanguinis detractionem haud perferre, ex optimis conſtat obſervationibus: eos ſanguinis detractionem multo meliore cum ſucceſſu & minore cum damno ſuſtinere frigido ſiccoque vere, quam humida æſtate aut pluvioſo autumno, generatim deprehenditur. Quid? quod occurrunt quædam pleuritides, ad minimum vulgo ſic dictæ, quæ parcam vel nullam ſanguinis emiſſionem permittant, in quibus lateris dolor merum ſymptoma, non morbus ipſe eſſe videatur; ſic ægritudo & dolores febres putridas malignas, variolas, cæteroſque morbos præcedentes aut comitantes proprie non ſunt rheumatici ſed mere ſymptomatici. — Igitur tales dolores ab acrimonia, non inflammatione oriuntur, eisque medentur diluentia, diaphoretica, eccoprotia, veſicatoria cæteraque non ſanguinis miſſio, quam ſuſcipere veteres, ubi bilis (quo nomine acrimoniam intelligunt) præ aliis dominatur, vetant.

Populum *Romanum* atque *Athenienſes* non tam commode quam *Helleſpontum* inhabitantes ſanguinis detractionem in pleuritide & peripneumonia ſuſtinere, obſervavit ASCLEPIADES (*); cum illi

(*) Vid. CEL. AVRELIANVS Lib. II. Cap. XXII. de morbis acutis & chronicis Amſt. 1722.

illi his a meridie propius in calidiore & humidiore aere vivant, hi vero frigidioribus ſicccioribuſque ventis aquiloni & favonio magis ſint expoſiti: eandem obſervationem ratione populi *Pariſini* frigidiore in regione viventis & incolarum partis *Galliæ* meridionalis, qui a meridie propius calidiores inhabitant regiones, effecit HOLLERIVS (*). — Equidem in regione arctioribus limitibus incluſa morbum quendam epidemicum, qui in depreſſis calidis locis mari propioribus tantum febrim lenem catarrhalem excitavit & vix ullam ſanguinis detractionem poſtulavit, in vicinis frigidis atque elatioribus locis coniunctum fuiſſe cum ſeveris pleuroperipneumonicis ſymptomatibus, ac non parcam ſanguinis exegiſſe emiſſionem pluries annotavi. — Solidorum fluidorumque conſtitutio ipſa procul dubio ratione diverſi inhabitantium ſitus inſigniter differt. — Itaque, ut breviter omnia complectar, his tandem hoc mihi liceat addere corollarium, in morborum curatione non peculiarem ſolum morbi epidemici naturam conſiderare, ſed tempeſtatis quoque ac ægrotorum conſtitutionis habere debemus rationem.

(*) HOLLERIVS in Aphoriſm. II. HIPPOCRATIS Sect. I.

WELLCOME LIBRARY INSTITUTE